



Jurkovics János
Itt volnék én otthon

JURKOVICS JÁNOS

Itt volnék én otthon

Itt volnék én otthon
2. bővített kiadás

Kiadó: Jurkovicsné Kálmán Margit
A szöveget gondozta: Varga Sándor
A borítót készítette: Csepregi János
Nyomdai előkészítés: Kecskés István

Az illusztrációk László Cecília munkái

ISBN 978-963-12-1199-3

*Köszönöm Csepregi Jánosnak, Kecskés Istvánnak,
Kiss Mónikának, László Cecéliának, Varga Sándornak
és Vecsernyés Péternek,
hogy segítségemre voltak e könyv megszületésében.
Jurkovicsné Kálmán Margit*

JURKOVICS JÁNOS

**Itt
volnék
én
otthon**

NAGYAPÁM ÖREG HÁZA

Jegy csak oda

– Hallgass ide, Boriskám, meg kék nekem is próbálni Amerikát – fordult anyai dédapám, Szabó György a feleségéhez, Balogh Borbálához. – Lásd, ez a Kubik Gyurka meg Kökényesi Jóska is kiment. Hátha sikerülne nekem is kezdeni ott valamihez. Ha hazajövök, nagyobb fődet foghatnánk, felhúznék egy új házat is, a nyavalya essik ebbe a viskóba! Aszongyák, kint néhány esztendő alatt talpra állhat az ember. Ez itten nem ílet, megette a rosseb az egíszet!

Az apró termetű dédanyám ajka elkeskenyedett zavarában, le-guggolt a csikós spór elé, vetett pár csutkaiziket a tűzre. Amikor behajtotta a vasajtót, hirtelen felegyenesedett, alig volt nagyobb a tűzhelynél, s az urára emelte parázson ülő szemeit.

– Osztán hogy kípzelte eztet kend? Mihöz kezdek a három pulyával, he? Erre feleljik!

Dédapám megvakarta a feje búbját a kalapja alatt. Nem nagyon szokott hozzá az ilyen cserfes szájhoz. Srófolt is egyet a hangján.

– Borca! Dejszen küdök majd nektek píz, az isten áldjik meg, nem haltok éhen! Ha meg eccer hazajövök, meglásd, tömve leszen az erszényem. Eztet én mán megálmodtam. Úgy a! Na, ősszel, ha letörjük a tengerit, nekivágok, isten segedelmével.

Messze van az még, gondolta dédanyám, addig majdcsak történik valami csoda. Hátha úgy segít az úristen, hogy visszaadja az eszét az ő urának. A dédapámat azonban nem abból a fából faragták, hogy a tervét feladja.

Egy kora tavaszi halottvirrasztáson csendesen poharazgatott a kopasz, sebhelyes arcú Szilágyi Jánossal. Mindenről folyt a szó, földről, szántásról, állatokról, nehéz sorsról, mígnem Szilágyi váratlanul kibökte, hogy Amerikába készül. Más se kellett dédapámnak, közelebb húzódott a szegről-végről rokon férfihoz, hogy ne hallják a beszélgetésüket a másik szobában imádkozó asszonyok, kiváltképp Balogh Borbála.

– Egykomám, én mán megtudakoltam, hogy kell eljárni – kezdte fojtott hangon Szilágyi János. – Vonattal elmenni Fiumébe, osztán ottan lehet hajóra szállani. Most ment ki ez a Kubik Gyurka, előtte aszonta nekem, kűdi a címet, oszt útet kell keresni Ámerikába.

Hazafelé bandukolván dédapám hosszú kantárszárra eresztette a gondolatait. Az járt a fejében, miként tudná a szükséges pénzt összekaparni az útra. Pár száz koronáról volna szó. Talán ha a fucskótagi földből kihasítana egy parcellát, és eladná, villant meg a gondolat.

Nem kellett sokáig várni a vevőre. Dédanyám toporzékolt dühében.

– Ki hallott mán olyat, hogy ebbe a szegínysigbe földet adjunk el?! Éhen fogunk pusztulni, de magának beszíllhet az ember! Menni akar mindenáron! Oszt nem hallotta, mit prédikált a pap? A múlt hónapba földrengís vót Ámerikába. Ott akar meghalni maga is? Krisztusom, hát mi leszen velünk?!

A nyár szaporán szedte vézna lábait, szusszanni se volt ideje. Épphogy letették a kaszájukat az aratók, már gyúltak is a pásztortüzek a határban. Az idő hidegre fordult, bősséggel hullott az eső, de már késő volt: a szeptember közepéig nyúló aszály miatt korán megsárgultak a kukoricatáblák. Dédapámat azonban nem bosszantotta az égiek büntetése. Ha silányak a csövek, hát silányak. Ámerikában biztosan nem azok, ott többet esik az eső, amitől szép zöldek lehetnek a mezők. Tán még a kerítést is kolbászból fonják arrafelé.

Valahányszor eszébe jutottak ezek a botorságok, elmosolyodott rajtuk, de mégis hozzátartoztak a kora tavaszi álmához, amely az idő múltával egyre fényesebb lett. Mit számított az áprilisi San Franciscó-i földrengés, amely hétszáz embert ragadott a halálba! Tőle ugyan prédikálhatott a pap.

– Hé, megállj, egykomám! – kiáltotta Szilágyi János az utcán a dédapám szekerét látva. Megkerült egy tócsát, és nagy szökkenésekkel a lőcsnél termett. – Írt Kubik Gyurka Ámerikából. Vár minket. December közepin indul a hajó Fiumébül. Úgy níz ki, nígyen megyünk innét. Jönne velünk a Csoborkó meg a Vatler fiú is. Ösme-

red űket? Na, úgy kieszűlj, hogy bú két hónap múlva indulunk. A passzust intézzed!

Indulunk! Indulunk! Indulunk! – visszhangzott a szó, s azonmód dédapám lelkébe mart a felismerés: nemsokára elmegy ebből a faluból, ahol született, ahol az egész életét töltötte, és ahonnét jóformán csak egyszer mozdult ki egyetlen napra, amikor legényként tehénszerével a debreceni vásárba poroszkált. Na, majd most lesz kárpótlás: hetekig fog hánykolódni a tengeren. De milyen is az a tenger? Azt mondják, búzavirág színű. Nem, nem, inkább kökényszínű. És sós, mint a veríték, a végét meg semerre se látni.

Egy őszi vasárnapon, nem sokkal az ebéd után dédanyám a két nagyobbik gyereket kitessékelte az udvarra játszani, a féléves harmadikat megszoptatta. Amikor mindent elrendezett, a pipafüstbe burkolózó ura elé állt.

– Tényleg el akar menni Amerikába? Hát tudja meg, a negyedik gyerekit hordom a szívem alatt... Ehhöz mit szól?

Más emberfia ugrált volna örömeiben, ám a dédapám arca elkomorodott, homlokán magasabbra tolta zsírtól fénylő kalapját. Minden összeesküdött ellene? Az isten is azt akarja, hogy ne szálljon hajóra?

– Boris, eladtam a földet, hogy meglegyik a píz – mormolta a bajusza alatt. – Hiába vót minden? Mán kiváltottam az útlevelet is, nem csinálhatom vissza... Ha jól megy majd a sorom, kivetlek innét tikteket is, na.

– Jaj, bolondságokat beszél kend! – legyintett dédanyám. – Makacs, mint egy öszvír!

December elején temérdek hó hullott. A dédapám Csoborkó Péterrel, Szilágyi Jánossal és Vatler Péterrel lovas szánt fogadott. A búcsúzkodáskor dédanyám a meleg vállkendője alól előkotorta a kapszos családi imakönyvet, amelynek utolsó, fehér lapjára a három fiú nevét és születési dátumát írták. Az ura kezébe nyomta a máriapócsi búcsúban vásárolt, kis festett szentképpel együtt.

– Ezek emlékeztessik arra, hogy hazataláljik! A pócsi Szűzanya majd vigyáz magára – súgta oda, hogy a többiek ne hallják. Egy darabig integetett a fogat után, aztán kezét gömbölyödő hasára ejtette.

A szán a szomszédos Nyírmártonfalva felé fordult. A Zsuzsi vonat onnan indult Debrecenbe. Személyeket ugyan nem szállított, csak a gúthi erdőben kitermelt farönköket, de a kutya sem vette észre, ha valaki titokban fellopózott egy vagonra.

Debrecenből Pestre, onnan egyenesen Fiumébe csühögött a vonat.

A városról azt híresztelték, hogy a Szent Korona legszebb gyöngye. Meg a nyelvi kavalkád megtestesítője volt: Magyarországhoz tartozott, de zömmel horvátok lakták, akik olaszul beszéltek. A magyar szó csak akkor erősödött fel, amikor hajó indult Amerikába. Olyankor ezrek tolongtak a parton a Monarchia minden tájáról, és vártak a beszállásra.

December tizenötödikén egy jegenye magasságú gőzhajó rostokolt a kikötőben, az Ultonia. A borongós időben a tenger a várva várt kék helyett bánatszürkén nyaldosta a mólót. A dédapámat így is sokkolta a látvány. Az otthoni szőlőtáblája alatt csordogáló pataknál nagyobb vizet még nem látott életében. Kezét a hideg tengerbe mártotta, és megnyalta az ujját, hogy tényleg sós-e. Csettintett. Mégis igazat mondtak otthon. De ez a hajó, pillantott fel a pöfékelő, tízezer tonnás monstrumra, ez aztán a csuda!

– Beszállás! Beszállás! – viharzott végig a kiáltás a várakozó tömegben. Kétezer kivándorló kapaszkodott fel a lépcsőn a fedélzetre. Zömüknek a harmadosztályra szólt a jegye.

Az Ultonia kürtje belehasított a konyhahulladéokra leselkedő sírályok lármájába. Az orr előtt a végtelen, a tat mögött a haza, középen a zsebkendő-lobogtatással kísért döbbenet: minden elvégeztetett, ez a hajó most már nem fog visszafordulni senki kedvéért...

Amikor a város sziluettje foszladozni kezdett a párában, és a világtóróny fénye is csak kókadozva pásztázta a tengert, a hajó farán valaki rázendített egy nótára:

*„Fiumében ültem föl a hajóra,
visszanéztem széles Magyarországra.
Áldott legyen Magyarország örökre,
a sok magyar boldog lehessen benne.”*

Az utasok szájról szájra adták ezt a szívszaggató búcsúdalt, s amíg a hajó el nem hagyta az Adriát, fel-felsírt a harmadosztályon. Csak a fedélzeti harang térítette el néha a dallamot.

A férfiak egyfolytában a tengert bámulták, ha megunták, tanakodtak, kártyáztak, bicskával falatoztak kenyeret meg szalonát, ujjuk közé fogva az otthonról hozott nagy fej vöröshagymát, amelyből akkora szeleteket kanyarítottak le s vettek a szájukba, hogy még a könnyük is kicsordult tőle. Legalább a hagymára lehetett fogni, ha olykor-olykor hátrasandítottak Fiume felé...

Már az Atlanti-óceán habjait szelte az Ultonia, amikor a karácsony békéje szállt a hajóra. Az óceán hangtalanul simult az estébe, a mélyben mintha halkabban dohogtak volna a dugattyúk is.

Az első osztályról kiszüremlett pattogó zene elcsendesedett szentestén. A harmadosztályon mécses gyújtottak, és a fényénél karácsonyi dalokat énekeltek. *Mennyből az angyal eljött hozzátok...*

Dédapám, hogy ne érzékenyüljön el, kettesével szedte a lépcsőt a fedélzetre. A kabátját fázósan húzta össze magán, a markát a pipájával melengette. A csillagok úgy hunyorogtak a fagyos éjszakában, mint az otthoni, homoklankára kapaszkodó temető gyertyalángjai mindenszentekkor. Jaj, de messze van az otthon! – hasított belé a gondolat. Az a finom kalácsillat, ami ilyenkor terjengeni szokott az udvari kemencéből... A pipát kikapta a fogai közül, mert a nyál összefutott a szájában. Otthon mindjárt harangoznak az éjféli misére – sóhajtott fel. Tódul majd a nép a templomba a Megváltó születésére. Még az is lehet, hogy hazafelé őróla is szó esik: „Hát az uradat hun hagyta, Boris? Kiment Amerikába. Oszt mikor jön haza? Á, aztat csak ű tudja.”

Az Ultonia három hét után az új évben, ezerkilencszázhet január ötödikén futott be New Yorkba. Ellis Islanden a bevándorlókat szigorúan lajstromba vették. A dédapámról beírták a nagykönyvbe, hogy harminckét éves, nő, írni-olvasni tud, a születési helye Nyírácsád, öt láb egy inch magas, ami százötvenöt centivel egyenlő, a szeme és a haja barna, mezőgazdasági munkás, a zsebében tizennyolc dollár la-

pul. Befogadónak, ismerősnek Kubik Györgyöt jelölte meg, aki Mount Carmelben lakik, Pennsylvániában.

A New York-i zsongás elkápráztatta a dédapámat. Törpének érezte magát az épülő felhőkarcolók tövében. Az otthoni kis nádtetős házak jutottak az eszébe, és szinte szégyellte, hogy honnan jött.

Még aznap harmadmagával elindult a kontinens belseje felé, egyenesen Mount Carmelbe, a batyujában pár falatnyi hazaival Kubik Györgynek.

Ha szórt is morzsát az útra, hogy majd egyszer visszataláljon az óceánhoz a zsebében degesz erszénnyel, módosan pöffeszkedve, mint ahogyan megálmodta, a visszautat bizony nem találta, vagy tán nem is akarta. A madarak felcsipegették a morzsákat, őt meg szőröstül-bőröstül elnyelte Amerika...

Epilógus

Az óceánt tizenkilenc éven át járó, magyarok százezreit az Újvilágba fuvarozó Ultoniát ezerkilencszáztizenhétben egy német tenger-alattjáró az ír partoktól százkilencven mérföldre elsüllyesztette. Csodával határos módon mindössze egy ember veszett oda.

A dédapám útítársát, Vatler Pétert a hosszas amerikai lét után sem vetette fel a pénz. A húszas években megemberesedve tért haza, és feleségül vette az első világháború után két gyerekkel özvegyen maradt apai dédanyámat, Tóth Juliannát. Így lettem én sok év múltán Vatler Péter mostoha dédunokája.

Balogh Borbála évtizedeken át várta vissza az urát. Hiába. Még üzenetet sem kapott tőle. Egyedül tengette az életét. A helybéli csendőrökhöz szegődött el ruhát mosni fillérékért, hogy eltarthassa a gyermekeit, köztük a harmadiknak születettet, a nagyapámat, Szabó Józsefet. Nem ment újra férjhez.

Korosodván arra az elhatározásra jutott az én jó emlékü nagyapám, hogy felkutatja az atyját. Addig nyüstölte az Amerikából

visszatért magyarokat, míg valakitől megtudta az apja címét. Ő maga két osztályt végzett, épphogy tudott írni, olvasni, ezért inkább az egyik egyetemista fiával, az anyám bátyjával íratta meg és küldette el a levelet.

Ötvenkilenc karácsonya előtt kisebb csoda történt: pakkot hozott a posta az Államokból. A piros skótmintás fémdobozban négy borotva meg egy mechanikus hajvágógép lapult, ezenkívül egy rózsafüzér és ama kapcsos imakönyv, amit a dédanyám csúsztatott az ura kezébe a kivándorlás előtt. Ötvenkét év után Balogh Borbála kék tintába mártotta a tollát, és kövér betűkkel felírta az utolsó lapra a negyedik fiú nevét is: „*Miháj születet 1907*”.

A dédapám a négy fiának küldte a borotvákat. A hajvágót a nagyapám kapta meg, talán azért, mert Balogh Borbála nála húzódott meg öregségére, és a törődésért külön hála járt. De bármennyire is nagy szó volt abban az időben egy amerikai borotva Magyarországon, a fiúk alighanem többet vártak. Számukra a csekély ajándék bizonyosság volt arra, hogy Amerikában sincs kolbászból a kerítés, és az évtizedek alatt szövődött legenda, miszerint az apjuk gazdag földbirtokos lett, szertefoszlani látszott. A csomag alján talált levél végképp eloszlatta a kéte lyeket. Dédapám azt tudatta az itthoniakkal, hogy Amerikában kezdetben erdőirtással kereste a kenyerét. Keményen megdolgozott a zöldhasú bankókért, mígnem a maga ura lett, de mindig is szerényen élt. Sokszor gondolt arra, hogy majd hazatér egyszer. A nagy hűhóval beharangozott Titanic érkezését várta Amerikába, a visszaútra akart jegyet váltani. A jéghegynek ütközött hajó katasztrófáját intő jelnek vette, és egy időre letett a tervéről. Közben szerelembe esett, újra megnősült, s négy fia született ott is. Mára azonban megvénült, írta, betegségek gyötrik, elmúlt nyolcvannégy éves. Sajnálja, hogy nem jött haza. Most már nem is fog, mert elfogyott az ereje.

Bocsánatkérésre nem futotta tőle...

Balogh Borbála mégis kiengesztelődhetett, mert attól fogva az amerikás rózsafüzérrel volt csak hajlandó imádkozni, azt vitte magával a templomba is. Nyolcvanhat évet élt, hatvanhárom húsvétján

szállt a kerubokhoz kísérgetni az Istent. Kitartóan pipiskedtem a ravatalánál az anyám szoknyája mellől. Hajtott a gyermeki kíváncsiság, hogy életemben először láthassak egy halottat, de jóformán csak a viaszárga orrhegyét pillanthattam meg, az arca sötét fejkendőbe süppedt.

A fiai a ronggyá olvasott kapcsos imakönyvvel és az amerikai rózsafüzérrel temették el a régi, akácossal benőtt temetőben.

Sosem tudtuk meg, hogy a dédapám túlélte-e az itthoni feleségét vagy sem. Miként azt sem kutatta senki, hogy a kint született négy gyermekén túl hány unokája, dédunokája hordozza a génjeit Amerikában.

A családunk számára ezerkilencszázhatvanhárom húsvétján Balogh Borbála és Szabó György majd hatvan esztendőn át nyitott története véglegesen lezárult.

A kanadai rokon

Ezerkilencszáznegyvennyolcban Szász János egy gépipari végzettséget igazoló papírral a zsebében nekivágott a határnak. Erdőben, mocsárban bujkálva szökött Ausztriába, onnan pedig továbbállt Kanadába. Huszonnégy éves volt ekkor. Az Ontario-tó partján megnősült: egy helyi, kisebb hajókat gyártó üzletember lányát vette el. Idővel tehetős építési vállalkozó lett belőle.

Nem tudom, hogy a nyírségi falu három templomának egymással feleselő harangkondulásai mikor hívták őt először haza, arra viszont emlékszem, már óvodás voltam, amikor a hatvanas évek elején, egy nyári estén, a kanadai feleségével és a két bakfis lányával betoppan hozzánk, szegény magyarországi rokonokhoz.

Anyám nem sokkal előtte fürösztötte meg bennünket a húgommal a pléhteknőben, aztán pizsamába bújtatott. Apám a karjára emelt, hogy a vendégek jobban szemügyre vehessenek a petróleumlámpa felsrófolt lángjánál. A két szőke, hosszúkás arcú lány egyszerre gügyögött hozzám furcsa szavakat, és szüntelenül cirógatták a fejemet. Hófehér fogaik vakítóan villantak a lámpafényben. Kedvesek voltak, de én borzasztóan szégyelltem, hogy semmit nem értettem a beszédükből. Tanácstalanul néztem apámra, anyámra, majd özvegy nagyanyámra, segítséget remélve, de mindhiába, a lányok pedig csak mondták, mondták a magukét. Aztán a kezembe nyomtak egy ablakszemnyi csokit, ami olyan nehéz volt, hogy alig bírtam tartani.

Szász János közelebb hajolt hozzám, és arról faggatott, hogy mi a nevem, meg hány éves vagyok, ki a szerelmem az óvodában. Neki minden szavát értettem. Ezen felbuzdulva még azt is elkotyogtam, hogy mennyire félek a pinceajtó mögött szögre akasztott fekete, hosszú szőrű gubától. A borotvált arcú Szász János az övéihez fordult, mondott nekik valamit, utána mindannyian röttyögve simogatták a ka-

romat, a hajamat, Szász János még barackot is nyomott a fejemre. Zokon vettem, hogy kinevetnek. És még csak nem is rettegtek a félelmetes gubától.

Távozásuk után apámtól megkérdeztem, hogy hol van az a Kanoda. Így hallottam ezt a szót mindig otthon a szüleimtől meg a nagyanyámtól. Apám felkapta a piros gumilabdámat, s azt mondta, hogy ez a Föld, itt vagyunk mi, karcolta meg az egyik fehér pöttyöt a körmével, aztán fordított egyet rajta, és a másik felére bökött, itt van Kanoda, nagyon messze. Az odavezető út egyszer csak az óceánba fut.

Azt képzeltem, az óceán egy falánk óriás, amely megeszi még a gyalogutat is. Apám elmagyarázta, hogy az egy hatalmas víz, bár még ő sem látta. Na jó, de mekkora? Annál is nagyobb, mint amikor zápor után a kertünk alján húzódó árok teleszalad, és kiönt?

Az meg sehogyan sem fért a fejembe, miként lehet egy labdán úgy lakni, hogy nem csúsznak le róla az emberek. Kanoda számomra elérhetetlen magasságban lebegett, magasabban, mint a görög katolikus templomunk kékben úszó freskófelhői.

Hatvanhat őszén iskolába készültem. Előtte nem sokkal egyedül jött haza Szász János. A böhöm nagy fekete autót, amellyel hazalátogatott, Bécsben bérelte. Fogalmam sem volt arról, hogy eszik-e vagy isszák Bécset, és mi az a bérlés. Az autónak talán Mercedes lehetett a márkája, de én akkor még nem ismertem a kocsikat, nem nagyon szalagáltak ilyenek mifelénk. Ha a tehénszekerek keréknyomában elporoszkált egy-egy a házunk előtt, összeszaladt a fél utca.

Szász János az özvegy édesanyjához, Szász Mihályné Párványik Máriához jött, akinek vegyesboltja volt a faluban. A nagybátyám gyakran szalasztott engem abba az olajos padlós boltba cigarettáért meg zsilettpengéért. Szerettem odajárni, mert mint rokon gyerekek, Párványik Mária mindig nyomott a markomba egy Gránit vagy Balaton kockát. Nesze, eriggy, na! Csókoltatom nagyanyádat, s a kezével az ajtó irányába forgatott, majd tolt egyet a hátamon.

Vasárnap délelőtt Szász János és az édesanyja templomba ment a nagy fekete autóval. Egy lépést sem gurultam még igazi kocsival.

Majd szétvetett a vágy, hogy egyszer beleülhessek egybe. Gyere, na, szánt meg Párványik Mária, mert látta rajtam a sóvárgást, szorítunk neked helyet. A hátsó ülés előtt álltam, és forgattam a fejem: vajon látnak-e az óvodai barátaim? Úgy éreztem, az összes ember minket bámul az utcán. Az autó csak úgy suhant a keskeny kövesúton, amelyet mindkét szélén lisztfinomságú por borított. Fel is kavartuk. Hát-ranéztem, és csak halványan derengett, hogy a templomba bandukoló férfiak a kalapjukkal legyezgették az orrukba, szájukba szálló port.

Talán ha egy kilométert repültünk a templomig, és nem is volt nagyon kanyargós az út, de nekem teljesen felkavarodott a gyomrom. Majdnem hánytam. Elmondhatatlan csalódás volt az autózás. Mise után inkább gyalogoltam Párványik Mária házáig, ahol az udvaron térítettek meg. Az összetolt asztalokon több tálban gőzölgött a húsleves. A kerítés lécei között mezítlábas gyerekek leselkedtek befelé, még egy bolondnak tartott koldusasszony is kíváncsian meresztette ránk a szemét. Mert annak gyorsan híre szaladt a faluban, hogy „itt-hun van Szász Jani Kanodából”.

Második osztályba jártam, amikor karácsonyra a nagyszüleim, a rokonok annyi pénzzel leptek meg, hogy nem győztem számolgatni. Hol a párnám alá, hol a ruhásszekrényben őrzött, egyetlen vasalt nadrágom zsebébe dugtam a zöld tízeseket meg a kék húszasokat. Száz forint gyűlt össze. Anyám, tartva attól, hogy elbitangolnak a pénzeim, egy piros százast adott helyettük. Az aztán teljesen megbabonázott: forgattam a kezemben, szagolgattam, s próbáltam róla lemásolni egy rajzfűzetbe a viharban rohanó szekeret a három lóval.

Azon a karácsonyon is itthon járt Szász János, és beugrott hozzánk. A parányi szobánkban az asztal körül ült a család, ő egy háttámlás széken. Azt kérdezte tőlem, mennyi pénzt „kerestem” az ünnepen. Dicsekedtem a százassommal, meg is mutattam neki. Erre elővette a pénztárcáját, kicsipentett belőle egy szürkés színű pénzt, s azt mondta, cseréljünk: ez is százas, az is. Teljesen megdöbbsentem. Hogy én száz forintot adjak egy olyan pénzért?! Na, azt már nem! Apám zavarosan mosolygott, és egyre türelmetlenebbül biztatott, hogy adjam csak

oda nyugodtan, jól járok vele. Megmakacsoltam magam. Azt találtam kibőköni, hogy amaz nem lehet jó pénz, mert nem is ismerem. Szász Jánosnak ez a mondat felérhetett egy vicces, homlokán csattant karó-ütéssel. A híres dollárt alighanem először döngölték agyagba a füle hallatára.

Ne legyél mán buta, kisfiam, mondta erőltetett vigyorral apám. Szokatlan módon a lábfejevel az asztal alatt kereste a bokámat, hogy megpöckölje. Nem értettem a rugdosását. Még vagy kétszer nógatott Szász János is, de látván a hajthatatlanságomat, elunta a kínálgatást, és elrakta a dollárt. Amikor távozott, apám morogva leültetett egy székre. Vedd elő a kockás füzetedet meg egy ceruzát, oszt szorozz össze százat tizeneggyel! Csak százig tudok számolni, motyogtam megszeppenve. Apám kikapta a ceruzát a kezemből, és indulatosan a füzetbe véste a számokat. Ezeregyszáz! Ennyi forintot kaptunk vóna a dollárrt! A félhavi fizetísem, te tököletlen!

Nem vetett fel minket a pénz, nagyon nem. Persze hogy fájts neki a konokságom. Még sokáig emlegette a százdolláros históriáját.

Szász János később sem feledkezett meg rólunk. Rendszeresen küldött csomagokat, amelyeket a magyar vámosok mindig kitüntetett figyelemmel dézsmálgattak. Akadtak benne hordható ingek, pulóverek, de olyan színjátészós ruhák is, amelyekben talán már a Hawaii-szigeteki bennszülöttek is restelkedve bujdokoltak el a turisták elől. Nekünk azonban megfeleleltek, kiváltképpen karácsonyra, hogy legyen valami ajándék a fa alatt.

Az általános iskolai ballagásomra újabb csomag érkezett. Az utolsó volt, amit kaptunk. Apám akkoriban a honvédségnél dolgozott polgári alkalmazotként, és alaposan megszorongatták a nyugati kapcsolatért. A szabályok szerint ugyanis jeleznie kellett volna munkába lépésekor a laktanya politikai tisztjének, hogy disszidens rokona van. Elfelejtette. Az éber hatóság kinyomozta azt is, hogy gyakran kapunk csomagokat Kanadából. Apám nyomban levelet eresztett a tengerentúlra, hogy ne küldjenek több pakkot nekünk, mert csak kellemetlenségünk származik belőle.

Abban a bizonyos utolsóban a szokásos tarkabarka holmik között lapult egy frottír fürdőköpeny, amely röhejesen lötyögött apámon, rólam nem is beszélve. Félredobtuk, hogy majd odaadjuk valakinek, vagy esetleg jó lesz felmosórongynak. Pár hét múlva levél érkezett Kanadából. Szász János azt írta, a csomagba mellékelte levélben elővigyázatosságból elhallgatta, hogy a fürdőköpeny övébe egy arany pecsétgyűrűt rejtett a vámosok előtt. Nekem szánta ballagási ajándéknak. Anyám kiszaladt a fáskamrába kidobott köpenyért, szaporán végigtapogatta az övet, s a közepénél dudorba botlott az ujjja. Ollóval kibontotta a varrást, és a résen egy gyűrű pottyant a tenyerébe. Csillogó fekete kövén gót J betű díszelgett aranyból. Ó, de hisz ez az én nevem kezdőbetűje, lelkendeztem, de apám hamar lehűtött: ez a gyűrű John Szásznak készült, csak nyilván kihízta, ezért kaptam meg én.

Nagyjából egy évtizedig voltam a gyűrű ura, de sosem hordtam. Nyolcvanötben adtam el, amikor G.-vel életünk első színes televízióját szemeltük ki Szolnokon, de az árából hiányzott még háromezer forint. Épp ennyit kaptam érte.

A hetvenes évek elején Szász János rábeszélte az édesanyját, hogy költözzön ki hozzá végleg Kanadába. Párványik Mária engedett a csábításnak, felszámolta a boltját, eladta a házát, s abban a tudatban búcsúzott a húgától, nagyanyámtól, hogy többé már nem látják egymást, majd repülőre ült, és meg sem állt Torontóig. Akadtak, akik irigykedtek, mások kételkedtek abban, hogy egy parasztasszonynak, még ha boltos is volt egy ideig, hajlott korára sikerül gyökeret eresztie idegen országban.

Nagyanyám ekkor már Debrecenben élt. A család úgy határozott, hogy középiskolásként költözzek hozzá, mert a súlyosbodó szívbetegségem miatt gondoskodásra szorul.

Párványik Mária három évig bírta Kanadában, aztán leteperte a honvágy. Hetvenötben írt, hogy jönné vissza. Nézzenek neki a szülőfalujában egy házikót, a fia majd utalja a pénzt. A repülőtérről vonattal érkezett Debrecenbe. Apám ment el érte a Trabantjával a vasútállomásra, és hozta el a nagyanyám lakásába a kalapot viselő özve-

gyet. A két testvér évek óta nem beszélgetett egymással, éjszakákba nyúlóan folyt közöttük a szó. Alig tudtam tőlük tanulni. Nagyanyám még A Szabó családot is elfelejtette hallgatni a rádióban, pedig az nála kihagyhatatlan szertartás volt.

A fia kanadai kőházában egy alagsori apartmant kapott Párványik Mária, saját konyhával, tévével, de nem érezte jól magát. Angolul egy kukkot sem tudott, legfeljebb a fiával válthatott szót. Hiába ment templomba, az angol nyelvű mise, a prédikáció meg sem érintette. A legfájóbb az volt neki, hogy leküldték a saját lakrészébe, ha a fiához üzletfelek érkeztek tárgyalni. Szégyellte a család a kommunista országból jött, idősödő parasztasszonyt, aki képtelen volt az alapvető angol szavakat megtanulni. Ellenben az unokáit szerette volna magyarra okítani. A nyelvlecke azonban kimerült abban, hogy az evőeszközök nevét feljegyezték egy papírra a hajdan engem csokival lekenyerező lányok, akik időközben felnőttekké cseperedtek.

Párványik Mária farmerokat is hozott ajándékba a rokonságnak. Szerencsés helyzetben voltam, mert elsőként választhattam a készletből: egy igazi Levi'st. Mintha csak rám öntötték volna. Másnap kacagó szívvel mentem benne iskolába. Az osztálytársaimat ellepte a sárga irigység. Azon a napon én voltam az osztály közepe. Körbeálltak, tapogatták a nadrágomat. Mintha a Holdról szálltam volna közéjük. Az egyikük azt mondta, csak akkor hiszi el, hogy eredeti a cucc, ha egy szövetszálat az öngyújtójával meggyújthat, és az nem kap lángra. Nekem persze eszem ágában sem volt a friss farmeremet alávetni egy áltudományos kísérletnek. Kanadában csak tán nem árulnak hamisítványokat. A tornaórákon az öltözőben, biztos, ami biztos, inkább a táskámba gyömöszöltem a nadrágot, semmint hogy a fogason hagytam volna.

Apám fuvarozta Debrecenből haza, a nyírségi faluba Párványik Máriát. A Kanadából hozott, szövetrozsával díszített kalapját a kocsi-ban sem vette le. Útközben maga felé fordította a belső visszapillantó tükört, s abban nézegette magát hosszan. Apám rászólt: mit csinál, Mariska néni? Megnízem magam a tükörbe, válaszolta a legnyugod-

tabb hangon, te is mindig abba nízegeted magad. De én a hátunk mögötti forgalmat nízem, az isten áldja meg, nem magamat, csattant fel apám. Különben meg vegye le azt a kalapot, oszt kössön egy sötít parasztkendőt a fejire, mert itthun maga nem Méri Szász, hanem Párványik Mari! Érti?

Érettségire készültem, amikor megkezdődött az argentinai focivilágbajnokság. Szász János újra hazalátogatott. Ekkor már Pesten szállt le a gépe, és egy kocka-Ladát bérelt, azzal parkolt le a házunk előtt. Félig-meddig felnőttként fürkésztam az arcát. Gyermekekoromban észre sem vettem, hogy erős szemtengelyferdülése van. Legutóbbi találkozásunk óta elszaladtak fölötte az évek. A haja megritkult, de az eleganciája mit sem változott. Bosszankodott, amiért a kamionok keltette szél majd lesöpörte az útról a bérelt „játékaútót”. Odaát a nagy batárokhoz volt szokva.

Az időeltolódás miatt éjszakánként ültem a tévé előtt, és lelkesen szurkoltam a magyar válogatottnak. Szász Jánost az esélyekről, Töröcsikékről faggattam, de semmit nem tudott a vébéről, hiszen Amerikában és Kanadában alig ismerték a labdarúgást. Ő a baseballt fényezte, az meg nekem nem mondott semmit. Témát váltottunk hát: elújságoltam neki, hogy az osztályom ballagási tablóképe a Vörös Hadsereg útján van kifüggesztve egy bolt kirakatában. A régi debreceni diák teljesen felháborodott. Hogy hívhatod ilyen csúnyán? Piac utca az! Vita robbant ki közöttünk a szocializmusról és a kapitalizmusról. Mi már rég tudjuk odaát, hogy a kommunizmusnak hamarosan vége, you know? Ti itt elkényelmesedtetek, nincs fegyelem, versenyszellem, nincs tőke, csak akkor, ha mi adunk, understand? Az egyik építkezésen megkértem egy festőt, hogy az ablakon igazítson egy kicsit. Igaz, a munkaidő végén jártunk, de ez fontos volt, you know. Dühösen kicsapta a festéket az ecsetből, és azt mondta, nem csinálja, mert lejárt a munkaideje. Azonnal kirúgtam! Muszáj fegyelemnek lenni.

Milyen kegyetlen ember ez a Szász János, gondoltam, és nagyon megsajnálтам az elbocsátott munkását.

Hazatérése után hét évvel Párványik Máriát a nagyanyám temetésén láttam utoljára. A debreceni ravatalozóban a januári, metsző hidegben kalap helyett fekete fejkendőben álldogált a koporsó mellett. Amikor megpillantott, kivált a rokonság gyűrűjéből, a nyakamba borult, és felzokogott, mint egy kisgyerek: Janikám, nincs most már nagymamád!

Tíz év múlva ő is jobblétre szenderült. A temetésére hazarepült Szász János, egyedül. A halotti toron, a nyírségi falu vendéglőjében azt hajtogatta a húga, Szász Ilona, hogy ezzel vége a látogatásoknak, az ő bátyja már soha többé nem jön haza. Eddig is csak az anyjuk miatt kerekedett fel.

A hosszú asztalnál majdnem szemközt ültem a hetven felé ballagó Szász Jánossal. A helyezkedésem nem volt szándék nélküli. Akkoriban Szolnokon egy hetilapnál dolgoztam, amelynek a kiadója, anyagi gondok miatt, megkongatta a vészharangot. Kanadai, rokoni tőkeinjekciót reméltem a talpra állásunkhoz. Szóba elegyedtünk Szász Jánossal, és úgy éreztem, nem zárkózik el az üzlet elől. Megadta a számát, hogy hívjam fel Torontóban. Pár nap múlva éltem a lehetőséggel. A telefonban azonban már visszafogottnak tűnt. Hümmögve helyeselt, érveket csoportosított, hangosan gondolkodott: az újságokra naponta szükségük van az embereknek a reggeli tej mellé, yes, yes, és hát valóban kellene az ilyesmik. Azzal fejezte be a mondanóját, hogy majd meglátjuk, és letettük a kagylót.

Teltek a hetek, a hónapok, de nem láttunk mi meg az égvilágon semmit. A lap kilencvenkettő tavaszán megszűnt, Szász János pedig tényleg nem jött többé Magyarországra.

Az oszlop

Te tiszta hülye vagy! Ezt akkor mondta Szabó Julika, amikor poros, hajlott hátú utcánkban testközeli kapcsolatba keveredtem egy sztalinnyeccel.

Az úgy volt, hogy a hernyótalpas jószág mögött hosszan tekergőzött egy vastag drótkötél, amellyel valamit vontathattak korábban, csak elfelejtették leszedni a traktor horgáról. Nem tudom, mi szállt meg, de mezítláb a kötéltre léptem, hogy a kerékvágásban húzassam magam. A sodrony persze könnyedén siklott tovább a lábam alatt. Izgalmamban nem vettem észre, hogy a végén skorpiófarokként meredezik néhány felfeslett acélszál. Azt hiszem, zsilippengék se irdalták volna kegyetlenebbül a talpam...

Elterültem.

A traktoros láthatta a visszapillantó tükörben, hogy valami kutya vagy gyermek fetreng mögötte a porban. Azonnal fékezett és dudált. A hangzavarra anyám, aki épp főzött, kiszaladt az utcára. A szomszéd házakból mások is hanyatt-homlok rohantak sopánkodni. Jaj, mi lett vele? Csak nem halt meg?! Nini, hát ez mozog! Jó anyám jobb híján a nyerstésztás kötényével törölgette a vértől ázó, poros talpam. Amikor kiderült, hogy nem tiport meg a sztalinnyec, egy emberként lélegzett fel a csődület.

Szabó Julika is a felnőttek karéjában tolongott, s elképedve ingatta a szöszi fejét. Ekkora marhát, mint én, bizonyára még nem látott. Átellenben lakott velünk. Már iskolába járt, tudott írni, olvasni, számolni. A hátitáskájában gyönyörű színes ceruzák lapultak. A világoskék a szeme színét juttatta eszembe. Szabó Julika sokkal előrébb járt a való világ megismerésében, mint én, aki négyéves lehettem, s körülöttem nem hemzsegtak a játékszerek, kivéve azt az egyet, ami mindig kéznél volt...

Felnéztem Szabó Julikára, és nemcsak azért, mert magasabb

volt nálam. Ő még azt is tudta, hogy a csillagok igazából olyan nagyok, mint az utcánkban akkoriban felállított villanyoszlopok lámpatányérjai, csak hát nagyon messze hunyorognak, azért látszanak picurkáknak. A döbbenettől tátva maradt a szám. Ne próbálj értük menni, kis hülye, csúfolódott, amikor egyszer elárultam neki a tervem: felmászok egy csillagért a házunk előtti oszlopra. Izgatta a fantáziám a sok apró, fényes pötty. A nagyszájú Veres Gabi is azzal hengegett, hogy felmászott egy póznára, igaz, nappal, és ellátott egészen a csordakútig, a madarak meg karnyújtásnyira röpködtek tőle. Hogy én milyen irigy voltam ezért! Annyira vágytam magasabban lenni a háztetőknél, a kútágasoknál, hogy majd belegebédtem. Apám azt mondta, ne higgyek Veres Gabinak. Hozzánk jár hazudni.

Azon a nyáron a kapunkhoz közeli betongólem lett az ipiapacs játék kiinduló- és végpontja, a messziről látszó lármafa, amelynek te tejére futó felhők könyököltek megpihenni. Esténként anyám ki-kitekintett az utcára, hogy saját szemével lássa: ott játszom-e a többiekkel a lámpa alatt. Míg nem volt közvilágítás, a nevem kiáltozta a sötétben. A többi gyerek velem együtt ordibált vissza. Anyám se volt rest: te, kimegyek, oszt rendet teszek köztetek! Fialalasszonyként féltette a tekintélyét, és mindig zokon vette, ha az utcára csapott kölykök gúnyolódnak vele. Egyszer el is vert azért, mert meghallotta, hogy beálltam a pimaszkodók kórusába.

Az oszlop alatt estem át az első szexuális felvilágosításon. Hosszas faggatózás, türelmetlen unszolás után Szabó Julikától megtudtam, hogy a lányok combtövében megbúvó testrészt *pinának* hívják. De csitt, ez csúnya szó, nem szabad kimondani, kapott a szájához, mint aki megbánta, hogy nagy titkot fecsegett ki.

Na, nekem se kellett több... Azonmód kíváncsi lettem a csúnyának mondott szó hatására. A lányok gyűrűjéből kiváltam, és pár lépésről rikkantottam egy nagyot: pina! Azt az éktelen visítózást, ami ezután következett! Mintha róka sompolygott volna a tyúkök körül. A lányok szétrebbentek, és szégyenükben még az arcukat is eltakarták. De ez csak olaj volt a tűzre. Eszeveszett skandálásba kezdtem. Annak

ellenére, hogy az ismételtetéstől *napi*-ra szelődült a szó, a sokkhatás túlszárnnyalt minden képzeletet. Szabó Julika torkaszakadtából sikoltott: Hagyd abba, hagyd abba! Nem érted? Megmondalak anyukádnak, kis hülye!

Velem azonban nem lehetett bírni. Hogy is lehetett volna, mikor a csúfolódás tiszta forrására leltem, s törleszthettem a korábbi sértetésekért! Szemem az égre emeltem, s mint egy tébolyult, megátalkodva folytattam a gonoszkodást. Már nem is én voltam az, aki incselkedett, hanem a belém bújt kisördög, akinek trágár szóömlenye ütemesen hasított a lányok visongásába.

Annuska néni, tetszik ezt hallani? Szabó Julika hangján szólt a kérdés, ami visszazökkentett ugyan a valóságba, de mit sem törődtem vele, mert körülünkben az ijesztgetés egyik bevált módszere a felnőttek nevének említése volt, mintha csak a közelünkben leskelődött volna valamelyikük. Annuska néni amúgy az én szigorú erkölcsű, templomjáró nagymamám volt, aki épp a boltból tartott hazafelé gyalogosan. Ötven se volt még, de a sötét fejkendői miatt kifejezetten öregnek láttam eszmélésem óta. Már messziről kiabált: Megállj, te piszkos szájú kölyök, ezír megraklak!

Oldalra sandítottam, s lám, tényleg a nagymamám közeledett. Szaporábbra fogta a lépteit, már az öklét is rázta. Nagyon dühösnek látszott. A szókezdő pé hang menten az ajkamra fagyott... Nem akartam a családban sokat emlegetett pofonfa alatt ácsorogni, abból soha nem származott semmi jó, sarkon fordultam hát, és lendületből nekirohantam a villanyoszlopnak. Fejjel. Egyszerűen elfelejtettem, hogy ott van, hisz csak nemrég állították fel. Megszédültem, lerogytam a pózna tövébe. Már készültem megadni magam, de az ösztönöm azt súgta, pattanjak fel, ha meg akarom úszni a lányok előtti további megszégyenülést. Felugrottam, és irány a lankás kertünk aljában húzódó málnás, amely mindig menedéket nyújtott, ha verés fenyegetett. A sűrű vesszők átláthatatlan kupolaként borultak rám.

Nagymamám egy darabig a kertkapura támaszkodott, onnan szólított. Gyere előü, hallod, nem bántalak, na! Nem akart utánam

jönni a kert végébe, mert visszafelé az emelkedőn fulladozott volna. A háború óta szívbeteg volt. A málnalevelek közül vizslattam a kezét, hogy hátratette-e valamelyiket, ha igen, a vállánál kikandikál-e a pálcá vége. Kivételesen mindkét kezét a csípőjén tartotta.

Restelkedve adtam fel a rejtekhelyem. Már nagyon fájt a dudor a homlokomon. Biztos, ami biztos, felfelé ballagva szívszaggató bömbölésbe kezdtem, hogy szálnalmat keltsek magam iránt. Reméltem, hogy nagyanyámnak megesik majd rajtam a szíve, és nem naspángol el. Szokása szerint fejkendője csomóját egy mozdulattal kioldotta, majd villámgyorsan újrakötötte, aztán hamarjában kést kotort elő a kerti asztal fiókjából, s a hideg pengét trágárságom Káin-bélyegére nyomta. Látod, látod, sajnálkozott, a jauistenke megbüntettet. Hát szabad ilyen csúnyán beszélni? Szípen nízeli ki! Mit mondok majd este anyádnak?

Még szipogtam egy kicsit, de nagyon megkönnyebbültem, hogy nem gypált meg. Kunyeráltam tőle egy karéj cukrozott zsíros kenyeret, és kiültem vele az utcára, a kapunk elé, szemben a lányokkal, akik megállás nélkül sugdolóztak meg nagyokat kuncogtak. A túloldadról is jól láthatták a kék-zöld puklit a homlokomon. Szabó Julika nem állta meg szó nélkül: Na, kikaptál, kis hülye? Meg sem várta a választ, tapsikolni kezdett: Úgy kellett, úgy kellett, káposztába hús kellett! Mi mással vághattam volna vissza, mint az alig félórája megismert varázsszóval. A kárörvendezés nyomban sivalkodásba csapott át.

Ekkor nyílt az utcakapu. Nagyanyám jelent meg pár lépésre tőlem, a sötétkék vászonkötényében szemes babot vitt a szomszédba. Szabó Julika kipirult arccal mutatott rám: Annuska néni! Megint csúnyán beszélt!

A falat majdnem a torkomon akadt, s a szívem akkorát dobbant, hogy ha a bordáim nem tartják vissza, kiszakad a mellkasomból, s legurul a porba. El voltam készülve rá, hogy ezt most már tényleg nem úszom meg, nagyanyám cipóra veri a szám. De ő csak annyit kiáltott, és hozzá toppantott is a lábával, hogy csend legyen, én nem hallottam semmit!

Távoztában visszasandított rám. Csóválta a fejét, de mintha mosoly bujkált volna a szája szögletében. A szabadon lévő kezével úgy hessentett a kitartóan árulkodó lányok felé, mintha szemtelen verebeket ijesztett volna el a csirkeetetőtől. A póznához érve megpaskolta a beton sima oldalát, s a hüvelykujjával keresztet rajzolt rá. Kenyérszegecs előtt láttam tőle ilyet. Meresztettem a szemem, de nem tudtam mire vélni a mozdulatát. Talán Isten dorongjának gondolta a póznát, és hálás volt azért, mert nem őneki, a szívbeteg özvegynek kellett megbüntetnie engem?

Amikor az oszlopunk neonvilágítást kapott, már csak lélekben kapaszkodtam a nyíri gyepebe. Az új lámpa jóval több fényt bocsátott ki, mint a régi villanykörte, de esténként legfeljebb bogarak meg szúnyograjok dongták körül: a gyerekek szép lassan elfogytak a fényköréből. Mint ahogyan elfogyott nagyanyám is. Beteges szívére a debreceni köztemető fekete földje nehezedett.

Szabó Julikával még gyermekkorunkban kihátráltunk egymás életéből. Különös, hogy a két ágra font szőke haja és a ceruzakék szemem pontosan bevésődött, vagy csak képzelem, az arca viszont nem tör át az emlékezet ködcsillámain. Mint oly sok mindenkié a gyermekkorból. A fősodratú hangok is elkeveredtek már az uszadékhangokkal. Szabó Julika után azonban még mindig csilingel egy szó. Kitartóan, feledhetetlenül...



Örök várakozás

Apai nagyapám sokadszor vette magához a katonaládát, s indult vele a frontra. Nem önként ment. Ezúttal is vitték. Az álmos nyírségi faluból akkoriban tömegével hívták be a parasztleányeket. Azt mondták nekik, térdre kell kényszeríteni az orosz bolsevizmust. Mit tudhattak arról azok a derék, isten háta mögött lakó legények, hogy a huszadik század egyik legbizarrabb harci tervébe vonják be őket! Legfeljebb hallomásból szedegettek össze ezt-azt: az orosz földnek se vége, se hossza, télen meg csontig hatol a hideg. Mást nemigen tudtak. Hogy a hatalmas ország meghódítását komolyan gondolták-e akár egy percre is a nagyapámféle egyszerű emberek, nem tudom. De szeretném hinni, hogy a halál jeges leheletét hordozó harctéri kaland nem érhetett fel az otthoni tűzhely melegével.

Kamaszkoromban nagyanyám megmutatta nagyapám egykori leveleit. Íráshoz nem szokott kéz furcsa ákombákomjai voltak. Nyíregyháza, Beregszász, Ökörmező – így lépdelt a század a Kárpátokig, vagy tán azon is túlra, de onnan már nem jött többé levél.

Évekig, évtizedekig várta haza férjét nagyanyám. Újabb házasságra, mint annyian hűséges sorstársai közül, soha nem gondolt. Emlekeimben úgy maradt meg, hogy a fehérre meszelt ház udvarán térülfordul, majd a kapuhoz siet, kitárja, és reménykedve tekint ki az utcára. Hátha most jön az ura... A keze arasznyi helyen fényesre koptatta a kapuszárnny festetlen, elszürkült deszkáját.

– Meglátjátok, odamaradt – mondogatta konokul.

A háború után vonatszám tódultak a hadiözvegyek Putnokra, a halottlátó asszonyhoz, hogy bizonyosságot szerezzenek férjeik sorsáról. Nagyanyám is elzarándokolt a zempléni faluba. A halottlátónak aligha volt nehéz dolga a Don-kanyari mészárlás ismeretében...

Valódi hír soha nem jött nagyapámról.

A harcok elültével itthon megkezdődött a földosztás. Hadiöz-

vegynek tekintett nagyanyám két kiskorú gyermekével jelentkezett a felelős elöljárónál, aki pökhendi módon azt válaszolta a sorban álló asszonynak: „*Maga akar földet? Hisz a férje ellenünk harcolt!*” Mondta ezt egy nyilas szimpatizánsból hirtelen kommunistává vedlett atyafi, aki tizenkét év múltával apám házassága révén rokona lett a családnak.

Nagyanyám lelkét egész életén át marcangolta ez a két mondat. Debreceni házában, ahová idősebb korában költözött, sokszor elpanaszolta nekem, mennyire igazságtalannak érezte, hogy a parancsot teljesítő, akarata ellenére idegenbe hurcolt kiskatonára ilyen galád bélyeget sütöttek.

Amikor a hatvanas években megvettük életünk első televízióját, esténként nagyanyámat is a képernyő elé csábítottuk. Akkoriban ontották a szovjet háborús filmeket. Mi, gyerekek tágra nyílt szemmel figyeltük az orosz ármádia győzedelmes csatáit. Nagyanyám a kályha mellé húzódva rózsafüzérét morzsolta, és csendben könnyezett. Alighanem gyűlölte azokat a szörnyűséges filmeket. Az elcsigázott katonák vánszorgása a hófödte mezőkön, az ágyúzások, az öldöklések nagyapám sejtett, de bizonyosan nem ismert sorsára emlékeztették, mégis valamiféle keresztényi aszketizmussal kínozza magát a tévé előtt.

Kamaszodtam már, amikor a fájdalma megsuhintott, s a jelenlétben nem néztem többé háborús filmeket.

Nagyanyám harminchat évvel élte túl a második világéget. Nyolcvanegy szilveszter éjszakáján még hallgatta a rádiókabarét. Néhány órányi átlebegett az új évbe is. Hajnalban a kisebbik fia fogta le a szemeit...

Peregtek az esztendők. Már nem akadt, aki igazán várta volna vissza nagyapámat. Katonafényképe az egyik fiók mélyére süllyedt, a családi emlékezetből lassan kihullott bajuszos arca, kedvelt dalait pedig kiszámolta az idő.

Azok után, hogy az internet révén kitágult a világ, ráakadtam a nagyapám nevére. Orosz hadi adatok szerint „*Janus Jurkovics szol-*

dat”, kinek lakóhelye „*Nirocsad*” (Nyíracsad), negyvennégy november huszadikán esett fogságba Ukrajnában, majd a következő év nyarán, amikor a háború már véget ért, az Ural keleti lejtőjéhez simuló Nyizsnyij Tagil lágerében hunyt el. Ott is temették el, harmincöt honfitársával együtt.

Nagyanyám halála után húsz évvel szétmállott az elvermelt remény...

Gondolataimban néha elkalandozom az Uralon túlra. Elképzelem nagyapám hantját. Hatvanhárom kurta, bágyadt nyár növesztett rajta mohát, dudvákat meg talán mezei virágokat. Látni vélem cirill betűs fejfáját is, amely repedezetten, megdőlvé dacol a szibériai szelekkel.

Vajon meddig még?

Nem ismerhettem őt, hiszen hónapra, napra pontosan tizenöt évvel születtem fogságba esése után, de úgy képezem, hogy ősz hajú nagyanyámmal, a földi életben örök várakozásra kárhoztatott, huszadik századi Pénélopéval most már boldogan ölelik egymást valahol a nyíri dombok mögött, kolduló akácok árnyékában.

Eggyé lettek.

Mint nagyapám sírján a vadvirágok a végeláthatatlan orosz sztyeppével...

Apám kései forradalma

Ötvenhat őszén apám a tizenkilencediket taposta. Atyját a második világháború hideglelős lövészárkaiból Szibériába hurcolták. Ma is ott alussza örök álmát. Apai nagyapját egy emberöltővel korábban a doberdói fennsík vagy tán az Isonzó nyelte el. Az ezredforduló előtt pár évvel mindkettejük nevét márványba vésték szülőfalujuk főterén.

„Csillagos ég, merre van a magyar hazám...?”

Rákosi megnyomorított országában apám korán megtapasztalta a magára maradottság minden nyűgét, keserűségét. Már gyermekfejjel lóval szántott, kézzel vetett, és hamar elleste a felnőttektől, hogy a beszolgáltatások elől miként rejtse kazlakba, vermekbe a betakarított terményt, akárcsak vicsorgó dühét.

A pesti forradalom híre vékonyan csordogált a nyírségi faluba, ahol apám az édesanyjával meg az öccsével lakott. Nem mondhatni, hogy a változás szele azonnal fenekestül forgatta fel az életüket. Mint minden hétrét görnyedt, rojtos posztókendőben és viharkabátban bók-lászó kisember, ők sem mertek sokáig felegyenesedni. Nehezen hit-ték, hogy a zsarnoksággal szervült hatalom visszavonulót fúj. Annak a gondolatát meg végképp elhessegették, hogy egyszer a forradalom hálójába gabalyodjanak.

November harmadikán, szombaton reggel azonban egy csapásra megváltozott minden: valakik vadászpuskát meg pár töltényt nyomtak apám kezébe. Kapott háromszín karszalagot is. Öten lettek nemzetőrök, s vigyázták a rendet az utcákon. Már amennyire kellett, mert nem igazán bolydult meg a falu. Csak néhány megtiport, kifosztott ember mert kiállni, és mások előtt is kiönteni korábbi sérelmeit. A kocsmai hőzöngőknek ugyancsak megnőtt a bátorságuk pár fröccs után, mégis kevesen akadtak, akik vállveregetéssel biztatták volna a nemzetőröket. Egy lakodalom vendégei azonban helytel kínálták őket, még töltött káposztát és bort is raktak eléjük.

A váratlanul jött mámor növelte a nemzetőrök elszántságát. Felkeresték a falu mezőőrt, aki negyvenöt után kommunistának mondta magát. Behatoltak az udvarára, a nevét kiáltozták.

– H. Szilágyi! Gyere elő! Hozd a puskádat is!

A karszalagosok egyike, a csoport eltökéltségét jelezve, a levegőbe is lőtt. A durranásra feltartott kezekkel előjött a megrettent házigazda. A túlerő láttán azonnal átadta a sörétes puskáját. Nem akart ujjat húzni senkivel, csak magában morgott:

– Lesz még ennek böjtje, legények!

A legények persze mit sem törődtek a fenyegetéssel. Elengedték a fülük mellett, mint a többit. A mezőőrt nem bántották, csak az erőszakkal elvett fegyvert vitték magukkal, és ordítva skandálták az esti utcákon:

– Ruuszkik, haza! Ruuszkik, haza!

Az u-kat jól megnyomták, hogy düböröjenek, akár a koporsóra hulló rögök.

Járőrözése másnapján apám otthon az udvart seperte. Vasárnap volt, misére harangoztak. A puskáját a gémeskút kávéjának támasztotta. Azt gondolta, ha végez a munkával, pár lövéssel elriasztja a kert végéből a varjakat.

Nagyanyám templomba készülődött. Amint kilépett a házból, megakadt a szeme a szokatlan tárgyon. A döbbenettől mindkét tenyerét a halántékához szorította, úgy kiabált.

– Hát ez meg mi?! Honnan van? Bajt akarsz ránk hozni, te istentelen?! Tüntesd el azonnal!

Már ugrott is a kúthoz, a csövénél fogva felkapta a puskát, hogy a mélybe vesse. De apám is ott termett. Megragadta a fegyver tusáját. Pár pillanatig farkasszemet nézett egymással anya és fia. Ekkor nyitott be az utcakapun a falu rendőre.

– Na, add csak ide, fiam, azt a mordályt! Ezt keresem már hajnal óta! – szólt nyersen, majd sarkon fordult a lefoglalt fegyverrel.

Apám elnehezült karokkal, szótlánul álldogált a kút mellett. Rádiót nem hallgatott aznap, de sejtette, hogy valami hirtelen megválto-

zott, mert a rendőr visszanyerte bátorságát, és a tekintete újra haragosra váltott. Nem fecsegett, nem is fenyegetőzött, de távoztában a kaput nagy erővel vágta be maga után.

Apám friss vizet húzott a kútból. A tornácon megmosta a kezét, az arcát. A tisztaszobában felvette az ágyra kikészített fehér ingét és az egyetlen öltönyét. A vasalt nadrág szárát ruhacsipesszel összetűzte, majd elbiciklizett a misére.

A templomban a karzatra húzódott, a férfiak közé. A tekintete összeakadt az idősebbekével. Senki nem szólt egy szót sem, nem sutyorgott, mint máskor. Mindannyian érezték: azon a bánatszürke reggelen esőpermet hullott a parázsló napokra, s kihűlt a remény.

Moszkvában már összegyűlt harminc ezüst...

Sztrájkokkal, kormányfenyegetésekkel szaladt el a hónap. Az utolsó napok egyikén rozoga Csepel teherautó állt meg nagyanyám háza előtt. Helybéli fiatalok szorongtak a ponyva alatt, csak a szemük villogott a hajnali félhomályban. Apám is felmászott a platóra tizenhét esztendő menyasszonyával. Az egyik lóca végére kuporodtak le.

A sofőr túráztatta a motort. A kezek búcsúintegetésre lendültek. A hátsó kerék mellett tébláboló nagyanyám tétován emelte a karját. Nem tudott örömet hazudni. Szeptember eleje óta a két fia közül csak a nagyobbik volt otthon, a kisebbik Borsodban tanult vájárnak. Igaz, önként tért haza a forradalom napjaiban, de most meg a nagyobbik kerekedne fel, pedig ő az egyetlen felnőtt férfi a háznál. Ki tudja, látja-e még egyszer az életben. Mi van, ha soha többé?...

A felismerés villámcsapásként érte nagyanyámat, és könnyörgőre fogta.

– Fiam! Fiam! Ne hagyj itt! Mihez kezdek özvegyen, betegen? Belepusztulok, ha...

Elcsuklott a hangja.

Apám elszánnak mutatkozott. Úgy érezte, semmi sem maraszthatja ebben a furcsán megbolydult országban. Más élet után vágyott. Az anyai esdeklés sem indította meg.

A teherautón már türelmetlenül tekingettek körbe a menekülők, köztük a volt nemzetőrök.

Nagyanyám sírva, indulatosan markolta meg apám karját, és húzta-cibálta lefelé. Az épp csak felnőtt férfiú kénytelen-kelletlen lemászott a platóról. Az Ígéret Földje és a szülőföld képzeletbeli mezszyéjén bevérzett lélekkel, nyakán dagadó erekkel cövekelt le. Jegyese, a későbbi édesanyám is lekászálódott a Csepelről. A vezető gázt adott, és kis idő múltán Amerika apró ponttá zsugorodott a láthatáron...

Néhány évig még szélhárfákon sívított a bánat a nyírségi faluban, aztán elcsendesült minden. Senkinek sem jutott eszébe a szabadság szürke szennyesét kimosni... Akik itthon maradtak, megpróbálták rendbe hozni összekuszálódott életüket. Már amennyire lehetett.

Apámat megóvta a büntetéstől a faluközösség akolmelege. A helyi hatalom lelkiismeretesnek mutatkozott: méltányolták, hogy lövésre nem használta a valahonnan szerzett puskáját, és hogy félárván, nélkülözve nőtt fel. Ha bíróságra viszik az ügyét, könnyen rásüthették volna a fegyveres szervezkedés bélyegét.

Amikor a forradalmat hallgatás és mellébeszélés sújtotta évtizedekig, apám szüksézáván mesélt nekem arról, hogy egykor, a végjátékban kurtán-furcsán segített kiszellőztetni az áporodott levegőjű országot. A kilencvenes rendszerváltozás után már döngethette volna a mellét. De nem tette.

Ő tudja, miért.

Három jelvény

A Borsodban megbúvó falucska, Kurityán százhatos számú vájár tanuló-iskolájában megállt az élet ötvenhat szép őszén. Napok alatt egymásba csúsztak a korábban zsinórmértékül szolgáló rendezőelvek, s a káoszban a legjobb megoldásnak a tanítási szünet elrendelése látszott. A szélnek eresztett diákoknak annyit mondott az igazgató, hogy értesítést küldenek, ha majd megkezdődik az oktatás.

Apám tizennégy éves öccse felöltötte sötétkék színű bányászegyenruháját, amit az iskola adott minden tanulójának, bőrröndbe gyömöszölte a gönceit, és elhagyta Kurityánt. Nem búslakodott a váratlanul rámosolygott október végi szabadság miatt, sőt egyenesen Isten ujját sejdítette a dolgok mögött. A tanév eleje óta kétségek gyötörték amiatt, hogy tavasszal helyesen döntött-e, amikor a nyírségi faluból ebbe az intézménybe jelentkezett.

Kazincbarcikán jegyet váltott Debrecenig, de Füzesabonyban át kellett szállnia. Amíg a csatlakozásra várt, bebarangolta a vasútállomás épületét. Az egyik sarokban hazatérő katonák huszonegyeztek, hangoskodva kísérték a lapjárást. A pénztártól nem messze egy jelvényárus kínálta a portékáit: körömnyi, fehér porcelánokra égett, háromszínű Kossuth-címereket. Túlharsogta a katonákat is rigmusával: „*Kossuth-címer magyar címer, minden ember kettőt visel!*” Egy forint volt darabja. A kurityáni diák mindjárt hármat vett. A katonák sem fukarkodtak, marékszám vitték a jelvényt, egyet-egyet ki is tűztek a zubbonyukra, a sapkájukra, tán még az utasoknak is osztogattak.

A szénbányászat szünetelése miatt a vasútnak kevés fűtőanyag jutott, a vonatokon hamar elfogyott a szén. A debreceni járat is több helyen megállt a nyílt pályán, az utasok leugráltak róla, és a földeken kúpba rakott, elsárgult kukoricaszárakat dobálták a gőzmozdony üres szerkocsijára, ahonnan a fűtő a kazánba vetette a kévét. Órákon át

döcögtek szárkúptól szárkúpig, de Debrecenig nem értek el, az előtte huszonöt kilométerre fekvő Balmazújváros lett a végállomás.

A diák a sínek mellől többedmagával a Debrecen felé vezető kövesútra gyalogolt, ahol egy teherautót intettek le. A platón a ponyva alatt húzták meg magukat. A nagyváros alá érve, Kismacsnaál orosz tankokat, teherautókat láttak vonulni az ellenkező irányba. Minden figyelmeztetés nélkül egyszer csak gépfegyver ugatott fel mögöttük. A golyók a diák feje fölött süvítettek el, s elől a ponyván lyukakat ütöttek, amelyeken hideg levegő préselődött a platóra. A sofőr nem állt meg, pánikszerűen továbbhajtott.

Sosem derült ki, hogy az oroszok miért lőttek a teherautóra...

Otthon nagyanyám úgy fogadta kisebbik gyermekét, mint a szülői házba megtért tékozló fiút, aki ugyan nem dacosan távozott szeptember elején, és vagyont sem herdált el, merthogy nem is volt neki, de amíg a messzi Borsodban barátkozott a bányászélettal, üres volt a ház nélküle. A háború után özvegyen maradt nagyanyám ezt sehogyan sem nézte jó szemmel.

A bányászruháról együtt vették le a füzesabonyi állomáson vásárolt Kossuth-címert, majd örömmel hajtogatták össze a zakót és a nadrágot, papírdobozba rakták a sapkával együtt, és postán visszaküldték a kurityáni iskolának. Ezzel eldőlt, hogy a családból vájárként senki nem fogja öregbíteni a magyar szénbányászat hírnevét.

A forradalom leverése után a diáknak esze ágában sem volt eldobni az időközben betiltott jelvényeket. Kettőt az otthoni tükrös szekrény fiókjába süllyesztett, a harmadikat, télikabát híján, zakójának a hajtókája alá erősítette. A tú végét visszagörbítette, hogy véletlenül se hagyja el a becses ereklyét, amit rajta kívül ugyan senki nem láthatott, de ő tudta, hogy ott lapul a szíve fölött, bármikor megtagadhatja, sőt lopva rá is pillanthat. S ez megért minden kockázatot.

Novemberben az iskolák kinyitották kapuikat, a kurityáni diáknak azonban esélye sem volt egy másikban kezdeni. Túl késő volt az átiratkozáshoz. Az a tanév nélküle telt. De nem akarta kenyérpusztítóként mulatni a napjait, a szülőfaluban munka után nézett. Az unoka-

testvére is dolog és iskola nélkül ténfergett, így hát együtt határozták el ötvenhét kora tavaszán, hogy pékinasnak állnak, mert a helyi sütöde épp tanulókat keresett. A papírokat Debrecenben intézték, a megyei sütőipari vállalat központjában, a Vörös Hadsereg út ötvennégy szám alatt.

Hamar végeztek, mindketten megfelelték. A hazafelé induló vonatig még volt jócskán idejük, beültek a székházzal majdnem szemben lévő Apolló moziba. A film végére a városban feltámadt a szél. A meleg nézőtérrel kijövet a két fiú fázósan húzta össze magán a kabátot, a zakót. A volt diák a gallérját is felhajtotta, így indultak a szélre dőlve a Nagyállomás felé.

Még nem sötétedett, az utcai lámpák, a kirakatok hunyorogva várták az estét.

Kőhajításnyira sem jártak a mozitól, amikor szemben velük két rendőr közeledett. Az egyik magas volt, szikár, a másik alacsony, kerek képű. Lassan lépkedtek, szürke bőrkabátjuk nyikorgását csizmáik ütemes kopogása tette rémisztőbbé. Menet közben a kezüket hátrakulcsolták, és a derekukon fityegő járőrtáskákat emelgették a tenyerükkel.

A fiúk kitértek volna előlük, de az alacsonyabb hirtelen felkiáltott:

– Megállni!

A két kamasznak földbe gyökerezett a lába, mert az ősszel véget ért Rákosi-rendszerben azt hallották a felnőttektől, hogy egy rendőr köszönés nélküli parancsszava nem sok jót ígér.

– Mi az ott? – bökött mogorván a kerek képű a volt diák zakójára. A fiúval fordult egyet a világ. Megfeledkezett a hajtókája fonákján őrzött Kossuth-címerről, ami a nemzeti színek miatt már messziről vírthatott. Meg sem tudott szólalni. A rendőr megragadta a jelvényt, és ordítva ráncigálni kezdte:

– Vedd le! Vedd le! Hallod?! Nem tudod, hogy ilyen nem szabad viselni?

A görbített végű tű azonban ellenállt, a zakó erős szövete nem-

különben. A rendőr dühében tenyérrel és kézfejjel két hatalmas pofont adott a fiúnak. Az unokatestvér dermedten figyelte a jelenetet, a magasabbik rendőr sem szólt egy szót sem, csak nézett egykedvűen, mintha nem lenne köze az egészhez.

A megütött fiú némán leoldotta a jelvényt a hajtókájáról, az izgalmtól remegő kézzel nyújtotta át a toporzékoló rendőrnek, aki ledobta a kövezetre, és csizmája vasalt sarkával porrá taposta az elbukott forradalom jelképét.

– Na, takarodjatok! – förmedt rájuk dolga végeztével, de ez az ordenáré hang már egyáltalán nem fájt a megalázott fiúnak. Könnybe lábadt szemekkel nézett le a megtiport jelvényre, s úgy érezte, mintha ezer tűvel döfködnék legbelül. Abban a pillanatban megértett valamit a világból, valamit, amitől más lesz az ember. Szótlanabb, töprengőbb s talán igazabb.

Az egykori diák ma nyugdíjas építész. Azóta nem járt a borsodi faluban, mióta ötvenhat őszén elment oda szerencsét próbálni. Nősülése után hazulról Debrecenbe költözött. Úgy hozta az élet, hogy hat-szor váltott lakást a városban, de a hurcolkodásokkor is tüntetően ügyelt arra a két jelvényre, amelyet a szülői házban valaha a szekrényfiókba rejtett. Az egyiket fél évszázad múltán nekem, az unokaöccsének adta, a másikról úgy rendelkezett szóban, hogy halála után a koporsójába tegyék, mert a sírban is őrizni szeretné néma lázongásának jelképét.

Nagyapám öreg háza

A hetvenes évek elején készülhetett az a fekete-fehér fénykép, amelyen anyai nagyapám és nagyanyám hajadonfótt, kézen fogva állnak a régi, tornácos házuk előtt. Úgy néznek a lencsébe, mint két megszeppent, idős szerelmes. Egymás kezét érintik, holott mások előtt sohasem vetemedtek volna ilyesmire. A parasztemberek nem tartották ezt illendőnek. Valamelyik családtag felcspott alkalmi fotósnak, s így állította be őket, erőszakot téve a szemérmességükön.

Annak idején hasonló tartással toporoghattak mindketten a lányos házban, amikor a nagyapám apa híján, merthogy az atyja Amerikába vándorolt ki, egyedül ment leánykérőbe. Leplezve alacsony termetét, kihúzta magát a leendő anyósa, özvegy Pósan Györgyné Szabó Mária előtt, nagy levegőt vett, és feleségül kérte a négy lány közül az egyiket, Ilonát, akinek talán a kezét is megfogta akkor.

Attól a pillanattól kezdve csak álltak, álldogáltak egymásba kapaszkodva az idő sodrában, fölöttük sebesen gomolyogtak a felhők, váltakoztak az évszakok, s a hajuk deressé, a bőrük ráncossá vált. A hátuk mögött a nádtetős ház cserépfedelet kapott, az udvari facsemeték lombos fákká terebélyesedtek, s az öt kisgyermekük felnőtté cseperedett. Egy kivételével ki is repültek a családi fészekből.

A tornácos ház, amely előtt drótkerítéssel védett, keskeny kert is húzódott, hogy a háziállatok, főleg a libák ne férközhessenek a megszelt falakhoz, már nem áll, a család kalákában lebontotta. A helyre szüksége volt nagyapám legkisebbik fiának, aki három bátyja közül utolsóként adta fel a legényéletet, és a szülői háznál maradt a feleségével. A hajlék azonban szűkösnek bizonyult a két öreggel négyük számára. Másra, újra volt igény.

A bontást egy május végi vasárnapra időzítették. Összecsődült a rokonság férfihada. Fél évvel túlléptem a felnőttkor küszöbén, ott volt

a helyem nekem is. A tetővel végeztünk a leghamarabb. A mohás, repedezett cserepekből alig lehetett megmenteni pár tucatot.

Még a tízet sem ütötte el, már lecsupaszítva meredeztek a korhadtt, szuvas szarufák, lécek, amelyek épphogy maguktól össze nem dőltek. A tapasztott mennyezetet azonban az utolsó pillanatig szorosan ölelte magához a mestergerenda. Az utca felőli résszel kezdtünk, csákányokkal döngettük a szinte kővé keményedett, törekkkel kevert agyagos sarat, amelyet régen a gerendák közé fektetett akáckarókra terítettek szét. Szállt a por, beleragadt az izzadt bőrbe.

A plafon csak araszról araszra adta meg magát, mígnem felülről elénk tárult a tisztaszoba. Ide nekem bemenni kisgyerekként nem volt ildomos, ha nem akartam korholást. Legfeljebb a pitvar felőli üveges ajtón kukkanthattam be, már amennyire engedte a horgolt függöny. Benn, ahol sosem volt fűtés, évtizedeken át nem változott semmi. A dunyhákból magasra vetett ágy a sarokban, a székekre terített tiszta ruhák, a szentképek a falon – mind-mind a mozdulatlanság ékszerfoglalatai voltak.

Itt öltötte magára nagyapám a fehér ingjét, a vastag, sötétszürke zakóját, kalapját, amikor a téesszervezés idején a hatóság beidézte. Nyakkendőt nem kötött, ellenben az ingjét az álla aljáig begombolta, fekete bőrcsizmát húzott, és úgy indult gyalogosan végig az Erdei utcán a hallomásból már ismert „elbeszélgetésre”. Azon a reggelen alighanem a vánkosa alatt hagyta a szabad paraszti életről, a kiszámíthatóságról szőtt álmait.

A mozi épületében folyt az agitáció. Nagyapámat másodmagával, egy ugyancsak nyakas gazdával, Kerezsi Jánossal együtt győzködték az agitátorok, de eleinte mindketten hajthatatlanoknak mutatkoztak. Éjszakára sem engedték haza őket, csábítottak, ígérettek. Másnap is, harmadnap is.

Anyám a húgommal volt áldott állapotban, amikor úgy gondolta, ebédet visz az apjának. Az ajtóban ketten is útját állták, de addig erősködött, hivatkozott a várandósságára, mígnem beengedték. Amint benyitott a terembe, és meglátta az elcsigázott nagyapámat, fúriaként támadt az agitátorokra.

– Ne merjenek az apámhoz nyúlni, hallják?!
– Menjen innen, jóasszony, semmi keresnivalója itt! – rivallt anyámra az egyikük, és a kijárat felé taszigálta.

Onnantól kezdve anyám minden este a homoklankán fekvő Nyíl utcából, ahová ötvenhétben férjhez ment, a Bíró-dűlőn leballagott a szülői házhoz, és nagyapám sorsát firtatta nagyanyámtól. A harmadik estén odabenn korán elfűjták a petróleumlámpát. Anyám megkocogtatta az ablakot, és bekiáltott:

– Anyu, hazaengedtik mán aput?
– Haza, lányom – válaszolt álmosan nagyanyám a sötétben.
– Nem hiszem el – replikázott anyám. Nagyanyám nem gyújtott világot, inkább az urához fordult:

– Szóljál mán hozzá, nem hiszi el, hogy itthun vagy!
– Itt vagyok, lányom – dünnyögte nagyapám, de a hangjából keserűség áradt. – Te meg mit csavarogsz éccaka terhesen?! Menjél hazafele!

Anyám nem tágitott:

– Bántották, apu?
– Nem bántottak, lányom.
– Mi lett a főddel, beadta?
– Nyóc hódat, a többit meghatták.
– A Balkányi-risz megvan?
– Meg, lányom, nyugodjál meg.

A Balkányi-részen fekvő földet nagyapám úgy vette meg a két világháború között, hogy az anyja, Balogh Borbála dunyhákat, párnákat adott el, meg minden mozdíthatót a ház körül, így rakta élére a pengőt. Ahhoz a földhöz túlon túl sok veríték tapadt, és megszenvedték a kuporgatást, semhogy szíre-szóra beadják a közösbe.

A bontáskor a tisztaszoba közepén porfelhőben úsztak a lehullott mennyezetdarabok. Egyre nagyobb kupac rakódott belőlük. Mint ha egy sírhint vagy tán ravatal feketéllet volna a döngölt padlón.

Hatvanhárom húsvétján a tisztaszobában ravatalozták fel déd-nagymamámat, Balogh Borbálát. Pár héttel azelőtt szélütést kapott, és

már nem tudott megszólalni. A pitvar ágyán feküdt, rémült arccal mutogatott mindenkire, el akart búcsúzni. Anyám megfogta a kezem, és a haldokló elé vezetett. Dédnagymamám megsimogatta a fejem. Mennyire féltem tőle szótlanágában is! Ő volt az, akinek korábban a gondjaira bíztak a szüleim, amikor eljártak dolgozni. Szigorú öregasszony volt, szorongtam a felügyelete alatt. Nemegyszer megesett, hogy elszöktem tőle. Az utcakapu kilincsét alig értem el, észrevétlenül lenyomtam, legalábbis azt hittem akkor, és kilopóztam. Haza, a Nyíl utcába indultam volna. Csak néhány métert tettem meg futva, amikor dédnagymamámnak feltűnt a hiányom. Nem volt nehéz kitálcázni, merre keressen. Öregasszonyként is fürgén szedte a lábait, képtelen voltam elszaladni előle. Nyakon csípett, és visszacipelt. A sokadik próbálkozásom után megunta az üldözést. Keresett egy hosszabb madzagot, és a karomnál fogva kikötött a sebhelyes törzsű almafához. Úgy álldogáltam a zöld levelek alatt, mint egy szomorú kiskutya. A madzag csomóját nem mertem kioldani, mert tartottam dédnagymamám haragjától.

– Meg ne praubáld mégis eccer, mer’ szíjat hasítok a hátadbul! – parancsolt rám.

A koporsóban fakó arccal, fekete fejkendőben feküdt. Mellette tömzsi gyertyák pislákoltak, a szobába bevitt lócákon öregasszonyok zsolozsmáztak hangosan. Egyikük fohászkodása után a többiek kórusban ismételték az imát. Akkor jajdultak fel, amikor a férfiak a helyére illesztették a koporsófedelet, amelyet nyomban le is szögelték. Sokáig kísértett engem a kopácsolás hangja.

Dédnagymamám nyolcvannégy éves korában hunyta le a szemét. Anyámtól tudom, hogy hányatott élete volt. Elhagyott asszonyként a falu lakodalmaiba fogadták fel szakácsnőnek, mert nagyon jól főzött. Máskor meg alamizsnáért a csendőrök ruháját mosta. Minden fillérre szüksége volt, mert az ura, Szabó György kiment Amerikába, magára hagyta három fiúgyermekkel, a negyedikkel négy hónapos terhes volt. A tengerentúlon dédnagyapám újra megnősült, és ugyancsak négy fiút nemzett amerikai feleségének. Soha nem tért haza. Az

itthon maradt gyermekeinek küldött egy-egy borotvát, a Jóska fiának, nagyapámnak egy mechanikus hajvágót. Ennyi életjelet adott magáról.

A borbélyszerszám birtokában nagyapám a család önjelölt házi fodrásza lett. Az én hajamat is rendszeresen ő nyírta. Mivel sosem tanulta a szakmát, rosszul is kezelte az amerikai eszközt, amely talán életlen is volt, ezért húzta-vonta a hajszálaimat. Ha felszisszentem, rám mordult: ne nyafogj! Büntetéssel ért fel a fodrászkodása. Az egyik óvodáskori fényképemen, amelyen matrózingben, profilból vagyok látható, a tarkómon egyenetlenül felnyírt haj őrzi nagyapám keze munkáját.

Hatvanhat késő őszen elköltöztünk a faluból. A következő év nyarán még hazaküldtek a szüleim a Nyíl utcai házba, ahol apai nagyanyám lakott egyedül. Rá egy évre ő is elköltözött Debrecenbe. Utána már az Erdei utcára szűkült a szülőfalu.

Délre, állandó porfelhőben, a pitvar fölött járt a családi csapat. Nagyapám és nagyanyám a falaktól távolabb, a körtefa alatt egy hokedlin ülve nézte az öreg ház rombolását. Nem szóltak egy szót sem, csak nagyanyám emelte néha a zsebkendőjét a szeméhez. Úgy tett, mint akinek por száll a szemébe...

Valaha a pitvarban zajlott az élet. Ott állt a csikós spór, amelyben kukoricaszárral tüzelt nagyapám. A plattján egy nagy fazékban víz melegedett, hogy ha kell, merni lehessen belőle. Meleg vízre mindig szükség volt a háznál. Nagyanyám itt szűrte a tejet, amit a csarnokba én toltam el egy nagyméretű, kannatartós férfibiciklin, amelyen váz alatt tekertem visszafelé, ha nyaranta néhány hetet náluk töltöttem.

Nagyapám a pitvarban tárgyalta meg esténként nagyanyámmal, hogy másnap, harmadnap melyik földjükre mennek dolgozni. Nem volt naptárjuk, mégis pontosan tudták, hogy a téeszésítés után megmaradt nadrágszíjparcellák közül az Asszonyrész, a Fucskó-tag, a Bornyúkátyó vagy a Balkányi-rész, esetleg a Zsidókert következik. Az egyiken domboldalra kapaszkodó szőlőjük volt, amelynek sorai egy akácerdő ölébe futottak, a másikon kukorica, amit ők ten-

gerinek mondtak, a harmadikon búza, még dohánnyal és málnával is bajlódtak.

Nagyanyám már este megfőzte a másnapi ebédet, a levest mindig ugyanabba a kisebb, fületlen, zománcozott kannába öntötte, a fedelét a tejszűrészhez használt ruhával szorította le. A másodikfelét egy lábasba tette, amit ő kaszrolynak hívott, a fedőt gumival fogatta le.

Hajnalban óracsőrgés nélkül keltek, korán befogták a két tehenet a szekérbe, és elporoszkáltak a földjükre. Ha mentem velük, leginkább én tartottam szóval őket, amúgy a bakon ülve nagyokat hallgattak volna. Úgy voltak vele, hogy megbeszéltek ők már ötven esztendő alatt sok mindent. Minek a fecsegés? Nagyapámnak az volt a szavajárása, hogy „egyszóval”. Szinte minden mondatát így kezdte vagy zárta. Mondhatta volna azt is, hogy „kérlek alássan”, de az ő világtól távol állt az efféle városi finomkodás. Ha egy vitát le akart zárni a feleségével vagy a gyerekeivel, ennyit mondott: „Üres szalmát csípeltek.” Itt ért véget az érvelése.

Mindössze két osztályt végzett, írni, olvasni épphogy tudott. Józan paraszti ésszel gondolkodott, és talpig becsületes ember volt. Még tanácstagnak is megválasztották a faluban. Ha gyűlésre ment, gőzölgő vízben levendulaszappannal megmosakodott, nyeles borotvával lehúzta az arcszőrzetét, fehér inget vett fel és zakót. Tisztálkodása után egyszer belenyúltam a lavórba. A kezem alig állta a meleg vizet. Ma sem tudom, hogyan bírta azt a forróságot. A mezőn nyaranta a déli hőségben is legfeljebb ingre vetkőzött, és a legváratlanabb pillanatokban szólt oda nagyanyámnak vagy nekem: „Hozzátok a mellényemet, valahun jéig esett.”

Kisgyerekként a tehenre vigyáztam, amíg a két öreg kapált. A Kati nevű tehen szarvaira egy másfél méteres fényes láncot erősített nagyapám, így vezettem a több mázsás jószágot. A Katit szállták a legyek meg a böglyök, ezért a fejével hirtelen oda-odakapott, ahol a legjobban csípték. Én meg mint nápolyin hizlalt, nyápic gyerek, ívbén repültem a lánc végén. Majd' kiszakadt a karom. Bőgve panaszkodtam nagyapámnak, hogy nem bírok a Katival, mindig elránt. Ő meg

azt mondta anyámnak, amikor értem jött a nyaralás végén, hogy „ej, lányom, nem ért ez a fiú a földhöz, se az állatokhoz, meglásd, nem lesz ebből jau parasztember”.

Fájhatott neki, hogy bennem, a legidősebb unokájában nem ismert magára.

Amikor tizenhárom múltam, már nem kellett tehénpásztorkodnom, a négy évvel fiatalabb unokaöcsémre bízta a Katit. Nem sírtam vissza ökelmém, de nem is törlesztettem neki, pedig egyszer, amikor nagyapám nem látta, felkaptam egy vesszőt, és úgy döntöttem, megdorgálom a régi gonoszágaiért. Ahogy azonban nézett rám a nagy, ártatlan szemeivel, megsajnálta. Végére is a tején nőttem fel. Jó messzire hajítottam a pálcát.

Hetvennégy őszén középiskolába mentem Debrecenben. Azon a nyáron még utoljára belekóstoltam a paraszti munkába. Szénát forgattunk nagyapám egyik rétjén. Ő kaszálónak nevezte azt a dús gyeppel benőtt földet, amely két-három nyíri lanka völgyében feküdt. A rét már-már giccses látványt nyújtott: a szélén patak folydogált, a partján egy szomorúfűz árvázkodott. Délben annak árnyékában ettük meg az ebédünket. Elmondhatatlanul jólesett azok után, hogy a napokkal korábban rendre vágott fűvet, amely szénává aszalódott a tűző napon, átforgattuk villával.

Pár nap múlva újra a réten voltunk. A petrencerudakkal felszerelt szekér a rendek mellett araszolt, mi pedig nagyapámmal villával dobáltuk fel rá a szénát. Ahogyan magasodott a halom, felmásztam a tetejére, és ott igazgattam szét. A végén már négy méter magasban lehettem. Kötéllel lefogattuk az óriási boglyát. Aztán már nem is szálltam le róla. Az volt a jutalmam, hogy maradhattam. Úgy indultunk haza, hogy nagyapám a két tehén előtt ballagott hátratett kézzel, ostorra nem is volt szüksége, mert a Kati és a Csonka tudta, merre kell menni. Az út menti házak udvaraiba bekukkanthattam lombmagasságból, miközben fetrengtem a puha, friss szénán, amelynek az illata semmi máséhoz nem volt fogható.

Az öreg ház kamrájából létra vezetett a padlásra, de ha hű akar-

nék lenni az ottani tájszóláshoz, azt írnám: lábtó vezetett a padra. Ezt a nyírmagyar mondatot azonban csak ott értik. Az a kamra, amelynek ajtaján kerek lyukat vágott nagyapám a macskáknak, hogy az egereket távol tartsák onnan, sosem volt üres. Csíkos zsákokban állt a búza, a kukorica, néhány hordó bor, és fenn, a magasban egy vízszintesen felerősített rúdon sonkák, szalonnák meg temérdek kolbász lógott. Forró nyarakon a zsírjuk a padlóra csöpögött.

A kamra mennyezete után már csak a vályogfalak maradtak hátra, de napszálltára leomlottak azok is. Amit heteken, hónapokon át építgettek az ősök, tíz-tizenkét óra alatt a semmivel lett egyenlő. A romok maguk alá temettek vagy százévnyi szegénységet, bánatot, de igazságtalan lennék, ha a vigalmakról nem tennék említést, hiszen itt tartották mind az öt gyerek lakodalmát. Az egyikre azért is emlékszem világosan, mert egy faluszerte ismert kéregető asszony, Jobbágy Erzsébet, aki talán értelmi fogyatékos is volt, a kapuhoz merészkedett rongyokban, és ételt kunyerált. Valakitől kalácsot kapott. A cigányzenekar brácsása épp a sárga homokkal felszórt udvaron álldogált, és valamiért ráförmedt a szerencsétlen nőre, majd haragjában vagy csak heccből utána is rúgott. A lábszárát találta el. A muzsikus elégedett arccal, mosolyogva fordult vissza.

Ötéves gyerekként olyan zaklatott lettem az ágrólszakadt asszony bántalmazása miatt, hogy sírva fakadtam. Felnőtt fejjel is sokat gondolkodtam azon, vajon miért is alázott meg egy nyomorult egy másik nyomorultat? Imponálni akart a vendégseregnek? Valamiféle elismerést várt azért, mert elriasztott egy koldust, akinek a jelenléte nem illett a lakodalom hangulatához? Ez már rejtély marad.

Hetvenkilenc nyárutóján katonának hívtak be. Akkor láttam utoljára nagyanyámat. A következő év tavaszán halt meg a debreceni kórházban. Táviratot küldtek a szüleim a seregbe, de nem engedtek el a temetésre, mert az alakulatunkkal egy hónapon keresztül katonai díszszemlére készültünk Budapesten. Majdhogynem hermetikusan zártak el bennünket a külvilágtól. A parancsnokok nem hittek a táviratoknak, átlátszó trükknek vélték valamennyit. A szüleimnek megír-

tam, hogy nem tudok hazamenni, viszont benne leszek a tévében április negyedikén. Le is rajzoltam, hogy a teherautó platóján hol ülök majd, géppisztollyal a kezemben. Utólag tudtam meg, hogy a képernyőn csak egy apró, felismerhetetlen pontnak látszottam.

A leszerelésem után még kétszer találkoztam a nagyapámmal. A barátnőm és a szüleim társaságában látogattam meg őt. Láttam rajta, roppantul megviselte a nagyanyám elvesztése, nem találta a helyét. Naphosszat üldögélt az udvaron, de akkor sem ölbe tett kézzel, hanem kukoricát morzsolt, és etette, gondozta a háziállatokat. A kisebbik fia meg a menyé esténként csábította a tévé elé az öreg ház helyére épített sátoztetőt, palás házban, ahol neki is jutott egy szoba, de szívesebben mászkált a szabadban. Azt súgta nekem, nem érti, az emberek hogyan férnek el a tévében. Valószínűleg ezen gondolkodott mindig, és nem is figyelt a filmekre. Jól feladta a leckét. Megvakartam a fejem. Meséltem volna neki a katódsugárról, a képcsőről meg pár dologról, amit fizikából tanultam, de inkább hagytam a csudába az egész technikai szemfényvesztést. Inkább kísérgettem őt az udvaron, a kertben. Megmutatta a veteményesét, benéztünk az istállóba, ahol a jászol előtt már nem kérődzött egy tehén sem, bár a szaguk beleivódott a sárral tapasztott falakba. Eljött az a pillanat, amikor nagyapám megérezte, hogy öregem nem boldogul velük, túladdott hát rajtuk. Csak a gerendák tövébe fészkelte fecskék szálltostak ki-be az alacsony ajtón, amely mellé egy fotó kedvéért odaálltam, de mintha Liliputban jártam volna: a szemöldökfa a vállamig ért.

Nagyapámnak akkor csillant fel a szeme, amikor Nyíregyházáról beszéltem neki. Büszkélkedtem, hogy ott tanulok, s egyszer majd, ha minden jól alakul, tanári oklevelet szerzek.

– Látod, lyányom, megmondtam éin neked, ez a fiú nem lesz parasztember – fordult igaza tudatában anyámhoz. Aztán nekem szegezte a meghökkentő kérdést:

– Kisfiam, oszt Nyíregyházán megvannak még azok a szalmatetőűs házak az állomás mellett?

– Á, nincsenek, nagyapa, csak emeletes házak vannak már.

– Na, csak azé’ kérdem, egyszóval, mer’ harmincegybe’, amiko’ katonának mentem oda, nagy vóut ott a szegénység.

Nagyapámat Nyíregyházára hívták be akkor is, amikor a második bécsi döntés után a magyar csapatok kelet felé indultak, hogy első lépésben felszedjék a határköveket, a sorompókat Magyarország és Románia között. Aznap kétszer is elmondta nekem, hogy úszott a boldogságban, amikor bevonultak Erdélybe, amit ő, ki tudja, miért, következetesen Erdelynek hívott, két e-vel.

A rendszerváltozás után szembesültem azzal, amikor megnézhettem videón az ezerkilencszáznegyvenes erdélyi bevonulásról készített korabeli híradós felvételeket, hogy miért is lehetett életre szóló élmény egy nyírségi parasztembernek a határ átlépése. Az ottani, népviseletbe öltözött lányok virágszirmokat szórtak a magyar katonák lába elé, a nyakukba ugrottak, és összevissza csókolták őket. Szem nem maradt szárazon. Nehéz leírni azt az eufóriát...

Nyolcvanhárom őszén nagyapámat kórházba szállították. Rákot állapítottak meg nála. Megműtötték, de az eredmény nem sok jóval kecsegtetett. Anyám telefonon hívott, hogy siessek haza, ha még életben akarom látni nagyapámat. Akkor már fotóztgattam. Színes filmet fűztem a Zenitbe, és átvonatoztam Nyíregyházáról Debrecenbe. A kórházi ágy körül összegyűlt a rokonság egy része. Nagyapámat felültették, a párnát a háta mögé tuszkolták, hogy mégse hanyatt fekve fényképezzem őt. Sápadt volt, és halkán beszélt, a fájdalmakat szóltanul tűrte. Feltűnt, hogy mindkét kezén az ujjvégi percek iszonyatosan elgörbültek.

Szaporán csattintgattam az orosz masinával. A kórterem betegei együttérzően néztek rám. Tudták, amit mi is, és a nagyapám is, hogy ezek lesznek az utolsó képek róla. Épphogy a halál nem látszott a háttérben, amint a rokonok gyűrűjében megbújva elővillantja kaszájának hegyét. Nagyapám azt mondta viccesen: egy vakbélműtétet már a kórházi portás is el tud végezni, ahhoz nem kellenek orvosok, de az ő bajánál megállt a tudomány.

Azelőtt nem hallottam, hogy bármikor humorizált volna...

A temetésén a hosszú görög katolikus szertartás alatt az jutott eszembe, hogy hetvenhét évet élt, de sosem látta a tengert, még a Balatont sem. Neki a nyíri lankákon hullámozó gabonátlák jelentették a tengert, a föld a mindent, az életet.

Anyám kívánsága az volt, hogy a koporsót a gyerekkoromban tehénpásztorként utódomul szegődött unokaöcsémrel emeljük le a ravatalról, rokoni segítséggel. Így vittük őt a gyászkocsiig, onnan pedig a megásott sírig, amelynek az alján előtűnt a három évvel korábban elhunyt nagyanyám földszíttá koporsójának széle.

Esztendő múltán a család dupla kőkeresztet állíttatott a sírra. A nevek fölé egy-egy ovális porcelánba nagyapám és nagyanyám arcképét kopírozta a sírköves arról a fényképről, amely a régi, tornácos ház előtt készült. A portréik kicsit messzebb kerültek egymástól, de a családtagok tudják, hogy az eredeti fotón fogják egymás kezét...

Nagyapám igazságosan végrendelkezett, a halála után mégis vita támadt a testvérek között bizonyos parcellák sorsát illetően. Anyám mint egyetlen leányörökös egy virágcserepnyi földre se tartott igényt. A valaha nagyon féltett, Balkányi-részen fekvőre sem, ahová jó pár évvel a kárpótlás után elvetődtem, pusztán kíváncsiságból. A határt sok helyütt felverte a gaz, látható jelét mutatva annak, hogy egyre kevesebben akarnak már a földből megélni. Mintha nyűg lenne.

Nem tudom, hogy a Tejút peremén kószáló nagyapám látja-e idelelni azokat a szekérutakat, amelyeken hosszú évtizedeken át nap mint nap baktatott a teheneivel, az én gyerekkoromban a Katival meg a Csonkával. Ha igen, bizonyára elszorul a szíve, hogy majd' mind-egyiket benőtte már a fű, s az öreg ház után a keréknyomokat is eltüntette az idő fogatostól, porfelhőstől, visszavonhatatlanul.



A magányos cseresznyefa

Nyár volt. De milyen gyönyörű nyár! Ilyen valószerűtlenül szépnek csak az az ember látja ezt a harsány évszakot, aki hosszú bezártsága után hirtelen belekapaszkodhat az idő üstökébe.

A k.-i laktanyában pár hét választott el bennünket a leszereléstől, az ezerszer megálmodott pillanattól. Talán a színészek élhetik át olyan izgatottan a világot jelentő deszkákra lépést, mint ahogyan én elképzeltem a Nagy Finálét: a hajnali, civil ruhás, állati üvöltözést a laktanyakapun kilépve, a vonatra szállást és a búcsúintegetést a városnak. Meggyőződéssel vallottam akkoriban, hogy soha többé nem térek oda vissza. A házak, az utcák egy év alatt sem férköztek a kegyeimbe, a pár órás „kimaradások” pedig csupán fehér foltokkal tarkított, városismeretnek aligha mondható emlékképekké álltak össze bennem.

A fogadalmak persze arra valók, hogy megszegjük őket. Másfél évtizeddel később, amikor cseperedő gyerekeimnek – mint kihagyhatatlan irodalomtörténeti emléket – megmutattam a költőszeni szülőházát, utunk a laktanya mellett vezetett el, és én a kocsiból fagypontra alá hullt érzéssel bámultam az egykori körletemet. A laktanyától távolabb fekvő lőszerraktárra viszont némi nosztalgiával gondoltam vissza.

A bázistól néhány száz méterre, ámulatomra, még mindig állt és zöldellt az a magányos cseresznyefa, amelyhez különös emlék fűzött.

A lőszerraktárnál szívesebben adtunk őrséget, mert elbújhattunk a vigyázó szemek elől. Mondhatni, a magunk urai voltunk, szabadabbak, ha egyáltalán lehetett akkoriban azon a helyen szabadságról beszélni. A félig földbe süllyesztett lőszerraktárt abban az évben végtelen búzatábla övezte. Az érett kalászosok mint sárga kottafejek őrizték a nyár légiesen finom dallamait.

Egy forró vasárnap délután, amikor a város felől vecsernyére hí-

vó harangszó úszott a búzatábla fölött, Ernő barátommal megkezdjük a járőrözést. Vele fél szavakból is értettük egymást, hiszen az ismeret-ségünk régi keletű volt: Debrecenben egy középiskolába jártunk. A melegben szorított a bakancsunk, húzta a vállunkat a géppisztoly meg a szimatszatyor. Lehuppantunk egy nyárfa árnyékába, hátunkat a fa törzsének vetettük, és jobb kezünkkel gépiesen babráltuk, forgattuk a körkörös feltekert szabócentinket, amelyet százharminc-száznegyven nappal korábban rumba és sörbe mártogattunk, hogy vászonszerű anyaga megkeményedjen.

Ez a sodrott szalagocska a bakahierarchia testet öltött kifejezője volt, szeizmikus lelkiállapot-mérő, egyedüli éltetőnk a sivár hétköznapokon. Majdhogynem jobban vigyáztunk rá, mint a kincstári felszerelésünkre.

Külön szertartása volt annak, hogy a szorosan feltekert centit miként fogjuk a hüvelyk- és a mutatóujjunk közé, majd erőteljesen kipréselve a levegőbe lőjük úgy, hogy a vége nem repül ki a kezünkől. A szilveszteri szalagokkal szokás így dobálózni. Csakhogy a mi rituálénknak szigorúan szabott koreográfiája volt: a félméternyi álcahalózsínorra kötözött centit először balról jobbra, majd fordítva pörgettük a mutatóujjunk körül. Ezzel a látványos kivagyisággal hiszterizáltuk a centitlen, kopasz katonákat, akik már messziről kiszúrhatták, hogy öregekkel van dolguk, és majd' megpukkadtak mérgükben.

A fa tövében, sűrű centipörgetések közepette, arról beszélgettünk Ernővel, hogy nem sokkal bevonulásunk után még illatos levelet hozott a posta a barátnőinktől, de a leszerelés közeledtével jószérével már mindegyikünk megkapta a kockás papírra írott, gutaütéssel felérő sorokat: „*Maradjunk barátok!*”

Őrjáratkor a magunknál hordott Sokol rádióban elmerült vágygal hallgattuk a balatoni nyárról szóló híreket: „*A levegő hőmérséklete 34, a vízé 25 fok.*” És ahogyan sorjázta a part menti települések nevei, az emlékek és a bezártság okozta fájdalom úgy mart belénk egyre mélyebbre. Benn az egyik nap tükörképe volt a másiknak, de tudtuk, hogy kinn habzik a nyár: láttuk magunk előtt a bikinis, bronz-

barna lányokat, az északi part párába vesző hegygerinceit, a naplementét.

Ez a nap volt az, amikor úgy éreztem, sosem lesz már vége a katonásdinak. Fogódzót, lelki abróncsot kerestem, hogy ne hulljak szét a leszerelésig.

A lőszerraktár mellett ringatózó búzatábla egyik oldalát vasúti sín pár szegélyezte. Jókora távolságra tőlünk, a töltés tövében egy ágas-bogas cseresznyefa árválkodott. Hihetetlen, hogy ameddig ellátunk a síkságon, egyetlen társa sem akadt. Nemhogy cseresznye, még egy lenézett, igénytelen akác sem. Pedig azok mindenhová odafurakszanak az Alföldön, és szívóosságuk révén hamar uralják a vidéket. Szinte kiirthatatlanok.

Tavasszal távcsővel figyeltük a cseresznye virágzását, később is a szemünkkel érleltük a parányi biobogyókat. A permetlevelet tán sosem látott fa kőhajításnyira esett a műúttól, a vonatok is elrobogtak mellette. Senki nem törődött vele, nem vette a fáradságot, hogy megdézsmálja az érett gyümölcsöket. Nem volt tehát kétséges: a kopasz-tás mohó élvezete egyedül ránk vár.

Erőnővel még ültünk egy darabig a nyárfa árnyékában, a sapkánkkal legyeztük magunkat. Egyszer csak hunyorítva összenéztünk. Egyetlenegy szó hangzott el, mely jelszónak is beillett: *cseresznye*. Feltápáskodtunk, átugrottuk a lőszerraktár szögesdrót kerítését, és nekivágtunk a búzatáblának.

Lábunk alatt zizegve hajlongtak a gabonaszárazak, delelő bogarak pattogtak szanaszét róluk. Mi meg csak futottunk, futottunk a cseresznyefa felé, amelynek ágai mintha integettek volna, úgy vibráltak a tikkasztó melegben. Ahogy visszanéztünk, a lőszerraktár jókora, fűvel benőtt buckái, az őrszoba falai, a nyárfák mind jobban zsugorodtak a horizonton. Néha megtorpantunk, leguggoltunk, nehogy a távolabbi laktanyából észrevegyenek bennünket. Az őrtornyok azonban kihaltaknak tűntek.

Úgy éreztem, kis időre jégkori csend telepszik a tájra, s összefolynak a színek, a hangok. Az ég halványkékje a búzatábla aranyába

csorog, vagy talán fordítva, a nyári felhőket köntöse mögé rejti a messzeség.

A harmadik és a negyedik dimenzió határán önmagamat véltem látni egy lassított filmfelvételen, amint a testemben felszabadult adrenalin ellenére a mozdulataim elnehezülnek, a lábaim gyantás szőnyegbe süppednek. Kitartóan ingatom a fejem, és mozog a szám, amelyről leolvasható a folytonosan ismétlődő szó: *Vége! Vége!* A percek a magasban lebegnek, és elnyelnek mindent, akár az utcai csatornák a koszos esővizet. Az örvénylésben megszűnnek az ordítózással kísért hajnali ébresztők, a bivalytejes reggelihez alakzatban történő vonulások, a sokszor értelmetlennek tetsző elméleti foglalkozások, amelyeken azt taglalták a tisztek, hogy miként győzzük le játszai könnyedséggel a NATO-ármádiákat. Elsüllyed az emléke a novemberi-decemberi fagyott szőlő szedésének, a téli didergéseknek, az április negyedikei budapesti katonai díszszemlére készülődésnek, amely több hétig tartott, iszonyatos költségeket emésztett fel, és nem volt más, mint a Nagy Testvértől átvett meg persze a Nyugatnak szóló parádés erőfitogtatás. Foszladozik az éterben a bócsai ősborókásra tarackokkal zúdított ösztűz hangja is, akárcsak az Edda első lemezének friss slágere. Pedig naponta bömbölt a körlet klubjában: *„Egyszer egy szép napon, tudom, hogy elhagyom a várost...”*

Aztán meglódul ismét a mozdulat: a sebesen áramló vér a fülemben zakatol, újra hallom a lihegésemet. Az ingem vastag csíkbán szívja fel a hátamon az izzadságot. Futás közben nevetés tör ki rajtam, sokkol a váratlanul jött szabadság, majd olyan részegítő érzésem támad, hogy egy dombról rohanok lefelé, kezem-lábam majd' elhagyom, és semmi, de semmi nem állíthat meg. Már csak a gyakorlórúhám sugallja azt, hogy katona vagyok. Egyébként pedig szabad ember, aki üvegekoporsóba zárta, és maga mögött hagyta hullafoltos emlékeit.

A cseresznyefa kacérkodva hátrált a láthatáron. Néha már úgy tűnt, egyenesen iszkol előlünk, s mi hiábavalóan üldözzük. Óvatosságból lehasaltunk. Ennyire elmértük volna a távolságot? Érzéki csa-

lódás áldozatai lennének? – néztünk össze Ernővel. Verejtékes arcunk cinóberszínre váltott, s levegő után kapkodtunk. Még egy lépés, és az ügyeletes tiszt a laktanyából szabad szemmel is megláthat bennünket, hisz rikít a sötétzöld ruhánk a kalásztengerben. Menjünk-e tovább, vagy forduljunk vissza? Néhány szem gyümölcs megér-e egy hadbíró-sági cécót? Végére is elhagytuk az őrhelyünket.

Csalódottan, lógó orral indultunk vissza a lőszerraktárhoz. Be kellett látnunk, a roskatag cseresznyefa, amelyhez a szemmel érlelés jogán volt némi közünk, kisemmizett minket.

Amikor eljött a nagy nap, egy teherautó gördült ki velünk a laktanyakapun. A vasútállomás felé tartva hangosan kiabáltuk a begyakorlott nótát: „*Ez a vonat most van indulóban...*” A platóról még egyszer visszanéztem a laktanya irányába. Tekintetem megakadt a magányos cseresznyefán. A környékén már learatták a búzát. Elképzeltem, hogy a kombájnos pihenésképpen megáll a tarlón a cseresznyefa mellett, ingujjába törli izzadt homlokát, és csipked pár szemet a túlrejt, édes bogyókból. Ajkát, a fogait sötétvörösre festi a cseresznye leve. Elismerően hümmög, aztán szed a szalmakalapjába a gyerekeinek is. Ha nem tette meg, nem tudta, mit mulasztott.

Nekünk akkor már minden mindegy volt. A menetrend szerinti vonat késlekedés nélkül húzott ki a k.-i pályaudvarról. Eszelősen integtünk boldognak-boldogtalannak, főleg a lányoknak. A végállomáson várt bennünket a civil élet, néhányunkat egy hétre a Balaton.

Húsz évvel később, amikor Ernő már nagykövetként dolgozott Oroszország fővárosában, egy hazai közös sörözés alkalmával felelevenítettük a kudarcba fulladt cseresznyelopást, de főleg a negyedórányi futást a búzatáblában. Mindkettőnk emlékezetében úgy raktározódott el az élmény, hogy az az önfeledt rohanás a szabadság főpróbája volt a Nagy Finálé előtt...



Madár

A sokablakos épület portáján hosszú percek óta várakozott a Madár. Egy halványsárga levelezőlapot mutogatott a harcsaszájú kapusnak, aki nézegette, forgatta a papírt, miközben úgy tett, mintha nagyon gondolkodna: a feje búbjára tolta a tányérsapkáját, és megvakarta a haja tövét, majd nagy nehezen kibökte, hogy tévedés történhetett, mert aznap csak délig volt ügyfélfogadás, a papíron meg az áll, délután kettőre kellett jönni adategyeztetésre. Itt valami nem stimmel.

Ha tévedés, hát tévedés, vont a vállát a Madár. Hihetőnek tartotta, hogy elírták a dátumot. A lakása ajtószámát is rosszul gépelték a papírra: tizennégyes számot írtak rá. Megesik az ilyesmi. Azt azonban különösnek találta, hogy nem a postás, hanem egyenruhás rendőrök vitték az idézést a belváros peremén álló garzonházba, ahol ő a földszint nygyben lakott.

A rendőrautó fényes nappal állt meg a borsózárdre kőporozott épület bejárata előtt, s mint ahogy az ilyenkor lenni szokott, az ablakokon máris lebbentek a függönyök. Kíváncsi tekintetek követték a kocsiból kiszálló zsarukat, hogy ugyan kihez jöttek, kit fognak bilincsben elvinni.

A tizennégyes számú ajtón csengettek. A lakók, kikukkantva a kémlelőnyílán, nem a gombjukhoz kaptak, mint amikor kéményseprőt látnak, hanem a szívükhöz – a csengőfrász kései kísértéseként. Hamar tisztázódott azonban a félreértés, az egyenruhásokat a négyes ajtóhoz irányították, de nem találták otthon a Madárt. Visszamentek a tizennégyeshez, és mégiscsak átadták a papírt azzal a kéréssel, hogy feltétlenül továbbítsák a címzettnek, ha majd egyszer hazamegy.

Estére már az egész népes garzonház tudta, hogy a Madárt kereste a rendőrség.

A harcsaszájú kapus váratlanul megszólalt, mint akinek

mentőötlete támadt. Várjon csak, mondta, és a telefon után nyúlt. Jelenem, van itt egy fiatalember, kettőre hívták, de... Értettem! Nem engedem el! Letette a kagylót, és odaszólt a Madárnak. Ne menjen sehová! Mindjárt jönnek magáért.

Egy őszülő, középkorú férfi bukkant elő valahonnan, civil ruhában. Századosként mutatkozott be, de nem nyújtott kezét. Megkérte a Madárt, hogy kövesse őt. A lépcsőkön felfelé menet a Százados ügyelt arra, hogy egy lépéssel a Madár előtt haladjon, így a bizalmaskodás látszatát is elkerülte, s a folyosókon lézengők szemében inkább elővezetésnek tűnhetett a menetelés. A Madár nem mert beszélgetésbe elegyedni, a melege megjegyzést tenni, banalításokkal előhozakodni, kérdezni meg pláne nem, mert rossz sejtései voltak. Kezdtől elvadozni a várakoztatás miatt érzett lélektani előnye.

A Százados megállt egy iroda ajtaja előtt. Ide jöttünk, mondta, s bekopogott. Udvariasan előre engedte a Madárt, aki egy puritán szobába lépett. Kopottas íróasztalból, néhány divatjamúlt székből, fotelből és bükkfa utánzatú pozdorjaszekerényből állt a berendezés. Az asztal túloldalán egy ötvenen inneni, borotvált arcú, barna hajú férfi hanyag testtartással telefonált. Intett a Madárnak, hogy lépjen közelebb, és üljön le a szemben lévő, karfa nélküli székre. Ő tovább folytatta a beszélgetést, látszólag ügyet sem vetve másra.

A Madár közönyösen foglalt helyet. A kezében szorongatott reklámszatyrot, amelyben a lakáskulcsát és a pénztárcáját hurcolásztá, nem csúsztatta le a padlóra maga mellé, hanem az ölébe vette.

Az első látásra is főnökfélének tűnő férfi a kagylót a bal kezében tartotta, a jobbal óvatosan letakarta a készülék mikrofonját, és közelebb hajolva azt súgta a Madárnak: amíg befejezem a beszélgetést, gondolkozzon azon, mit mond önnek az a szó, hogy szamizdat...

A Százados is leheveredett egy kényelmes fotelbe. Az egyik lábát lazán átvetette a másikra, a kezeit a térdére kulcsolta, s a mutatóujjaival hangtalanul sebes ritmust vert. A Madár úgy pillantott rá, mintha csak azt kérdezte volna tőle: hová hozott engem? A Százados szeme, bár kerülte a Madárét, elárulta, hogy számára ez nem egy hét-

köznapi perc, hiszen a kiszemelt áldozat, felcsipegetve az elszórt morzsákat, besétált a kelepcébe, és most valami egészen különleges, gondolatvadászattal párosított sarokba szorítódsi következik majd, minden megengedhető eszközzel.

A Madár feszengeni kezdett a széken. Érezte, hamarosan falkában, vicsorogva támadnak rá, ő pedig legfeljebb szárnyverdeséssel védekezhet. És a csata nem az első vérig megy...

Eszébe jutott, hogy a lakásán az egyik beépített szekrényben halomban állnak a könyvnyomatos Beszélők. El se rejtette őket. Minek is? Egy harminc négyzetméteres garzonban csukott szemmel meg lehet találni bármit.

A Madár úgy fogta fel, az elhúzódó telefonbeszélgetés miatt kapott néhány perc felkészülési időt, akárcsak egy vizsgán, ahol a legbensőbb titkainak egyikéről, a szamizdatok beszerzésének módjáról és olvasásáról, a hivatalos politikai irányvonaltól szögesen eltérő nézeteiről kellene számot adnia. Csakhogy ezúttal elmaradt a tételhúzás, és a válaszok attól függtek, hogy az asztal másik oldalán mit, milyen mélységben tudnak s tartanak nyilván róla.

A férfi még mindig beszélt, beszélt a telefonba, nem zavartatta magát. Olyan benyomást keltett, mintha maga a sarkcsillag lett volna: körülötte minden mozgott, forgott, ő azonban az állandóságot testesítette meg gögös terpeszkedésével.

A Madár már darvadozott, s egyre többször nézett az órájára észrevétlenül. De a percek csak sántikáltak. Volt tehát idő azon töprengeni, vajon ki fia-borja ármánykodhatott ellene, amiért ide kellett jönnie. Nevek pörögtek az agyában, arcok villantak fel, ám bizonyíték híján senkire sem akart rámutatni. Elkergette a gondolatot azzal, hogy most nem a nevek a fontosak, hanem elsősorban a védekezésre kell összpontosítania. Megfogalmazta magában a szamizdat szó definícióját, amivel majd válaszol a kérdésre. És próbált készülni a következőre. De fogalma sem volt, mi lesz a következő. Csupán azt sejtette, a várható kérdések természeteként igyekezzenek majd átrágni magukat a hallgatás falán.

Törte a fejét, de egyre inkább képtelen volt függetlenedni a sokadjára megtapasztalt ténytől, miszerint a hatalom évek óta minden képzeletet felülmúlóan belelát az életébe, a hálószobájába, a hétköznapijaiba, s a legtitkosabb gondolatait is az ellenőrzése alá akarja vonni. Az emlékezet bugyraiból József Attila sorait kotorta elő: *„Számon tarthatják, mit telefonoztam/ s mikor, miért, kinek./ Aktákba írják, miről álmodoztam/ s azt is, ki érti meg./ És nem sejtetem, mikor lesz elég ok/ előkotorni azt a kartotékot,/ mely jogom sérti meg.”*

Szeme a félig nyitott ablakra tapadt. Kinn, a házak fölött karfiol-felhők gomolyogtak. Nagyokat ásított, s a másik oldalára fordult az augusztusi délután, de hevét még nem adta ki. A Madár idefelé jövet látta, hogy a napsütötte járdaszakaszokon puhán mélyedtek az aszfaltba a túsarkú cipők, s a meleg csalhatatlan jeleként a mellékutca füstösöntése erősen szaglott az utcán.

A végéről visszatekintve szép volt az a nyár, leszámítva a mexikói foci-világbajnokságon elszenvedett fiaszkót, amikor is ronggyá verték a magyar csapatot az oroszok. A Madár leforrázva ült a tévé előtt, s nem akart hinni a szemének. A szégyentől vöröslött a feje. A sportkínt később feledtette, már amennyire tudta, a Queen együttes július végi, pesti fellépése. Tízezrekkel együtt ő is a Népstadion főliákkal letakart gyepeén tolongott. Ott csápolt a barátja, Gyula is.

A férfi az íróasztal mögött befejezte a telefonálást, és bemutatkozott, de kezét, minden bizonnyal politikai ihletettséggű finnyásságból, ő sem nyújtott. Őrnagynak mondta magát. Szóval mi is az a szamizdat, fordult fensőséggel a Madárhoz, aki mint egy jó diák, torokköszörülés után fújta is az előre átgondolt meghatározást: tudtommal orosz szó, azt jelenti, önkiadás. Ó, nagyszerű, zökkent ki keddi közönyéből az őrnagy. És maga szereti az ilyen lapokat olvasgatni, gyűjtögetni, terjesztgetni, ugye? Nem, dehogy, hazudta a Madár szemrebbetés nélkül. Na, ne játsszon itt nekem! Mindent tudunk magáról, mondta gorombaságot súroló határozottsággal az őrnagy, majd gúnyos vigyorgással folytatta: képzelje, még azt is nyilvánartjuk, hogy júniusban végzett az újságíró-iskolán négy egész háromtizedes ered-

ménnyel, a cipőjének a mérete negyvenhármás, harminckilences inget hord.

Színészeket megszegyenítően váltott komorra az arca, amikor felmordult: azt hiszi, postagalamb hozta ide Nyíregyházáról a híreket magáról, mi?!

A Madár nem tudta megítélni, hogy az őrnagy megjátssza-e a zord embert, vagy születetten is az. A szemöldökét időnként összehúzta, grimaszokat vágott, ha nem a neki tetsző válaszokat kapta. A jól értesültségét sokszor fitogtatta, kéjjel váltott ironizáló hangnemre, és a Madár által megkezdett mondatokat, ha hiányosnak találta őket, rendre a saját szájíze szerint folytatta és fejezte be, a tényeket pedig méreletes blöffökkel kevergette, nyilván azzal a megfontolt szándékkal, hogy a Madárt kihozza a sodrából, hátha elkottyint valami zaftosat zaklatott lelkiállapotában.

A Madár érezte, hogy körbecsapkodják a villámok, néha fel is szisszent magában, aztán megnyugvással konstataulta: egyik sem találta el, de minden sistergés után fohászkodott a fennebbvalóhoz, hogy bírja idegekkel a szócsatákat. Mert az az első pillanattól fogva világossá vált számára, a kifárasztása, az összezavarása, végső soron a megtörése volt a cél. Az őrnagy pedig, mint egy vércse, kitartóan gyötörte, üldözte a szavak erdejében, a Madár meg heves szívdobogással ágról ágra röpködött, s próbálta kikerülni a felállított csapdákat is.

Nem ismerem Molnár Tamást, se a Bokros fiút, mondta a lehető legnyugodtabb hangon, Tóth Istvánt csak futólag a művelődési központból, Kósa Károlyt meg a könyvtárból. Egyikkel se vagyok szoros kapcsolatban.

A hatósági berkekben alighanem mumusnak tekintett Molnár Tamás neve visszatérően keringett a szobában. Az őrnagy magabiztosan, kérkedve jelentette ki, kár tagadni, a férfiú már bevallotta, hogy többször járt a Madár garzonlakásában, miképpen ő is Molnár pesti otthonában. Erre mellelleg bizonyítékok is szolgálnak. Megvannak a módszereink, fűzte hozzá sokat sejtetően.

A memóriája még sohasem hagyta cserben a Madárt, pontosan

tudta, hogy életében nem találkozott Molnár Tamással. Az őrnagy azonban nem tágított, még egypárszor kísérletet tett a csőbe húzásra, de a Madár már biztos volt benne, a tiszt korántsem tud annyit, amennyit állít, és jórészt blöffökből áll az érvkészlete.

Nyílt az ajtó. A szűk résen egy szőkés hajú, fiatal férfi dugta be a fejét. Srácok, nem jöttök kávézni, kérdezte, de amint meglátta, hogy a szobában kihallgatás folyik, mintha elharapta volna a nyelvét, szó nélkül behúzta maga után az ajtót. Az őrnagy megkérdezte a Madártól, hogy látta-e már ezt az embert valahol? A Madárnak fogalma sem volt, ki kukkantott be, de összeszedte minden bátorságát, és a nyaggatás ellenére szokatlan lélekjelenlétről tett tanúbizonyyságot: csak nem a Molnár Tamás volt?

Az őrnagynak hatalmasat villámlott a szeme. Úgy tűnt, értette a viccet, csak nem szerette. Főleg a Madár-félek tolmácsolásában nem. Na, ide figyeljen, mondta a dühtől eltorzult hangon, ne humorizáljon nekem itt, mert mindjárt máshol folytatjuk a beszélgetést! Meg vagyok értve?! Arról beszéljen inkább, hogy milyen szamizdatokat olvasott mostanában!

Hegyes ceruzát vett elő, és egy üres lapra készült írni a választokat. A Madár a Szegedi Egyetem nevű lapról beszélt, amely semmiképp sem volt szamizdatnak nevezhető, nyilvánosan jelent meg, de a szabadszájúsága miatt már-már súrolta a hatalmi toleranciahatárt. Ez kevés, szólalt meg a háttérben a Százados, van még a maga tarsolyában más is, fogadjunk! Most szépen kimegyünk együtt a lakására, és házkutatást tartunk. Ha tiltott irodalmat találunk, kettőtől öt évig terjedő börtönre számíthat. Világos?

A Madár hallotta a fülében a vér áramlását, kezével a reklámszatyorba kapaszkodott, gyűrögte, hogy csillapítsa az ujjai remegését. Homlokán nem jelentek meg izzadságcseppek, a hónalja viszont csatagos lett. Még jobban a testéhez szorította a felkarjait, hogy az árulkozó, lucskos foltokat az őrnagy ne szűrje ki a fehér ingén.

A fenyegetés komolynak tűnt. A Madár hessegette volna emlékeibe a mappába kötött Beszélők, Független Hírmondók rejtekhe-

lyét, de kéretlenül tolultak agyába a lapok fejlécei, egynémely írása: „Kádárnak mennie kell”, és attól félt, a tekintetéből kiolvassák, hogy hazudik.

Nem, én nem őrzök otthon semmiféle szamizdatot, mondta, és nyugalmat erőltetett magára. Úgy gondolta, meggyőző volt. A Százados az őrnagyra nézett, hitetlenül ingatta a fejét, majd mintha elvesztette volna a türelmét, felpattant a fotelból, és egy fölényes mondattal átvágni készült a gordiuszi csomót: ez a válasz nem nyert. Mégiscsak indulunk házkutatást tartani!

A Madár monotonon hajtogatta, hogy nincs nála egy megveszedett oldal sem, mindent tovább adott másoknak. A Százados hirtelen visszaiült a helyére, és feszülten figyelt, az őrnagy pedig, amint az várható volt, lecsapta a magas labdát: és ugyan kinek adta tovább, kérdezte gúnytól csöpögő hangon.

Különös, de arra, hogy a Madár honnan, kitől szerezte be a felforgatónak titulált kiadványokat, nem volt kíváncsi. Aligha kétséges, miért. Mert már régóta tudta, hogy a forrás a pesti Rocky volt, aki a rendszerváltozás után a kultuszminiszterségig vitte.

A Madár védekezésésképp újabb hazugságra kényszerült. Baráti, ismerősi körét nem említhette, hiszen bajba keverhette volna őket. Beugrott az egyetlen volt zenésztársa, akinek már nem okozhatott kárt, mert korábban lelépett az országból. Bottal üthették a nyomát, és ez fölötébb idegesítette a szolgálatot. Az őrnagy leírta a nevet: Andró-Vaskó Sándor. Egy villanásnyi tűnődés után ingerülten az asztalra csapta a hosszú ceruzát. Ne vicceljen velem, ember, rikkantotta, Andró-Vaskó már két éve Nyugaton él! Igen, de távozása előtt kölcsönadtam neki a Beszélőket, nem tudtam, hogy disszidálni készül, tódította a Madár.

Az őrnagy leplezni akarta a haragját, összeszorította a fogait, de így is kitört belőle az indulat: elegendem van magából, sziszegte, elmehet, de nagyon húzza meg magát! Ha jól tudom, két nap múlva bevonul katonának fél évre. Mi nem szólunk a főszerkesztőjének, hogy magát beidéztük, de vigyázzon, októberben a harmincadik évfordulója lesz ötvenhatnak. Nagyon gondolja meg, mit tesz, ha felkeresik

Pestről vagy máshonnan! Ajánlom, ne írjon alá semmiféle tiltakozó jegyzéket, mert hadbíróság lehet belőle! Meg vagyok értve?!

A Madár másfél órányi kihallgatás után kirepült a kalitkából. A harcsaszájú kapus hosszan nézett utána, ahogyan a bejárat előtti lépcsőket könnyedén, kettesével szedte lefelé. A fényre keveredve bántotta a szemét a szikrázó, délutáni nap. Megcsapta a meleg is, amely már nem volt fullasztó, inkább jótékonyan simogatta az arcbőrét.

Gyalog indult a belvárosba. Útközben kerülte az ismerősöket, hogy ne kelljen senkivel társalognia, ne lássák rajta, hogy feldúlt. Hazasietett, és a rakás szamizdatot azonnal elvitte a barátjához, Gyulához, aki – párttag lévén – megbízhatónak tetszett a hatalom szemében.

Az őrnagy eközben jelentést diktált a titkárnőjének az F 10 656-os számú akta kiegészítéseként: „*A Szolnok megyei RFK III/III. osztálya 1986. VIII. 26-án társadalomellenes magatartása miatt nevelő jellegű beszélgetést folytatott [vele]. Folyamatosan szerez be ellenzéki anyagokat, kiadványokat, és igyekszik népszerűsíteni azokat. Társadalmi rendszerünkkel szemben nem lojális, élesen bírálja a sajtópolitikát.*”

De ezt majd csak több mint tíz év múlva tudta meg a Madár, amikor kikérte magáról a Történeti Hivatalban őrzött dokumentumokat.

Gyula az új évezred küszöbén, az édesanyja halála után juttatta vissza a szamizdatokat a Madárnak. Mielőtt árulni kezdte a megüresedett jázsági szülői házat, utoljára még felment a padlásra szétnézni, hogy elpakolt-e mindent. Ekkor bukkant a kémény tövébe korábban eldugott és az édesanyja előtt is titkolt, elfeledett lapokra, amelyeket ő sem mert az otthonában tartani, mert félt a lebukástól. Kínos is lett volna rá nézve.

A régi, megsárgult újságok nagy utat tettek meg az időben, míg nem visszatértek a kiindulási pontra: a Madár ma, igaz ugyan, már másik lakásban, de megint az egyik beépített szekrényének mélyén őrzi ama letűnt kor könyomatos emlékeit.

A kör bezárult. Alighanem végérvényesen.

VÁSÁRHELYI ADVENT

A leszakadt csillár legendája

– Egy kulturális eseményről írni csakis úgy lehet, ha végignézed az előadást – öblögette baritonját a Liszt Ferenc-ábrázatú Valkó Mihály, a Néplap főszerkesztő-helyettese nem sokkal azután, hogy gyakornokként először nyomtam le a kilincset a Kossuth téri épületben. – Mert úgy járhatsz – fűzte hozzá –, mint az az egyszeri újságíró, aki a finálé előtt elrohant a színházból, és...

Ekkor hallottam először a szakmai sztorietalonnak mondott történetről, amely a legendaképződés kagylóhéjából kipottyanva hamsítatlan gyöngyszemként gurult végig Európa poros útjain. Minden ország valamirevaló színházában megesett, hogy a függöny legördülése előtt a nézőtér mennyezetéről leszakadt a csillár, és agyonütött pár embert. Mindenütt akadt egy olyan újságíró, aki jóval a vastaps előtt vette a kalapját, megírta a kritikát, és nyugodtan hajtotta álomra a fejét.

Arról már nem szól a fáma, hogy másnap reggel, amikor a társlapokba kukkantott a sok ország sok újságírója, a sok kávéba mártogatott sok falatnyi kuglóf a torkukon akadt-e vagy sem.

A példázatot elraktározta magamban, Valkó Mihály pedig, akit mindenki Tanár Úrnak szólított a városban, az újat mondás derűs elégedettségével dőlt hátra a karosszékében.

Fél év sem telt el, és elkezdett Zsanként emlegetni, amit nem fogadtam felhőtlen örömmel, hiszen a névről mindenkinek a Zsan-viccek inasa ugrott be. Szerencsére nem voltam egyedül a „keresztségben”. Lévén franciás műveltségű, Valkó Mihály jó pár kollégát nevének francia megfelelőjével illetett: Zsül lett a Gyula, Zsorzs a György, tán még Zsozefet is hallottam tőle.

Nyolcvanhét szeptemberében arról beszélgettem vele, hogy elmegyek a diósgyőri rockfesztiválra tudósítani a Néplapot. Érdeklődést mutatva faggatózott.

– És mondd csak, Zsan, kifélék, mifélék tobzódna majd ott? – kérdezte némi malíciával. Soroltam az ország híres zenekarainak nagy részét, a Skorpiót, a Hobo Blues Bandet, a Beatricét, az Eddát meg másokat. Szentül meg voltam győződve, hogy azt sem tudja, eszik-e vagy isszák ezeket a bandákat. Leesett az állam, amikor kiderült, hogy ötvenhét évesen sem viseltetett közömbösen a magyar könnyűzene iránt. Az Edda szereplésére kiváltképpen felfigyelt, mert korábban látott a tévében egy portréfilmet Pataky Attiláról, és nem volt valami jó véleménnyel az énekesről.

Vonattal utaztam Diósgyőrbe, a futballcsapat stadionjába, ahol hetvenháromban tartották az első nagyszabású beatkoncertet. A nyolcvanhetes felélesztési kísérlet sem sikerült rosszul, a közönség tódult az ország minden tájáról. Reggeltől estig dübörgött a színpad.

Későre járt, indult az utolsó vonatom vissza, Szolnokra. Már csak négy együttes, élén az Eddával, volt hátra. Láttam is Pataky Attilát, amint a háttérben a szervezőkkel diskurál, egyezkedik.

Miskolcon lekéstem az utolsó vonatot. Vissza már nem akartam menni, stoppolásra adtam a fejem. Az autós férfi, aki felvett, szófukar volt, csak nyomta a gázpedált az éjszakában, rám se hederített. Egerszalók környékén vakkantott egyet, hogy a hőforrást megnézzük, ha nincs ellenemre. Azt sem tudtam, hogy van arra ilyesmi.

Az úttól nem messze fehérlett egy szabadon megközelíthető magaslát, amelynek egyik medencére emlékeztető mélyedését a hegyről lecsorgó meleg víz töltötte meg, s benne nők és férfiak fürödtek meztelenül. A holdvilágnál jól kivehető volt, hogy körülöttük hemzsegték a borosüvegek, jóval hangosabbak is voltak a kelleténél, de mit számított ez ott, a sólerakódástól fénylő hegyoldalban, szombaton éjjelkor, távol minden falutól és várostól!

Egy nálam idősebb nő kikászálódott a medencéből, meg sem törölközött, hanem csak úgy, csuromvizesen, gőzölgő testtel megkínált egy pohár egri borral. Te is éjjeli bagoly vagy? Hogy kerülsz ide? – tegezett le a legnagyobb természetességgel. Míg töltött, akadozó

nyelvvel ajánlgatta, hogy mártózzak meg, hiszen ez gyógyvíz, csak kevesen ismerik. Nem fogom megbánni.

Tétován szorongattam a poharamat, és furcsán éreztem magam ruhában. A nő viszont már abban az állapotban volt, hogy nem zavarta az égvilágon semmi. Karjaival nagy kört írt a levegőbe, mintha repülni készült volna, s egyszer csak váratlanul felkiáltott: szabad vagyok!

Szinte sokkolt a jelenet. Ez is Magyarország, vagy maga a paradicsom? – bukott ki belőlem hangosan. Nudisták között toporogtam, előttem pőrén téblábolt egy jó alakú nő, aki a megnyírbált szabadságból a szemem láttára lépett át egy másik dimenzióba.

Vágytam követni.

A cipőmet rúgtam le először. Mezítláb a hallgatag autóshoz lábujjhegyeztem, és megköszöntem neki az addigi fuvart. Még egy darabig maradt, aztán eltűnt az éjszakában.

Jólesően engedtem el a testem a medencében, a karjaim könnyedén lebegtek mellettem, a fejemet hátraszegtem, és bámultam a csillagokat. Arra gondoltam, hogy Diósgyőrben épp most játszhat az Edda, de nyüstölheti akárki is a hangszereket, minden mindegy, minden messze van, minden elszáll az éterben, csak ez a földöntúli pillanat létezik itt, a medencében, meztelenül, bortól mámorosan.

Még nem volt hajnal, de egészen elbágyadtam. Többször belealudtam a többiek poénkodós visongásába, a játékos fröcskölésekbe.

Ideje volt felkerekedni.

Spiccesen újabb stoppolás következett Hatvanig, majd onnan Jászberény felé. Végül is Ceglédre keveredtem, de ott már senki sem akart felvenni. Megvártam egy reggeli vonatot, s azzal utaztam haza.

A vasárnap enyhe kábulatban telt. A tudósítást a keddi lapba kérte a szerkesztő. Hétfőn írtam meg Mini Woodstock Diósgyőrben címmel. A terjedelme talán az egy hasábot sem érte el. Megemlítettem benne az Eddát is mint fellépőt.

Másnap délután a szerkesztőségben Valkó Mihály bömbölve lépett ki a folyosóra. A szobáink távol estek egymástól, de jól hallottam,

amint közeledik, és a vezetéknevemet üvöltözi egyfolytában. Hol volt ez a nazális hanggal zengetett, finom Zsantól, amihez korábban szoktatott! Azt is ordította még, hogy „gyere ki a szobádból”. Mintha csak egy kocsmai konfliktus lerendezésére hívott volna. Csülökre, haver!

Tettetett könnyel sétáltam ki az ajtómon, ő épp ekkor fordult be a folyosó sarkán. Egy pillanatra megtorpantam, mert már messziről láttam, hogy az arca vásári kakasosnyalóka-színt öltött. A kezében Esti Hírlapot lobogtatott.

– Te Bourbon-ivadék! – kezdte a nyilvános marcangolást. – Hát semmit nem tanultál, és mindent elfelejtettél? Ezért téptem én a számat a csilláros történettel? Felléptetted az Eddát Diósgyőrben! Nesze, itt írja az Esti Hírlap, hogy nem is játszottak!

A markomba nyomta a lapot, és dühösen sarkon fordult.

Elnehezültek a lábaim, a fejem hirtelen akkorára dagadt, hogy aligha tudtam volna átbújtatni a pólóm nyakán. A szemem mintha bevérzett volna, nem láttam a betűket. Csak többszöri nekirugaszkodás után tudtam kisilabizálni, hogy Pataky Attila összeveszett a diósgyőri szervezőkkel, és az utolsó pillanatban lefújta az Edda-koncertet a helyszínen.

Megsemmisültem.

Valkó Mihály, aki indulatosságában is francia motívumot talált a korholásomra, a folyosó végéről visszatekintett, és nyugodtabb hangon azt mondta:

– Itt az ideje, Zsan, hogy szakíts a Bourbonokkal!



Zsófia

A rendszerváltozás hajnalán, amikor Zsófia naponta bejárt hozzánk a szerkesztőségbe, kínosan vigyázott a megjelenésére, a nőiességre. Majdhogynem úri hölgy benyomását keltette, legalábbis az öltözkéivel mindenképp. Tisztább pillanataiban képes volt kontrollálni önmagát, máskor azonban kiszámíthatatlanul kóborolt az idősíkok között, át a múltba, vissza a jelenbe, miközben konokul őrzött valamit abból a békebeli jó modorból, ami úri, de legalábbis polgári neveltetésre vallott. Von Haus aus. Időnként még azt is el tudta hitetni magáról, hogy nem zavarodott ő. Az a sok hülye meg, aki azt terjeszti róla, hogy ő bolond, mind szemben lakik, és egytől egyig elmehet a sunyiba.

Zsófia sokáig ártalmatlan volt. Hajlott korára azonban más dimenzióba tévedt, oda, ahol új értelmet kapnak a szavak, a tettek, s végzetesen átértékelődnek a dolgok. Természetesnek vette, hogy a forgalmas belvárosban fényes nappal lepisiljen az utcára emeleti lakásának erkélyéről. A járókelők azt hitték, a magasban valaki túloccsolta a virágait, de amikor felnéztek, az öntözőkanna helyett egy csupasz, nagy segget láttak.

Közbotrányokozás miatt a hatóság nyomban kivonult. Zsófikát régi ismerősként üdvözölték, és azt tanácsolták, nyugalomra volna szüksége, de a lakása szemlátomást nem alkalmas a pihenésre. No, nem azért, mert szennyesládaszagú a levegője, hanem mert közel fekszik egy forgalmas útkereszteződéshez, ahol a hullámosra gyűrődött aszfalt az áthaladó távolsági buszokat éktelen ricsajjal rázza, csörömpölteti. Zsófikáról pedig tudták, hogy a zaj a gyengéje, és az első számú ellensége az a pótkocsis teherautó, amely minden pirkadatkor üres tyúkketrecekkel roskadásig rakottan robog át a kereszteződésen, mégpedig megállás nélkül, mert a korai órán sárgán villognak a lámpák. Mások is a pokolba kívánták ezt a majdhogynem menetrend szerint érkező, és a városon túli baromfifeldolgozóba guruló hangágyút, de a

bosszankodás mellett csak a karjukat tárták szét tanácstalanul. Nem úgy Zsófi! Ő nem ódzkodott a tettegeességtől. Odáig fajult a gyűlölete, hogy rohadt almákkal dobálta meg az autót. Utána is kiáltott:

– Nesze! Hogy fordulnál fel, te nyavalyás!

A záporozó szitkokat természetesen mindenki hallotta a környéken, csak a sofőr nem. Aki a hullámos aszfaltot alighanem kitűnő sárrázónak tekintette, és fűtült rá, hogy hajnalonta felveri álmából a fél belvárost. A büntetésnek szánt almák sem tettek kárt az autóban, szinte hangtalanul fröccsentek szét a fémketrecék rácsain. Zsófi lebiggyesztett ajkakkal bámult a távolodó jármű után.

A pisilős erkélyjelenet után a hatóság embereivel nézett farkasszemet. Megvetette a lábát, mint egy dacos gyerek, és ordítózásba kezdett: márpedig ő jusz se megy el az otthonából, hiszen a fél életét ott töltötte. Nem és nem! De hiába tiltakozott, erős kezek le, a földszinti kijárat felé cipelték. A lépcsőház felerősítette a dulakodás hangjait. A szomszédok szánakozva tekingettek ki résnyire nyitott ajtóikon. Volt, aki már epedve várta ezt a percet, és szemeit a plafonra emelve sóhajtott fel: van isten!

Zsófikát az utcán bezsupolták a szalagház előtt várakozó autóba. A pszichiátriára vitték, majd a gyógyszeres nyugtatás után nem sokkal elhagyták vele a várost.

Igazából senkit nem döbrentett meg a hír, hogy elmeegógyintézetbe szállították. Réges-rég utaltak jelek arra, hogy egyszer majd tárt kapukkal várja őt egy ilyen hely valahol az országban. Az lesz a végállomás... Voltaképp minden kiszámíthatónak tűnt a végjátékban. Ez az utcára pisilés azonban méltatlan volt hozzá.

Hogy miért is Zsófikáztuk a rendszerváltozás idején hatvan körülinek becsült nőt? Nem tudom, saját magát nem hívta így. Egyszerűen ráragadt ez a név, és onnantól kezdve mindenki így emlegette. A Zsófi vagy a Zsófia túl hivatalos lett volna. Dukált a kedveskedő becézés egy bejáratos hölgynek, aki néhány nap alatt szelédnek álcázott rámenősséggel a nyakunkba szóta magát. Eleinte nagyokat nyeltünk, elnéztük neki a vibrálásait, a csapongásait. Nem szerettük volna, ha a

lap indulása utáni hónapokban rossz hírünket kelti a városban. Még csak az hiányzott volna! Kaptunk mi e nélkül is hideget-meleget...

Sohasem kérdeztük tőle, hogy van-e férje, családja, mi volt az eredeti foglalkozása, egyáltalán tanult-e szakmát, netán érettségizett-e. Az viszont feltűnt, hogy gazdag szókinccsel áldotta meg a sors. Nyilvánvalóan ezt tudta is magáról, mert könnyen szóba elegyedett mindenkivel. Sokat beszélt, feltűnően sokat, néha követhetetlenül, és állandóan mosolygott. Ha valakire rászállt, nem volt menekvés, órák hosszára feltartotta áldozatát. Szótraktában nem volt hiány.

Társaságunkban nem fukarkodott a hahotákkal sem. Amikor kieresztette a hangját, zengtek belé az irodák. Egy idő után könnyen meg lehetett tudni, hogy a szerkesztőségben mulatja az órákat, mert egyrészt a bugyborékoló nevetése elárulta őt, másrészt pedig a kollégák a szobáikban a szekrények mögött lapultak, vagy a végén ücsörögtek, esetleg az utcán egy hirdetőoszlop takarásában várakoztak, hogy ne kelljen vele beszélgetni. Ha hosszas keresgélés után belém botlott, úgy tettem, mint aki figyel rá, de az agyam kikapcsoltam. Belőle pedig ömlött a szó feltartóztathatatlanul.

Egy alkalommal születésének körülményeivel voltam kénytelen megismerkedni. A két világháború között holtan jött világra, állította magabiztosan. Olyannyira élettelennek látszott a teste, hogy parányi mellkasán elnyomta a füstölgő szivarját valami hóbortos orvos. A kórisme világos volt: az újszülött kilehelte a lelkét, úgy halott, ahogy van. A gyerek azonban egyszer csak felsírt. Meglehet, épp a szivar parazsa keltette életre.

No, ezt a történetet kétszer hallottam tőle, a titkárnőnk viszont háromszor. Két telefonálás között először meghatódottan hallgatta a visszaemlékezést, a harmadik változatot már távolba meredő, üveges szemekkel. Az ismerős fordulatoknál meg-megriadt, és befejezte a mondatot. Zsófikának az ámulattól leesett az álla: úgy van! Honnan tudta, hogy ez történt?

A megjelent cikkeinket mindig elolvasta Zsófi, és mint egy diák, beszámolt a tartalmukról. Hogy ezzel mit akart bizonyítani, mi

volt a jó ebben, nem sikerült megfejtetni. Naprakészségét, jól értesültségét akarta fitogtatni? Esetleg a memóriáját tesztelni? Örök talány marad.

Az egyik írásomat különösen nagy becsben tartotta. Összehoztam ugyanis egy könnyed szösszenetet arról a martfői ipari méretű tömegverekedésről, amelynek híre eljutott hozzám. A lap megjelenése után kopogtatott az ajtómon Zsófica. Első látásra rokonszenvesnek találtam, bár a sminkje, főleg a pirosított orcája, hogy finoman mondjam, túlzottnak tetszett. Bemutakozott, és gratulált az írásomhoz. Azt mondta, sokszor elolvasta, és könnyesre nevette magát, szeretne volna hát a szerzőt megismerni. Alaposan végigmért. A bajuszom mód fölött tetszett neki, a megboldogult édesapjáéra emlékeztette. Ő engem egy volt tanárnőmre, kiváltképp a nevetése. Az udvarlás után leginkább az írásomról mondott bókok miatt vett le a lábamról. Beszélgetés közben, meglepetésemre, elkezdte idézni a dolgozatom mondatait, szóról szóra elmondta az egészet. Egy-egy bekezdés után jókat kacarászott, mintha csak először hallotta volna a verekedős sztorit. Több mint különösnek találtam, hogy alig öt perce nyújtottam neki kezet, és lám, máris a frissen megjelent soraimat zúdítja rám. Gyanút fogtam, hogy valami nincs rendben nála. Nemegyszer próbáltam mélyen a szemébe nézni, de mindannyiszor másfelé kalandozott a tekintete, és a kezét gyakran a szája elé kapta, mintha csak takargatta volna a szavakat.

Éberem figyeltem őt, közben udvarias vigyorgással lepleztem zavarodottságom. Nem voltam hozzászokva ahhoz, hogy mint egy klasszikust, betűhíven idézzenek. Újszerű érzéssel ismerkedtem meg: láttam magam, amint babérkoszorú fonódik a fejem köré, a magasban kerubkórus szól, és a hangorkánban a jobb lábamat Kosztolányi meg Mikszáth együttesen bökdösi: „Ugyan, öcsémuram, emeld fel már a patáidat, az Isten szerelmére, különben a talpad miként helyezed a Parnasszus kies ormára?”

Zsófica utolsó, mondatzáró hahotájától zökkentem vissza a valóságba. Megköszöntem neki a rögtönzött előadást. Dicsértem a me-

móriáját, közben hízott a májam. Persze, hogy hízott. Ugyan melyik firkásznak nem hízott volna, ha a saját művét hallja vissza élőszóban?

Zsófiika nemsokára távozott, a kollégáim pedig bemerészkedtek a szobámba, és egymást túllicitálva egy lópokróc finomságával adták tudtomra: ne örüljek annyira a sikernek, és ne túlozzam el a nő irodalmi ízlését, mert városszerte arról ismert, hogy nem teljesen ép elméjű... Jókat vihogtak rajtam. Azzal vágtam ki magam, hogy nyugi, sejtettem ám én ezt, valami furcsát magam is láttam a nőben. Talán meghatódott tőlem – próbáltam viccelődni, de a mosolyom olyan őszinte volt, mint a sínre kötözött emberé...

Zsófiika megérezett valamit abból, hogy a lelkesedése és a rajongása ellágyított engem, s attól a naptól kezdve önmaga számára kötelező programnak iktatta be szerkesztőségünk meglátogatását. Portásra nem tellett, így az ajtónk mindig nyitva állt, nem kifejezetten őmiatta, de bolond lett volna nem élni a kínálkozó alkalommal, ha olyan közösségben lubickolhat, ahol meghallgatják őt. Ez volt az éltető eleme. Máshol elfordultak tőle az emberek, mert már ismerték és unták.

Azt hittük, hogy az első látogatás csupán egy kedves gesztus volt és marad Zsófiika részéről, nem lesz folytatása. Meg sem fordult a fejünkben, hogy egy körmönfont nyitány átélő, szemtanúi vagyunk, s a záróakkordra még sokáig kell várnunk.

Pár hét telt el, és – isten bocsássa meg – már szenvedtünk a látogatásaitól. Ha valamelyikünk gonoszkodott a másikkal, csak annyit mondott kéjes vigyorral: hívjam fel neked Zsófikát? Akarsz vele beszélgetni? Az egyik férfi kollégám egyszer azt találta mondani, hogy esténként néha unatkozik, mert nincs semmiféle programja. Egy szórakoztató nő társaságára vágya. Szemrebbenés nélkül átnyújtottam neki Zsófiika telefonszámát...

Mentségünkre legyen mondván, soha nem akartunk gorombák lenni a szétszórt hölgygel, ezért megszerveztük, hogy ha a szerkesztőségbe téved, a titkárnőnk sürgős telefonhívásokat kapcsol nekünk, vagy az irodánkba lépve tapintatosan figyelmeztet bennünket, miszerint fontos értekezlet vár ránk valahol. Néhanapján meg egyszerűen letagadott

mindegyikünket: a fiúk riportkörúton vannak, csak késő este érkeznek vissza. Reménykedtünk, hogy ért a jelekből Zsófia.

Nem csalódtunk. Egy bő hónap után váratlanul eltűnt az életünkől.

Szerkesztőségi műhelyünk kilencvenkettő márciusában lehúzta a rolót. Százegyszer tört a százszor tört varázs. Hattyúdalként csupán egy rövid üzenetet röpítettünk szét a rendszerváltozás megtapasztalóinak: *„A csatát megnyerte a kor, de a felderítők nem érkeztek vissza...”*

Már nem fog kiderülni, hogy Zsófia olvasott-e bennünket a megszűnésünkig, kergetett-e az őrületbe valakiket cikkeink tartalmának felmondásával, vagy sem. Mint ahogyan azt is homály fedi, halott-e az utolsó töredékünkről, elveszésünkről. Gyanítható, hogy korábbi mellőzöttsége miatt közömbösökké váltunk számára, és kezébe se vette a lapunkat.

Hosszú évek múltán futottam össze vele a városban. Elegánsnak tetsző kabátban, zsebre dugott kézzel, vállán ízléstelen retiküllel sietett valahová, már amennyire a lábai engedték. Az egykori, fogvillantos mosolynak a leghalványabb jele sem mutatkozott az arcán, és mintha a szeme sem csillogott volna úgy, mint az első találkozásunkkor. Köszöntem neki, biccentettem is, de mindössze egy zavart pillantás volt a válasz. Már nem ismert meg. Amit nem vettem különösebben zokon. Ha csak egy kicsit is rémlettem volna neki, egészen biztosan utamat állja, és legalább egy órát trécselve töltünk a járdaszélen. Ellépdeltünk hát egymás mellett a belvárosi forgatagban, és én nem éreztem késztetést, hogy utána forduljak.

Többé nem láttam őt.

Zsófia intézetbe szállítása után az elhagyott lakás mint érett szőlőfürt a darazsakat, úgy vonzotta a távoli rokonokat, akik az értékek, elsősorban a takarékbetétkönyvek után kutattak. Bizonyos, hogy a csekély vagyona ellen szőtt haszonleső merényletnek Zsófia már nem volt tudatában. És annak sem, hogy az elmeegógyintézet kagylóhéjai végleg magukba zárták hazatérésének reményét.

Számára minden elrendeztetett.

Az emlékezetes martfői bunyó óta újságírói munkámért a sok szidás, becsmélés mellett kaptam jó szót, köszönetet, sőt miniszteri kitüntetést is. Volt közöttük őszinte meg kevésbé őszinte dicséret. Végére is minden viszonylagos. Az utóbbi időben ártértékeltem bizonyos dolgokat, és tudom, függetlenül attól, hogy Zsófikával mi történt élete alkonyán, a pályámon az volt a legszívmelengetőbb elismerés, amikor ő egy hajdani, október eleji délutánon kacagva, kívülről fújta az írásom...



Vásárhelyi advent

Kora délután csengetett a távirathordó. Valaki nyitva hagyta a földszinti bejárati ajtót, ezért tudott a második emeletig felszaladni a kézbesítő fiú. Akkoriban még nem volt telefonom. Sürgős üzenettel csak távirat révén lehetett elérni, viszont akárhányszor ablakos, méregzöld borítékot kaptam, a vér is meghűlt az ereimben. A távirathordók sem tartották a markukat becsengetés után, inkább eliszkoltak, hogy semmiképp se legyenek szem- és fültanúi hétköznapi drámáknak.

Az a távirat másról szólt: *„gyere azonnal a szerkesztoeseegebe. beszeelnuenk kell. hortobaagy!”*.

Mi lehet ilyen észveszejtően sürgős pénteken délután, amikor nyakunkon a karácsony? Az erkélyünkön a gúzsba kötött ezüstfenyő már jó pár napja szívta magába a jeges vizet egy műanyag vödörből. A G.-nek szánt ajándékomat aznap reggel csomagoltam be, s a lakás rejtett zugában bújtattam el. Minden készen állt a hőszegevénynek ígérkező ünnephez.

Morcosan pattantam kocsiba, és pár perc múlva a szerkesztőségben toporogtam. Zoltán, a hórihorgas főszerkesztő sebesen kapkodta a telefonokat. Valakiktől kért valamit, valakiknek hízelgett valamiért, valakiket utasított valamire. Amikor megpillantott, annyit mondott:

– Na, szasz, srác! Segélyszállítmányt kéne vinnünk Romániába.
– Hová? Jól hallottam, Romániába?! – kérdeztem vissza elképedve, mert azt hittem, viccel. Egész nap hallgattam a rádiót, és tudtam, mi történik odaát. Lövöldözések kezdődtek, s üldözői elől helikopterrel menekült a hegyek közé a Kárpátok cipészgénusza. El is könyveltem magamban, bizonyára azért szökik, mert az ördöggel akar egyezkedni a hóhérpalást mielőbbi visszaadásáról...

– Csak neked meg Lajosnak van autója. Tehát dönts el: jössz vagy nem jössz?

Zoltán szerette kész helyzet elé állítani az embert. És egy kicsit zsarolni is. Azt persze ő sem gondolta komolyan, hogy ha nemet mondok, lesz módja autót szerezni az enyém helyett. Ugyan ki tülekedett volna azért, hogy Romániába menjen a bőrét kilyuggatni?

Ma sem tudom pontosan, Zoltánt a kalandvágy, az újságíróvér hajtotta-e, vagy a közismert Erdély-rajongása, ami ráadásul egyfajta küldetéstudattal párosult. A neves írók egyikét-másikát, Sütő Andrást, Marosi Barnát személyesen ismerte, és sejtettem, hogy számára az lett volna a legszebb fegyvertény, ha vészhelyzetben segítséget nyújthat nekik.

Kezdetben ágáltam a lelkesedése ellen. A harcokra, az emberáldozatokra, a leselkedő veszélyre hivatkoztam, majd magam sem értem, miért, de átragadt rám a hév, és már nemcsak Biharkeresztesig terjedt a látóköröm. Marosvásárhely azonban meg sem fordult a fejében, túl távolinak tűnt.

Időközben befutott Lajos, lapunk fotósa, nem sokkal utána Géza, a tördelőszerkesztő.

– Vásárhely? – kérdezték döbbsen ők is, amikor Zoltán kirukkolt a tervével. – Húha! Az jó messze fekszik a határtól! Meggondoltad te ezt? És mi a garancia arra, hogy átengednek bennünket a románok?

Abban Zoltán sem volt biztos, hogy át is jutunk. A Kossuth rádió husz-harminc percenként frissítette a híreit, és óva intett attól, hogy bárki Romániába induljon, mert fegyveres harcok robbantak ki. A turistákért, a bámészkodókért, de még a segélyszállítmányok fuvarozóiért sem vállalt senki felelősséget. A külügyi szakértők azt fejtették, hogy kijárási tilalmak nehezíthetik a közlekedést, esetleg szükségállapotot is bevezethetnek, s onnan már csak egy tyúklépés a légtér meg a határok lezárása. Akkor aztán se ki, se be.

Zoltán felhívta a körzeti rádióstúdiót, élő adásba kapcsolták. Gyógyszert, ruhaneműt, élelmiszert kért a hallgatóktól, olyasmit, amire odaát nagy szükség lehet. Miután a romániai események óráról órára változtak, a hírekre mindenki kíváncsi volt. A fülek a rádiók hangszóróira tapadtak. Persze, hogy meghallották a segélykérést.

Özönlöttek is a szerkesztőségbe az orvosságok, a kötszerek, a meleg ruhák, a konzervek, sőt volt, aki egy zsák krumplit hozott.

A Ladámba és Lajos Szamarájába képtelenség lett volna ennyi csomagot tuszkolni. Úgy döntöttünk, szelektálunk. A rádiós felhívást azonban meghallotta egy dácsiás fiú is, László, akiről az égvilágon semmit nem tudtunk, csak annyit, hogy a kocsijával csatlakozni akar hozzánk. Miért is ne? – vontuk meg a vállunkat. Így legalább elfért minden adomány. Őmellé egy rádióriporter ült be utasnak, Lajoshoz Zoltán, hozzám pedig Géza, aki korábban fotózott is, és nem a szószátyárságáról volt híres. A kocsik ablakaira, valakinek a tanácsára, elővigyázatosságból vöröskeresztes matricákat ragasztottunk.

A késő esti indulás előtt még hazaugrottam. A nyolcadik hónapban lévő G. ekkor szembesült azzal, hogy hová is készülök. A ki tudja merre kalandozó eszemre próbált hatni. Amikor látta, hogy mit sem érnek a józan érvek, könyörögve kért, ne menjek sehová, ne hagyjam őt magára. Sokkolták a riasztó hírek, amelyeket a rádió minden alkalommal megtoldott azzal a közleménnyel, hogy a Külügyminisztérium senkinek sem tanácsolja az útra kelést, mert odaát egyre zavarosabb a helyzet. A szórványos lövöldözések után szabályos csaták alakultak ki a hadsereg és a szekusok meg a jó ég tudja, kik között, és már nem lehetett követni, hogy hol húzódnak az erővonalak, ki kivel van, ki kire lő.

Tudtam, hogy igaza van, de akkorra már mintha vénásan kaptam volna a szorongás ellenszerét. A gátak leomlottak. G. sötétbe ugrást emlegetett, és eszelősen hivatkozott arra a női érzékre, amely apró tűszúrásokkal jelez legbelül, ha bajt neszel. De már késő volt. Mágnesként vonzott a lehetőség, hogy a történelmi órákban ott lehetek, ahol a romokból megszületik valami csoda, amit szabadságnak, demokráciának neveznek. G. döbbsen nézett rám, és azt mondta, ne használjak nagy szavakat, gondoljak inkább a születendő gyermekünkre, akiről mellel már tudtuk, hogy kislány lesz. Ez azért szíven talált. Addig erősködött, míg megígértem, hogy csak a határig, Ártándig megyek. A sorompónál lepakolunk mindent, csináljanak vele, amit

akarnak a románok. Valószínűleg át sem kelhetünk hozzájuk, nyugtatgattam, de én sem tudtam igazából, hogy mi vár ránk Ártádon. A piros útlevelemet mindenesetre a farzsebembe csúsztattam. G. nem vette észre a mozdulatot. Ha csak gyanakodott volna, alighanem ráfordítja az ajtózárat, és a kulcsot nem ereszti a markából.

Majd' húsz év múltával is resteltem, hogy becsaptam őt, de hosszú lett volna elmagyarázni, talán nem is tudtam volna pontosan, miért akarok a többiekkel tartani. Néha van az úgy, hogy az embernek mennie kell, s akkor nem parancsolhat megálljt senki sem...

Az autóban elfordítottam az indítókulcsot, és belém hasított a felismerés: innen most már tényleg nincs visszaút! Az adrenalinszint feljebb kúszott. A három lélekvesztő nekivágott a bizonytalannak.

Éjfél tájban a határ román oldalán meglepőnek találtam, hogy mosolyogva fogadtak bennünket az útlevélezők. Magyarul köszöntöttek, akcentus nélkül, és udvariasan válaszoltak minden kérdésünkre. Azelőtt egy párszor átmentem ott, ilyen előzékenységre nem emlékeztem. Főleg a várható veszélyeket firtattam az egyenruhásoktól, de csak unottan legyintettek. Menjünk, ha akarunk. Szabad az út. Romániában fieszta van, ünnepel az ország. A híradások nyilvánvalóan eltúlozzák az eseményeket, fűzték hozzá. A vámosokat pedig jóformán nem is érdekelte, mit viszünk az autóinkban, bemondásra elhitték, és jó utat kívántak. Románul is: drum bun! Ilyet se tapasztaltam még Ártádon...

Nagyvárad felé kihalt volt a kátyúsűrűs országút. A reflektor fénysugarában fehér lepelbe bújó kísértetekként riogattak az utat szegélyező, meszelt törzsű fák. A szerkesztőségi indulástól kezdve a kocsiban Dire Straits szól, meg Shadows, más kazettát elfelejtettem berakni otthon. A magnó oda-vissza játszott a két oldalt. Mark Knopfler és Hank Marvin gitárjátékát az utolsó hangig elemezhetjük Gézával. Minden kerek órában a hazai rádió híradására kapcsoltam át. A határtól távolodva még sokáig zavartalanul fogtuk a jeleket.

A három kocsi szorosan egymáshoz tapadva, puhán gurult be Váradra. A román útlevélezők nem tévedtek: Szent László városá-

ban valóban ujjongott a nép, pedig elmúlt már éjfél. Zúgtak a harangok, az utcák megteltek magyarokkal és románokkal, akik egymás nyakába borulva énekeltek, skandáltak, és persze ittak. Őszintének tűnt az örömük. Egy román fiú az autómhoz lépett. Ujjaival V betűt formált. Intett, hogy húzzam le az ablakot, majd nyelénél fogva benyújtotta országa zászlaját, amelynek ugyanúgy lyukas volt a közepe, mint az ötvenhatos magyar zászlókénak. Kivágták belőle a gyűlölt román címet. A fiú, látván a rendszámom, tört magyarsággal éltette a szabadságot.

A spontán utcabál, az ünnepi hangulat elvarázsolt. Ha így élik meg itt az emberek Ceausescu bukását, máshol sem lehet nagy baj, okoskodtam. Tehát nyugodt szívvel mehetünk tovább Marosvásárhely felé. De ha addig nem is jutunk el, Kolozsvárig talán igen, és ott átadjuk a szállítmányt. Hogy Bukarestben ölik egymást az emberek? Lehet. Ám Bukarest messze van, nagyon messze...

Olyan érzéssel hajtottam tovább Váradról, hogy valami megmagyarázhatatlannak voltam a szemtanúja. Azt kérdeztem az anyósülsen nagyokat hallgató Gézától, mekkora a valószínűsége annak, hogy a diktátor és a szívből utált rendszer bukása után egymásra talál a két nép – ha nem is sebtében? Vagy illúzió csupán a megbékélés, és szabadtéri népszínházat láttunk Ady Pece-parti Párizsában? Géza a mutatoujjával feljebb tolta a szemüvegét az orrán, miközben mosolygott a bajusza alatt.

– Azt akarod mondani, hogy a kásának az ő evése nem történik oly forrón? – faggattam, de ő csak mosolygott tovább. Többet tudott a románokról meg a határon túli magyarokról, mint én. Pár évvel korábban gyergyói székeley lányt vett feleségül...

Amikor felfelé kapaszkodtunk a Király-hágóra, Erdély kapujához, a Kossuth rádió, még jól hallhatóan, egyre rémisztőbb híreket közölt. Egy parkolóban megálltunk tanakodni. A kocsiból kiszállva iszonyú hideg csapott meg. A magasba törő fenyőfák olyan tisztára söpörték az égboltot, hogy egyszerre annyi csillagot még életemben nem láttam, mint ott, szinte fürtökben lógtak.

Beszélgetés közben valamelyikünk bekapcsolta az autórádióját. Aradról egy pesti kolléga a közelében zajló tűzharcot közvetítette telefonon. A fegyverropogás elnyomta a hangját, ő pedig kétségbeesetten túl akarta kiabálni a zajt. Aztán váratlanul megszakadt a vonal.

Az adást síri csendben hallgattuk. Bénítóan hatott ránk. Egymás szemét fürkésztek volna, de a vaksötétben csupán szilvetteket láttunk, így leginkább a hangokra hagyatkoztunk. Meglehet, ezért is tűnt félelmetesnek a tudósítás. Addig sem voltak ugyan kétségeim a veszélyeket illetően, de abban a pillanatban egyértelművé vált számomra: Romániában nem babra megy a játék. A nagyvárad-i fieszta csak könnyedre hangolt előzetese volt a drámai mozinak...

Nem halogathattuk tovább, hogy átgondoljuk a továbbiakat. Álltunk Várad és Kolozsvár között a hidegben, és vacogtunk, de már nemcsak a fagy miatt... Merre tovább? Zoltán felvetette, szavazzunk arról, mi legyen. Az ő helyzetértékelése úgy szólt, hogy valószínűleg polgárháború tört ki Romániában. Ne áltassuk hát magunkat: a visszaút lezárult előttünk. Esélyünk csak akkor lehet, ha magyarlakta vidéken keresünk menedéket.

Vissza vagy előre, ez volt a tét. A vakmerőség győzött ellenszavazat nélkül. Megint belevetettük magunkat az üszkös éjszakába.

A hegyi úton vastag jégpáncél borította az aszfaltot. Csak lépésben botorkálhattunk kivilágítatlan, alvó falvakon át. A látszat azonban csalt, mert majd' mindegyikben civil ruhás, géppisztolyos árnyalakok álltak utunkat. Nem lehetett eldönteni, kik is voltak ők valójában, milyen csoportot, politikai irányzatot képviseltek. Egyikük, egy marta-lóc kinézetű a letekert ablakon át igazoltatott, a többiek közlelő fedték. Felkapcsoltam az utastéri lámpát, amikor hozzám lépett. Lehajolt, és mélyen egymás szemébe néztünk. Úgy kérte el az útlevelem, hogy a mutatóujját géppisztolya ravaszán tartotta, a csövet pedig egyenesen az orrom alá dugta. Megcsapott a fegyverolaj szaga. Nehogy gödörbe lépj, jóember, még elsülhet! – mondtam volna neki fennhangon, ha biztosan tudom, hogy nem ért magyarul. Visszakaptuk az útlevelet, a férfi intett, hogy mehetünk.

Köd ereszkedett az útra. Valahol Kolozsvár előtt egy hegyről lefelé jövet újra megálltunk, de a tükörjégen semmit nem ért a behúzott kézifék. Az autók, mint az elszabadult hajóágyúk, csúszkáltak az út jegén. Kénytelenek voltunk oldalra húzódni, hogy induláskor visszakapaszkodhassunk az útra. Az elöl álldogáló Szamara egy darabig tartotta magát a jégen, aztán lassan megindult hátrafelé. Lajos beugrott a vezetőülésre, és a kocsit rükvercben az út szélére kormányozta. Így ő keveredett hátulra. Addig rajtunk kívül senki nem ténfergett az éjszakában, de ekkor egy román Dacia csúszkált utánunk a lejtőn. A vezető valószínűleg túl későn vett észre bennünket, és hiába fékezett, nem tudott megállni, a kocsijával beleszaladt Lajos Szamarájába. Románul nem tudtunk megszólalni, ő meg nem beszélt magyarul, vagy nem akart. Anyanyelvén mennydörgött, és folyton széttárta a karjait. Annyit megfejtettünk a gesztikulációjából, hogy ártatlannak érzi magát, és semmit nem ismer el. Egy idő után nem erősködtünk, mert attól tartottunk, dühében fegyvereseket küld ránk.

Lajos azon bosszankodott, hogy miért az ő majdnem új autójával történt ez, s nem az én tízéves Ladámmal. Állhattam volna én is hátul. Annak már úgyis mindegy lett volna. A tüskét csak sokára húztam ki magamból...

Kolozsváron egy lakótelepen kötöttünk ki. Az épülettömbök, az utcák sötétbe burkolóztak, mintha csak légitámadástól tartott volna a kincses város. Amint kiszálltunk az autóinkból, nem messze tőlünk egy géppisztoly vénasszony-rikácsolása verte fel az éjszakát. Torkollattüzet ugyan nem láttam, mégis az volt az érzésem, hogy mi lehetünk a célpont, mert rajtunk kívül egy teremtettt lélek se mozgott a környéken. Beugráltunk az autókba, Lajosék egy közeli parkolóba hajtottak, Gézával, érthetetlen okból, maradtunk az út szélén. Szemhunyházi idő után mögöttünk egy iszonyatos hangerővel dübörgő jármű közeledett, a lámpája himbálózva pásztázta az utat.

– Jézus Mária! Ez egy tank! – kiáltottam fel. – Ha meglátja a magyar rendszámot, ránk fog lőni!

Már késő volt bármit tenni. Attól tartottam, ha beindítom a mo-

tort, és megpróbálok elhajtani az út mellől, még gyanúsabbá válok. Utánam gurul az átkozott hernyótalpain, utcáról utcára üldöz, végül beszorít valahová. És még örülhetek, ha menet közben nem lő szitává.

A hang egyre erősödött, bennem meg fénysebességgel kúszott fel az adrenalin. Gézával megfogtuk egymás kezét, mint akik búcsúznak az élettől, és lehúzódtunk az ülésben, hogy üresnek tűnjék a kocsi. A szívem hevesen kalapált. Azt hittem, elnyomja a kinti dübörgést. A visszapillantó tükrökben összegyűlt fény megvilágította az utasteret. Géza arcán halálfélelmet láttam. Az enyém se lehetett különb. A bődületes zajtól az autó ablakai rezegni kezdtek. Behunytam a szemem. A jármű lajhármódra cammogott el mellettünk.

Egy „Ceaușescu átka”-szerű, ütött-kopott kisbusz volt. Hiányzott a kipufogócsöve...

A lakótömbök között két asszony bukkant fel. Fázósan siettek el az autóink mellett. Zoltán a frászt hozta rájuk, amikor a sötétben megszólította őket. Magyarok voltak, a helyi kórházba igyekeztek, hajnalos nővéreként dolgoztak. A nyomukba szegődtünk, de a kocsik világítását nem kapcsoltuk fel. Vaksin lopakodtunk az utcákon, nehogy ránk lőjenek.

A kórház előtt tucatnyi magyarországi taxi állt. Pestről érkeztek, gyógyászati készítményeket hoztak. Kipakolták a kocsikból, és nyomban fordultak is vissza. Az ápolónők azt mondták, dugig vannak kötszerekkel, de a marosvásárhelyi kórházban hiányt szenvednek mindentől. Csak hát odáig még nem merészkedett el senki...

Az Isten is úgy akarta hát, hogy Vásárhely legyen a végállomás.

Egy magyar fiú keveredett hozzánk a kórháznál autóval, az anyaországban dolgozott, hazafelé tartott Marosvásárhelyre. Felajánlotta a segítségét. Az élre állt.

Minden kezdődött előlről, csak immár négy kocsi tolta maga előtt a ködöt kelet felé a jeges úton, a sötétben. A zárókocsi vezetőjeként arra kényszerültem megint, hogy az előttem totyogó autó vörös hátsó lámpáját, mint az egyetlen támpontot, kitartóan bámuljam az éjszakában.

Nem szűntek meg az igazoltatások sem. Géppisztolyos, sőt husángokkal felszerelt civilek meg szedett-vedett egyenruhások fontoskodtak az úton. Hatalmat éreztek a kezükben, bármit megtehettek, jószerével büntetlenül. Ha idegesen kérték a papírokat, a kezem tíz óra tíz perces állásban tartottam a kormányon, ahogyan az amerikai filmekben láttam rendőri ellenőrzéskor. Így tudattam az új rend vagy inkább zűrzavar kiképzetlen, önkéntes védelmezőivel, hogy tisztességesek a szándékaim, nem nyúlok észrevétlenül fegyverért...

A lépésben haladás, az ismétlődő zenék cudarul álmosítottak. Géza elaludt mellettem. Néhány másodpercre én is. Még álmodtam is. Azt, hogy egy kamion jön szembe velem. Megriadtam. Lehet, hogy valóság volt...

Már megvirradt, de semmit nem láttam Erdély gyönyörű hegyeiből. Égig érő, habos ormok, völgyek, ódon kastélyok váltogathatták egymást, de a köd elnyelt körülöttem mindent. Mintha csak egy szűk alagútban tapogatóztam volna.

Nyolc óra múlt, amikor a fehéren és a hátsó lámpák vörösén kívül más szín is megfestette az oszladozó ködöt: Vásárhely első házai tűntek fel. A karaván a Kultúrpalota előtti nagy téren tízezres tömegbe futott. Egy szónokot hallgattak éppen. A szélén pipiskedők a motorzajra hátrafordultak, és mintha csak a havasok egyik szirtjén álltak volna, elkiáltották magukat, hogy tudják meg a völgylakók is a hírt:

– Itt vannak a magyarok!

A kurjantás sólyomszárnyakon szállt a sokaság feje fölött, a tér falainak ütközött, majd visszaverődött. A következő pillanatokban hangrobbanással ért fel az éljenzés és a taps. Mózes intésére nyílhattott így ketté a Vörös-tenger, ahogyan előttünk autónyi résre húzódott szét az emberáradat, mi pedig centimétermenetben gurultunk a tüntetők között, s közben tízezer torok harsogta ütemesen, fülsiketítően:

– Szép volt, fiúk! Szép volt, fiúk!

Géza elővette a fotómasináját, a szélvédőn keresztül fényképezett. Én pedig letekertem az ablakot, mert a közel állók meg akarták érinteni a kezem. Egymás szavába vágtak:

– Hát itt vagytok! Istenem, de vártuk ezt a percet! Ti vagytok az első magyarok!

A jobb kezemmel kormányoztam, a balért meglett férfiak és asszonyok nyúltak, szelíden magukhoz vonták. A tenyerem, a kézfejem simogatták, az arcukhoz szorították. A kötött pulóverem bő ujja visszacsúszott a karomon, s nemsokára azt éreztem, hogy a könnyeik a könyökömig csorognak...

A meghatottságtól alig láttam ki a szélvédőn, s egy villanásra felidéződött bennem anyai nagyapám arca. A halála előtt elmesélte nekem, hogy ezerkilencszáznegyvenben miként fogadták őket, a bevonuló magyar katonákat az erdélyiek.

Mindent megértettem...

A kocsikkal a kórházig hajtottunk, átadtuk a segélyszállítmányt a nővérek és orvosok tapsától kísértén. A román igazgató is elébünk sietett a főbejáráthoz panyókára vett fehér köpenyben, kucsmában. Anyanyelvén mondott köszönő szavait lefordították. Váratlanul azt kérte fotósunktól, hogy örökítse meg az alagsorban lőtt sebekkel kiterített hat halottat, hadd lássa a világ a szekusok előző napi vadállati kegyetlenségének szomorú mementóját.

Lajost nyomban karon ragadta egy magyarul enyhe akcentussal beszélő férfi, és azt mondta, majd ő megmutatja az alagsorban lévő patológiát. Elindultak a hosszú folyosón, de csak pár lépést tettek meg, amikor egy köpcös alak útjukat állta. Lajost félrevonta, és azt súgta a fülébe magyarul, ne menjen le az alagsorba, mert nem biztos, hogy vissza is tér onnan. Az akcentussal beszélő férfi zavartan továbbment, hátra se fordult.

A kórház előtt Zoltánhoz somfordált egy helyi videós, aki az előző napi tüntetést felvette kamerával, és arra kért bennünket, hogy hozzuk át Magyarországra a kazettáját, adjuk oda a Magyar Televíziónak. A lakására hívott minket. Előbb azonban elmentünk Marosi Barna házához, de az író nem volt otthon.

A videós felesége a sokadik emeleti lakásban a kamrából előke-reste a rejtett élelmiszer-tartalékokat, és szendvicseket készített, sőt

feketekávét is főzött. Pedig azt, kis túlzással, aranyárban mérték a piacon.

A forradalom eseményei a kamerák előtt peregtek Bukarestben. A románok és a magyarok előben nézhették, hogy az új hatalom miként taszította le a magaslatról a régi, megbízhatónak mondott kádereket, és röpítette a csúcsra az újakat vagy a Janus-arcúakat. A politika forgószínpada szédületes sebességre kapcsol. A lendület magával ragadott minket is, főleg azért, mert otthon, az anyaországban békésen zajlott a nagy társadalmi átmenet, itt meg fenekestől fordult fel minden. Erős volt a kontraszt.

Az álmoságtól ásítózva tapadtunk a házigazdák tévéjére. Mindketten lelkesen fordítottak. A szemük villanása elárulta, hogy lázban égnek a látottaktól.

Zoltán és Lajos a házigazdával kiment az erkélyre rágyújtani. Kettőt sem szívtak a cigarettájukból, amikor a város több pontján felvisítottak a szirénák. Az emberek, mint a hangyák az eső előtt, futottak a lakásaikba, a pincékbe.

– Már megint légiriadó van – mondta egykedvűen a videós. – Ez megy egy álló napja. Riogatnak bennünket, hogy jönnek a repülő, és lebombázzák Vásárhelyt. Eddig vakláрма volt az egész, de ki tudja... Bármi megeshet. Szálka vagyunk a hatalom szemében.

Az izgalom teljesen felélénkített. Megfeledkeztem arról, hogy muszáj volna szundikálnom legalább egy órát a vezetés miatt. Az a bejelentés pedig, miszerint a frissiben megalakult Nemzeti Megmentési Front orosz beavatkozást kér, végképp kiverte a fejemből az alvás gondolatát. Idegesen járatam körbe a szemem, Zoltánra, Gézára, Lajosra pillantottam, ők rám.

– Mennünk kell! – szólaltam meg. – Ha az oroszok megindulnak, ember nem lesz, aki megmondja, mikor hagyhatjuk el Romániát! Odaát apáink már megtapasztalták ötvenhatban, mit jelent az oroszok „baráti segítségnyújtása” – fordultam a videóshoz és a feleségéhez. – Köszönjük, nem kérünk ebből a gyámkodásból!

Déltájban tejköd ereszkedett Marosvásárhelyre. Tovább rontotta

a helyzetet, hogy egy helyi ipari üzem sárga gőze a köddel keveredett, így a látótávolság mindössze két méterre fogyatkozott. Az utcákon az autósok állandóan nyomkodták a dudáikat, hogy mások meghallják őket, merre is járnak.

– Az orrunk hegyéig sem látunk, hogyan fogunk mi innen kitálcálni? – kérdeztem a videóstól, aki egy percig sem tévővázott, a saját kocsijába ült, és kivezetett bennünket a városból. Megnyugvásunkra még legalább ötven kilométeren át haladt előttünk, majd visszafordult, mi pedig a ködmentes hegyes-völgyes utakon nekiiramodtunk. Úgy száguldottunk, hogy egy éles balkanyarban majdnem felkenődtem a szemben magasodó sziklafalra. A fáradtság miatt hibáztam: későn fékeztem, a Lada pattogott az aszfalton, ide-oda dobálta az orrát, mint a viharban ágaskodó, istrángját szaggató ló. Géza egyik kezével az ülést szorította maga alatt, a másikkal a műszerfalat támasztotta. A jobb lábával reflexből nyomta a padlózatot maga előtt, mintha fékpedál lett volna a talpa alatt. Valami csoda folytán, csikorogva-nyikorogva lelassultunk annyira, hogy a kőfal előtt hajszálnyira elfordult a kocsi balra...

Jó pár évvel később Géza elmondta nekem, hogy autóval többször járt Gyergyóban azóta, és azt a kanyart újjászületésünk emlékére rólam nevezte el...

A tempós haladás Tordáig tartott. Tankokba, katonákba, civil bármészakodókba botlottunk. Mindannyian a távolabbi hegyoldalt vizslatták, a tankok csövei is abba az irányba meredeztek. Egy magyarul tudó férfi azt mondta, a saját érdekünkben ne menjünk tovább, mert az út hegyi szakaszán kemény harcok folynak. Azt is elkottyantotta, hogy érkezésünk előtt fél órával száguldott a városkán keresztül egy pesti lap autója. A szekusok rájuk lőttek, el is találták a kocsit, de senki nem sérült meg. Az újságírók pánikszerűen továbbhajtottak.

Tehát nem rémhír, hogy a magyarok autójára lőnek – zuhan-tam magamba. Nem hiányzott, hogy céltáblává váljunk! Álldogáltunk az autóink mellett, és figyeltünk, hallgatóztunk. Látni ugyan semmit nem láttunk a fák miatt, de a géppisztolyropogás hol

erősebben, hol halkabban szűrődött el hozzánk. Másfél óra telhetett el, mire elült a zaj.

A tömeg ámulatára egy magányos, román rendszámú Dacia bukkant fel a hegyoldalban, ráérősen csorgott le Tordára. Lenn az emberek körbekapták, és alaposan kifaggatták a vezetőt, aki egy pufók arcú magyar férfi volt. Annyit mondott, hogy ő semmiféle csetepatét nem látott fenn, az úton, és semmit sem hallott, igaz, egyfolytában hangosan szólt a rádiója. Amikor felvilágosították, hogy majdnem egy tűzharc kellős közepébe csöppent, elkerelkedett a szeme, és a zsebkendőjével megtörölte néhányszor a homlokát...

Valamelyikünk megszólalt:

– Gyerekek, menjünk! Azok ott már biztosan végeztek egymással, azért van csend...

A nap korongja a hegyek mögé hanyatlott. Az indulástól senki nem tudott eltántorítani minket. A három autó ismét nekivágott a bizonytalannak. A nyugtalanító igazoltatások elmaradtak ugyan, a magyar rádió hírei viszont zavart keltettek. Hol azt mondták be, hogy a határ román oldala előtt leállítják a magyar autókat az irhájukat mentő szekusok, és kinyírják az utasokat, hol pedig azt, hogy stopposoknak álcázzák magukat, bekéredzkednek egy-egy magyar autóba, és a táskájukat véletlenül otthagyják, amikor kiszállnak. A csomagban természetesen bomba van...

A ténszerűnek tűnő mondatok miatt belém költözött a félsz. Valamennyien védtelenek voltunk, mint a házukat vesztett csigák, de úgy éreztem, együtt nem érhet minket baj. Nyomtam hát tovább a gázt. A legkevesbé a középen autózó László idegei bírták a fenyegetéssel felérő híreket. Fényszórával és indexszel jelzett, hogy azonnal álljunk meg. Kivágta az autó ajtaját, és zaklatottan kérdezte, hogy hallottuk-e, amit a Kossuth bemondott. Hogyne hallottuk volna. A magnókazettáról játszott zenéket már untuk Gézával, jó ideje a magyar adó hullámsávjára hangolódunk mi is.

Közel jártunk Váradhoz, de nem tudtuk, hogy mitévők legyünk, merre menjünk, hiszen a hírek szerint mindenütt veszély leselkedett

ránk. Az éterben elhangzottakat képtelenség volt ellenőrizni, mi igaz belőlük, mi a szóbeszéd. Amit előbb még tényként közöltek, utóbb már cáfolták. A bizonytalanság őrzítő volt. Az meg különösen, hogy megtettük a hosszú utat, és akkor, amikor már csak egy karnyújtásnyira voltunk a hazánktól, az életünket fenyegették gyilkolásra is kapható alakok.

Nem először jutott eszembe G., aki otthon ugyanazokat a rádióadásokat hallgatta, mint én. És elszorult a szívem. Elképzeltem, hogy fel-alá járkál a lakásunkban, miközben összekulcsolt kezei a nagy hasán pihennek. A legtöbbször az arcát láttam magam előtt, azt a pillanatot, amikor elköszöntem tőle az előszobában. Kiléptem az ajtón, nem nyúlt utánam, nem érintett meg, de a szemei átkaroltak, és nem eresztettek...

A Nagyvárad felé vezető nemzetközi út üresen tátongott az éjszakában. Villámgyorsan döntöttünk: meg kell próbálnunk eljutni a városig, onnan mindössze egy sebes vágta a határ. Fel a lelki sodronyingeret, és gyerünk! Talán megússzuk.

A sötétség leple alatt száz hússzal repesztettünk a kátyúk fölött. Senki nem állította meg az autóinkat, nem igazoltattak, nem lőttek ránk. Egyetlen stoppost láttam az út szélén, egy idős embert, kezében reklámszatyrot szorongatott, és tétován integetett nekünk. A hírek miatti előítéletességemet nem volt könnyű legyőzni. Távolról gyanús-nak tűnt a férfi, közelről azonban nem mondtam volna szekusnak, sőt. Ám lehetett volna akár a váradi püspök vagy maga Gábiel arkangyal, eszem ágában sem lett volna megállni. A többieknek sem.

Nagyvárad sokkal csendesebb volt, mint az előző este. Nem tűnt barátságatalannak, csak épp a másnapos arcát mutatta a gyér közvilágításnál. Az épületeken, a kerítéseken kinn hagyott lyukas zászlókat ingerülten rángatta a decemberi csípős szél.

A város után megint kísérteni kezdtek a meszelt törzsű, kitért karú fák az út mellett, de távol, a horizonton előbb sejtelmesen, majd egyre élénkebben ragyogták be az eget az ártándi átkelőhely fényei, amelyek úgy hatottak rám, mint hajótöröttre a szárazföld látványa.

Külföldről hazatérőben még sosem éreztem olyan cirógatónak a pillanatot, mint akkor, december huszonharmadikán, szombaton este, amikor Románia felől, elvékonyodott idegszálakkal, átgurultam a felnyitott magyar határsorompó alatt...

Zoltán, egyedüli telefontulajdonosként a társaságban, felhívta a feleségét egy fülkéből, és annyit kért tőle, hogy kürtölje szét a hozzátartozóinknak, már ideát vagyunk, hiánytalanul, épen.

Éjjel tizenegy óra is elmúlt, amikor a lábamban több száz kilométerrel, kimerülten átléptem a lakásom küszöbét. G. az édesanyja társaságában várt kisírt szemekkel. A kesernyés adventutón annyiféle hírt hallottak a rádióban a romániai forradalomról, hogy az aggodalomtól teljesen kikészültek.

– Hogy tehetted ezt?! – borult a nyakamba G.

– Hogy is? – kérdeztem vissza tűnődve, kifacsart aggjal. – Nem is tudom. Most már nyugodj meg! Itthon vagyok. Rettentően elfáradtam – dörzsöltem meg az álmoságtól összeszűkült szemem. – Majd holnap, holnap majd mesélek, de most muszáj aludnom...

Elmaradt kívánságok

Több éve már, hogy eltemettük Körmen-di Lajos író-t, a Nagy-kun-ság-imá-dó garabonciá-st. Az e világiak József Attila-díjjal tüntették ki még életében. Megérdemelte. Ha volna Magyarországon Jó Ember Díj, azon lennék, hogy posztumusz neki ítéljék. Mert nemcsak tehetséges tollforgató volt, hanem melegsívű kun is. A Gondviselés szépírá-sra rendelte ő-t az övéi közé, a büszke és nyakas Karcagra. Meg is szolgálta az égi bizalmat: gavallérmódra, tékozlóan ontotta okos verseit, prózáit.

A gyógyvízzel megáldott Berekfürdő-re fellegeken nyargalva, harangkondulást kutatva jutott el. Nem akart elvonulni a világtól, kócos magányt jól fésültre cserélni, délibá-bos álmokat rajzolni futóho-mokra. Nem, ez nem ő lett volna. Gyógyulni, felszabadultabban léle-gezni, gátat emelni a sebes sodrású mulandóságnak – ez volt Körmen-di Lajos fényes bereki álma.

A semmiből vetett ágyat a kultúrá-nak: irodalmi műhelyében szí-nes újságot adott ki, értelmiségieket, szobrászbarátot csábított Berek-fürdő-re alkotni.

A művészetek illatától sűrűs kun-sági forgószél csakhamar fel-kapta a Bereki Parnasszus hí-rét, s messze a megyehatárokon túlra rö-pítette. Nyaranta jó nevű írók, költők és festők zarándokoltak az üdülőfaluba, hogy a nagyvárosi hajsza után, immár az idő kegyeltjei-ként, kipányvássák az elbitangolt Gondolatot, vászonra vigyék a nap-szította színeket.

A művészetek házát övező tóba aranyhalakat remélt Körmen-di Lajos. Ígértem neki tarkabarka aprósá-gokat, merthogy a kerti tavam-ban temérdek született abban az évben. Arra kértem, jártában-kelté-ben ugorjon be hozzám, adok, amennyit csak akar.

Nem jött, hiába nógattam. Jobb ötlete támadt: megszervezte az első nagykun szavalóversenyt Berekfürdő-n, s meghívott zsűritagnak. De ne gyere ám üres kézzel! – szólt a rafinált üzenet.

Értettem a szóból. Vízrel telt öblös üvegekbe zsúfoltam sok-sok narancssárga, kávébarna meg ezüstszínben pompázó halat.

A berekfürdői kultúrház előtt vásári sokaság tolongott azon az áprilisi langymeleg napon. Körmendi Lajos jó házigazdaként terelgette a diákokat, a tanárokat, mindenkihez volt egy kedves szava. Amint meglátott, felderült az arca. A barátokat, a messziről jött ismerőseket mindig joviális mosollyal fogadta.

– Nem felejtettem el az ígéretet – hadartam szinte köszönés helyett –, vigyük a tóhoz őket, nehogy késő legyen! Még megfulladnak szegények.

A parton képzelt fanfárok hallani vélt hangjai mellett vízbe engedték az uszonyosokat.

– Lehet, hogy ötven év múlva legenda születik arról, miként népesült be aranyhalakkal a bereki tó – szólaltam meg –, kevesen tudják majd, hogy a te vágyad volt. Egyszer talán meg kellene írnod.

Körmendi Lajos biccentett, ám nem írta meg. Azon a nyáron farkasszemet nézett a gyilkos kórral. Ősszel pedig lemondóan üzent barátainak: „*Jó volt köztetek.*”

Most, hogy a bereki temetőben böjti szelek simogatják a sírhantját, azon tűnődöm, hogy az aranyhalak vízbe bocsátásakor miért is nem kívántunk mi hármat, mint a tündérmesékben?

Legfőképp egészséget, púpozott kanállal.

SZÁRNYAK

Az egyszemélyes béközép

Jenőt mindenki ismeri a faluban. Él-hal a fociért. A télen-nyáron zöld vadászkalapot viselő, borostás férfi alig múlt hatvan, de jóval többnek látszik. Azt mondják róla, ember még nem látta vizet inni. Házi pálinkát meg bort, vagy annak csúfolt lőrét annál inkább. Ha beiszik, márpedig ez gyakran megesik vele, ott alszik el, ahová a feje húzza. Látták már horkolni a vasútállomás melletti burgyingban, a sarki ABC-ből kihajított papírdobozokon. Egyszer még az egyik gumicsizmáját is elhagyta, bár az is meglehet, vásott kölykök heccből húzták le a lábáról. A tűző napon olyan szag áradt a pimpós zoknijából, hogy a kevésbé tiszteltudó görények is vigyázzmenetben haladtak el mellette.

Beszéd közben a legváratlanabb pillanatokban szívja meg az orrát Jenő, és ilyenkor a homloka tetejére szalad fel a dús szemöldöke, amelybe lándzsaként fúródnak az előrebukó ősz hajszálak. Aki már egyszer is szót váltott vele, a szemeit aligha felejtí: ijesztően távol esnek egymástól az amúgy is keskeny arcán. A Liptákék pocakosodó fia, aki betonkemény hátvéd a falu futballcsapatában, szegről-végről rokona Jenőnek, egy meccs utáni sörözésen az összes szentre megesküdt, hogy egyszer látta sírni az öreget, és a könny a tarkóján folyt le. Ez akkor történt, amikor Jenő loncsos keverék kutyáját, a Bagót elütötte egy autó. A csapat hórihorgas kapusa, Kerekes Béci, akit a legtermészetesebb módon Létrának hívnak a háta mögött, legyintett erre. Azt mondta, ő is ott volt annál az esetnél, és bár szerinte is sírt Jenő, mint egy gyerek, de az ingje azért lett nedves a hátán, mert izazadságot szívott fel. Aki mást állít, hazudik.

A faluban a futball a legfontosabb sportág, erre áldoznak a legtöbbet. A pályájuk messze híres az alsóbb osztályú bajnokságban. A fűvét dicsérik a legjobban. Minden hónap második vasárnapján kurta gypepszőnyeg várja az aranylábú gyerekeket. Az csak egyszer fordult

elő, hogy a szomszédban lakó szertáros libái hét közben beszöktek a pályára legelni. A következő hazai meccsen elképesztően hosszú becúszó szereléseket láthatott a közönség... Még a megyei sajtó is megírta.

Amikor a csapat otthon játszik, akkor van elemében Jenő. A meccseken fel-alá rohangál a pálya szélén, és rikácsolva kommentálja a látottakat. Meg is kapta a fiataloktól a becenevet: *Nézi Jenő*nek hívják, és úgy köszönnek neki, hogy *Jó napot, jó szurkolást, Jenő bá!*

Az öreg kedveli a fiatalokat, igazi drukkereknek tartja őket. A soros ellenfelet is ők piszkálják a legjobban azzal a transzparenszel, amelyet egy verekedéssel végződött Fradi-Újpest-meccs után zsákmányolt valamelyik „lila majom” szurkolótól a kis Mészáros gyerek, aki asztalosként dolgozik Pesten, és tudja róla mindenki, hogy a Fradi kemény magjának a tagja, meg hogy menő dumája van. Minden hazai meccsen kifeszítik a feliratot két nyárfa közé.

„MI MÁR MULTIPLEXBE JÁRUNK, NÁLATOK MÉG ZONGORÁZNAK A MOZIBAN.”

– Srácok, egyszer ráfaragunk a sértegetésre, meglátjátok! – csóválta a fejét Kiszyner, a karszalagos rendezők középkorú, vörös képű főnökféléje, de a röhögcsélő fiatalok rá se hederítettek. Köpködtek tovább a szotyolahéjat. Demokrácia van, mindent lehet. Hogy nem sportszerű? Istenkém, a bíró se fújja le a meccset, ha azt kiabálják neki: „*Máma te vagy feketébe’, hónap a zanyád!*” Azt meg minden partjelző kötelezően megkapja, ha lesgyanús helyzet adódik a pályán, hogy: „*Intsél be, te genetikai hulladék!*”

Amióta Jenő meghallotta ezt a vagány dumát a kis Mészáros gyerektől, azóta minden meccsen torkaszakadtából kiabálta. A transzparens humorát azonban nem igazán értette. A multiplex szó végképp kifogott rajta. Senkitől nem merte megkérdezni, hogy mit jelent. Ő csak ultiról hallott világ életében, azt játsszák a kocsmában a sánta Baloggal meg Szarka Jóskával. De multiplex?! Az meg mi a rosseb?

A pályát egy letaposott, átjárható drótkerítés választja el a desz-

kákból összetákolt büfétől, ahol – egyet fizet, kettőt lát alapon – olcsón és nagyon hamar be lehet rúgni. A rizlingszilváni fogy a legjobban. Hogy a világossárga lötynek mi köze lehet a szőlőhöz, csak sejtethető. Az íze még megjárja, hasonlít a borhoz, de egyszer a sánta Balog a félig telt műanyag poharába ejtett egy koszos húsforintost. A meccs végére olyan fényes lett az érme, mintha előtte nap verték volna aranyból.

Az idény második hazai meccsén már az első félidő lefújása előtt a büfé felé szedte a lábait Jenő. A szünetben villámgyorsan megszívta magát. Mire a második félidő elkezdődött, lement kutyába. Visszatántorgott a pályára, és a partvonal mellett húzódó vaskorlátba kapaszkodott. Szokása szerint zavaros fejtegetésekbe kezdett a világ dolgairól, de senki nem figyelt rá. Lehuppant a fűre, a hátát egy oszlopnak támasztotta. Csak lassan, kis késéssel követte a szemével az ide-oda pattogó labdát.

A Mészáros gyerek észrevette Jenőt, és súgott valamit a mellette állógáló Tóth Robinak, aki a falu lakodalmas zenekarának a szaxofonosa, és akinek nem kell kétszer mondani, hogy benne legyen egy csínytevésben. Senki nem hallotta, hogy ők ketten mit pusmognak. A Mészáros gyerek, mint aki jó viccet hallott, hangosan felnevetett, majd a Jenő füléhez hajolt:

– Öreg, kell egy cigi? – kérdezte alig hallhatóan.

– Aha! – riadt fel Jenő, aki zsibbadt aggyal is híve volt a „mindenből ingyen és sokat” elvnek.

Kettétörték a szálát, az egyik felét meg is gyújtották neki. Néhány slukk után Jenő úgy látta, a pályán szaladgáló játékosok erőlködés nélkül küzdenek, néha elrugaszkodnak a talajtól, a levegőbe emelkednek, mintha szárnyaik nőttek volna, közben pedig biciklicseleket meg mindenféle ördögös trükköket mutatnak egymásnak. De hogy a kapuk miért dőlnek hátrafelé, és a gyepterület miért össze az éggel, nem tudott rájönni. Kisznyer kiabálása is furcsán keveredett a Mészáros gyerek hahotájával, hol sértette a dobhátyát, hol halkán csilingelt.

Az egyik védőjátékos a saját tizenhatosánál álldogált csípőre tett kézzel. Jenő ködös szemekkel ordítózásba kezdett:

– Lesen a sárga mezes! Lesen van! Hát nem látod, bíró?!

– Az a mi hátvédünk, te vén hülye! Amarra támadunk! – csitította Kisznyer, a vörös képű rendező. – Mi van veled, komám? Elgurult a gyógyszered? Ne igyál többet!

Mások sem értették Jenő félrebeszélését. Akármennyire is beszív az öreg, ilyen baromságot nem szokott beszélni. Igaz, akadozik a nyelve, de a játékosokat azért nem téveszti össze.

Kisznyer figyelte a szeme sarkából, hogy a Mészáros gyerek meg Tóth Robi egyfolytában Jenőre bámul, és pukkadozik a röhögéstől. Rájuk is szólt:

– Tán beszívtatok tik is?! Vigyorgtok itt, mint a hülye gyerekek.

A hazai csapat tizenegyeshez jutott, felélénkült Jenő is, és nagyokat kurjantott:

– Berúgni! Berúgni!

– Te mán azon túl vagy! – vágta rá tettetett szigorúsággal Kisznyer. Erre már kitört a röhögés a környéken. Nemcsak a Mészáros gyerek és Tóth Robi vonaglott, hanem a maroknyi szurkolótábor is.

A hazai csapat alaposan eltángálta a vendégeket, Jenő, az egy-személyes béközép azonban néma maradt. Máskor, ha győz a gárda, egymaga kiabálja azt, amit a Mészáros gyerektől hallott:

– Gyertek ide! Gyertek ide!

Ilyenkor a játékosok a szurkolók elé galoppoznak, és meghajolnak. Volt, amikor hason csúsztak. Így látták a tévében a zöld sasoktól az egyik Fradi-meccsen.

Jenő most egykedvűen ült a vasoszlop tövében, nem kommentálta, nem összegezte a meccset, mint ahogy szokta, csak párás szemekkel nézett a távolba. Arcán néha enyhe mosoly suhant át. A hangszórókból Lagzi Lajcsi csendült fel. Évek óta ugyanaz a dal: *Kék a szeme, arca csupa derű...* Jenő is énekelt volna, de az istennek se találta el a kezdőhangot. A második sorba belekapott, a szöveget még csak-csak tudta, de a dallam olyan hamis volt, hogy Tóth Robi rászólt:

– Jenő bá, inkább táncolja el, a por nem zavar annyira bennünket...

Kisznyer odalépett a Mészáros gyerekhez, megragadta a karját, és félrevonta:

– Leitattátok az öreget, mi?!

– Bandi bátyám, mi nem adtunk neki szeszt, higgye el! – védekezett a Mészáros gyerek, de olyan esetlenül mórlikált, hogy lerítt róla, van valami köze Jenő szokatlan állapotához.

– Valamit csináltatok, mert láttam a pofátokon! Ha van lelketek, most hazaviszitek. Neked meg rokonod, Robi. Anyád mit szólna, ha tudná, hogy itthagytátok?

Távoli volt az a rokonság, eléggé távoli, de az anyja emlegetése nyomós érv volt Tóth Robinak. Kapott már tőle pofont, nem egyet, majdnem felnőtként is. Megszólalt a lelkiismerete, elszaladt a büfébe egy kávéért az öregnek. Hátha józanodik tőle. De azt nem igazán tudta, hogy a tablettás bor és a füves cigi keverékére mi a gyógyír.

Jenő közben próbálkozott a feltápáskodással. Két kézzel a maga elé tartott üres műanyag pohárba kapaszkodott volna, de az sehogyan sem akart stabil oszloppá nőni, ahogy maga előtt látta. Pedig milyen könnyű lett volna felegyenesedni mellette.

– Segícsetek fel, gyerekik! – morogta az orra alatt.

A Mészáros gyerek meg Tóth Robi felnyalábolta Jenőt, a szájába töltötték a kávé, majd két oldalról támogatva hazafelé indultak vele. Az öreg lába alig érte a földet. Megálltak pihenni. Kezdett hűlni a levegő, siettetten a kijózanodást.

– Gyerekik – szólalt meg Jenő még mindig zavaros tekintettel, de már összefüggésszerű mondatokat préselt ki magából. – Aszonyátok meg nekem, mi vót abba' a cigarettába'?

A Mészáros gyerek összenézett Tóth Robival. Mintha csak azt mondta volna a szemük, mindegy, elmondhatjuk, úgyse fog rá emlékezni az öreg.

– Füves cigi vót, Jenő bá! – vigyorgott Robi. – Vadkenderes. Marihuannás. Hallott mán ilyenről?

Jenőnek elkerekedett a fénytelen szeme. A tévéből derengett neki ez a szó.

– Tudja, mit? Hívhatja marihónaljának is, ha úgy jobban tetszik – toldotta hozzá a Mészáros gyerek.

A sógornőjének, Marinak a csatakos, bozontos hónalja ugrott be Jenőnek. Utálta a nőt, mert folyton tüzelte a hűgát őellene: meddig tűröd még ezt a részegest a házadban? Miért nem adod ki az útját? Tudod, ki mosná a gatyáját!

Nyári melegben izzadt szőrszálak kandikálnak ki a Mari ujjatlan otthonkája alól. Jenő tudta, hogy nem ilyenekből sodorják a cigit, de a gondolatot mégsem volt képes elhessegetni magától. Émelygés fogta el.

– Na, megjöttünk, Jenő bá! Várjon, bekiáltok a nejének – mondta Tóth Robi, de fölösleges volt iparkodnia: a kapu mögött már ott állt Aranka, Jenő ötvenen túli, kemence méretű, ősz hajú felesége, kínai melegítőalsóban, pólóban, strandpapucsban. Telt ajkai között egy fogpiszkáló lógott. Aranka megszokta már, hogy időnként hazacipelik a férjét. Az új arcok láttán azonban feladta közönyét, s önérzetesnek mutatkozott. A szeme olyan csíkba szűkült össze, mint egy korán kelt mongol nőé, már csak egy mángorlófa hiányzott a kezéből, hogy a kinézete a klasszikus hazaváró háziasszonyra hajazzon, de Arankának ilyesmire nem volt szüksége. A pusztá megjelenése is riasztó volt. A mód, ahogyan az elhízott, párnás kezeit csípőre tette, és halálos nyugalmat erőltetett magára, miközben belül majd' szétrobbant, első ránézésre is hátborzongatónak tűnt. Nem is kezdett magyarázkodni Jenő a Mészáros gyerek és Tóth Robi vállain függeszkedve, csupán a szokásos mézes-mázosnak szánt megszólításra futotta tőle: galambom, Arankám! De Aranka nem volt kíváncsi a folytatásra, a kifogásokra.

– Há' má' megin' beittál, te szörnyeteg?! – sziszegte fojtott hangon. Ezerszer feltette már ezt a kérdést, unta is piszkosul, de most újíttott: lendítette a karját, s a következő pillanatban akkora pofon csattant Jenő borostás arcán, hogy a Mészáros gyerekekkel és Tóth Robival együtt elborult. Az öreg zöld vadászkalapja meg a töredezett fogú

protézise tovább repült még vagy két métert. A szája szegletében vér piroslott. Odakapott a kezével.

A két fiú feltápaszkodott a földről, és segítettek felállítani Jenőt is, a ruháját porolgatva a kerítésnek támasztották, majd a röhögésüket visszafojtva gyorsan elköszöntek Arankától. A kocsmá felé tartottak.

– Látod, érdemes megnősülni, öcsém! Te se gondoltad, ugye, hogy ez lesz a vége. Hálából ez a lotyó levett a lábunkról bennünket! – mondta a saját idétlen poénjától fuldokolva a Mészáros gyerek. Már látta maga előtt a jelenetet, amint a kocsmában elmeséli a sztorit, és a társaság fetrengve hallgatja őt.

Jenőt berángatta az udvarra Aranka, leültette az őszirózsás virágágy melletti, ukránkékre mázolt padra, és lemosta a vércsíkot az ura arcáról, csak úgy, hitvesi kötelességből, de közben be nem állt a szája. A válogatott szitkokat, amiket ilyenkor szokott megereszteni, ezúttal sem hagyta ki.

– Egyszer úgyis itt hagylak! Érted? Itt hagylak, te dög! Oszt csinálj egyedül, amit akarsz! Nem fogok kínlódni veled! Visszamegyek az anyámhoz, ott jó dögöm lesz.

– Furcsa meccset láttam máma, Arankám! – sóhajtott fel Jenő merengve, mint aki nem is hallotta a rázúduló asszonyharagot. – Ügyesek vótak a fiúk. Kalimpált a lábuk a levegőbe’, oszt úgy szaladtak, mint a nyulak. Nyertünk is. Ezek a gyerekek meg rendesek vótak, adtak egy marihónaljas szálát...

Aranka fejét csóválva hallgatta az urát. Nem sokáig bírta. Be ment a szobába, és bekapcsolta a tévét. Egy brazil sorozat közepébe csöppent. Elvárásolták a szép nők, a macsó férfiak, a műmosolyok, a virágos, fehér tengerparti teraszok, de Jenő hangos udvari meccsértékelése minduntalan kizökkentette a filmből. Szentül meg volt győződve, hogy vénségére meghibbant az öreg. Összevissza gagyog. Még hogy a levegőben szaladgáltak a focisták! Hogy lehet ennyit inni? – morfondírozott magában. És mi van a Mari hónaljával?! Csak nem kezdett ki vele ez a Jenő?! Á, az nem lehet, a Mari szóba se állna vele. Biztos bolondgombát evett az öreg. Meg is látszik rajta...



Barbatrűkk

Barbara fül-orr-gégésként dolgozik, három gyermeket nevel. Ha az otthonukba bekúszik az este, és elül a társasházi lármás vásár, Barbara boldogan veszi ölbe értékes könyveit. József Attila beomlott boltozatú élettörténetét szinte tégláról téglára ismeri.

Barbarával jókat lehet beszélgetni az irodalomról, a könyvekről, írói sorsokról. Jó, hogy ez így van, mert teszem azt, ha a gégészet vas-kos páncélingével vértézné fel magát, aligha értenénk szót. Az orvoslás nem igazán köt le. A klinikai történetektől, a gégerák emlegetésétől egyenesen elszorul a torkom. Mennyivel más, ha azért hív fel, mert friss ismeretei vannak a költőzseniről.

Egyszer csöngött a vezetékes telefonom az irodámban. Többnyire a kollégák keresnek ezen. Azt hittem, ezúttal is valamelyik munkatársam hívott, ezért csak annyit szóltam a kagylóba rossz szokásom szerint: én.

– János, a Barbara vagyok! – így egy női hang.

– Á, szia, Barbara! – vágtam rá gyorsan. Még bemutatkozni is elfelejtettem, mert úgy gondoltam, Barbara megismerte a hangom, ezért szólít a keresztnevemen. Végére is ő tudta, hogy kit hívott. Tehát helyzeti előnye van.

– Hogy vagy? – folytattam a bájcevegést.

– Köszönöm..., jól... – jött a válasz. A hanghordozás azonban gondolkodóba ejtett: neheztel rám ez a lány? Lássuk csak, mit követtem el mostanában? Megvan! A múltkor egy asztaltársaságban népies nevén illettem egy bizonyos női testrészt, és szabadszájúságom láthatóan nem tetszett Barbarának. Meg is jegyezte: a férje, aki mellesleg a kollégám és a barátom, azóta használja sűrűn ezt a trágár szót, amióta engem ismer. Mit lehet erre mondani? Tisztában vagyok vele, hogy elrontok mindenkit magam körül. Ama csúnyának mondott szó (szerintem nem az!) néha megfesti a beszédem. Egy régi haverommal egyszer

fogadtam, hogy szerintem minden magyarországi közliftben szerepel az ominózus szó, ha nem betűkkel, akkor absztrakt rajzokkal. És ez olyan biztos, mint hogy az amerikai játékfilmekben mindig esik az eső.

– Barbara, vannak új híreid? József Attila mégsem lett öngyilkos? – vágtam a dolgok közepébe, ahogyan máskor is. A költő halálának körülményeiről, okáról nemegyszer bonyolódunk vitába. A főrendőr fércműve óta kiváltképp. Amúgy mézes-mázos hangon beszéltem a telefonban, hátha feledtethetem valamelyest korábbi, trágárius vétkem.

– Hogy jövök én ehhez?! – kérdezte nyersen Barbara.

Továbbra is furcsának találtam a hangütést. Nem szokott ő József Attila-ügyben meghátrálni.

– Csak nem bizonytalanodtál el? Olvastál valami érdekeset mostanában?

Hosszú csönd következett a vonal túlsó végén.

– Itt vagy, Barbara?

– Igen.

Úgy látszik, ma nincs kedve beszélgetni komoly dolgokról, kár faggatóznom. De akkor miért hívott?

– Segíthetek valamiben?

– Szigeti Melindát keresem – búgta a kagylóba Barbara, de nagyon úgy tűnt, egy fikarcnyit sem hajlandó feladni a visszafogottságából, és csak tömondatokra futja.

– Nálunk nem dolgozik ilyen nevű nő. Még a keresztnév sem stimmel.

– És Balogh Magdolna?

– Ilyen sincs. Barbara! Valaki azt mondta neked, hogy ezek a hölgyek itt dolgoznak?

– Igen.

– Nagyon rossz információt kaptál. Egyébként ha megkérdezted volna a férjedtől, ő megsúgja neked, hogy ezek a nevek teljesen ismeretlenek itt. Apropos! A férjeddal már nem is akarsz beszélni? Tudod, ő az a kék szemű fiatalember...

– Nekem nincs is férjem...– vágta rá Barbara.

Áhá! A hölgynek poénkodni támadt kedve! Semmi baj! Rézszevről folytathatjuk a játékot. Akad még a tarsolyomban néhány adu, nem tart vissza semmi, hogy kijátsszam őket.

– És a gyerekeid a Szentlélektől fogantak, Barbara? – kuncogtam, és vártam a totális megadást. Már láttam is magam előtt, amint a vonal túlsó végén feltartja legalább az egyik kezét, és csak annyit mond: na jó, elbuktam a vitát, most az egyszer nyertél. Game over.

– De hát nekem gyerekeim sincsenek...

Na ne! Ilyen könnyen azért nem adom! Nézzük csak, ki bírja tovább az ugratást. Szó, ami szó, Barbara remekül alakítja az értetlenkedő, naiv lány szerepét. Nekem egyszerűbb a helyzetem, magamat kell hoznom. De vajon miért játssza ezt velem?

– Persze, hogy nincs családod, Barbara! Egyedül élsz, és várod a fehér paripán érkező lovagot, igaz?

Barbara egy csapásra ingerlékennyé vált. A hangszíne pedig kezdett lényegesen eltérni az általam ismerttől.

– Ne haragudjon, uram! Betelt a pohár! Meddig kell még hallgatnom a magánéletemben vájkáló kérdéseket? Vegye tudomásul, nincs férjem, se gyerekem! Érti?! Egyébként Jánosa Barbarának hívnak, Budapestről hívom önöket egy szervezőirodából, mégpedig komoly ügyben. Nincs sok kedvem bolondozni. Ha sincsenek ott azok, akiket keresek, köszönöm a segítségét, majd hívom őket később!

– Elnézést! Megismételné a nevét?

– Jánosa Barbara!

Mintha villám csapott volna belém. Elszégyelltem magam.

– Várjon! Ne tegye le! Ne tegye le, kérem! Bocsásson meg! – hadartam zavarodottan. – Tudja, a keresztnévem János, és azt hittem, engem szólít meg, amikor az elején azt mondta a telefonban, hogy János, a Barbara vagyok... Van ugyanis egy Barbara nevű ismerőszám, ő orvos, a hangja egy kicsit hasonlít az önéhez... Á, de mindegy is. Sajnálom, ha faragatlannak tűntem. Kezdhethénk előlről a beszélgetést? Bemutatkozom. A nevem...

Az ismeretlen hölgy azonban kuncogva félbeszakított.

– Hagyja, ne fáradjon!

Lecsapta a kagylót, és én tanácstalanul, tágra nyílt szemekkel meredtem a telefonra. Ez meg mi volt?

Két hét múlva népes társaságban poharaztam a szegedi színház büféjében. Az asztalnál velünk ült Barbara, az orvos is.

– Képzeljétek el, a múltkor felhívott egy hölgy, Barbarának mondta magát, és én mindvégig azt hittem, hogy veled beszélgetek – fordultam az orvoshoz.

– És?

– Valaki szórakozott velem. A végén elröhögte magát.

– Nem azt mondta véletlenül, hogy Jánosa Barbarának hívják? – nézett rám a társaság egyik János keresztnévű tagja.

– De! Csak nem hívott téged is?

– Hívott bizony, és a bolondját járatta velem. A végén azért kifaggattam, hogy mire jó ez az egész. Tudjátok, mit mondott? Azt, hogy el sem tudom képzelni, hány János dőlt be már neki, persze csak az olyanok, akiknek van Barbara nevű ismerősük. Belesétáltam én is a csapdájába, aztán szabadkoztam, mint egy kisgyerek. Mellesleg amatőr színész a nő, szinkronizálással is foglalkozik, és a helyzetgyakorlatokból szándékozik dolgozatot írni. Ehhez gyűjti az anyagot. Ja, és azt is mondta, hogy eddig velem volt a legszórakoztatóbb beszélgetnie. Alig tudott uralkodni magán, hogy el ne nevesse az egészet. Magnóra vette a párbeszédünket, és beleszővi majd a dolgozatába.

– Beleszaladtam én is a csőbe! – vallottam be kényszeredett mosollyal, majd rendeltem még egy kört. Megemeltem a kriglimet, és csak annyit mondtam a másik János felé kacintva:

– Így jártunk, öreg! Nazdarovje!

Később másról beszélgettünk. A társaság klikkesedett. Nem akartam a tőlem távolabb ülők csapongásait hallgatni, bár úgy tettem, mint aki figyel, közben azonban a gondolataimba mélyültem. Eszembe jutott Sanyi barátom, aki világeletemben vevő volt minden verbális agymenésre, s a mai napig eladná a lelkét egy soványka, sánta poé-

nért. Már korábban elmeséltem neki a barbarás történetet, és attól fogva, ha felhívott, kajánul úgy szólt a kagylóba, hogy „Jánosa Sándor vagyok”. Jókat vihogott hozzá. Ezt a nevet körmölte feladóként a borítékra, ha levelet írt, vagy ha villámpostán keresett. Sőt a születésnapomra szánt boros palackra olyan számítógéppel szerkesztett és ki nyomtatott címkét ragasztott, amelyen ez állt: „*Jánosa Sándor szürkebarátja*”...

Hüvelykujjal végigsimítottam a krigli peremét, majd jót húztam a sörből. Arra gondoltam, miközben megtöröltem a bajuszom, hogy az a másik Barbara, ha egyáltalán így hívják, minden bizonnyal nem is sejtí, milyen tempóban burjánzik az ugratása a legszűkebb környezetemben. Ő csak éli világát valahol a székesfővárosban, talán színészkedik még, de az is lehet, hogy felhagyott a csepűragással. Az életkorából adódóan éppenséggel tisztos családanyaként is babusgathatja gyermekét, és két szoptatás között már csak unaloműzésből, saját szórakoztatására hív fel János keresztnevű gyanútlanokat. Hogy milyen emberek vannak?!

– Pincér! Még egy kört!



Szárnyak

Mottó:

– *Képzeld, leestem egy állványról.*

– *Igazán? És mi bajod lett?*

– *Á, semmi... Mondtam már, hogy leestem egy állványról?*

– Doktor úr, ezekkel a kezekkel tudok majd zongorázni? – kérdezte a férfi a műtőasztalon az orvostól, aki afféle fehér köpenyes drótosótként rozsdamentes fémhuzalokkal foldozgatta a férfi hét helyen eltört jobb kezét. A műtőben halk zene szólt, a dallamok tompították a tálcákra lerakott és onnan fel-felkapdosott króm eszközök csörgését meg a szívdobbanásokat pittyegéssel jelző ketyere monoton hangját.

Kinn az érzéki, húsos ajkú Tavasz a kórház falának támaszkodott. Megigazította fehér kalapját, amelyről keskeny, hosszú szalagok lógtak le, majd finom ujjaival beletúrt a parkban arcukat napoztató nők jó szagú hajába, és olyan derűsen mosolygott, hogy fenn, a harmadikon elfelejtett meghalni egy tüdőrákos beteg.

Röntgenezése és bal kezének begipszelése után a férfi felajzva készült ennek a régi viccnek az előadására. Bevinni egy jó poént, szellemesen bizonyítani bátorságát, miszerint széthullott kézcsontjainak összelapátolása közben sem keseredik el, nem jajong, sőt humorérzékét sem veszíti el, az ám a valami! Reményei szerint a folytatásban, legalábbis normális esetben, az orvosnak azt kellett volna válaszolnia a kérdésre: persze, hogy tud majd zongorázni, nyugodjon meg!

És akkor ő kirukkolt volna a nagy csattanóval – ő, ennek igazán örülök, mert eddig nem tudtam... –, s az orvos a térdét csapkodva könnyesre röhögi magát, az aneszteziológus és a műtősnők is az asztalra borulnak neveltükben.

Az orvos azonban felnézett az aprólékos csontillesztésből, és szánakozó mosollyal szólalt meg:

– Ha eddig tudott, ezután is tud majd!

Most tényleg felnevettek a műtősnők, az asszisztensek és az aneszteziológus. A férfi megszégyenülve elhallgatott. Nemcsak hogy lelőtték a poénját, egyenesen visszafelé sült el.

– Azt gondolta, hogy maga az első, aki ezzel az ósdi viccel akar szórakoztatni bennünket? – kérdezte az orvos kis idő után, miközben folytatta a férfi kezének drótozását. – Ugyan, ne legyen naiv! Már vagy ötvenen próbálkoztak, és elhiheti, a könyökünkön jön ki. Eláru-lom magának, tervezzük, hogy kiragasztunk a műtő falára egy felira-tot, amelyben nyomatékosan felhívjuk a kézsérültek figyelmét erre a nem túl eredeti viccre, és kérünk mindenkit: ha lehet, kíméljen meg minket az elmesélésétől. Maga se szellemeskedjen! Tudta, hogy vicc-mondáskor hevesebben dobog az ember szíve, felszökik a vérnyomá-sa, az adrenalinja? Na, erre nincs most szükség! Ki akarja akasztani a műszereket?

– Isten őrizz! – mondta halkan a férfi, és végképp magába zu-hant. Eszébe jutott az a pesti hangszerbolt, amelyben az elektromos gitárok kipróbálói számára kiírták egy nagy formátumú papírlapra, hogy tilos a Füst a víz fölött című Deep Purple-szerzemény amúgy vi-lághíres akkordjait pengetni. Minden kezdő, hülye gitáros ezeket a riffeket nyüstöli, s halálra idegesíti az eladókat.

– Hát magával meg mi történt? Hogy törhette el egyszerre mind a két kezét? – kérdezte jó hangosan a testes nővér a kétágyas kórte-remben, ahová műtét után szállították a férfit. – Hm? Hallgatom! – mondta, és a frizbi nagyságú arany fülbevalójához kapott. Rövid pil-lantást vetett a kórlapra, majd anyáskodóan sandított a betegre, aki egy Svédországból kiselejtezett, de magyar viszonyok között menőnek számító kórházi ágyon feküdt, s akinek az átélt borzalmak miatt nem volt kedve beszélgetni. Zsongott a feje, mert a betonjárdára csapódáskor beverte a homlokát. Kis híján beszakadt a koponyája. Agyrázkódást szenvedett, s nem úszhatta meg az ilyenkor jelentkező

lila puklit. El is ájult, de a zuhanás pillanatát még tisztán látta maga előtt. Az állványzat középső pallója reccsent alatta, ő pedig reflexből előre tartott kezekkel közelített a mélyben elterülő járda felé. És közben szárnyakat képzelt magának, fekete, puha Batman-szárnyakat, amelyekkel gúnyt űzhet a gravitációból.

A férfi lassan kinyitotta félig csukott szemeit. Még hatott a hónaljába fecskendezett érzéstelenítő, a jobb karja magatehetetlenül hevert a takaró fölött, mintha nem is a saját testrésze lett volna.

– Kocsmai verekedés volt – bökte ki végül. – Valaki beszólt, hogy farmotoros az anyám, jaj, nem is ezt mondta, hanem hogy hátulgombolós paradicsommadár. Az én drága jó anyám! Képzelheti! Nem hagyhattam, leütöttem. Aztán nekem jöttek ketten, mind a négyet levertem. Hatnak az orrát egyenként a térdemhez csapkodtam, a másik hatnak homlokkal fogtam a parasztlengőjét. A kezem úgy járt, higgye el, mint a cséphadaró. A végén tizenkét surmóval felmostam a padlót, de közben kaptam is, persze, mert túlerőben voltak. A kezeimre hajtottak a bitangok, azokat akarták mindenáron eltörni. Hát így jártam.

A nővérke épp a takarót igazgatta. A kezei megálltak a levegőben, szeme tágra nyílt, és az arcizmai úgy deformálódtak, hogy azokból a sajnálat, az együttérzés éppúgy kiolvasható volt, mint a ki-törni készülő röhögés. Ő maga sem tudta abban a pillanatban, hogy a pengeélen egyensúlyozás hová torkollik majd, ezért gyorsan rávágta:

– Á, maga csak hülyéskedik! Vagy ennyire begyógyszerezték? Nem lázas?

A kórterembe lopózott az este. A műtétkor kapott infúziótól megtelt a férfi hólyagja. Az ágyához készített kacsát képtelen volt magához emelni, ezért fojtott hangon szólt a folyosón ide-oda lebegő, anyáskodó nővérnek.

– Jövök már, és megpisíltetem – suttogetta a hölgy, hogy ne verjen fel senkit álmából a szomszédos kórtermekben. Nem mintha számított volna, hiszen a szemben lévő szobában egy idős, zavarodott asszony óránként ordítva szólal meg a ki tudja merre csámborgó lányát. A templomi csönd felerősítette a kiabálást. A felriadt betegek

fogvicsorgatva túrték a lávaként feltörő lármát: hun vagy mán, Edit? Mér' nem gyüssz értem? De senki nem tett megjegyzést, mint egyébként a közösségi szállásokon rendszeren szokás: dugulj már el, te némbér!

– Elnézést, nővéрке, most meg akarja fogni a... – kérdezte a férfi sápadt, komolykodó arccal.

– Hát persze! Mit várt?

– Mondja csak, nem derékfájós?

– Én? Miért?

– Lehet magának nehezét emelnie?

– Jaj de nagyon vicces! Majd mindjárt jól megkatéterezem magát, oszt akkor lehet! – fakadt ki zsörtölődést mímelve. A takaró alatt rutinos mozdulattal kapta el a férfi hímtagját, amelyet párnás ujjjaival finoman siklatott a kacsá szájához.

– Hamm! – mondta huncut mosollyal a szája szegletében. – Na, azért lehetne oka a szerénységre... – vetette oda távozóban.

Lassan elmúlt éjfél, amikor a jótékony zsidbadás kiállt a férfi karjából, s a fájdalom alattomosan tört rá. Pirulákat kért, amelyekből azt remélte, hogy csillapítják a kínt. Hanyatt feküdt, a fejét csak oldalra tudta fordítani. A függönytelen ablakon át a hold karcsú sarlóját bámulta. A lüktetés alábbhagyott, s nemsokára elnyomta az álom.

Egy fehér zongoránál ült, idegenek között. Ujjai a billentyűk fölött úgy hullámoztak, mint a gabonátáblák a lágy, kora nyári szélben. Chopint játszott félénken, szivárványos szomorúsággal. Ha hibázott, az operáló orvos a kezeire csapta a klaviatúrafedelet. A férfi felülvoltott fájdalmában. Az orvos folytatta a kínt, a szemöldökeit összeráncolva parancsolt a férfire: mondja meg igaz lelkére, mi történt a kezével, de ha hazudik, ezzel a lovaglőostorral húzok rá. Elfelejtettem, hogy a medencében nincs víz, és fejest ugrottam bele, felelte komoran a férfi, de akkor már ott termett az anyáskodó nővér is, aki ugyanúgy hitetlenül rázta a fejét. Rossz válasz, sikoltotta, és egy törött seprűnyéllel ütötte-vágta a gipszelt kezeket, amelyekben ide-oda cikázott a fájdalom. Jó, elárulom az igazat, kiáltotta kétségbeesetten a

férfi, de nem jutott eszébe, hogy miért gipszelték be a kezeit. A hat tetőcserép már sok volt, az edzéseken csak ötöt szoktam egy suhintásra kettétörni, rögtönözte, de tudta, hogy megint nem mond igazat. Nem is tud karatézni. Meg zongorázni sem. Miért ilyen feledékeny? Miért nem ugrik be az igazi ok? A nővér emelte a seprűnyelet, de a férfi nagy nehezen feltápáskodott a zongora mellől, és csigalassúsággal felöltötte a sarokban feketéllő Batman-szárnyakat, majd mint ha a lábai ólomnehezékekkel lettek volna teleaggatva, az ablakhoz vonszolta magát. A nővér fürgén futott utána, és ismét lesújtani készült a seprűnyéllel. A férfi azonban kivetette magát a mélybe. Repülni szeretett volna, körözni a kórház fölött, de a súlyok lefelé húzták. Fejét a betonjárdába verte, a kezei szilánkosra törtek. Iszonyú fájdalom hasított belé. Rosszkedvűen, nyöszörögve próbált felülni, de minduntalan eldőlt. Valahonnan megint odakeveredett az operáló orvos, és gúnyos megjegyzéseket tett: na, most poénkodjon, fiatalember! Úgy látom, fogalma sincs arról, hogy azt aényt, miszerint az ember nem tud repülni, ezek a Batman-szárnyak nem befolyásolják. Hahaha!

– Ébredjen! Ébredjen! – rázogatta a férfi vállát az anyáskodó nővér. – Kiabált álmában, még sírt is. Nem tudnak aludni magától. Jól van?

– Rettentően fájnak a kezeim... – nyögte a férfi.

Újabb pirulákat kapott. A bal arcát az orvosságzagú párnába fúrta. A kórház, a kéztörés, a testes nővér tehát mégis valóság. Nem tudott szabadulni a gondolattól. Agyában visszapörgette az előző napi balesetet. Megvillant az álma is. Chopint játszott, nagy terpeszre nyújtotta az ujjait, s hanyag eleganciával simogatta a billentyűket. Ez különös, gondolta a férfi, nem is tudok zongorázni.

Oszladozott a sötét, de még aludni szeretett volna. A holdat már nem látta az ablakon át.

A kórtermekben korán ébresztették a betegeket. Órákkal később a vizitáló orvos és népes kísérete ágyról ágyra járt. Megálltak a férfi lábánál. A kecskeszakállú, karikalábú doktor a kórlapot nézegette,

majd a nővérekhez fordult: kapja továbbra is rendesen a gyógyszer-adagját!

– Hogy van? Panasza? – kérdezte csak úgy, mellékesen a férfitől, aki már nem is remélte, hogy szólnak hozzá, s nem csak egy istápolásra szoruló sejtalmaznak nézik.

– Furcsa, de a fehér köpeny láttán mintha elmúltak volna a fájdalmaim – mondta.

– Hát csak gyógyulgasson, hogy minél hamarabb zongorához tudjon ülni. Hahaha!

Honnan tudhat ez az orvos az ő álmáról? – ámult el a férfi. Netán a múlt orvos árulkodott volna?

– Doktor úr! Megkérdezhetem, miért éppen a zongorázást említette, és nem, teszem azt, a gitározást vagy a dobolást?

Az orvos vállat vont.

– Hm, ez jutott eszembe. Mondhattam volna klarinétozást vagy akár esztergályozást is. Ez szaladt ki a számon.

A vizit után egyedül maradt a férfi, és elmerengett azon, hogy az a reggel, de kiváltképp az az éjszaka különös volt, nagyon különös. A könyökével kitárta a kórterem ablakát. Valamilyik környékbeli magánlakásból egy zongoraetűd dallamai szűrődtek ki. A szomszédos párkányról házi galambok röppentek fel, és a harsogóan zöld lombok fölött a felhős ég felé húztak. Sokáig követte őket a szemével. Egy idő után látta magát, amint Batman-szárnyakkal hasítja mögöttük a levegőt.

A fehér kalapos, húsos ajkú Tavasz kozmikus messzeségbe csalta őt.

Ahol a szükség

A férfi türelmetlenül dobolt vézna ujjaival a kormányon. Hascsikarás gyötörte, s a rohamok széllökésszerűen erősödtek. A tetőzések-nél már vonaglott kínjában, de az út szélén sehol sem tudott megállni a kocsijával a magas hópadka miatt.

A távolban egy benzinkút fényeitől sárgállott az ég alja. A férfi talpa a gázpedálra nehezedett, és már kilométerekről jobbra indexelt. A jeges havon az autó farolva csúszott a benzinkút végéjéig. A férfi remegő kézzel tépte fel az ajtót. Egy pillanatra átfutott az agyán, mi lett volna, ha hiába nyomkodja a kilincset. De szerencséje volt, a karikás kulcs a zárban fityegett. A szeme sarkából látta, hogy neki háttal egy kigyúrt, kopasz alak könnyít magán a piszoárnál, de ügyet sem vetett rá. Gyorsan magára zárta az egyik fülke ajtaját.

A kopasz, akinek a fülhallgatójában vad rockzene dübörgött, nemsokára végzett. Amint kilépett a végéajtón, a zárban elfordította a kulcsot, a karikába dugta a mutatóujját, és füttyörészve ballagott az épületen körbe, egyenesen az eladótér pultjához.

A végében a férfi megkönnyebbülten nézett a tükörbe, miközben a kezeit mosta.

– Hé, ez nem vicces! – kiáltott egy nagyot, amikor lenyomta a kilincset. Ütni-verní, rugdalni kezdte az ajtót, de mindhiába. Elszaladt egy óra. A mobilja után nyúlt, és felhívta a legjobb barátját. Elpanaszolta neki, hogy Szolnok és Debrecen között bezárták egy benzinkút végéjébe, de fogalma sincs, melyik falu vagy város határában. A barát szorgalmasan végigtárcsázta a kutakat, de mindenütt azt mondták neki, teljességgel lehetetlen, hogy ez náluk történt volna, hiszen a kulcsok a helyükön lógnak, és jó ideje nem kérte el őket senki.

Azon az éjszakán egyetlen autós sem akadt, akinek tankoláskor végére kellett volna mennie. A levegő egyre jobban hűlt. A férfi vacogva húzta összebb magán borsózöld nejloningjét. Lerogyott az

egyik vécékagylóra, s a kilátástalan helyzetben vállalai ütemesen rázkódni kezdtek a nevetéstől. Így szenderült álomba.

Reggel a takarítónő találta meg a kihűlt férfit.

A benzinkút a saját halottjának tekintette.

Erőszak

Debreczeni Barnabás már órák óta autózott a kollégájával. Nyár volt, megszomjaztak. Megálltak egy ismeretlen falu kocsmájánál, ahol az ásító délelőtt ellenére többen tébláboltak a pult előtt. A társaságból kirítt egy idős, borostás alak. Sötétkék, földig érő kabátján ezüstszerű gombok darvadoztak. Messziről valami régi egyenruhának nézhette az ember, kiváltképpen azért, mert a férfi egy koszlott tányérsapkát is viselt.

– Látom, maga itt fontos ember – kezdte a szóba elegyedést Debreczeni Barnabás. – Figyeljen ide! Látja azt a piros biciklit ott, az akácfának támasztva? – bökött ki a nyitott kocsmajárat. – Na, két szeme rá! Mit iszik?

– Rumot! – csapta össze tisztelettudóan a bokáját az idős férfi. – Ne aggódjon uraságod, vigyázok rá! Megbízhatik bennem!

Debreczeni Barnabás sört kortyolt, a kollégája ásványvizet. Félig sem ürült a poharuk, amikor kintről artikulálatlan üvöltözés szűrődött be.

– Értse meg már végre, vén marha, ez az én biciklim! Eressze el, mert nem is tudom, mit csinállok magával!

– Az ám, az anyád szentség! Dehogy viszed te ezt el!

– Engedjen, mert itt fektetem meg!

– Fekteted a keresztanyádat! Elbánok én öregem is az ilyen trógerokkal!

Debreczeni Barnabás kihörpintette a sörét, a fejével intett a kollégájának, hogy igyekezzen ő is. Kifelé menet az ajtóban azt látták, hogy a sötétkék kabátos öreg egy vékony, bajuszos férfival hentereg a földön. Vadul fojtogatták egymást, és szitkozódtak, mint a kocsisok. Hol az egyik kerekedett felül, hol a másik, közben pedig olyan port kavartak, hogy az eltakarta még az akácfához támasztott piros biciklit is.

Debreczeni Barnabás beszállt az autó anyósülésére, és azt mondta rezignáltan a kollégájának:

– Na, induljunk! Nem bírom az erőszakot.

Mobiltelefon

M. Ágota nyugdíjasnak volt ugyan vonalas telefonja, de akkor derült fel igazán az arca, amikor mobiltelefont kapott a távoli városban élő fiától, F. Boldizsártól. Önnön fontossága tudatában a készüléket mindenhová magával vitte, s fűnek-fának mutogatta. Leginkább a közvetlen szomszédjának, a szakállas kőművesnek dicsekedett vele.

M. Ágota úgy gondolta, a telefon akkor sem maradhat el mellőle, ha épp krumplit ültet. Mintás otthonkájának nyitott felső zsebébe süllyesztette a készüléket, magához vette a kapát, és lecammogott a ház mögötti kertbe. Gyorsan haladt a munkával: nagyobb vágást ejtett a földben, lenyúlt a műanyag vödörbe egy szem krumpliért, beledobta a gödörbe, aztán a kapáról visszacsorgatta rá a földet.

Késő délutánra járt, amikor a vonalas telefon megcsörrent a lakásban. F. Boldizsár számon kérte az anyját, hogy a mobilt miért nem veszi fel, hiszen már többször is próbálta azon hívni. M. Ágota a zsebéhez kapott, mint akit heves szívdobogás bénít, de a mobiltelefonnak hűlt helye volt.

– Uramisten! – hasított belé a felismerés. – Amikor hajlongtam a vödör fölött, beleeshetett valamelyik gödörbe a telefon, és én betemettem!

F. Boldizsárnak az a mentőötlete támadt, hogy anyja a vonalas telefon segítségével hívja a mobilt, hátha meghallja a csörgést. M. Ágota tárcsázta is a saját számát, aztán uzsgyi, kiszaladt a kertbe, térdre ereszkedett, és szép sorjában a friss krumplitövekhez nyomta a fülét. Néha le is hasalt. A vonalas telefon azonban csak rövid ideig csengetett, utána szétkapcsolt. Már szürkült, de az asszony még mindig a ház és a kert között ingázott elszántan.

A szomszédoknak lassan feltűnt az eszelős rohangálás. Pisszenetek egymásnak, és közelebb araszoltak a drótkerítéshez. A szakál-

las kőműves körbehordozta a tekintetét a többiekén, és bátortalanul szólalt meg:

– Szomszédasszony, nem kell ám azt a krumplit hallgatni! Csendben fog kikelni!

M. Ágota a mutatóujját hangtalanul a szájához emelte, a másik kezével meg dühösen legyintett. Aztán négykézlábra huppant, s rendületlenül folytatta a hallgatózást.

A szakállas kőműves eltűnődött a látottakon. Lement a saját pincéjébe, kíváncsiságból felkapott egy rücskös krumplit, és a füléhez szorította. De az néma volt.

Jó nagyot rúgott belé.

ITT VOLNÉK ÉN OTTHON

Tükör

A reggel ugyanúgy sercen, mint máskor. Az ablakom alatt a korai busz csak néhány utassal zötyög a híguló sötétben. Minden zaj beszűrődik hozzám.

A fürdőszobában felkapcsolom a villanyt. Tükörbe kellene néznem, de nehezen szánom rá magam. Táskás szemek, kócos haj, borosta.

Csak tudnám feledni a pillanatot!

Homlokomat egy hideg csempéhez szorítom. Jólesik a hűtés. Fél szemmel, lopva megint a tükröt, ezt a fürdőszobai siratófalat szuggerálom. Ma sem dicsekedne velem az Úristen... Egyszer illene meggyónnom, hogy ezzel a hajnali pofával évekig hátráltattam EU-csatlakozásunkat... Mea culpa, mea maxima culpa!

Tapogatózva nyúlok a borotvahabos spray-ért. Felrázom. Az erős lámpafényben megint kísérletet teszek a tükörben önnön szemembe nézni. Minden áldott nap megállapítom magamban, hogy menthetetlenül öregszem. Őszülök, gyérül a hajam. A ráncaim meg sűrűsödnek. Mit nem adnék érte, ha fordítva történne. Az orrom meg a fülem alattomosan nő. Aminek persze örülnék, ha nőne, az az istennek se akar... Nem én irányítom a történéseket: a csatasorba állított vágyak sokszor vívnak tűzpárbajt a valósággal. Mérsékelt sikerrel.

Valaha egy földöntúli csodalény falovat csempészett a falaimon belülre. Legyőzőim rajzottak ki belőle: a ruháit hanyagul partra vető idő és lubickoló segédei, a nyüzsgő atomok és a táguló tér. Mit akarahatok én ezek ellenében? Jobb, ha megadóan feltartom a kezem.

Az nem kifejezés, hogy mennyire utálok, ha a haverjaim gúnyosan lapogatják a hátam: „jól nézel ki”. Hogyne, tudom! Kerekebb lett a fejem, terebélyesedett a derekam. Az ölembé ejtett ujjaim láthatóan úgy görbülnek, mintha állandóan boros poharat szorongatnék...

Felkenem az arcomra a borotvahabot. Egyszer kiszámolom, hányadszor teszem életemben. A borotválkozással eltöltött percek

hetekre, hónapokra rúghatnak, úgy sejtem. Elvesztegetett idő. Számít ez? Hiszen ezzel együtt is süllyedek az idő örvényébe. Még senkinek sem árultam el, de már sutba vágtam a vetőhálót, mellyel éjszakánként összefogdostam a tó tükrén remegő csillagokat. Jobban vonz az ágy. Jókat szeretnék aludni, mint ifjabb koromban, de csak forgolódom. Ha meghunyok, hagymázos látomásokkal viaskodom. A pirkadatot meg ébren várom, s kötésig gázolok a parázna gondolatokban.

Bekapcsolom a rádiót. Egy öblös, bariton hang bűg a fülemben. Tényeket csoportosít, győzköd, altat. Az az igazság, beleuntam már a hírekbe. Meg mindenbe, ami kakofonikus. Idegenkedek a kalandtól, a veszélytől. Tulajdonképpen rest vagyok alkotni is, csupán színlelem a cselekvést. És nem érdekel, miféle sebeket kap a tavasz, a nyár, és hogy a fele népi öröm a szivárvány ívére feszül-e, vagy pedig szétfolyik a talpak alatt. Lesz, ami lesz.

A penge, amit használok, dupla élű. Jól vág. Már nem kaszabolom össze magam. (Régen Drakula autogramot kért tőlem.) A sebek csak nehezen tűntek el. Az eszközeim viszont annál könnyebben. A vitában, melyet megszokott tárgyaimmel folytatok, rendre alulmaradok. Hol ezt keresem, hol azt. Amihez ragaszkodom, az a különös módon, magától jelölődött porcelánbögrém. Belül, az alját egy őzikére emlékeztető leverődés díszíti. Ebből csak én ihatok.

Fiatalon mindig furcsán néztem azokra, akik a gyász hírekkel kezdték az újságolvasást. És mit teszek most? Ha felütöm a helyi lapot, először a gyász hírekre vagyok kíváncsi: ismerőseim közül éppen kik zörgetnek a túlvilág odvas kapuján. Jókat nevettem a régi öregeken, akik párbeszédet folytattak a tévé, a rádió hírolvasóival. Mindent kommentáltak. Idegesítő volt. Csak néhány tíz év telt el, és esténként szoborrá merevülve a fotelemben visszabeszélek a tévének. Az meg már csak hab a tortán, ha lélekemelő jelenetet látok egy filmben, vagy ha valahol magyar sportoló lép a dobogó tetejére, bámulom a plafont, hogy családom előtt leplezzem könnyeim. Pedig be kellene már látnom, ahogy múlnak az évek, mind többször érzékenyülök el. Régen

hogy berzenkedtem az ilyesmi ellen! Igen, régen, amikor még bélyegeket gyűjtöttem. Egy ideje már csak haragosokat.

Pár húzás a borotvával, és kész. A fiam azt mondja, valami pihent agyú alak kiszámolta, hogy a férfiak száznál is többször siklatják végig az arcukon a pengét, mire elégedettek bőrük simaságával. Hihető ez? Nekem úgy tűnik, húsz-harminc rántás, és passz. És nem azért, mert türelmetlen vagyok, hanem talán rutinos. Az idő megtanított egyre s másra. Magam sem hittem volna, hogy egykori dacos keménységem, hevületem szép lassan türelemmé nemesül. Ez már feltűnt a környezetemnek is. Viszonzásként babusgatást várok a kedvesemtől, aki előtűnik az árnyékból, mint az ezresen a vízjel. A sorsból a körmöm alá vert tüskéket is ő szedi ki, s örök Évaként visszaránt a szikláról, ha az élet fonákságain merengve kiállok a mélységgel kacérkodni. Nem tudok elég hálás lenni neki. Végtelen türelemmel viseli zaklatottságaimat, útkereséseimet, a férfiatlan hisztiket. Pedig nem lehet könnyű megérteni azokat a helyzeteket, amikor egyszer tíz körrömmel kapaszkodnék egy közösségbe, máskor meg magányra vágyom, és mindenféle kötöttséget oldanék.

Ridegtartással terelgetem a gondolataimat, magam sem tudom, mit akarok néha, mi a dolgom, csak rovom az egyre kurtább ösvényt – elhajolván az ágak elől, pedig régen azzal sem törődtem, ha futás közben homlokomat verdesték a zöld gallyak.

Leszámoltam az illúziókkal. Tudom, *Az élet* című színjáték lassan az utolsó felvonásához közeledik. Olyan érzésem van, már kibújtak a tojásból azok a keselyűfiókák, amelyek egyszer majd felkerekednek, hogy a fejem fölött körözzenek. Még növeszti lombkoronáját a tölgyfa is, leendő koporsóm alapanyaga. Bár az is megeshet, sőt inkább az a valószínű, hogy poraimat a Tiszába szóratom, s nem lesz hantom, sem giccses vagy szellemeskedő sírversem. Elkószált katolikusként a lélekharangra talán számíthatok. És egy sárga rózsára a kedvesemtől. Nem kétséges, csak ideig-óráig beszélnek rólam, aztán kivet az emlékezet.

Na, végre sima a bőröm, mint egy babapopsi. Jöhet az arcszesz.

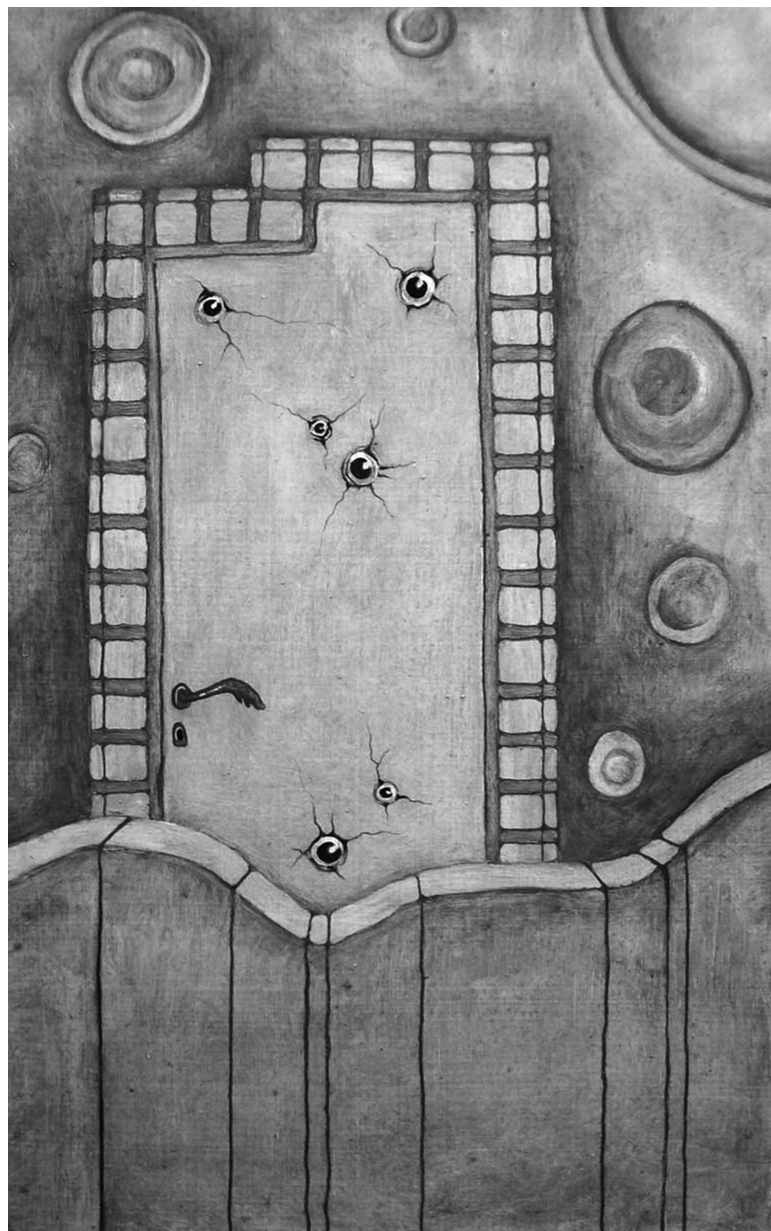
Csíp, persze, hogy csíp! Az ördög vinné el! De bosszantó tud lenni egy apró vágás az állon! Miért is gondolom, hogy egyszer lesz olyan reggel, amikor megúszom az arcnúzás első fázisát? Hányszor, de hányszor elhatároztam már, hogy meghagyom a szakállam! Régen telente eldobtam a borotvát. De ma? Vonakodom a deres szakáll látványától. Az utóbbi években csak egyszer voltam kíváncsi rá. A munkahelyemen azonnal befogtak volna Mikulásnak december hatodikán, ha hagyom magam, ám nem éreztem különösebb késztetést a gügyögős szereplésre. Pedig a krampuszok valóságos örömtáncot lejtettek: végre nem kell csalódnium a gyerekeknek, ha majd tamáskodva tépkedik a Mikulás szakállát. Az igazat megvallva, nem tudok én már kisgyerekiül. Tán sohasem tudtam. Az egyik ünnepi dalocskát is felülírja nálam egy felnőtteknek szóló sor: *Télanó itt van, jó a sunája...*

Sikertelen befírolásom után az élelmiszerboltban szakállasan álltam a sor végén. Két tízévesforma gyerek váratlanul előre furakodott. A pénztáros rájuk ripakodott, csak akkor szolgálja ki őket, ha nem tolakszanak. Az egyik odaszólt a másiknak: gyere, álljunk az *öreg bácsi* mögé. Az öreg bácsi én lettem volna... Gondolatban a gyereket felemeltem a fülénél fogva, és leordítottam az összes haját. Aztán néhány pofon után kicsit meg is rugdostam az ebadtát. Sivalkodott, de úgy kellett neki!

Képzeltésemből a pénztáros hangja zökkentett ki:

– Számolhatok? Adja a kosarát!

Hazasiettem, és azonnal levágtam a szakállam. Azóta reggelenként gyötröm magam. Megpróbálom feledni azt a pillanatot, amikor a fürdőszobában félálomban felkapcsolom a villanyt, és a tükörbe nézek...



Itt volnék én otthon

Látni akartam a házat, ahol valamikor térdére ültetett az élet. A házat, ahol már megbillentek a vízszintesek, a függőlegesek és összekuszálódtak a párhuzamosok. Mintha az állandóság kegyét fürkésznék a falak.

Negyven esztendeje nem jártam itt.

Kezem az utcakapu kilincsén. Óvatosan lenyomom, ám hirtelen mellém furakszik a borzas idő, és félrelök. Mezítláb futkározni kezd a forró homokban, sikongva gázol a kacsausztató koszos vizébe. Neki-irramodik a lejtős kertnek is. Széttárt karjaival belekapaszkodik a szélbe, és már nem is fut, hanem szinte repül. Mellette, fölötte hátrafelé szaladnak a fák, a nyári felhők.

A nagy vörös labdát, amely alkonyatkor a dombok mögé bukik, látni akarja közlőrl. Elindul hát megkeresni, de a világító gömb egyre csak távolodik tőle, míg nem eltűnik. Őt magát késő este találják meg árkon-bokron túl. Még a kutat is kimerik miatta...

A szülőház, az udvar most kihalt, jó ideje nem lakja senki. A csend is lábujjhegyen jár. Régen kettőshangzókkal terhelten sarjadt itt a szó („*jau vauna egy kis esőü*”), s a némaság is másként boltosult. A szemhatár résnyire nyílt csupán, és érthetőnek tetszett, hogy a világ-nak valahol véget kell érnie. Ha máshol nem, a falu határán túl biztosan.

A bejárati ajtó pókhálós üvegére karéjban tapasztom tenyerem, hogy a kinti fény ne zavarjon, amikor a múlt hasadékába pillantok. Egy félretaposott cipő a sarokban, királykék kanna a fal mellett, jókora szögön kopott ruhák. Bútor sehol. Az ablakon beszűrődő napfény lassan botorkál a padlón. Ottfelejtett, rozsdás lábast pásztáz, és tom-pán csillan meg egy vizespohár száján.

Elszorul a torkom. Mintha minden idegen és töpörödött lenne. Ennyire elcsúszott volna a valóság az emlékképektől? Vagy a tudat

legmélyén a múltnak nemcsak a színe, hanem a fonákja is kilúgozódott volna?

Leengedem a kezem. Magamat bámulom az ajtó üvegtükrén. Megőszültem, s az évekhez idomultak a ráncaim. Az idő poros útjait bizony sokszor veri jeges eső is... Mióta felsírtam itt, negyvenhétszer hullottak érett szemek a ház előtti eperfáról. Mondják, egy ilyen fa akár kétszáz évig is élél. Egyszer talán még visszajövök ide, hogy egyek a terméséből, a mezőn lássak egy vetést áztató záport, hazatérő csordát, ha van még ilyen egyáltalán. Lássam, hogy az alkony miként cirógatja skarlátujjakkal a fák csúcsát, a dombok hátát. És szeretném hallani az összetéveszthetetlen tájszólást, a bánatot és örömet árnyaló, sajátos szószerkezeteket. Mert itt volnék én otthon, jóllehet, ezerfelé sodort az élet.

Most azonban muszáj lefejteni magamról az ölelő karokat, és csak lopva visszanézni a házra, amely lassan fénné olvad, miközben távolodom.

Hargitai anziksz

Amikor fehér kendőbe burkolózva közeleg a tél, a Reménység felhajtott gallérral ügyeleg a Hargitán. Már régóta tudja, kivel érdemes és szabad szót váltania, szövetkeznie, kivel barangolhat beszédes némaságban. És tudja azt is, a kizökkentett valóságban mikor kell önmagát reguláznia, vagy éppenséggel kihátrálnia a teremtet világból, hogy biztonsággal elhajoljon idegen, dacos akaratok elől.

Ha az alkony a hegyek vállaira telepszik, a Reménység lepillant a székelőkre, a porladó sziklák tövében meghúzódo maroknyi lélekre: Áronokra, Ábelekre, Rebekákra, s eloldja magát a Csendtől. Leereszkedik a kitaposott ösvényen, átsuhan a székelő kapuk alatt. Találomra bekopog egy hegyoldalnak támaszkodó hajlék ajtaján.

Megnyittatik néki.

A háziak sajttal, jóféle áfonyapálinkával kínálják. Cigaretta is sodornak, a legfinomabb dohányból. A Reménység szótlanul ül a mestergerenda alatt. A házigazda tölt még egy-egy kupicával. Megered a nyelve. Székely bánatról, gyötrő látomásról beszél. A fájdalomról, hogy Erdély hegyei között régóta fogynak a legderekbak, s nem tudni, akad-e még valaki, aki hívó szóra csatasorba áll a csillagösvényen vágózó Csaba királyfi oldalán.

Mint apró gyöngyszemek, szétgurulnak a szavak, s csikorognak a csizmák alatt. A Reménység a poharát babrálja. Leszegett fejjel bámul maga elé. Nem ígér, nem vigasztal. De csomót köt hímzett kalotaszegi zsebkendőjére...

Éjfél felé, amikor már dermed a szó, és zsugorodnak a falon táncoló árnyékok, asztalt bont a házigazda. A Reménység garabonciás módjára köpönyegét a vállára teríti, fejébe nyomja süvegét, és a ház népére Isten áldását kérve, nekivág a Hargitának. A madarasi csúcsra tart, oda, ahol öles fenyők dúcolják alá a csillagos égboltot.

Hosszan néznek utána.

– Holnap is eljövök! – kiált vissza. – Minden áldott nap, míg él magyar e tájékon!

Fenn, a Hargitán kiegyenesedve hórihorgas árnyékot növeszt a holdvilágnál. A völgyekben önnön foglyaként fortyog a falvak fénye, s a halk zsongásban egymásra vetülnek a távolabbi porcelánormok, elrajzolódnak a csillagok.

Szédülten fordul a kaleidoszkópvilág.

A nemere édes-bús pentaton dallamot cipel a kaptatókon:

*„Mikor Csíkból elindultam, jaj,
szívem se volt, úgy búsultam, jaj!”*

És a hó hull, egyre hull a Hargitán...

Tűnődés halottak napján

Eltávoznak a rokonok, el a barátok. Egyszer elmegy a kedves is. Szűkül a világ, fogynak a kapaszkodók. Fájdalmasan hiányoznak azok, akiknek hunyt pillái alatt végleg elapadtak az álmok. Isten talán valamennyiükhöz kegyes volt az utolsó órán: méltó, kínok nélküli távozást ajándékozott nekik – és ígért feltámadáskor örök életet.

A temetőben mint tófenékre süllyedt csónakok nyugszanak a mélyben a lélek csontketrecei. Néhai gyarló emberek. Kondulásban, felkötött állal, lefogott szemekkel fehéredtek ki. Sokan együtt már több ezer évesek az időtlenségben. Ajándéknak vélt életükben talán örültek a felhők játéknak, a szőlőlugas hűvösének, a kályha melegének, mígnem belevásott foguk a lét értelmébe-értelmetlenségébe. Naivul hitték, hogy egyszer majd körülállhatják a tudás fáját, megfejtethetik égi és földi titkokat, de csak a számukra kijelölt, szűkös pályát futhatták be. Végül vasszegekkel verettek, s kiűrtették a keserű poharat.

Vonásaik már elmosódva szüremlenek át a feledés fátylán, de mosolyuk, mozdulataik őrződnek még, s életem végéig cipelem magamban az egykori meghitt beszélgetések zeneiségét. Néha a legváratlanabb percekben fénylenek fel bennem együtt csodált, balzsamos alkonyok, pipacsoktól lángoló búzamezők, és azok a pillanatok, amikor messze idegenben bolyongva is hallani véltem főtéri templomunk öreg harangját, a lakásban összebújva a nyári zápor kopogását az ablakon. Előtűnnek a Tisza ködéből azok a szeptember végi lomha délutánok is, amikor kéz a kézben ballagtunk a folyóparti sétányon, és a járókövekre gesztenyéből raktuk ki egymás nevét.

A síroknál varjakat űző viharok borzoljaik gondolataimat. Magamon a kabátot összehúzza tűnődöm a megmagyarázhatatlanon: miért egyszeri és megismételhetetlen arasznyi életünk, miközben az elmúlás örök – emberi aggyal voltaképp felfoghatatlan. Mi végre a küzdés,

ha a moníliarajzolatú csillaghalmazok örvényében a lét egyedüli vándorai vagyunk?

Csak a remény marad, hogy testünk bár enyészetre ítéltetett, értelmünk bebábozódik, és egyszer pillangóként születik újjá a mindenség másik szegletében. Hogy megint megpróbálja pásztázni a végtelent, megérteni a létezés kivételességét, a mulandóság törvényszerűségét.

Szeretném hinni, hogy így lesz.

De addig? Háttal a novemberi estének, a gyertyalángok sápadt fénykörében saját esendőségemet gyászolom. Mert tudom, egyszer nekem is üt az óra, s be kell ülnöm Charon ladikjába.

A temetőkapu felé bandukolva bódító krizantémok acsarkodnak velem, fenyőágak illata keveredik a mécsesek, az égő avar szagával. Árnyékom hantról hantra imbolyog.

A kijáratnál még egy utolsó pillantást vetek a rozsdás pléhkrisztusra, s magam mögött hagyom a márványokba merevedett múltat.

Jó visszaszökni az embermelegségbe...



A lány és az ősz

Az ősz lassan beveri a nyár ablakait, a falakat sárgán üli meg a nap. A kertben nyúltabb árnyékot rajzol az öreg diófa, lenn, a Tisza fölött pára száll, s valahol messze talán már a varjak is készülődnek.

A lány és én megkezdjük újabb tanévünket az elidegenedés romos iskolájában. A tantárgyak beszédesei: dac, büszkeség, önkínzás, becsapás, kiszorítódsi. Ha nagy ritkán látjuk egymást az utcán, zavarosan mosolygunk, legfeljebb biccentünk, de nem állunk meg. Amelyikünk megtorpan, veszített. Önfeladás lenne...

Bámulom őt a fodros őszben. Alakját első pillantásra kiszűröm a tömegből. Amikor elhalad mellettem, megérintem a karját, köszönés helyett, s a szemem sarkából utána nézek. De már megyek is tovább. Nem fordulok többé hátra. Ha megkérdezné, miért, rávágnám: ne-hogy sóbálvánnyá váljak...

Ha megkérdezné... De mi már rég nem beszélgetünk, mert nem élünk egy fedél alatt a szerelemmel, a barátsággal. Konokságból vagy kényelemből arra várunk, hogy a másik nyúljon a telefon után, vagy villámpostán üzenjen: „Rég láttalak. Hogy vagy?”

Sokszor eltűnődöm: látása öröméért valaha magas grádicsokon lépdelt az égiekhez hálát rebegni. Érdemes volt koptatni a lábam? Bizonyára.

Hányszor, de hányszor képzeltem, hogy ha egyszer aranymosáshoz mérhető alapossággal vizsgálom meg a lelkét, rábukkanok a titokra: miért is bénít a varázsa. Ám a pillanatot, amikor azon a régi őszön szétáradt bennem a szenvedély, nem tudtam megfejteni. Mint-ha viharban homokszemek után kapdostam volna.

A testével könnyebben boldogultam: gombostűre tűztem az őt felépítő DNS-lánc apró szemeit. Érezni véltem összekapaszkodó sejtjeit, amint sebesebben űzik a vért az ereiben, s felszítják szembogara tűzét.

Bámulom őt az érett őszben. Messziről látom, amint lábai, mór-
resre tanítva a nehézségi erőt, elemelkednek a talajtól, vállain szár-
nyak nőnek, s teste a kobaltkékre mélyült végtelenbe száll. Oda, ahol
Isten két tenyérrel formázza és pályára löki a csillagokat. Tudom,
hogy nem követhetem, mert a sors könyvében meg van írva: egymás
nélkül múlik el az életünk...

Évmilliárdok múltán porhüvelyünk atomokra bomlik: részecs-
keként bolyongunk a térben, majd molekulákká, sejtekké, szövetekké
egyesít minket az a gigantikus, örök akarat, amely új világegyetemet
teremt. Ki tudja, hányadikat az időben. Az ősz, az évszakok, a Föld, a
Naprendszer már emlék sem lesz akkor, mert szertefoszlik az értelem.

Vajon újjászületik-e még egyszer az élet?

Felfoghatatlanul távoli mindez. Most csak azt tudom, hogy az
északi féltekén húsz évvel ezelőtt bekopogtatott egy szép ősz, amely-
nek nagy szíve volt: mohón kortyolva önnön vérét szétfeszítette a
bordákat, kinőtte a testét. Aztán mint egy óriási labda, pattogott a vá-
ros utcáin, az udvarokon, végül a Tisza-parton fennakadt az állva alvó
jegenyék kesze-kusza ágain.

Ott találtam rá árván, egyedül.

És hazavittem.

Szigetek

Álmomban ártatlanságomról motyogtam neked valamit, kedves, de hiába: vigasztalhatatlanul zokogtál. Földre nyomott ez a száraz indákra tekeredett, sajgó álom. Csak nagy nehezen tudtam feltápászkodni. Aztán a magasból egykedvűen bámultam esőverte önmagamát, amint száналmasan, kifordított zsebekkel botorkálok a lélek tekervényes ösvényein.

Mi tagadás, öregszem, s vénül velem minden: egyre fényesebb fotelem karfája, cipőm sarka is vékonyodik, és már a napját sem tudom, mikor ivódott belém, hogy hol lakott itt Vörösmarty Mihály.

Ezeken a szép, őszapasztó napokon mint hósapkás bércet, hunyorgó szemmel fürkészem a sors kegyét, s néha méltányosságról, szeretetviszonzásról ábrándozom. Egyre gyakrabban gondolok arra, hogy hajdan véraláfutásos lázadozások, érzelmi kisülések, válaszutak szabdalták az életemet, ma már azonban kevesebbrel is beérem. Egy ideje az ágakat nemcsak bársonyos, zöld levelükért szeretem, hanem zúzmarájukért is.

Emlékeimbe költözik minden, amire naponta áldást ad az eszhang kondulása. Az egymásra rakódott élmények kacatjai között egyszer kibontottam varkocsát, s kisimítottam ráncát annak a csütörtöknek, amelyen elvittelek térképen nem lelhető szigetemre.

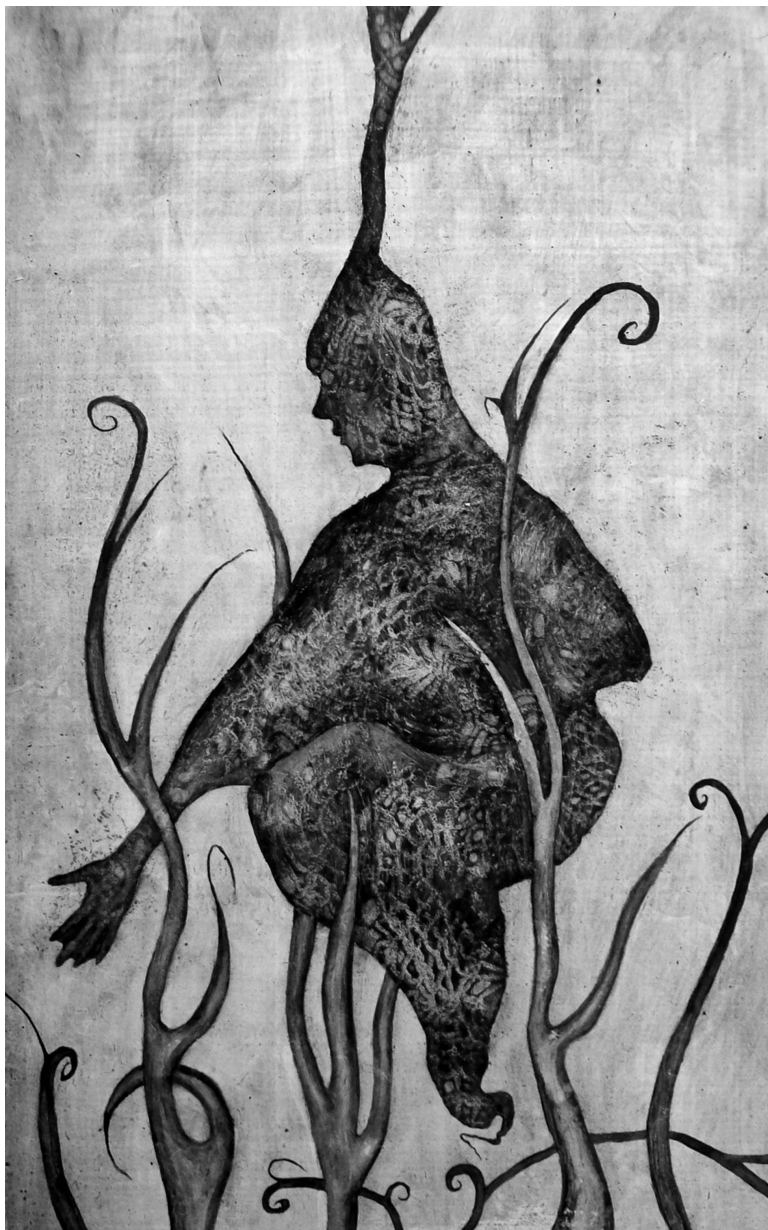
Amikor ránk omlott a délután, megállítottam az iramló idő ingáját: a szétterült csendben a percek magányos bójaként ringatóztak a nyílt vízen. Tekinteted el-eltévedt, a távoli vitorlásokat, a párás horizontot pásztáztad, majd a foszló tarkaságban lopva rám pillantottál, és mintha azt kérdezte volna a szemed: érzed ezt a sejtelmes csodát?

Jó volt látni derűs arcod. És jó volt látni, hogy napszínőrző szoknyád mint vitték táncba tolakodó, csahos szelek. A tenger csak halkan dörögött, nem vetett habot. A parti ciprusok árnyékai lábtól

feküdtek hozzánk, s a kikötött csónakok alól egyszer csak elfutott a víz.

Leültünk egy víztükröt megtörő homokpadra, egymásnak támasztottuk a hátunkat. Szíved a sajátommal kalimpált versenyt. Körülöttünk nyugalmasnak sejtett a vajsima semmi, sorvadtak a zajok is. És nem számított, hogy kiszaladtak mellőlünk a koordináták. Jókat kortyoltunk a sós szélből, a cabernet sauvignonból, majd a szemüvegemet felraktam, és Sütő András utolsó könyvéből olvastam fel neked. Megtorpantam annál a sornál, amelyben a Mester lagúna-kék szeműnek nevezte néhai apját. Lagúna-kék..., lagúna-kék... Révedezve ízlelgettük a szót. Egyszer talán József Attilát és Márait is felolvasok neked, ha akarod.

Tudom, a te mediterrán szigeted irdatlan messzeségben bujkál a tengeren, de néha eljátszom a gondolattal: ha egyszer nagyon magányos leszek, és elsodornak a dobszerdák, a szita-szita péntek, befogadsz-e oda szerelemcsütörtökön?



Üres a város

Mint egy lehangolódott zongora, olyan a város nélküled, kedves. A magasban négykezes futamokat sodor a szél, de hamisak a hangok, a harmóniák. Mióta elmentél, az idő mintha eret vágott volna magán: megalvadnak a pillanatok. Dermeszt az égre tátongó üresség, a felismerés, hogy Adria-kék szembogaradból végleg kiköltözött a házak, az utcák képe, a Tisza vánszorgása.

Sosem hittem, hogy egyszer otthontalannak érzem a várost. Az utcákon döglesztő nyarak, sárarcú telek bukdácsolnak. Örömet kerülöm őket, mert jobban vonz egy régi ősz. Akkoriban menedéknek bizonyult a paneldzsungel, a lakótelepi tömb, amelyben éltél, az ágyad, ahol örömhullámok csaptak át rajtunk, s ahol végül megéreztem, hogy velem vagy még, de már nem feszül úgy a tested...

Idővel nyúszítva lázadt fel hűségem, és a tűnt ölelések béklyójában gyűlöltem azokat, akik utánam voltak.

Mostanában, hogy szavaim élet kerekre koptatták a hosszú csendek, próbálom könnyel szemlélni a várost. Látom a parkban azt a padot, amelyen ülve végigsimítottam harisnyátlan lábad, s amelyen mára egy hajléktalan ütött tanyát. Bevillan a töltés mellvédfala, rákucorodva fagyaltoztunk, meg a színház nézőtere, ahol három felvonáson át fogtuk egymás kezét.

Kedvenc éttermünkben már mások ülnek az asztalunknál. Az ablakon át figyelem, ahogyan gyertyalángnál nézegetik a vörösbor tükrösségét, mint mi egykor. A pincérek is kicserélődtek. A másik vendéglőt régóta egy telefontársaság lakja. Az átellenben lévő buszmegállóban sem látlak várakozni, de odaképzellek, akárhányszor arra járok.

Ha egyedül ballagok a Tisza-parti korzón, kérétenül is magányomhoz társulsz. Bámulom a sirályokat, az épületek ablaküvegeit, amelyeken alakod sejlik fel. Sokszor megesisik, hogy hús-vér valód

cifra képkeretbe gondolom, s érintenének, de lesiklanak rólad az ujjaim.

Magamban a parti kövekre cipellek mezítláb lépdelni, beszívom az illatod is, s közben beszélek hozzád, faggatlak, gyötrődöm a szavakkal. Alanyok és állítmányok, cinkosan összeverődött birtokos szerkezetek csúsznak hozzánk a síkos meredélyen: cibálnak, eresztenek, simogatnak, kérlelnek, hogy csak most, most, abban a szent, mámorító pillanatban, amikor ritmust vét a szív, feledkezzünk meg kiszerezni Istentől, vágyból, reményből!

Alkonyodik. Az ég aljára alvadtvér-színű fellegek feszülnek. Csitul a szó, ernyed a kar, a feltépett sebek lassan varasodni kezdenek. A fejem fölött, mint lámpa felé tartott, használt indigón a fénypontok, felderengenek az első csillagok. Még mindig állok a parton, a világ közepén, s testemen a múlt idő fognyomaival próbálok ugyanabba a folyóba lépni.

Hasztalan.

Kései csónak köt ki. A csend még fülel pár percig, aztán hüvelykujját szájába véve magzati pózba kucorodik. Csukott szemmel számolom a másodperceket. Az ébrenlét és omladékálmaim határán visszatérően, kulcslyukon leselkedve látom ruhátlan tested, s követelném százszor megharcolt, parázna jussom, de a szavak lefolynak a számon.

Nincs már menedék, nincs alku. Szagáról is megismerem a kint, mely komiszul tapos rajtam, és sebeimbe sót perget.

Égő szemekkel, jajongva zuhanok a reggelekké vedlő hajnalokba...

Egyszer majd

Ha majd térdig süppedsz a bujasárga őszebe, s a novemberi szél nesztelenül, csóknyi résen dörgölődzik hozzád, tudom, alig palástolt kíváncsisággal nyessed ki az időből együttlétünk nyurga napjait. Kötényedbe gyűjtöd a pillanatokat, keresvén az igazodási pontokat, az utolsó szó jogán elsuttogott védekezéseket meg azokat az estéket, amikor zongorafutamoktól és szívünk ricsajától volt hangos a szobád.

Az ablakod előtt álldogálva pár percre elrévedsz, amint felidézed közös ünnepünk dalait, majd hirtelen összerántod a függönyt magad mögött. De hiába kényszeríted kushadásra az emlékeid, a dallamok tovább zakatolnak benned. Fel-fellobbannak a retinára égett színek is, s a mozdulatok sem pilléződnek még. Lásd, így vagyok ezzel én is. Édes mindegy hát, hogy kézzelfogható bizonyágként időzöl-e keveset egy hajdani fekete-fehér fényképen, vagy fakuló fejjel az enyészetbe iramodsz. Arcmásod, póre tested negatívját legbelül őrzöm. Bármikor előhívhatom.

Késő azon keseregni, hogy mindig messzire távolodtunk egymástól, amikor zengett az ég. Lemondtál néhányszor rólam, máskor meg én szaladtam sértett hiúsággal világgá. A csalódásokat párnázott lélekkel, lábon hordtuk ki. Aztán ha hosszú bolyongásaink után véletlenül összefutottunk, fellocsoltuk a földre rugdalt, ájult szavakat, és úgy tettünk, mint akik még képesek egymásra mosolyogni, miközben tudtuk, hogy az üresség, mely rozsdás vaspántokon nyikorog, lassan elnyel mindent: csírázó kint, élvezeg diadalokat. Árnyékukban pimaszul bökődnek a tüskét növesztett hazugságok.

Nem is látom értelmét méteres torlaszokba gázolni, ha majd egyszer hó lepi be a hozzád vezető utat. Talán levélben üzenek, hogy óvatosságra intselek: vigyázz, a vánkoso alá rejtett májfoltos fájdalom csak ideig-óráig marad szunnyatag!

Önhittségemért vethetsz rám követ, de tudván tudom, hiányzom

majd, ha elballagok a létből, és hajlott korodban nem mutathatod meg nekem szép házad, kerted, unokáid, akiket áradó derűvel terelgetsz, és ha beérik csoszogásod, mórlikálva méltatlankodsz.

Amikor lehuppansz pihenni, elmerengsz azon, hogy valaha si-etős folyó voltál, tiszta vizedben parti füzek áztatták rojtjaikat, de íme, zsombékos ingovány lettél. Az évek dűlőutakon botorkálnak melletted, szürkülnek álmaid is. Egyre többször hallgatod ébren, milyen ütemben dobolnak az esőcseppek bádogpárkányodon. Olvasással múlatod ilyenkor a hajnalt. Néha az írásaimat is fellapozod, egyikben-másikban magadra ismersz. A mennyezetet bámulod kitartóan, sóhajtozva, és mintha bogár repült volna a szemedbe, sűrűn pislogsz. Az örömök és bánatok párharcában orra bukottnak gondolod az életed, de valamelyest vigasztal a tudat, hogy egyszer voltam neked...

Rég volt, tán igaz se volt, hogy mint ablaküveghez a jégvirág, úgy tapadtam hozzád.

Mígnem belehaltam az olvadásba...

A város fölött kék az ég

Elmegyek a városból. Elmegyek, hogy egyszer félig avatottként, félig idegenként visszatérhessek, és összerakjam ifjúkorom törött cse-repeit.

Negyedszázad köt ide. Kaptam jót, rosszat. Amit el kellett szenvednem, máshol is elszenvedtem volna. Nem vagyok sértődött, nem bántottak itt. Megváltoztak a körülmények, máshol van dolgom.

Egy pillanatig sem kétséges, hogy vissza fogok jönni látogatóba, és nem turistaként. A sors ajándékának tekintem majd azt a kegyelmi pillanatot, amikor feloldódhatok a találkozás örömében. Újra átlépdelhettek a járdák vízzel telt horpaszain, az aszfaltrepedéseken, amelyek időtlen idők óta ugyanazt a rajzolatot mutatják. Háttal fordítva az utcának, ismerős arcokat fürkészhetek a kirakatok üvegtükrén, incselkedve nyelvelhetek barátokkal, volt kollégákkal, és nem unom, ha közhe-lyes kérdésekkel ostromolnak: Ezer éve nem láttalak! Mi van veled?

Nem mulasztom el, hogy egy alkonyi órán a híd déli korlátjára könyököljek. Szemem szabadon szeretném járni a Tiszán, figyelni az ártéri fák fölött málló fényt, a századokat megjárt templomtornyokat, amint társasan nyújtóznak az ég felé.

Az északi korlátról a torkolatot bámulnám kitartóan, hogy megbizonyosodjak róla, a kisebbik folyó még mindig úgy színezi a nagyobbikat, mint a csokoládékrém a karamellbevonatú tortát.

És ha majd akkor jövök, amikor nyakamba szakad a nyár, reggel érezhetem a pékségek illatát, beszippanthatom a Tiszáét a vadgesztenyefák árnyékában, s a régi íz kedvéért megköstölhetem a korzó artézi kútjának csordogáló vizét. Persze csak hűtve.

Ősszel furcsa lesz, hogy nem terjeng a város levegőjében melaszszag, pedig legalább kilencven esztendőn át a szeptember egyenlő volt a cukorgyár lehetőségével. Meg kell majd ezt is szokni.

Igen, azt gondolom, jó lesz visszatérni egyszer, s nézni, mi változott, mennyit nőttek az útszéli ostorfák, hogyan szépült meg a főtérről, néhány szívemhez közeli utca, tudni, ki halt meg, ki él, és meglesni, hogy este gyújtanak-e lámpát abban a holt-Tisza-parti, fehér falú házban, ahol utoljára éltem.

Láttam a várost jégverésben, hóesésben, szélviharban, de úgy őrzöm meg magamban a képét, hogy a házak fölött mindig kék az ég, és szemet bántóan vakít a nap.

Volt itt egy hivatásom, négy sajtós munkahelyem, három otthonom. Kész a számvetés. Úgy gondolom, nem vagyok adós semmivel. A temetőben nincsenek halottaim.

A lábnyomom lassan behordja a szél, s egy leszek azok közül, akik jöttek, voltak, mentek.

Hogy hány esztendőre rúg, és egyáltalán mérhető-e években, évtizedekben a feledés felezési ideje, nem tudom, de szeretném hinni, amíg élek, nem felejték el szolnokul...

Kutyánapló

1997. április 29.

Ma beadtam a derekam. Morogva.

Milán és Fanni ujjongott, G. beletörődően nézett rám. A gyerekei kedvéért mindig kész volt áldozatot hozni. Kijelentettem: csak német juhászról lehet szó. Kertes házat mégsem védhet egy laposelemmel működő zsebkutya! (Az igazság persze az, hogy a választásom nem véletlenül esett a német juhászra. Gyerekkoromban nagyon vágytam egy ilyen kutyára, az akkori filmek hős sztárjára, mert vele erősnek, kikezdhetetlennek éreztem volna magam. Nem kaptam meg.)

A családi vitát lezártnak tekintettem, azonban csak látszólag nyugodtam meg: lelki szemeim előtt láttam, mihelyt beteszi a lábát a portára egy eb, vége lesz a szép kertünknek, amelyre pedig cefetül büszkék vagyunk. A barátaink, akiknél odahaza a bili fülétől a rozsdás betonacélon át a gazzal benőtt sóderkupacig minden „ékesíti” az udvart, megkérdezték tőlünk: nálatok lehet-e egyáltalán a fűre lépni? A ház korábbi gazdája, egy idős házaspár mindent elkövetett a skót kastélyok pázsitjára hajazó gyepért. A fűnyírót kétszer tolták át rajta, másodjára merőlegesen az elsőre. Már csak a kapuk és a szögletzások hiányoztak... Aztán négykézláb mászkáltak a kertben és körömcsipesszel tépkedték ki a fűszálak között megbúvó lóheréket. Hogy mire nem volt idejük...

1997. május 26.

A pázsitunkat elnézve továbbra sem hagy nyugodni a gondolat: biztosan kell nekünk kutya? Ahhoz érteni kell, képezni. Nekünk meg még sohasem volt.

A szomszédok ma a közös kerítésen áthajolva igyekeztek oszlatni abbéli aggodalmam, hogy egy kutya árt-e a gyepnek vagy sem.

Nyugodj meg, mondták tettetett komolysággal, a házörzők általában csak egyféleképpen értenek a kertészkedéshez: ha kant vesztek, oldalba pisili a tujákat, és azoknak annyi, ha meg nagy testű kutyát hoztok, a fűbe csapásokat mélyít, egészen a csupasz földig.

Elképzeltem, hogy úgy fog kinézni a kertünk, mint egy dagadó erektől sűrűs alkar. Nem tagadom, féltem a pázsitot, a növényeket, amelyeknek, kevés kivételtől eltekintve, még a nevüket sem tudom. Végére is ezekért a szépségekért hagytuk ott a belvárosi lakásunkat.

A gyerekek kitartóan unszólnak. Őrjít ez a kettősség.

De hol is találjak fajtatizsita német juhászt? Eszembe jutott egy régi, „kutyás” haverom, aki a híres jászberényi tenyésztőt ajánlotta figyelmembe.

1997. július 11.

Telefonváltások után G.-vel és a gyerekekkel elautóztunk a Jászságba. Ritkán látni olyan embert, mint a jászberényi tenyésztő. Középkorú, halálosan nyugodt férfi, akinek a vérnyomása legfeljebb kettő per egy lehet. Ahelyett, hogy azonnal hozta volna a kiskutyát a színünk elé, kitartóan kérdezgetett minket: volt-e már kutyánk? Milyen körülmények közé visszük? Vele leszünk-e mindig, vagy magára kell hagynunk napközben?

A tízéves Milán a nadrágom rángatta, és suttogva kérdezte, apa, mikor láthatjuk már? Meresztgettem a szemem, de kutyákat nem fedeztem fel sehol, csak az ugatásukat hallottam az udvar hátsó, deszkakerítéssel takart fertilityből.

Egy óra fárasztás után megszánt bennünket a tenyésztő, és elővarázsolt négy kutyust a kennelből. Egyik bájosabb volt, mint a másik. Nem mintha a kutyakölykök úgy általában nem volnának szépek, de láttam én már olyan nyáladzó pofájú ebet, amelyiknek a műanyag maszkjával Amerikában vagyonokat kereshetnék halloweenkor...

A négy kutya közül az egyik kis hosszú szőrű egészen a lábunkig merészkedett. Ő választott minket.

Nyitott papírdobozba süllyesztettük, és a gyerekek az ölükbe veték a kocsis hátsó ülésén. Még el sem hagytuk Jászberényt, a vakarék kiszökött a dobozból, a kalaptartóra mászott, és azonnal tesztelte a tűrőképességünket, főleg az orrunkét: bűdös, híg széklettel áztatta el a szürke kárpitot. Index, kuplung, fék. Az ajtókat kivágtuk, és a négy égtáj felé öklendeztünk görnyedten. A kutya maradt a kalaptartón. Sokat segített azzal, hogy még bele is feküdt az ürülékébe...

Itthon névadással próbálkoztunk. Az alom az u betűnél tartott, tehát a szabályok szerint ilyen kezdőbetűvel kellett nevet találnunk. Nem volt egyszerű. Mivel szuka a szentem, az Ursula név tolakodott elő, de jaj, ezt azért mégse!

A teraszon üldögéltem, s jobb híján az Idegen szavak szótárát üttöttem fel. Az u betűnél ráleltem az Unikum névre. Hurrá! Bátorfia Unikum. Ez jó!

1997. augusztus 10.

Unikumot vissza kellett vinnünk Jászberénybe, mert mint megtudtam, előírás a fajtatiszta kutyáknál, hogy a fülükbe azonosító jelet tetoválnak. A ma is vérnyugodt tenyésztő egy speciális, a vasúti kálauzok jegykezelő eszközére emlékeztető kutyün beállította az adatokat: DT 004, s a kutya fülébe „harapott” vele. Azt sejtettem, hogy a 004-es a kutya testvéreinek számából adódott, de hogy a DT miből következett, nem tudtam megfejtetni. Mindenesetre úgy hangzott ez a betű-szám kombináció, mintha egy ügynök fedőneve lett volna... Akár James Bond is lehetne a kutyánk második neve.

1997. augusztus 14.

G. régi vágya volt, hogy legyenek macskáink is. Egy feketét és egy cirmost kaptunk az ismerőseiktől. Nyolchetesekek. Arról ábrándozunk, hogy a kutyával együtt játszanak s alszanak majd az udvaron. Ó, micsoda idill!

G. a cicákat a fűre tette a kutya elé. Egy szemvillanás alatt egymásnak estek. A két macska felmérte az erőviszonyokat, s mene-

külőre fogta. A kutya se volt rest: az udvaron keresztbe-kasba hajkurászta őket. A két vesztes végül a szilvafa ágai között talált oltalmat. Este sem aludtak a helyükön.

Megbeszéltük, hogy ez így nem mehet tovább, nem akarunk Szerénke, Lukrécia kontra Frakk jelenséget. G. édesanyjához deportáljuk a macskákat. Sicc! Jobb a békesség az udvaron. Unikum marad!

Hamar be kellett látnom, a létező kutya-macska barátságról szőtt legendákhoz egy kis szakirodalmat még hozzá kell olvasnunk...

1997. augusztus 15.

Egy hónapja van nálunk Unikum, s nevek garmadáját aggattuk rá. Több jutott neki, mint a földalatti mozgalomban elhíresült Ságvári Endrének, aki csak harminckettőt talált ki magának. A mi kutyánk vegyes hívóneve az Unitól a Cicán át a Piszok Dögig terjed – hangulattól és károkozástól függően. Mindegyikre ért... A gyerekek leginkább Manyinak szólítják, mert a hétéves Fanni kisebb korában a Maci nevet csak így tudta kimondani. Átvettük mi is.

1997. augusztus 18.

Az udvaron felejtett bőrpapucsomat éppúgy rojtosra rágta Uni, mint a bejárati ajtónál heverő gumi lábtörlőt. G. meg a fülem rágja, hogy kerítsük el a kutyát a lugasnak kialakított körtefasor mentén. Igenis szokja meg, hogy nem az övé az egész udvar!

Ma huszonöt méter hosszú drótfonatot vettem. Kaput is kellett azonban eszkábálni. A körtelugas dróthuzaljait feszítő vasoszlopot szemeltem ki a két sarokpánt helyéül. A G. öccsétől kölcsönkapott hegesztővel hozzáfogtam felcsípetni a sarkokat. A hegesztőpálca nem olvasztotta meg az oszlopok vasát. Kiderült, saválló acélból készült, tehát különleges pálcát igényelt volna. Órákat kínlódtam a tűző napon. Ügyködésem eredményét firtatva úgy tekingettem ki másodpercenként a hegesztőpajzs mögül, mint egy kezdő színész előadás előtt a függönyrésen. A fény elkápráztatott. Alig láttam valamit.

Késő délutánra elkészültem. A kutyát betelerlem a kerítés mögé. Két perc múlva már kinn volt. A drót alatt átbújt. Kötöttem volna az ebet a karóhoz? Vaskampókat hajlítgattam, s azokat szúrtam a földbe a kerítés mentén.

Este még néztem a tévét, éjszaka arra ébredtem, hogy iszonyatosan lüktet a szemem. A hegesztéstől begyulladt. Éjfél körül már üvöltöttem a fájdalomtól. G. nyers, szeletelt krumplit rakott a szemhéjamban. A fogást a néhai hegesztő édesapjától leste el.

Nem aludtam semmit azon az éjszakán. Pirkadt, de a fény annyira zavart, mint egy szolgálatát letudó vámpírt. A fejemre húztam a takarót, hogy véletlenül se essek kísértésbe. Ha csak résnyire nyitottam a pilláim, tüzes vasak bökődését éreztem a szemgödörömben, s az egyébként is csordogáló könnyem még bővebben áztatta a párnám. Biztos voltam benne, hogy látáskárosodás nélkül nem úszom meg a tegnapot, talán meg is vakulok.

Mindez a Piszok Dög miatt!

Hánykolódásom közben azon töprengtem, mi lesz velem, ha majd nem látom az alkonyi eget, kertünk zöldjét. Érdemes így élni? Majd mehetek a vakok közé. Épp a napokban jártam náluk egy rendezvényen. Jó sokan ültek egymás mellett. A meleg miatt minden ablakot kitártak a teremben. Egy sorstársuk későn érkezett, és a falhoz simulva, tapogatózva próbált helyet keresni magának. Nem számított a nyitott ablakszárnyakra, nekiment az elsőnek. Hatalmasat koccant az üveg, de nem tört be. A közönség soraiból az egyik vak felkiáltott: mi van, baszd meg, nem látsz?!

1997. augusztus 21.

A szememen még mindig látszik, hogy megviselte a hegesztés. A szemhéjam bedagadt, az erős fényt csak napszemüvegben vagyok képes tűrni, még a lakásban is. Az egyik kollégám sebtében beszerzett Braille-írással kedveskedett, és őszintén együtt érzett velem, a kiérdekesült vakpalival, aki ezentúl csak szemüvegen át lesi a... kutyáját.

1997. augusztus 29.

Uni lélekbe markoló nyüsztéssel adta tudtunkra, hogy a bezárt-ság nem tetszik neki. A körtefák alatt fürgén rohangált fel-alá, ha meglátott bennünket az udvaron mászkálni. Sírt, toporzékolt, hogy fájdjtsa a szívünket. Már kezdtük megszánni, s az azonnali szabadláb-ra helyezéséről tárgyaltunk családi körben, amikor is megszökött a beste: a fogaival feltépte a kerítést rögzítő kampókat, és átbújt a drót alatt. Megnehezítette a döntést. Csípőre tett kézzel szegeztem rá a tekintetemet, ő pedig szapora farkcsóválással, kúszva közelített felém. A lábamhoz dörgölőzött. Képtelen voltam haragudni rá.

Másnap elbontottam a drótkerítést...

A szomszédok is méltányolták a bontást, mert már idegesítette őket Uni állandó siránkozása. Szeretve nehezteltek rá. Amikor úgy gondolták, hogy nem látom őket, a közös kerítésen át fényképezték, és „cuki pofának” nevezték. Ha viszont megpillantottak engem, ilyeneket kiáltottak át: nem erdélyiektől vették Unikumot? Medvebocsnak látszik, vigyázzatok vele, rakjátok magasabb polcra a mézescsuprot...

1997. október 3.

Termetes, szép kutya lett Uniból. A hangja tekintélyparancsolóvá mélyült. Már felugrál a korlát nélküli teraszra, többnyire sáros manccsal, és a járdán is így futkározik, amitől persze G. gutaütést kap. Meg attól is, hogy a fal tövét, a pergolát összekezi a vizes bundájával. Felmosóvödör nélkül alig látom G.-t az udvaron. Naponta fakad ki, hogy elege van a kutyából, belerondít mindenbe, miatta kell állandóan takarítania.

Hogy G. is jól hallja, fennhangon korholni kezdtem Unit. Hal-lod-e, te anyaszomorító! Légy nyugodt, egyszer úgyis kiterítjük a szűrőd a kapura, vagy szőnyeg lesz belőled!

Uni a vádaskodás és az ijesztgetés hallatán a fejét egyik oldalról a másikra billentve, tanácstalanul nézett rám: miért is beszél a szokásostól eltérő hangsúllyal a falkavezér? Merthogy a családban én let-

tem az első számú gazdi. Vagy inkább ő lett az én gazdim: az akaratát folyton rám kényszeríti. Akkor megyünk sétálni az utcára, amikor ő akarja. Ha a garázsban épített asztalosműhelyben barkácsolok, besomfordál hozzám, s lesi a mozdulataimat, mikor végzek olyan munkát, amit akár azonnal abbahagyhatok, csak hogy kimenjek vele az utcára. Igyekszem elkerülni a sóvár tekintetét. Bújom a német juhászokról szóló könyveket, s tudom, ha a szemkontaktus létrejön közöttünk, nem hagy békén. Addig „szemez” velem, amíg nem tudok ellenállni neki. Ha a kitartó szuggerálása nem vezet eredményre, mert direkt másfelé kalandozok el, az orrával meglöki a karom, hogy hé, vegyél már észre, itt állok percek óta, s te rám se bagózol.

Övé az egész kert, de az utca legyűrhetetlen csábítást jelent a nap minden órájában. Átlépni a kertkapun, friss kutyaszagokat szívni, macskákat kergetni, a szomszéd fája alól diót lopkodni, s a fogaival feltörni, a biciklis postásra szívbajt hozni, nos, mindez maga a kutya-mennyország!

Ma döbbsentem rá, mennyire sajnálom, hogy nem készítettem róla több fotót, amikor még kölyökként lábatlankodott körülöttünk. Meg kell elégednünk azokkal a képekkel, amelyeken Milán és Fanni felváltva nyomorgatják őt az ölükben, a tenyerét harapdálja Milánnak, aki ettől sírós-nevetős arcot vág. Vagy amikor egy ezüstfenyő árnyékából bámul a fényképezőgéphe, s a jobb füle lekonyultan, kuruc sapkaként fityeg a fején.

Most már késő...

1997. október 10.

Napok óta piros pöttyök tarkítják a járdát G. újólagos öröme. Azt gondoltam, talán szögbe vagy törött üvegbe lépett a kutya, s valamelyik lábából folyik a vér. De nem, a mancsai épek voltak. Csont sem sértette fel a nyelvét. Pár napja egy íves bárányborda feszült a szájpadrólásához, mint valami keskeny protézis. A bal fogazattól a jobb fogazatig ékelődött be, s nem tudta kiszedni magának. Órákig kínlódott szegény, mire észrevettük, de az az ínyvérzés már rég elállt.

Furcsa, hogy reggelente lucskos a bunda a hátán. És mindig ugyanazon a ponton...

1997. október 12.

A szomszéd szolt, hogy tüzel a kutyánk, jó lesz vigyázni. Aha! Szóval ez a titok nyitja. Nem volt nekünk kutyánk azelőtt. Az igazat megvallva, néhány fontos dologról fogalmunk sincs. A tüzelés mikéntjéről sem.

Kilestem, hogy amint beáll az este, a környék kutyái falkába verődve arasznak a kerítésünkhöz. A lécek alját rágják kívülről, hogy beférjenek a résen. Nem is gondoltam volna, hogy ilyen erős náluk a szaporodási kényszer. Próbáltam megérteni az ösztön szavát, mégis idegesített a sok kéjsóvár kutya. Nem cédának neveljük az egy szem ebünket!

Az udvari kemencéhez támasztott péklapátot kaptam fel, s azzal hadakoztam a betolakodók ellen. Roppant gyorsak voltak, egyiket se találtam el sose. Amikor úgy éreztem, hogy a lendületet valamelyik korcs horpasza akasztja meg, kiderült, a saját kerítésünket bontogatom.

Aztán megtörtént a baj: a kiskaput óvatlanul nyitottam ki, Uni azonnal kiosont mellettem az utcára, és futott-futott a holt-Tisza-parti kiserdő felé. Kiabáltam utána, füttyültem, de ő rendületlenül ment előre, vissza se nézett. Ezt személyes sértésnek vettem.

Órák teltek el, és még mindig nem volt sehol. G.-nek és a gyerekeknek dühösen panaszkodtam el, hogy Uni világgá ment. Ha ilyen hűtlen hozzánk, hát csak menjen! Én a szabadságot adtam neki, sosem volt megkötve, most meg visszaélt ezzel. Ördögfajzat!

Éjfél lehetett, amikor ugatást hallottunk az utcáról. Kimentem, és a sarki lámpa fényében láttam, hogy a kiskapu felé közeledik Uni, egy falka kutyával a nyomában. Volt abban az óriási kuvasztól a töltött zoknira emlékeztető dakszliig mindenféle. Úgy tűnt, mindegyik elégedett pofát vág... Amikor észrevettek, lemaradtak Uni mögött. Na, kotródj be a házba, te cafka, te utca ribanca! – rivalltam a kutyánkra.

1997. december 24.

Most már biztos, hogy Uni nem fogant meg. Nincsenek látható jelek. Hála az égnek! Dús szőrzetet növesztett, védi őt a hidegtől. A fagyos estéken mégis beengedjük a lakásba. A nappaliban egy kockás plédet terítünk a padlóra, azon alszik. Mi meg átlépdélünk rajta. Néha nem tudunk neki ellenállni: szeretetünk sajátos jeléül megcsavargatjuk a fülét, az orrát, borzoljuk a szőrét. Ránk se hederít, még a szemét se nyitja ki. Gyaníthatóan azért, hogy ne küldjük ki túl korán.

A vastag bundában tíz-tizenegy óráig tűri a nappali melegét, aztán feltápáskodik, és mint aki tudja a rendet, hogy éjszakára ki kell mennie a lakásból, a bejárati ajtóhoz vonul. Nem vakkant, nem nyúszít, csak álldogál ott, míg fel nem figyelünk rá.

1998. január 29.

Uni először látott havat. Fékevesztetté vált. A nyelvét lógatva futkározott az udvaron, kapkodott a hulló hópelyhek után, majd hanyatt feküdt a fehér paplanon, s az egyik oldaláról a másikra dőlve kutyahóangyalokat rajzolt. Hűtötte és szórakoztatta magát. Már felnőttnek számít, mégis bohó kölyökként viselkedik.

Délután az utcai cseresznyefa ágán megtelepedett varjú szörnyen idegesítette a káromlásával. A fa törzsének támaszkodott a mellső lábaival, és viszonzásul hangos ugatással borzolta a rusnya madár idegeit. Nem bontakozott ki közöttük hosszas párbeszéd, a varjú egy idő után rá se hederített a zaklatásra. Talán ha holló lett volna sajttal a csőrében...

1998. március 22.

Legnagyobb bosszúságunkra Uni leszedte a teraszunk falára erősített, szépen kikészített őzbundát, amelyet G. vadászgató nagybátyjától kaptunk. Apró darabokra tépkedte. Az udvar sárgásbarna szőrcomóktól éktelenkedett. Éhes volt? Vagy ingerelte az őz szaga?

Egy ismerősöm mesélte, hogy az Erdélyből kapott medvebundá-

ját kiterítette a szabadba szellőzni. A kutyái a félelemtől szűkülve a kert végébe hátráltak.

Be kéne szerezni egy medvebundát. Távol tartaná Unit a teraszunktól. G. repesne a boldogságtól.

1998. június 19.

A kutyánk az alábbi személyek iránt érez megkülönböztetett dühöt: a jámbor postást már az utca végéről kiszimatolja, és a kert egyik sarkától a másikig acsarkodva követi a kerítés mellett. Ez mindennapos csata, amit kötelező megvívnia. Akkor is, ha a postásunk „civilben”, fürdőnadrágban megy el a házunk előtt a Holt-Tiszára megmártózni.

Az utcánkban lakik egy nő, aki retteg a kutyáktól. Valószínűleg ezt minden eb érzi, mert amikor a kezében gereblyét szorongatva óvatoskodik az út közepén, olyan ugatás övezi a vonulását, hogy zeng belé a környék. A nő szeme kapualjról kapualjra jár. Azt fürkészi, hogy honnan törhet elő kutya. Ha az utca végében meglát egy ebet bóklászni, képes a másik utcán hazamenni, csak hogy elkerülje a találkozást.

Ma merészet gondoltam: megbarátkoztatom őt Unival. Rá kellett azonban döbbernem, hogy a kutya és közöttük antagonisztikus ellentét feszül, és tényleg könnyebb a tevének átbújnia a tű fokán, mint a gereblyés asszonynak barátságot kötnie egy kutyával.

Uni harmadik kedvence a gázóra-leolvasó. A nőnek természetes, pirosló orra van. Ha vasból volna, méterekről ugrana rá a patkómágnés. Szembetűnő jellemzője még, hogy a felső fogsora erősen hiányos. Amikor bekiabál hozzánk, hogy „bofánat, a gáfórát olvaftám le”, a kutya magából kikelve őrjöng. Képtelen vagyok csitítani.

Egyébként mindenkit más hangon ugat meg. Innen tudom, hogy most épp a postás vagy a gázóra-leolvasó őgyeleg-e a környékünkön.

1998. július 28.

Tombol a nyár. Szinte minden hétvégén vendégeket fogadunk. Olykor hét közben is. Ma I. volt itt a két gyerekével. Uni bemutatko-

zasként I.-hez ballagott, és minden teketóriázás nélkül megszagolta a nő combtövét a ruháján keresztül... Nem győztem hessegetni onnan és elnézést kérni miatta.

Amúgy minden hölgyvendéggel így tesz. Ég az arcom. Tényleg. Volt, aki meggyanúsított, hogy ismerik a kujonságom, nyilvánvalóan betanítottam a kutyát erre a kényes szimatolásra. Kikérem magamnak, dehogyis tanítottam! Én csupán irigy vagyok...

1998. november 30.

Pár hete az egyik szomszédunk német juhászával pároztattuk Unit. Azt mondták a kutyaértők, jó, ha egy szukanak legalább egyszer vannak kicsinyei az életében.

Uni hasas, vagyis állapotos lett. Megduzzadtak a mellbimbói, nagy pocakkal csámborog az udvaron.

A műhelyemben egeret fogott a csapda. A farkánál fogva lógtam a kezemben a kis állatot. Uni meglátta, és kikapta az ujjaim közül. Jóformán rágás nélkül nyelte le. Jesszusom, mi ez a macskaszerep? Ennyire kíváncsi kismama a kutyánk?

1998. december 11.

Hét csodálatos kutyusnak adott életet Uni. G. és a gyerekek egyfolytában babusgatják őket. A hideg miatt esténként a lakásba hozzák a parányi jószágokat. Fotók garmadáját készítem róluk. Bárcsak mindezt megtarthatnánk! De akkor aztán végképp szántássá válna a kertünk. Hármat közülük a helyi rendőrségnek ígértem. Munkakutyákat faragnak belőlük. A többieket környékbeliek viszik majd el.

Máris vérzik a szívünk.

1999. április 26.

A műhelyemben valahányszor asztalosmunkával töltöm az időt, Uni bejön hozzám, és leheveredik a gyalugép mellé. Nem zavarja a zaj, a lehulló faforgácsok sem, amelyek pedig beborítják a szőrért. Csak a csiszológép zökkenti ki a nyugalmaiból. És az alkoholos pác

szaga. Na, ettől menekül kifelé. A pácot én sem szeretem. Ha hosszan belélegzem a gőzét és kannás bort iszom hozzá, képes vagyok kitartóan beszélni a falon függő Rákóczi-képmáshoz. Rodostóban ő is szeretett barkácsolni. Kis ideig jól elvagyunk egymással mi, műkedvelő asztalosok.

G.-nek igaza van: vissza kellene szoknom a zárjegyes italokra...

A szeszpáccal ellentétben a frissen gyalult borovi fenyőnek utánozhatatlanul finom illata van. Ma a műhelyem utca felőli bejáratán zörgetett Milán egyik barátjának az édesanyja, aki a fiáért jött. Azt mondta, már messziről érezte a gyantás fenyőforgács illatát. Csuda jó, lelkendezett. Ja, fűztem hozzá, én is nagyon szeretem, a világ második legjobb illatának tartom. Melyik az első, csapott le a feldobott labdára. Zavartan mosolyogtam. Talán megértette belőle, hogy ezt egy nőnek nem kéne firtatnia férfitársaságban...

1999. augusztus 4.

Ma van a házassági évfordulónk. Étteremben ebédeltünk. Mindannyiunk tányérján maradtak húsok. Elhatároztuk, hogy hazavisszük a maradékot Uninak. A pincérek vajon mit gondolhattak rólunk? Szalvétába csomagoltuk a meghagyott falatokat, és madárlátaként adtuk át az ötödik családtagunknak.

Szépen rászoktattuk arra, hogy ajándékot vár el, ha megérkezzünk valahonnan. Az orrát türelmetlenül a kocsi mellé pakolt táskákba mélyíti. Mint egy kisgyerek.

1999. augusztus 19.

Uni nemcsak házőrző, játszótárs, hanem vízi kutya is. Mindig patáliát csap, ha nem visszük le magunkkal a Holt-Tiszára fürödni. Dühében majd átmászik a kerítésen.

Ma is együtt mentünk.

Az utcabeliek közös stégjéről vetette magát a vízbe. Úszás közben lefetyelt, hangosan szuszogott, de hamar elunta a tempózást. A stéget hátulról kerülte meg, felmászott rá, és a vastag bundáját úgy

rázta meg, mintha áramütés érte volna. A lenyugvó nappal a háttérben látványos volt, ahogyan a vizet több méteres körzetben szétporlasztotta. A stégen fetrengő emberektől nem mertem megkérdezni, hogy örülnek-e a permetnek...

2000. május 2.

Ma füvet vágtam az utcán. Uni mellettem hasalt. Egyszer csak felkapta a fejét, felállt, és az egyik mellső lábát a levegőbe emelve várt. Megtanultam, hogy ez a figyelemösszpontosítás jele a kutyáknál. Valaminek a kezdete.

A provokátor husky közeledett...

A jó kiállású kutyát a gazdája rendszeresen a környékünkön futtatja. Ő kocsiban pöffeszkedik, a kutyája mellette lohol. A mi utcánkba is rendszeresen bekanyarodnak, ilyenkor az összes kutyát felverik. A miénk is a kerítésre tapad, és fékezhetetlenül vicsorog az idegenre. A husky az utca egyik oldaláról a másikra rohangál. Mindig lehet tudni, hogy éppen melyiket cserkészi be, mert a kutyák ott veszettebbül fenekednek.

Most annyi idő sem volt, hogy Unit betereljen az udvarra, ott termett a husky, és egymásnak estek. A mi békés kutyánk úgy acsargott a másikra, hogy elképedtem. Ilyen is tud lenni? A husky nem hagyta magát. Hörögve, vonyítva harapdálták egymás torkát, miközben villámgyorsan forogtak a füvön. A hatalmas hangzavarban az egekbe szökött az adrenalinom. Próbáltam szétválasztani őket, de ezzel azt értem el, hogy a nagy pörgésben valamelyikük megharapta a kisujjam. Vérezttem. De hamarosan vérzett Uni is. Azonnal feladta a küzdelmet. A husky továbbállt, Uni a sebes mancsát nyalogatta.

Másodpercek alatt zajlott le a párbaj, amely az első vérig ment. Borzasztóan felzaklatott.

2000. július 12.

Az elmúlt napokban Uni feltűnően nyalogatta a jobb mancsát. Már a szőr is lekopott a nyelvétől. A barátaink azt mondták, toklász

mehetett a lábába. Elvittem az állatorvoshoz, dr. W.-hez. Uni gyanútlanul sétált be velem a rendelőbe, csábították az ismeretlen kutya-
szagok.

Dr. W. bekötötte Uni száját, hogy ne érje harapás toklászkeresés közben. A kutya nyüszített, reszketett, állandóan húzta volna vissza a lábát az orvos kezéből. Közben segítségkérően a szemeim fürkészte. Milán jutott eszembe, az a pillanat, amikor csecsemőként elvittük őt a gyermekorvoshoz, mert az ujján az egyik köröm begyulladt, s a doktor szikével csapolta meg a gennyet. Csemeténk nézett ránk ilyen szemekkel, miközben torkaszakadtából bömbölt.

Alig vártam, hogy vége legyen a beavatkozásnak.

Nem hiszem, hogy dr. W.-t a szívébe zárta Uni...

2001. május 7.

A főnököm hetek óta pedzegeti, hogy Szegeden kellene folytatnom a munkám. Derült égből a villámcsapás. Hogy a gyerekek ne hallják, G.-nek csak a házunk udvarán mertem elmondani a kínákozó lehetőséget, amely fenekestül forgatná fel az életünket. Hétfőtől péntekig lennék Szegeden, csak hétvégeként járnék haza. Vállalható ez? G.-vel még egy darabig pro-kontra alapon simogattuk, ráncigáltuk a mézesmadzagot, de az *igen* nemsokára legyűrte a *nemet*.

Ma leköltöztem Szegedre. Lelkifurdalásom van: otthon minden G.-re és a gyerekekre szakad. A fűnyírás, a kertlocsolás, a törődés Unival.

Innentől „vasárnapi apuka” leszek.

2001. július 2.

G. délután kétségbeesetten telefonált Szolnokról, hogy Uni a pergola felőli, szúnyoghálós ajtón keresztül nyüszítve rontott a nappaliba, és lefeküdt a padlószőnyegre. Nem lehet kicsalogatni onnan, se szép szóval, se jutalomfalattal. Ellenáll a vonszolásnak is. Ilyet sose csinált. Mi történhetett vele? Meghibbant? G. szerint a szúnyoghálós ajtó fakeretét veszettül kaparta a kutya, mielőtt benyomult a lakás-

ba. A karmolások rendszeresen meg is látszanak a fán, a sűrű szövésű háló meg se kottyant neki.

Nem tudom, miféle nyugalom szállt meg, amikor otthon harag nélkül mértem fel a kárt, csak az járt folyton a fejemben, hogy mi lehetett ez az ebet.

2001. augusztus 20.

Este kilenc óra előtt G. a gyerekekkel lement a holt-tiszai stégre, hogy jobban lássák a tűzijátékot. Otthon maradtam Unival. A teraszon olvastam, a kutya a lábamhoz húzódott. Amikor az első dörrenéstől megremegett a levegő, Uni felpattant mellőlem, és izgatottan, szűkülve rohant a pergola alatti nyári házához, majd onnan a garázs melletti szélvédett beszögelléshez. De ott sem volt nyugta. Magamhoz szólítottam, hogy simogatással nyugtatgassam, ám teljesen szokatlan módon nem reagált a kiáltásomra, sőt a fütyömre se, pedig az mindig hatásos jel volt, ha kettesben mászkáltunk a környéken, s ő eltávolodott tőlem. Az ördögbe! Hát a falkavezér szava már fabatkát sem ér?!

Uni egyre feszültebben futkosott ide-oda az udvaron. A dőrejektől mintha megkergült volna. Felugrott a pergolára, és futott egyenesen a szúnyoghálós ajtó felé. A keretet ezúttal megkímélte, csak a hálón hasított rést a körmével, és már benn is lihegett a nappaliban.

Ekkor értettem meg, hogy a kutyánk fél a tűzijáték zajától, a robbanásoktól. A lakásban se maradt nyugton, halkan nyüszítve bújt a lábamhoz. Minden ízében reszketett. A fejét, a fülét simogattam, a mellkasán játékosan megtépkedtem a bundáját, beszéltem hozzá: ne félj már, te buta, hát itt vagyok melletted!

Könyörgött a szeme...

2001. november 11.

Részletre megvettük életünk első új autóját, egy metálzöld Suzukit. Persze, hogy zöldet, hiszen a kertünkben minden ilyen színű. Már a ruhatárunk is. Bezöldültünk. A kocsit Debrecenből vittem haza. Megálltam az utcán a garázs előtt, s becsöngettem a családnak. Eddig

csak kiszuperált, sokszor megbízhatatlan csotrogányokkal jártunk, de végre megvalósult az álmunk. Uni is körülöttünk ugrándozott, amikor templomi áhítattal kinyitottam a hátsó ajtót, hogy G. és a gyerekek lássanak egy vadonatúj kocsibelsőt. Uni helykínálásnak vélte a korábbi autóknál megszokott mozdulatot, s azonnal az ülésen termett sáros lábbal. Kutyára még nem kiáltottak rá úgy, mint mi négyen. Szállj ki azonnal, te bitang jószág! Még senki nem ült a hátsó ülésen, és te már össze is sározod! Tűnj a szemünk elől!

Uni a kert végébe kullogott megszégyenülten. Nem értette, hogy miért kiabáltunk rá, holott máskor mi utasítjuk, hogy pattanjon a hátsó ülésre. „Hát normálisak ezek?!”

2001. december 31.

Egész nap zengett a környék. Naplemente után gyerekes, idióta alakok petárdázásba kezdtek. A kutyánk a bejárati ajtóhoz futott, és karmolászással adta tudtul, hogy azonnal engedjük be.

A nappaliban a megszokott kockás plédjére telepedett, és folyamatosan zihált, mintha kilométereket futott volna. A félelemtől erős szagot árasztott a bundája. Csak sokára nyugodott meg, de éjfélkor a hatalmas dörrenésekre felriadt. Közelebb húzódott hozzánk. Vigasztaltuk, s boldog új évet kívántunk neki is.

2002. május 27.

Már nemcsak a petárdázás és a tűzijáték kergeti a védelmünkbe Unit, hanem az égzengés is. Az ijesztően sötét felhők közeledése közönyösen hagyja, de ha nagyon messze épp csak mordul egyet az ég, már iszkol is a lakásba.

Kutyatartó barátaink szerint ez a helyzet nem fog javulni. Sőt! Ahogyan öregszik a kutya, egyre több lesz a rigolyája.

Akárcsak az embernek...

2003. augusztus 30.

G. simogatás közben dudorokat fedezett fel Uni hasán. Nem

tűntek nagyoknak, de aggasztónak találtuk, hogy sok van belőlük. Talán nem nőnek tovább. Mert ha igen, jobb nem is gondolni rá.

Egyikünk se akarta kimondani, hogy rákos daganatokról van szó...

2003. október 27.

A daganatok növekedése nem állt meg. Az egyik ökölnyire terebélyesedett. Megmutattam dr. W.-nek, az állatorvosunknak, akitől Uni a toklászos eset óta rendületlenül fél. Miért is őrizne róla jó emléket, ha a találkozásai többnyire fájdalmas tűszúrásokkal végződtek? A doktor szerint műteni kell a kutyánkat.

2003. november 3.

Milánnal elvittük Unit W. rendelőjébe. Egy altatóinjekció után a kutya úgy szunnyadt el, hogy a szeme nyitva maradt. Beszéltem hozzá, de már nem reagált semmire. Még sosem emeltem meg Unit, fogalmam sem volt a súlyáról. Most viszont, amikor a műtőasztalra kellett helyeznünk, megtapasztaltam, hogy legalább ötvenkilós kutyánk van.

W. gyorsan dolgozott. Leborotválta a szőrzetet a daganat körül, a szikével bőrt, szövetet vágott, vérző ereket sütött el egy forrasztópáka-szerű készülékkel. Egy óra múltán a kimetszett daganatot nejlonzacskóba pottyantotta, majd a kezembe nyomta. Nézzem meg. Hát nem semmi! Utána a kisebb burjánzásokhoz látott. Végül bevarrta a sebeket.

Ebcsont beforr?

Uni egy műanyag körgallért kapott a nyakába, hogy a varratokat ne tépje el a fogával. A még mindig mélyen alvó kutyát pokrócban cipeltük az autó hátsó ülésére. Csak otthon ébredezett. Mint a család nagy betege, azonnal a legjobb ellátást kapta.

Késő este kikéredzkedett a lakásból. Hallottuk, hogy az udvaron merre jár, mert a beszűkült látótér miatt a műanyag gallér nekicsapódott a pergola faoszlopainak, lekoccolta a kerti csapot is. Mintha egy részeg ember botorkált volna a kertben.

Az orvos szerint hetekig kell viselnie a védőgallért.

2005. október 16.

Újabb daganatok türemkedtek elő Uni hasán. Szédületes gyorsasággal gyarapodtak. W. újabb műtétre várt bennünket. A kutya gyanútlanul ugrott be a kocsi hátsó ülésére. Csak akkor kezdett nyugtalankodni, amikor befordultunk az állatorvos utcájába. Pár pillanat után már minden ízében reszketett. Tudta, mi vár rá. Megvetette a lábát, s a pórázt majd kitepte a kezemből. Hosszú percekig hadakozott az ellen, hogy a rendelőbe vezessem, végül azonban megadta magát.

Ugyanaz ismétlődött, mint korábban: daganatok ki, védőgallér fel. W. annyit mondott, ha ugyanott újra kezdődik a burjánzás, már nem szabad harmadik műtétnek kitenni Unit. Egy ilyen beavatkozás iszonyú terhelést jelent egy kutyának. Lehet, hogy nem ébredne fel az altatásból.

Pedig még nyolcéves, nem számít annyira öreg kutyának.

2006. június 22.

A házunk előtt sorjázó szelídgesztenyefák megbarnult, lehullott virágait szedtem össze. Kiengedtem magam mellé az utcára Unit is. A sűrű lombok árnyékában heverészett, s ottonan figyelte a gereblyézésem.

Az egyik távolabbi szomszédunk a vizsláját sétáltatta errefelé. Az már korábban kiderült, hogy a két szuka kutya eszelős haragot érez egymás iránt: a kerítést majd szétszedik a vad incselkedésben. Semmi jót nem ígért tehát a palánk nélküli találkozásuk...

Uni felugrott, és már támadott is. Az öldöklő csatában a vizslát a horpaszán harapta meg. Ütőeret metszhetett át, mert amaz vonyítva sántikált hazafelé. Minden lépésénél ütemesen, méterekre spriccelt a vér az oldalából.

A vizsla gazdájával jóformán bele se tudtunk avatkozni a verekedésbe, mert szemvillanás alatt zajlott le. Szégyelltem magam, hogy a kutyánk majdnem halálos sebet ejtett a másikon, a gyengébben. Bocsánatkérések közepette ültem le a főre, és az izgalom keltette magas vérnyomás jeleként most éreztem először, hogy a tarkóm majd szétrobban.

A vizsla horpaszát törülközőbe csavarta a gazdája, és sietett vele az állatorvoshoz. Összevarrták az eret, életben maradt a kutya.

Arról jobb nem beszélni, hogy miket éltem át, míg visszaértek a doktortól...

2006. szeptember 19.

Milánt felvették a szegedi egyetemre. A tanévkezdés óta először jött haza velem. Uni a kerítésre ugrált, csaholt, amikor meglátott bennünket a kapuban. A járdára tett táskáinkba szimatolt, de abban most nem volt madárlátta csont. Tudtam korábbról, nem történhet meg, hogy nem adok neki valamit. Azt a csalódottságot, amit látni rajta ilyenkor...

Kénytelen voltam szólni G.-nek, hogy egy jutalomfalatot csempeessen ki a lakásból, a hátam mögé dugtam, és úgy vettem elő a megszokott „na, mit hoztam neked?” kérdéssel megtoldva, mintha Szegeden nem feledkeztem volna meg róla.

Néha az átverés mesterének érzem magam...

2007. május 12.

Uni ma tízéves. Meghúzogattuk a fülét, és fejedelmi lakomát táltunk fel neki. Bambán nézett ránk, amikor négyen egyszerre rázendítettünk a *happy birthday to you*-ra.

Egyre gyakrabban gondolok arra, mi lesz, ha jövőre Fanni is végez a szolnoki gimnáziumban, és Szegedre jelentkezik egyetemre. Hárman cihelődünk haza hétvégenként? És ha az egész család Szegedre költözne?

Csak halkan mertem duruzsolni G. fülébe a hagymázos tervem. Első hallásra berzenkedett ellene. Szó se lehet róla! Itthagyni a biztos munkahelyet, a gyerekek és az ő szülővárosát? Nem és nem!

Ja, és mi lesz Unival?

2007. december 17.

Ma volt az első alkalom, hogy Uni nem ment ki a lakásból késő

este. Csalogattuk jutalomfalattal, amire máskor azonnal ugrott, de most meg se mozdult. Vonszoltuk volna, de kitámasztotta magát. Úgy kapaszkodott a plédbe, mint egy alvó madár a biztonságot nyújtó ágba. Túlságosan megszokta öregedő kutyaként a kandallóval is fűtött nappali melegét.

Feladtuk a küzdelmet, maradhatott éjszakára a lakásban. Bár tartottunk tőle, hogy mászkálni fog, és a szőrét végighullajtja a padlószőnyegen. Reggel azonban a plédjén találtuk fekvé, nem mozdult.

Meghálálta a bizalmat.

2008. február 12.

Eldöntöttük, hogy Szegeden telepszünk le. Hálás vagyok G.-nek, hogy elszánta magát. Nem volt könnyű döntés, hiszen egy rég gyökeret vert fát szinte lehetetlen átültetni, mégis...

Nincsenek illúzióink: kertes házra egészen biztosan nem futja majd a pénzünk, tehát Unit valahol el kell helyeznünk. Az meg sem fordult a fejünkben, hogy nem vesszük magunkkal. De hová tegyük? A szegedi munkahelyem udvarára gondoltam. Ott lenne tér, s mindenki szeretné, főleg a kutyabarát kolléganők. Uninak el kellene viselnie, hogy boldog-boldogtalan simogatná, becézgetné, nassoltatná, de hát ez a sorsa egy közkutyának.

Csak petárdázás meg égzengés ne volna...

2008. május 24.

Fanni elballagott a gimnáziumából, egyúttal meghirdettem a világhálón a házunkat. Már az első napon komoly érdeklődés mutatkozott, később még többen jöttek. Mindig ugyanazt a szöveget kellett darálnom. Untam is baromira. Közben Szegeden megkezdtem a nekünk megfelelő lakások felkutatását. A sokadik után már ezt is marhára untam. Hiába, belefásul az emberfia mindenbe.

2008. július 29.

Ez a nyár a sikerek nyara számunkra.

Elkelt a házunk, Fannit felvették az egyetemre, Szegeden találtam végre lakást, amelyet a megállapodás szerint augusztus végén foglalhatunk el. Eldöntöttük azt is, hogy Unit mégsem hozzuk magunkkal Szegedre, idegen helyre, hanem G. édesanyjánál hagyjuk. Jól ismeri a kutyánkat, s az sem mellékes, hogy kertés házban lakik. A költözésig majd többször elvisszük Unit hozzá, hogy szokja a környezetet. Hátha nem lesz éles a váltás.

2008. augusztus 25.

Lázasan pakolásztunk a házban, a garázsban. G. összekötözte a könyveinket, dobozolta a ruháinkat, a tárgyainkat. Uni a kertben egy ágas-bogas tuja árnyékában gubbasztott, és az öreg kutyák közönyösségével figyelte a készülődést. Ha kiléptünk a házból, feltápászkodott ugyan, és követett bennünket az udvaron, de hamar lefeküdt a pergola alá, egy naptól védett helyre, hogy hűtse magát a betonon.

Jó ideje látszik rajta, hogy vénül. Nemcsak azért, mert őszre váltott a bajusza és az állán a szőrzete: nehezebbre esik a talpra állás. Csípőízületi diszplázia gyötri. És mintha nagyot is hallana.

Még nem sötétedett, amikor sarkig tártam a garázs melletti kiskaput. Kinyitottam a kocsí hátsó ajtaját is. Uni értett a jelből: kiszaladt a kapun, s rutinszerűen ugrott az ülésre. Nem tudhatta, honnan is tudta volna, hogy ez volt az utolsó napja ebben a kertben, ahová nyolchetes korában, tizenegy évvel ezelőtt hoztuk, s ahol az egész életét töltötte...

Ha majd az új tulajdonosok, Cs.-ék megengedik, egyszer talán visszahozzuk ide, hogy érezze a régi otthon illatát...

G. az anyósülésre telepedett. Mielőtt elindultunk volna az édesanyjához, bezártam a kiskaput, s eszembe jutott, hogy ennek a tövében Uni hány éven át várt minket hűségesen haza, ha késő délután megérkeztünk a munkából. A szomszédok mondták, hogy az egyhetes olaszországi nyaralásunkkor szinte el sem mozdult onnan, folyton az utcára kukucskált a lécek között...

G. özvegy édesanyjánál már ismerősként járta be az udvart.

Annyira lekötötték a friss szagok, hogy fel sem tűnt neki, amint G.-vel a kocsinhoz lopóztunk. A vasrácsos kapuhoz szaladt, és alig hallható nyöszörgéssel adta tudtul, hogy nem tetszik neki a távozásunk.

Hazafelé menet szívteleneknek éreztük magunkat, a kutyaérzelmek megrablóinak.

Itthon kinyitottam a kiskaput, és belém nyilallt a felismerés: itt most már valami véglegesen megváltozott.

Kiüresedett a kert.

2008. augusztus 26.

Elköltöztünk Szegedre.

2008. szeptember 17.

Meglátogattuk G. édesanyját és persze Unit. Az elmúlt hetekben a kutya és új gazdája egymásra talált. Unit több hét után láttuk. Nem örült annyira nekünk, mint vártuk volna. Nyilvánvaló volt, hogy megharagudott ránk, amiért cserbenhagytuk. A kutyáknak is van lelkük. Csalódtunk, persze, hogy csalódtunk, de mit vártunk igazából? Mi voltunk a hűtlenek, ő csak elszenvedte a kiszolgáltatottságot, és gyors érzelmi átállással reagált: erőssé vált a ragaszkodása G. édesanyjához, akit ugyanúgy a kapuban várt haza minden délután, mint korábban minket. A munkába menetet tolerálta, megértette, hogy akkor nem szabad hisztiznie, de mihelyt az asszony más irányba fordult az utcán, tudta, hogy az már nem „hivatalos” út, és nyüszítésbe kezdett, kaparta a kerítés alját. Osont volna az özvegy után szomszédolni.

Indultunk haza, s Uni elkísért bennünket az autónkhoz. G. vezekelve beszélt hozzá, hogy meglágyítsa a szívét: bocsáss meg nekünk, Manyi, tudod, nem vihettünk magunkkal Szegedre, a negyedik emeletre. Már nem tudnál lépcsőt mászni.

A kutya a kocsi hátsó ajtaja elé cammogott, leült, s szótlannul várt. Mintha csak azt mondta volna a szemével: na, jó, ennyit nyaraltam a nagyinál, de most már vigyetek haza...

2008. október 16.

Uni hasán újabb daganatok keletkeztek. Harmadszor támadta meg a gyilkos kór. Az új állatorvos nem javasolta a műtétet. Öreg már a kutya.

Uni lassú halálra ítéltetett...

Megtanácskoztuk, hogy mindaddig engedjük élni, amíg lehet, de ha a szenvedés legkisebb jelét tapasztaljuk nála, elaltatjuk.

2009. február 27.

G. édesanyja arról panaszkodott nekünk telefonon, hogy Uninak gyorsan nőnek a daganatai, és folyton nyalogatja őket. Valószínűleg így tompítja a fájdalmát. A nyelvétől lekopott a szőr a dudorokon, néhol pedig már a bőr is eltűnt, az eleven hús kandikál ki. Elfertőződhet. Kezdenek erős szagot árasztani a sebek.

Ezt magunk is tapasztaltuk, amikor egy videokamerával elutaztunk G. édesanyjához. Búcsúzni mentünk Unitól.

Milán felvette, ahogyan beszélünk hozzá, simogatjuk a fejét, pacsit kérünk, s megtépkedjük a vastag bundáját a mellén.

Amikor kiléptünk a kapun, már nem is akart utánunk jönni. Csak az orrát dugta ki a vasrácsra, s idegenül bámult ránk, hűtlenek-re. Ekkor veszítettük el őt végleg.

Rendesen furdalt a lelkiismeret. Lehajoltam hozzá, három ujjal megcirógattam az orrát hosszában, ezt tőlem mindig tűrte, és azt súgtam a fülébe: Isten veled, Manyikám! Jó kutya voltál. És ne haragudj ránk...

2009. március 15.

A mondatot, hogy nem szabad tovább kínozni Unit, én mondtam ki este telefonon G. édesanyjának. Talán nekem volt jogom hozzá.

Egy élet felett kellett döntenem...

2009. március 16.

Délután G. édesanyja hívta a lányát, hogy elmondja: Uni nincs többé...

A részleteket este tudtuk meg telefonon.

Reggel kilenc tájban az özvegy megrázta a csörgő csatos pórázt, így csalogatta ki Unit a műhely melletti vackából. A kutya összeszedte minden erejét, feltápaszkodott. Annak a bőrszíjnak, amelyet az évtizedes utcai kóborlások megbarnítottak és vékonyra koptattak, sosem tudott ellenállni.

Az állatorvos a lakásba küldte G. reszkető édesanyját, hogy kímélje a látványtól. A műhely ajtókilincséhez kötött kutya sóvárogva nézett a távolodó nő után, a fogaival meg-megrángatta a pórázt, de az nem eresztett.

A doktor megvárta, míg az asszony becsukja maga mögött az ajtót, bal kezével barátságosan megpaskolta a kutya horpaszát, a jobb kezében szorongatott fecskendővel gyorsan, gyakorlottan szúrta. Uni váratlanul megnyalta a férfi kezét. Mintha csak megköszönte volna, hogy nem okozott neki nagy fájdalmat. Aztán újra megrángatta a pórázt, várta, hogy eloldja végre az asszony, és vessen egy jutalomfalatot, mint máskor.

Az ajtó azonban nem nyílt.

A kutya támoltyogva ült le, aztán hasra feküdt, végül a keresztbe rakott mellső mancsaira hajtotta az állát, s mozdulatlanul fürkészte a bejárati üveges ajtót, amely mögött öregségében hű társát, az özvegyet sejtette.

Negyed tíz volt, amikor G. édesanyja résnyire merte elhúzni a függönyt.

A kutya ezt már nem látta...

2009. május 12.

Ma lenne tizenkét éves Uni. Március óta G. édesanyjának kertjében nyugszik. Fejfa is készült, de a látványa sokkolta a szomszédokat. Szóvá tették. Muszáj volt kiszedni.

Uni színes fényképeit kifüggesztettük a szegedi lakásunk falaira. Nincs nap, hogy ne gondolnánk rá. G. és én már álmodtunk is vele. A régi otthonunk méregzöld fűvén láttam őt ugrabugrálni ereje tel-

jében. Szemeiből különös fénytöréssel sugárzott a megfejthetetlen német juhászi okosság. Simogató álom volt.

Ha mostanában az új lakóhelyünkön petárdáznak vagy zeng az ég, egymásra licitálva sóhajtunk fel: jaj, hogy félne most Uni! S akkor is eszünkbe jut, ha a vasárnapi ebédek után a tányérunkon marad a csirkecsont vagy egy darab hús...

Azt mondják, a kutyák átveszik a betegségeket a közvetlen környezetükben élő emberektől. Meglehet, népi legendáról van szó, én mégis szeretném hinni, hogy igaz. De nem ezért vagyok hálás Bátorfia Unikumnak, a néhai játékos, okos mackónak, hanem azért, mert volt nekünk...

A tulipános ház

A számítógép után kikapcsoltam az ablakszárnyba épített, ósdi légkondicionálót is. Órák óta idegesítően rezegtette az üveget, amelyet már alig tartott a szétszáradt gitt. Korábban egy éknek összehajtogatott A/4-es papírt dugtam a műanyag váz és a lamellákat védő rekesz közé, hogy csillapítsam a rezonálást, de még így is nehezen viseltem a zajt.

Az íróasztalomon eloltottam a lámpát, s a csukott ablak elé léptem. A kinti neonok halványsárgán beszűrődő fénye lassan oldotta az irodai félhomályt. Lenn, a parkban a júliusi éjszaka mint egy részeg hajléktalan, hanyatt feküdt a fűvön. Jobb karja maga mellett hevert, bal kézfeje tarjagosra égett homlokán pihent. Jajtalanul, egyenletesen szuszogott.

A szemem sarkából véletlenül kaptam el az asztali digitális óra világító számait, amint az ablaküvegen tükröződve nullára fordultak. Mióta későn fekszem, idestova két évtizede már, kizökönt ez az időmezsgye, az elmúlás töredék pillanata, ami alatt az elektronok is legfeljebb negyed kört írnak le az atommag körül.

Széles terpeszbe csúsztam, mintha csak az egyik lábammal a tegnapban, a másikkal a holnapban toporognék. Könyököm az ablakpárkányra támasztottam, s bámultam az utcai lámpától hajóvitorlányi árnyékot növesztett nyárfákat. Nap mint nap alattuk jártam el a tér túloldalán ásítózó, vörös téglás sarokházi lakásomba. Tavasszal rühelltem ezeket a góliátokat, mert a pihéiket az arcomba hordta a szél, és besodorta az ablakokon is. Bokáig gázoltam a puha, vattaszerű szöszökben. És azért sem szerettem őket, mert a koronájukkal agyonnyomták azt a zömökebb nyárfát, amelynek a kéregsebe női szeméremtestet formázott. Rajzolni, faragni sem lehetett volna szebbet. Amikor először megláttam, nem volt kérdés többé, hogy reggelente, munkába menet, erre a különös képződményre pillantsak-e, vagy kőre lépjek én.

A templomóra negyed egyet ütött.

Hazaindultam az Sz. utcai sarokházba. Haza... – szalad a szó még most is a klaviatúrámra, holott az a társasházi lakás nem az ott-honom volt. Albérletben éltem, egyedül, és sokkal inkább ágyrajárónak tekintettem magam, semmint lakónak. Ágy, asztal, két szék, ötágú csillár, melyben összesen két izzó pislákol, kis képernyős televízió és citromsárga fal, ez jelentette az életteremet. Pár könyvet azért odahurcoltam, hogy a kényszerű magányban az olvasás segítsen megőrizni a szókincsem, s a munkahelyemen, a köszönésen túl, legalább összefüggésszerű mondatokat tudjak kipréselni magamból.

Rákanyarodtam a parkot átszelő tipegőkővekre, amelyek az Sz. utcáig vezettek. A házunkhoz érve visszafogtam a lépteim, mert a kútmélyi csendben furcsa zaj ütötte meg a fülem. A szemközti, fehérre meszelt magasföldszinti házból, amelynek az utcai homlokzatára kék gipsztulipánok kapaszkodtak, női sikkantások szüremlettek ki. Mit sikkantások! Inkább harsogó, kéjes sikolyok, amiktől előbb zavartan mosolyog magában az ember, aztán kikerekedik a szeme, végül a sárga irigység úgy vágja gyomorszájon, hogy hörögve kapkod levegő után.

A ház, amely új lakókat fogadott be, évek óta gazdátlanul állt, leeresztett redőnyökkel, vihartól megbicsaklott tetőantennával. A környék házigalambjai korán megneszelték az itteni nyugalmat, és tömegével lepték el a padlásteret. Napközben majd mindegyik kúpcserépen gubbasztott egy-egy.

Pornófilmet nézhetnek odabenn, tűnődtem. De nem, mégsem, azoknak a röhejes utószinkronizálásoknak más az akusztikájuk. „Oh, yes, yes, yes! Fuck me, baby, fuck me! Oh, uh, wow, yes, yes, yes!” Vagy: „tiefe, tiefe!”, ha német a film. Orosz enyelgést még nem hallottam filmen. Nem volna érdektelen...

A kapunkban már egy fikarcnyi kétségem sem volt, hogy nagyon is valóságos aktusba csöppentem fiútanúként. Felkeltette a kíváncsiságomat az arctalan hölgy, akinek a hangjához mutatós pofit próbáltam társítani, és persze káprázatos testet hatalmas mellekkel,

érzéki málnaszájjal, formás fenékkal. De az is benne volt a pakliban, hogy a képzelgéseim tárgya valójában egy elől deszka, hátul lécszerű aszott nyanya, aki reggel, rúzs híján, a hüvelykujjával ír szerelmes üzenetet a tükörre.

Fény nem derengett a lakásban. A hézagosan leeresztett redőny mögött a hölgy temperamentumosan élvezte a kényeztetést. Hitelesnek tetszett a visongása, bár az is megfordult a fejében, hogy a másikat csak számításból ingerelte, s így játszott rá az együttlét örömeire, mert nagyon is tisztában volt vele: a férfiak imádják visszaigazolván látni önnön bikaságukat. Arra pedig egyenesen mérget vettem volna, hogy az a jámbor hím ott, benn könyvtárnyi irodalmat olvashatott már a korai magömlés elleni módszerekről.

Megmarkoltam a lépcsőházi ajtónk kilincsét, a kulcsot elfordítottam a zárban, de nem akaródzott belépni. Azon kaptam magam, hogy irgalmatlanul vonz a nő örömködése. Csak nehogy meglásson valaki a házból, szalasztottam körbe óvatosan a fejem a nyakamon.

Mit hinnének rólam?

Húztam-vontam magam kifelé meg befelé az ajtón, már kezdtem belefáradni a saját taszigálásomba. Heveny önutálat fogott el. Idáig sülyyedtem, hogy megbabonáz mások élvezkedése? Ezt el sem merem mondani senkinek. Pedig a baráti körömben biztosan sikerem lenne, ha sörözés közben mesélnék ennek a nőnek a zabolátlanságáról. A kujonságban tejtestvér kollégám azonnal rávágná: turbófeltöltéses lehet a bige, megérne egy patront. Hármában megtudná, merre lakik a jóisten. Vagy mi tudnánk meg.

Krákogás rondított a nyögésekkel szabdalt csendbe. Tekintetem a magasban sorjázó erkélyekre tévedt. Majdnem mindegyiken álldogált egy-egy férfiú. A sarki lámpa nyalábjai átszűrődtek a lombokon, s L. úr világos trikójára kúsztak. A pocakos, szemüveges férfi a korlátján körbefutó muskátlis ládák közé rejtőzött. Éppenséggel vaskos virágkarónak is nézhettem volna, olyan mozdulatlanul cövekelte le. Csak az ütemesen felparázsló cigarettája jelezte, hogy lélegzik.

Vele még a köszönésig sem jutottunk el. Éjszakánként jártam ha-

za, s nem találkoztunk. Illetve egyszer váltottunk szót, de abban sem volt köszönet. Történt, hogy jócskán elmúlt éjfél, amikor hazabotorkáltam, s a bejárati ajtó zárjába toltam volna a kulcsom. Valaki azonban beletörte a sajátját, és úgy hagyta. Ott álltam tanácstalanul. Sorra vettem a lehetőségeket. Csárli, a másodikon lakó lépcsőházi ismerősöm, akihez lelkifurdalás nélkül fordulhattam volna, épp üdült. Gondoltam, találmra felcsöngetek egy lakásba, hogy a berregős mágneszárral engedjenek be. L. urat pécéztem ki, mert jó hangzásúnak találtam a nevét. Álmosan, leplezetlen dühvel rohant ki az erkélyre:

– Mit akar? Ki a picsa maga? – ordított le.

Mint akit hasba rúgott egy pillérlábú muraközi, teljesen ledermedtem. Abban a helyzetben nem volt tanácsos vitát nyitnom a jó modorról, ha az ágyamban akartam aludni. Finomkodóra váltottam: elnézést kérek, uram, itt lakom a házban már vagy három éve, a földszinten. A kulcsot a zárba törték, beengedne?

– Oszt’ mi a francért engem ébresztett fel, he? Én fél ötkor kelek! A kurva életben!

Így, n-nel a végén. Azt hiszem, műveltnek akart mutatkozni. Duzzogva, de megnyomta a nyitógombot. A felesége rekedten sipítózott bentről: ki volt az?

– Valami rohadék albérlő! – bömbölt vissza L. úr. A szidalmazásomba beleszótt még a tőlem kétszázhusz kilométerre lakó édesanyámat is. Szegény erős csuklásra ébredhetett azon az éjszakán.

Másnap L. úrnak az első dolga volt bepanaszolni a lakástulajdonosomnál, hogy mekkora barom vagyok, és legyen nyugodt, legközelebb inkább hosszában vágja fel az ereit, de juszt sem ereszt be.

Így ismertem meg ezt a jó szándékú, segítőkész embert. Gondoltam, alkalomadtán azért a tudomására hozom, hogy fordultatos káromkodásai ellenére a középfokúnál egy kicsit gyengébbnek érzem a magyarját.

Közvetlenül fölöttem, az első emeleten a fények jobban megvilágították a nagyothalló, majdnem kopasz P. urat, akinek elsőként mutatkoztam be a házba költözésemtől. Mindig megborzongatott vá-

szonfehér, szikár arca, amelyen leírhatatlan, erjedt fájdalom terült szét. Azelőtt sosem láttam az erkélyén késő este. Lefittyedt ajkakkal ült egy műanyag karosszékben, mint akinek abszolút közömbösek a szerelem zaftos zajai, és csak levegőzik a szabadban. A keze árulta el, hogy mégis érdekli valami a külvilágból, mert kitartóan babrálta az ölében az ótvar régi hallókészüléke hangerőgombját.

A ház legeredetibb figurája a vékonydongájú, kótyagos Csárli sem hiányozhatott a férfikörből. A másodikon hajolt a korlátra fehér csíkos, sötét fürdőköntösében, amely a csípője magasságában arasznyira kidudorodott. Köszönni akartam neki, meg valami szellemeset felszólítani, de attól tartottam, ha megijed, és hirtelen fordul oldalra, a korlátvasak kárt tehetnek benne.

A lépcsőházban futottunk össze jó párszor, és rögtön tegeződve kezdtünk beszélgetni, mert nagyjából egykorúak voltunk. A kinyúlt pólójával, aminek az elülső részén feltűnő karikatúra harsánykodott, azonnal levett a lábamról. Apró halak masíroztak szép sorban egy befőttesüvegbe, alattuk a felirat: RUSZLIK, HAZA!

Hasonszőrűt sejthetett bennem, mert szívesen hozakodott elő sikamlós nagyotmondásokkal. Élvezte a saját vagány dumáját. Még a világ kínjait arcán hordozó P. úr és kevésbé ellenszenves felesége is rötyögött a hülye beszólásain. Amit nem is nagyon értettem, mert nekik első látásra is annyi humorérzékük volt, mint egy fonnyadt uborkának.

Csárli már a kezdet kezdetén meglepően őszintén viszonyult hozzám. Talán túlon túl is. Nem tudom, miért tisztelt meg a bizalmával, aminek az egyik látható jele az volt, hogy a munkahelyéről, a halászati szövetkezetből lopott pontyokat olcsón, sőt néha ingyen tukmálta rám. Minden alkalommal emlékeztetnem kellett rá, hogy a sütés-főzés kimaradt az életemből, és voltaképp edényeim sincsenek.

Szóval a fene sem volt kíváncsi Csárli őszinteségi rohamaira, mégis elkottyantotta nekem mint folyosói pszichológusnak, hogy születetten jobboldali, és gyűjt mindenféle relikviát. A vaskeresztek meg az efféle tárgyak térdremegésre izgatták. Szálasi nyughelyét is firtat-

ta, hátha én tudom. Azt hittem, ugrat, és ez is csak egy szem a marék-számra szórt rizsájából, de nem látszott nagyon viccesnek. A meghökkenésem később tetézte, hogy a földszinti kerékpártárolóban megpillantottam a rikító sárgára mázolt biciklijét, amelyről már beszélt nekem: tényleg hiányzott a bal oldali kormány. VASFŰRESSZEL VÁGTA LE, S ÚGY KÖZLEKEDETT VELE.

Kezdttem komolyan venni a pasas eszmei elkötelezettségét.

A szomszédban sikoltozó hölgy végre eljutott a csúcsra. Empatikusságom lévén szorítottam neki, és szívből reméltem, hogy hepienddel végződik a bujálkodása. Kedvem lett volna rikkantani, mint ahogyan az infantilis amerikai filmekben szoktak: sikerült, sikerült! Vagy tapsolni, lábbal dübögni, vörös rózsákat fűzni az ablakredőny részébe. Csak hát mindennek van határa, a bunkóságnak főleg.

Mit lehet mentségül felhozni? Jószerével semmit. Mióta a világ világ, űzi a férfiembert a génekbe kódolt, örök kíváncsiság: miért is izgatóbb a szomszéd nője, már ha nem olyasféle fegyelmezett típusról van szó, akinek tükröt kell tartani a szája elé szeretkezés közben, s így tapasztalni meg, hogy egyáltalán lélegzik-e.

L. úr elnyomta a cigijét, nyújtózott egyet, és a lakásába vonszolta magát. Feltápáskodott a székéből P. úr is, a fülhallgató zsinórját a tenyerére csévélte. Csárli biccentett nekem, még a mutatóujjával is a homlokára bökött, aztán sarkon fordult. Ha most itt van a barátnője a nyavalyásnak, másodpercek múlva letépi róla a hálóinget, csikorgattam a fogam.

A földszinti garzonomban még a szokottnál is sivárabbnak éreztem a kétszemélyes ágyamat. Fáradtan dőltem rá, s azonnal lehunytam a szemem. Egy darabig nem tudtam elaludni: a korábbi hangjáték zakatolt az agyamban.

Álmomban finom női sikkantások cirógatták a dobhártyámat. Egy karcsú kolléganőm meztelenül bájolgott előttem, tűélesen láttam az idomait, de átkeltek az éveken a régi, kedves barátnők is. Kacárástak, kellették magukat. Végül csak egyetlenegy hibátlan test vonaglott tőlem karnyújtásnyira. Az arcát néztem volna, de takarta a ha-

ja. Világosbarna, dús, lágyan hullámszó volt az a hajzat, mint a manapság már elhízott Kirstie Alley amerikai filmsztáré fénykorában.

Szólt hozzám. A beszédhangja gordonkahúrokon bűgött, aztán váratlanul átcsapott erotikus sivalkodásba. Elképedtem: hogyan tud egy alt hangú teremtés minden erőlködés nélkül koloratúrszopránba felkapaszkodni?

Bőrfotelbe huppant, a fejét leszegte, s kezeivel a melleit kezdte simogatni. Kiszáradt a torkom, nyelési kényszer gyötört, mert tudtam álomban is, hogy fölösleges nógatnom őt, nem áll meg félúton. A lábait felhúzta, és a combját óvatosan széttárta. Kigúvadt szemgolyóim már a térdét verdesték. Édes jóistenkém, ez a nő nem teketóriázik, megmutatja nekem a létező igazságok egyikét! És akkor ott, a moccsanatlan mélységben farkasszemet néztem a házunk előtti nyárfa piszkosszürke kéregsebével, amely nélkül, konok hitem szerint, nem volt számomra szerencsés napkezdet, és folytatás sem.

Reggel a lépcsőházban találkoztam Csárlival. Nagy hangot eresztett, mint aki egyenesen a kocsmából érkezett két feles és két korsó sör után: te, nem gondolod, hogy ennek a nőnek fizetni kellene azért, mert feldobja a környék szexuális életét? Én az éjszaka úgy meg...

És a jó Csárli felröppentette ordenáré poénjainak galambraját: Honoluluról, elrejtett gyíkról, több menetről, sőt menethegyekről hadovált. A méreates zagyvaságok hallatán elővettem az ilyen esetekre tartogatott dadaista mondatomat: az éjszaka én is olyan jót... aludtam, mint egy rozsdás vaságy alatt porosodó térdkalács. Érted?

Érteni vélte. Ebben maradtunk.

Kiléptem az utcára. Nem fordultam azonnal balra, a munkahelyem felé, mint máskor. Nappali fényben akartam szemügyre venni a földi gyönyörök hajlékát. A redőnyöket már felhúzták. A polgári házakhoz képest alacsony, világoskékre mázolt lemezkerítés fölél két körtefa nyúlt, a törzsük közé ruhaszárító zsinórt feszítettek. Az udvaron valaki épp teregetett. Akkurátusan kisimította a madzagra dobott ruhákat, lepedőket, és mindegyikre két csipeszt aggatott. Akárhány-

szor a magasba szökött a karja, a zárt kerítés miatt őt magát nem, csak a csuklójáig láttam a kézfejét. Vékony ujján karikagyűrű csillant. A körmei festetleneknek tűntek.

Egy héttel később úgy értem haza éjszaka, hogy már messziről láttam, a tulipános ház egyik ablakában fény derengett, a redőnyt nem engedték le. A lámpa nem a szobában égett, hanem azon túl, a fürdőszobában, de a helyiségek ajtai egy vonalba estek, ezért egészen odáig lehetett látni az utcáról.

A szemben lévő tükör előtt álldogált, nekem épp háttal, az erotikus hangok felkent papnője. Almazöld, ujjatlan hálóingben fésülgette rövid, kese haját, ami nyomokban sem emlékeztetett Kirstie Alley dús sörényére. Hiába pipiskedtem és módosítottam lábujjhegyen balettozva a látószöget, a magasföldszint átkaként a vállainál lejjebb nem mustrálhattam az alakját.

A hölgy fogat mosott. A kagyló fölé hajolt, majd felegyenesegett, de mindvégig a saját tükörképének takarásában téblábolt. Kezdett bosszantani a dolog. Fordulj már oldalra, te átkozott némbor, torporzékoltam magamban, nem lehet igaz, hogy még a profilod is eldugod előlem!

A fogkefáját a poharába ejtette, megtörölte a kezét. Az ujjaival lazán a frizurájába túrt. Pár pillanatig illegette magát a tükörben, mint egy pendülő bakfis, aztán mielőtt megfordult volna, a villanykapcsolóhoz nyúlt, és elillant a sötétben.

– Na, ma is lesz utcaszínház? Fogadjunk, hogy ezek cédét akarnak kiadni! – jópofizott Csárli, amikor összefutottunk a kapunkban. – Képzeld, öregem, én láttam az ágytrösztöt tegnap. Nem egy nagy durranás. Ki nem nézné belőle az ember. Jók a dudái, de szerintem szilikonosak. Rábaszna, ha egyszer sündisznókat szorítana a melléhez.

A változó létszámú, audioperverz férfikörből egy idő után kiléptem. Vagy inkább kimenekültem. Kezdett bőszíteni, hogy a párocska valósággal sportot űzött a szerelmeskedéseiből. Még ha egyszer vagy kétszer megfeledkeztek volna magukról, bánja kánya, de rendszerezen! Már arra is gondoltam, direkt az utca lakóit akarták felizgatni a

visongásukkal, a redőny mögül pedig figyelték, hogy a sok kéjsóvár férfi csorgatja a nyálát, ők meg az arcukat a párnájukba fúrták, úgy röhögtek rajtunk.

A nyár végéig még néhány sivalkodás a lépcsőházba kergetett az utcáról. A többiek kitartóan ejtőztek az erkélyeken esős, tintasötét éjszakákon is. Cigarettaztak, krákogtak, és tán beszélgetésbe is elegyedtek egymással. Mert a focin kívül akadnak még fontos témák, amik nyájba terelik a férfiembereket.

Augusztus utóján meghozta a szerencsét a nyárfakabalám: elcihelődhettem az Sz. utcából. Kocsival mentem a ruháimért. Egyedül Csárlíhoz szaladtam fel elköszönni. Hátba veregettük egymást, mint ha világeletünkben a legjobb barátok lettünk volna. Az ajtóból visszafordulva udvariasságból érdeklődtem a barátnőjéről is, akit láttam a házban néhányszor. Szavai szerint unta már a lotyót, szántszándékkal szégyenítette meg és hagyta ott: egy aktus után áfás számlát kért tőle. Ez tipikusan csárlis megoldás volt.

Hat év után utoljára léptem ki sanyarú albérletem kapuján. Reménykedtem, hogy valami véletlen folytán az utcán egyszerre nyitjuk egymásra az ajtainkat a visongó hölgygel, s feltűnés nélkül terelhetem őt a látósugaramba. A tulipános ház azonban kihaltnak tűnt azon a kései délutánon. A galambok messze, a határban kószálhattak, s a két körtefa között üresen himbálózott a ruhaszárító kötél.

A szélvédő mögül még egyszer a nyárfám kéregrajzára emeltem a szemem, aztán gázt adtam, és meg sem álltam a Fölsővárosban megbúvó lakásig, amely a kényszerű tengődések után végre a saját otthonom lett. A költözéskor nem vettem észre, csak később, hogy a társasházunk előtti egyke vadgesztenyefának ugyancsak női szeméremtestre hajazó kéregsebe van, mégpedig a tövétől bő arasznyival fentebb. Bánatomra a fa alatt parkoló autók egyre magasabbra tornyozzák a sarat esőzéskor, s a jel úgy fogyogat, mint a hold tányérja. Nemsokára elnyeli a föld, attól tartok.

Éjszakánként nem visong senki a házunkban. Legfeljebb az alattunk lakó kisgyerekek tesztelik reggelente a lépcsőház akusztikáját,

amikor óvodába taszigálják őket. A harmadikon egy középkorú nő szokott anyaszült meztelenül napozni. Ő azonban némán sütteti magát rózsaszín leanderekkel körülvelt teraszán. A ritkás levelek miatt szerencsére jól kivehetően. Amikor hanyatt fekszik, eszembe jut az Sz. utcai nyárfa kéregsebe, amelyhez foghatót még sehol sem láttam. Igazán formás volt, vonzotta a tekintetet cefetül. Legalábbis az enyémet. Már megbocsátottam neki, hogy a varázsereje egyszer cserbenhagyott: amíg ott éltem, a tulipános ház sikítózó tündérkéjét nem sikerült megpillantanom.

Azóta sem.

Az élet értelme

A hátizsákos biciklis minden reggel ugyanazon az útvonalon teker a munkahelyére. Az Oskola utca után, a dóm mellett jobbra fordult, s az Árpád tér irányába pedálozott tovább. Az egyetem rektori épületének sarkához érve hegyezni kezdte a fülét, hogy a városi zajokból kiszűrje az öreg cigány hegedűjének összetéveszthetetlen hangját. A muzsikos, aki valamikor városszerte jegyzett bandákban, damasztabroszos vendéglőkben játszott, ősztől késő tavaszig karnyújtásnyira cövekelt le attól a szökökúttól, amelynek vízsugarai híres slágerek ütemére lövelltek a magasba.

– A jóisten dobra verhetné már a telet! – nyílt meg az öreg a biciklis láttán. A két férfi a térről ismerte egymást, de a beszélgetéseik jobbára az időjárásra szorítkoztak. Az öreg csak egyszer tett kivételt. Nem tudni, miért, arra a régi balatoni nyárra emlékezett, amikor a siófoki móló vadgesztenyefái alatt éjszakákba nyúlóan húzta a külföldi turisták fülébe.

A biciklist ellágyította az öreg téllel bajuszt akasztó konoksága. A járókelők azonban, kevés kivételtől eltekintve, restek voltak a pénztárcájuk után nyúlni. Talán a közöny gyűrte le őket már réges-rég, mások meg egyszerűen nem óhajtottak bíbelődni a kesztyűjükkel, a táskájukkal, a kabátgombjukkal. Még egy árva pillantásra sem méltatták a zenészt, pedig a dallamok éppúgy az ő füleikbe is lopóztak, mint azokéba, akikből még nem vezett ki valami. Valami, amit együttérzésnek, könyörületnek szoktak nevezni.

Az öreg nem panaszkodott az emberekre, csak az időjárásra, kivált a szélre, mert az cudarul incselkedett vele. Hol a kabátujjába osont, hol az ingnyaka mögé, hol pedig a tér nyírfáiról tördelt vékony gallyakat a sapkájára és a hegedűjére.

– Kátyúba ragadt a tavasz – kapta el a fonalat a biciklis. – Nem akar ideérni.

– Hát nem, az anyja keservit! – mordult az öreg, s a hegedűt indulatosan kapta le az állá alól. A virágágyás magasított, jéghideg kőfalára ült, a hangszert a mellkasának támasztotta. Az egyik hűrt a jobb hüvelykujjával pendítette meg, a bal kezével pedig srófolt egy picit a hangolókulcon. Csak úgy, föltre. Amint végzett, dühösen ócsárolni kezdte a hegedűt: ez egy repedt fadarab, tűzre való kacat, ezön nem löhet rëndösen játszani, a fene önné mög! De nincs pénz másakra! Aztán visszabattyogott arra a kéttenyérfyi hullámpapírra, amit felfázás ellen terített az aszfaltra, s úgy állt a közepére, mintha egy uszodai rajtkőről készült volna fejest ugrani. Az ezerszer elátkozott hegedűt rutinmozdulattal szorította a nyakához, és a vonót meglódította a húrokon. Latinovits meg Ruttkai hangján szakadtak fel a dallamok, amelyek a magány ködébe csavarodva fonták körbe József Attila bronzszobrát, aztán a fák zúzmarás ágai közé kúsztak, onnan meg a szürke égbolt felé.

A biciklis végigmérte az alacsony termetű férfit. Évek óta ugyanazt a bokáig érő, sötétkék kabátot viselte, amely valószínűleg alig védte a hidegtől, de ő úgy feszített benne, mint aki vastag bundában téblábol. Sapkát ugyan hordott, de sálat már nem. A kesztyű meg szóba sem jöhetett. Még a markát sem lehelte meg.

Két nóta között az öreg a cipője orrával pöckölte szét a kottafejeket a kövezeten, aztán behunyta a szemét, és ide-oda szökkent a húrokon, mintha vasúti vágányok talpfáin lépdelt volna. A karácsony, a szilveszter, a farsang már apró ponttá zsugorodott mögötte, de ő ment előre rendíthetetlenül a látóhatáron elnyúló, málnaízű nyárba, a síófo-ki vadgesztenyefák árnyékába.

A fogólapon egyre szaporábban kergették egymást az ujjai. Nemsokára már kötésig gázolt a hangjegyekben, de csak húzta, húzta elkékült ajkakkal, állhatatosan.

– Isten tenyere alá kellene kéredzkednie, hogy melegegjen egy kicsit! – zökkentette vissza az öreget a télbe a biciklis, aki karba tett kézzel ült a kerékpárján, és hallgatta a zenét. Nem is annyira az ütötköpött slágerek érdekelték, hanem az öreg elszántsága. Hogy nyújtsa

egy kicsit a beszélgetést, még egy százast dobott a hegedűtokba. Amikor a kesztyűjét visszahúzta a kezére, egy udvariasnak gondolt kérdéssel toldotta meg a társalgást:

– Hogy bírja ebben a szörnyű hidegben?

A cigány férfinak egyszeriben elillant a kedve a beszélgetéstől. Csak egy közömbös grimaszra futotta, ami annyit tett: mit is mondhatnék?

A biciklis belátta, hogy ennél eredetibbet is kérdezhetett volna. Mert hát hogyan lehet egy húros hangszeren fagyponthoz alatt játszani, amikor a szél ingerülten bukdácsol a kézfej zsinórnai erein, s dermed a vér, gémberekednek az ujjak? Másoknak még kesztyűben is átfagy a kezük. És vannak helyzetek, amikor az alkohol sem segít. Legalábbis nem sokat.

Mélyen az öreg szemébe nézett. Várta a választ, noha sejtette, mire számíthat: szükség van egy kis nyugdíj-kiegészítésre, mert nincs már munka sehol, a cigányzenészek nem kellenek, a vendéglátásban másféle szelek fújnak, élni meg kell – sorolta magában a sablonokat, és várta rá a rímélést.

A cigány férfi kihátrált a szempárbajból. Egy darabig másfelé kalandozott, végül azonban megszánta a biciklist. Mielőtt megszólalt volna, a hegedűt és a vonót egyszerre eresztette le a kabátja mellé. Peckesen kihúzta magát, mint aki valami nagyon fontosat akar mondani.

– Tetszik tudni, neköm a muzsika az életöm értelme.

Láthatóan nem várt reakciót, mert a hegedűt villámgyorsan az állához nyomta, és már siklatta is a vonót a húrokon, hogy az igazát példázza.

A biciklis szótlánul bámulta a férfit. Nem ilyen feleletet remélt. Hát semmi nélkülözés, éhezés és egyéb panasz? Vannak még emberek, akiknek nem földhözragadt dolgokról szól az életük? A maga korában valószínűleg Bach sem gondolhatta másként, amikor fűtetlen templomokban nyomkodta az orgonák billentyűit, és csodálatos toccaták, fúgák szaladtak ki az ujjai alól.

Ilyen egyszerű lenne ez?

A biciklisnek fényes jókedve kerekedett. Legszívesebben megveregette volna az öreg vállát, de nem akart lekezelő lenni. Csak annyit motyogott félhangosan, hogy becsülöm magát, aztán felpattant a nyeregbe, és elkarikázott a Kálvária sugárút felé.

A cigány férfi hosszan nézett utána, majd egy hanyag mozdulattal lesöpörte a fekete kottafejeket a hegedűjéről, és újabb nótába kezdett. Kitartóan, alázattal játszott, míg a nap a tér sarkán terpeszkedő Nagyaruház mögé nem bukott.

SZILÁNKOK

Idegen ég alatt

A második világégés keleti győzteseinek magyar civilek és fogságba esett katonák tömegeit kényszerítették a zsarnoki törvényekkel összetákolt uráli táborokba. Vétlen nők és férfiak sínylődtek heteken át a huzatos vagonokban az elvesztett szabadság miatti tébolyult dühvel, félelemben, kicsordult fájdalommal. Mire alattuk már nem rohantak a vasúti talpfák, ezerszer törettek meg, s a nehéz vagonajtók nyikordulásakor csupán riadt, állati sorba taszított teremtmények hunyorgtak a fénybe.

Ki hóhullásban, ki nyárfapihe-kavargásban gyalogolt át kapuján annak a lágernek, amely sokuk számára az utolsó állomás volt a földi életben. Ha bíztak is a hatalom csalárd ígéretében vagy a látóhatáron aranyló hagymakupolák vigaszában, keserűen tapasztalhatták meg, hogy az idegen égbe kiáltott fohászokat elnyeli a messzeség...

Más ország, más Isten.

Az évek hétrét görnyedve, bevérzett szemmel vánszorogtak. A hosszú telekre kurta nyarak feleltek, s a munkatáborok szögesdrótjain fennakadtak a hazairamodó álmok is. Az idő pedig könyörtelenül temetett napfényt, halottat, bársonyos reményt. Nyomában tízezrek buktak névtelenül tömegsírokba, gödrökbe a vasúti töltések mentén, a fenyvesekben anélkül, hogy megpillanthatták volna még egyszer a szülőhazájukat.

Emléküket csak a szibériai szelek görgették tovább.

Napjainkban, egymástól ezer kilométerekre szétszórta, a hantok nélküli sírokra közös gránit- és bazaltkövek nehezednek, amelyek nyelvünkön is üzennek a vándoroknak: vigyék hírül az otthoniaknak, a tundra, a tajga és a sztyeppék földjében porladó magyarok egy lelkiismeretlen kornak és torz szüleményének, a csillagos eszmének estek áldozatul.

Két emberöltő telt el ama borzalom óta, és jóllehet félelem nél-

kül pergethetjük tenyerünkre az igazság morzsáit, még ma is ritkán
kondulnak harangok az Urálban nyugvó halottakért és a hazatértekért.

Az ő emlékükné adózik ez a film.

Uráli napló

2012. június 29.

A repülőtéren gyorsan megtaláltam a csoportot Havasi Jancsi kollégám révén. Ő volt a támpont. A többieket most láttam először. Jórészt magyarországi svábok, akik a málenkij robotra elhurcolt felmenőik nyomát szándékoznak felkutatni Oroszországban. Pár napja e-mailben állapotot meg az egyik útitárssal, Stumpf Bálint sárospataki borással, hogy vállalom egy üveg ajándéknak szánt tokaji bor szállítását a bőröndömben. A terminálban egy helyett azonban mindjárt hármat is rám tukmált a testes, szemüveges férfi.

A csoportvezető, Kretz Nóra nyugdíjas gyógypedagógus, uniós pályázatokat ostromolt az útiköltség fedezésére. Eddig csak telefonon váltottunk szót. Nagyjából ilyennek képzeltem: hamisítatlan szőke haj, világító kék szemek. A ruszin származású fakereskedő, Csehily József a Kárpátaljáról költözött Pécsre. Szalmakalapot hord, jól beszél oroszul. Már a repülőn szolgálatba helyezte magát, ha valakinek gondja támadt az orosz nyelvvel.

Még nem tudom mindenkiről, hogy kicsoda, de majd összerázodunk.

A Budapest–Moszkva-repülőúton a stewardessek hagyományos étket szolgáltak fel: orosz hússaláta, kenyér, hozzá sütemény, vaj volt a menü műanyag evőeszközökkel. Sokkal hangulatosabb, mint manapság egy aszott szendvics a méreg drága nyugati járatokon. Igaz viszont, hogy alkohol csak pénzért adtak a gépen. Négy euróba került egy kis dobozos sör.

Moszkvába, itteni idő szerint, éjfél után érkeztünk meg. A hangárnyi terminál nem volt kihalt, de csak olyankor élénkült fel, s bőmbölt a hangosbemondó is, amikor hajnal felé gép indult vagy érkezett. Aztán hosszú csend. Próbáltam írni, de mire belelendültem, a lapto-

pom jelzett, hogy hamarosan lemerül. Otthon nem töltöttem fel az ak-siját. Bosszantott.

Akár Párizsban is érezhetné magát az ember, ha a terminál cirill betűs feliratait letakarnánk. Ugyanazok a termékek sorakoznak, mint bárhol Európában. Az eladók, a reptéri alkalmazottak viszont még annyit sem mosolyognak, mint nálunk, nem hogy Nyugaton. Szűrős szemekkel néznek rám. Mintha zavarná őket, hogy vásárolni merészelek tőlük. A harsányság, a nyersség természetesnek tűnik.

Az éjszaka nehéz óráiban próbáltuk egymást ébren tartani a társakkal, nehogy lába keljen valamelyik csomagunknak. Várakozás közben hosszasan beszélgettem a pécsi megyei múzeum igazgatóhelyettesével, Müller Judittal, akit fölöttébb érdekelt a második világháború után hadifogságban meghalt és Nyizsnyij Tagilban eltemetett nagyapám története. Nem beszéltem hangosan, mégis meghallották a szavaimat mások is, így hamar híre ment, hogy az utazásomnak konkrét célja van. Havasi Jancsi, aki „civilben” a hadisírok, lágerek elszánt kutatója, már jó előre figyelmeztetett, hogy ne legyenek illúzióim, mert valószínűleg nem lelem meg a sírt, ugyanis nem gondolja senki a temetőket arrafelé. Hajlok rá, hogy egy gazos, lepusztult területre bukkanunk, de olyan közel leszek a nagyapámhoz, mint még soha senki a családból az elmúlt hatvanhét évben.

Június 30.

A gépünk reggel indult Permbe. Ezek a repülők szerencsére már nem a régi „kávédarálók”, amelyeknek a motorját kalapáccsal kellett oldalba verni az induláshoz. Sugárhajtású gépparkja van az Aeroflotnak belföldön is.

Amikor megérkeztünk Permbe, a kiskunborzasztói vasútállomásra emlékeztető terminálra (otthonról számítva négyórányi időzónát léptünk át), már dél volt, harmincfokos meleg. Egy kisebb busz jött értünk, kényelmesen elfértünk benne, és még légkondija is volt. A szállodánk, a Centralnaja, finoman szólva sem nyerte el a tetszésem: az udvarán méteres gazokat ringat a szél. A szoba levegője ápo-

rodott. Ahhoz képest, hogy szép summát gombolt le rólunk a hotel, a szolgáltatás nem éri el az árért remélt színvonalat.

Havasi Jancsival vagyok egy szobában. Délután az elmaradt éjszakai alvást próbáltam behozni, de mindössze két órát szunyókáltam. Utána pénzt szerettem volna váltani. Dupka Györgynek, a kárpátaljai írónak a titkárnője segített váltóhelyet találni. Az ifjú szőkeséget Fuchs Andreának hívják, magyar származású, de sváb gyökerekkel. Mivel orosz iskolába járt, enyhe akcentussal beszél magyarul.

Megérkezett hozzánk a szállodába Vlagyimir Motrevics professzor, a jekatyerinburgi egyetem tanára, akit még otthon fogadott fel a csoport a kalauzolásunkra. A professzor mintegy húsz éve törődik a magyar hadisírokkal, voltaképp az Antall-kormány által nyélbe ütött orosz–magyar államközi egyezmény megszületése óta. Hatvanas, szikár, rövid hajú férfi, aki úgy fest, mint egy kiöregedett atléta.

A késői vacsora után városnézés következett, merthogy itt éjfélig világos van. Lementünk a Káma folyóhoz, amely kettészeli Permet. Elképesztő távolságok vannak: a város nyolcvan kilométer hosszan húzódik a folyó mentén. Egyébként egy nagy szocreál borzalom, nem sok minden simogatta meg a lelkem. Talán egy valóságmű bronz medveszobor igen. Felvettem. Mindent felveszek, mint egy vigyorgó japán turista, akinek ránőtt az ujja a kamera Rec gombjára. A folyóparton Fuchs Andrea megcsúszott és beleesett a vízbe. Derékig elmerült. Naná, hogy megörökítettem!

Paszternák ebben a városban alkotott rövid ideig, és az egyetlen szobra is itt áll a színházat övező parkban, legalábbis a helyi idegenvezető szerint. Ehhez képest a rubelváltáskor lefotóztam a Paszternák kávézót, előtte az író mellszobrával. Lehet, hogy az idegenvezető hölgyike nem ismeri a saját városát? Nem csodálkoznék. Képtelenség átlátni egy ekkora területet.

A szállodában nem tudok rácsatlakozni a netre. A borászkodó bolyi Schmidt Ákos azt javasolta, hogy a sarki McDonald's közelében próbálkozzam, több szerencsém lesz. Nem lett. Ez itt Perm, Európa pereme.

Július 1.

Hajnali háromkor riadtam fel, és mivel az órát nem állítottam át, szóltam Havasi Jancsinak, hogy ébresztő, mert itt már nyolc óra van, mehetünk reggelizni. Magam sem tudom, miért, a háromhoz öt órát adtam, holott csak négyet kellett volna. Az étteremben senki nem volt, és ki sem szolgáltak bennünket. Álmosan tántorogtunk vissza. Égett az arcom.

Ma három Perm környéki temetőt kerestünk fel. Valamennyi helyen (Juzsnij, Kungur, Gajva) magyarokat is eltemettek, s a kilencvenes években emlékkővel jelölték meg a pontokat. A sírkövekre a csoport lányai, asszonyai gyertyát, mécsest, nemzetiszín szalaggal átkötött mezeivirág-csokrot helyeztek, és közösen elmondtuk a mia-tyánkot.

Az egyik temetőben ránk akadt két részeg orosz fiatal. Vodkás-üveggel a kezükben ordibálva szidták Motrevics professzort, hogy hazudik. Röpködtek a „durák” és egyéb szavak. Fogalmuk sem volt a féleszűeknek, hogy kivel van dolguk. A kapuig követtek bennünket. Már kezdett kínossá válni a helyzet. Az időközben előkerült temetőcsőszel úgy kiabáltak egymás képébe, hogy tán az orruk is összeért.

Szomorúan állapítottam meg, hogy a temetők rendkívül elhanyagoltak. Mindenütt derékig, mellig érő gazok, csalánok. Alig lehet látni a sírhantokat. Hogy fogok én a nagyapám sírjára bukkanni, ha egy polgári temető is gatzengerben merül el? Az eddigiek Havasi Jancsi szkepticizmusát igazolják. Nem örülök.

Egy városka vasútállomása mellett megálltunk vécézni. Olyan állapotok fogadtak, hogy jobb róla nem beszélni. A szagokról különösen. Hangosan megjegyeztem, hogy itt a görények bizonyára térden állva könyörögnek a receptért. A csoport egyik tagja, Szabó Alla, aki a nyolcvanas években a Szovjetunióból, pontosabban Lettországból ment férjhez Pestre, személyes támadásnak vette az iróniát, és az orosz viszonyok védelmére kelt. Az arca is kipirult érvelés közben. Eszem ágában sem volt bántani őt. Azt hiszem, a hölgynek erős

kötődése lehet az itteni emberekhez, a tájhoz, a kultúrához. Pedig a nagy szojuz idején lett kisebbségiként élt Rigában.

Utazás közben valahogy nem okozott meglepetést, hogy Oroszország Európa-végi fertályán az utak meglehetősen rosszak. Ilyesmit vártam. A buszunk időnként lépésben haladt a hétvégi dugók miatt, néhol pedig az autópálya-építések okoztak torlódást.

Az orosz nyelv ragad rám, rengeteg szó eszembe jut. Kész mondatokat tudok alkotni. Az emberi agy mélyéről mik törnek fel néha!

Július 2.

Fél hatkor keltünk, és irány Szibéria. A permi szállodát örömmel hagytam el: nyomorult hely volt.

A pusztaságban felkerestük a harminchatos lágert, amelyben politikai foglyokat őriztek Gorbacsov színre lépéséig. Ma múzeumként működik. Az őrtornyokkal, szögesdrótokkal védett rideg fabarakkok a kemény deszkapriccsekkel, a legprimitívebb felszerelésekkel, a külön büntetésre szolgált, embertelenül szűk cellákkal valósággal sokkoltak. Az zakatolt bennem, hogy a szerencsétlen elítéltek, disszidensek, másként gondolkodók, költők, írók hogyan tudták túlélni ezt a sötét borzalmat sok-sok éven át? És mi a megszépítő nyáron, kizöldellve láttuk a helyet. Mi lehetett itt télen? A lélek hamar meghalhatott, s rántotta magával a testet a mélybe.

Az Urálban Európa és Ázsia határát egy fehérre meszelt, óriási betonobeliszk jelezte. Életemben először hagytam el a vén kontinenst. Terpeszben álltam a képzeletbeli vonal fölött. Semmilyen érzés nem fogott el a fényképezkedés izgalmán kívül. A professzor azt mondta, hogy a hegyvonulatban a Mengyelejev-féle táblázat összes vegyi eleme megtalálható, bányásszák is, csak ezüst nincs. Rejtély, hogy miért.

Verheturjén újabb sírhely következett. Egy bozótoson kellett átvágnunk. Gödörbe léptem, és kifordult a bokám. Rendesen megdagadt. Fáj is.

Látván az eddigi temetőket, egyre kevésbé reménykedem ked-

vező fordulatban a nagyapám nyughelyét illetően. Mindenesetre ezt az utat akkor is meg kellett tennem, ez nem vitás.

A Nyizsnyij Tagil-i szállodába, amely a városon jóval kívül fekszik, este érkezünk meg. Tünemény a hely! Egy sípálya mellett rejtőzködik égig érő fenyők árnyékában. Az étterem sarkában egy koppott, lehangolt zongora áll, amelynek több húrja is hiányzik. Vacsora után játszottam a többieknek. Bachot próbáltam megidézni, de a billentéseim inkább a bakmacskák éjszakai kergetőzésének hangjaival vetekedtek.

Szórványos tapsot kaptam...

Július 3.

Éjjel alig aludtam, forgolódtam az ágyamban. Azon járt az agyam, hogy holnap megpillanthatom-e a nagyapám sírját. Korhadttól, rozsdás névtábláról képzelegtem.

Nyolc órákor elindultunk Nyizsnyij Tagilba, amely Szibéria nyugati kapuja, de inkább a pokol tornáca: a sárga füsttől és a reggeli párától csak elmosódott fényfoltnak tűnt a nap az égen. Majd félmillióan élnek itt, az acél- és tankgyártás fellegrárában, ahol a professzor szerint nem tanácsos mély levegőt venni. Számomra olybá tűnt a város, mintha Ózdot tízzel megszoroznánk. Otthontalan, idegesítően taszító település, amelynek a lakói korán halnak: örülnek, ha elérik az ötvenöt évet. Minden tizedik gyermek rendellenességgel születik, és a lakosok negyede büntetett előéletű. Az alkoholisták számát pedig megbecsülni sem lehet. Mindenfelé utcán köpködő, rossz arcokat látni. Egyre türelmetlenebbül viselem az állandó, gusztustalan köpködést, ami mélyről gyökerező, össznépi beidegződésnek tűnik. Leszoktatni az ittenieket erről legalább akkora vállalkozás lenne, mint a vodkavedelést mérsékelni. Az az érzésem, ha itt tovább szigorítanák az ittas vezetésért járó büntetést, a fél város előre leadhatná a jogosítványát a rendőrségnek.

A busszal lépésben gurultunk egy olyan macskaköves úton, amelyet a helyiek a holtak útjának neveznek, tekintve, hogy második

világháborús hadifoglyok építették. Talán a nagyapám is rakta a koc-kára faragott köveket. De dolgoztathatták valamelyik fullasztó gyár-ban is. Erről nem maradt fenn adat.

A városszéli panelházak tövében egy sarkára állított, négyzet alakú gránitemlékműhöz érkeztünk, amelyen ez olvasható magyarul és oroszul: „*Itt magyar hadifoglyok nyugszanak, a második világhábo-rú áldozatai*”. Sírok sehol. Elnehezültek a lábaim. Csak álltam ott horpadt szívvel, és hallani véltem, amint a remény kileheli a lelkét.

Évtizedeket késtem a látogatással.

Az egykori temetőt, amelyben elhantolták a nagyapámat ezerki-lencsszáznegyvenöt nyarán, felzabálta a terjeszkedő város. A hatvanas, hetvenes évektől iskola és többemeletes lakóépület nehezedett a sí-rokra. Bármerre fordítottam a fejem, az emberi kéz nyomaiba ütköz-tem. Karnyújtásnyira trafóház zümmögött, mint egy óriási darázs, mellette széles betonjárda futott az iskola kerítésével párhuzamosan, a porhüvelyek szarkofágjaként.

A professzor az emlékműnél arról panaszkodott, hogy rengete-get viaskodott az önkormányzattal a temető egy szegletének meg-mentéséért. A csontokat ugyanis a mai napig nem exhumálták, csak a hantokat gyalulták el már rég, mert a környéket ellepték a sírrablók, akik a holtak aranyfogai után kutakodtak. Legalábbis ez a hivatalos magyarázat a dózerolásra.

A gazos földet bámultam. A nagyapám lehetett tőlem öt méterre, tízre, de akár a talpam alatt is.

Az útítársak, mint ma megtudtam, titokban elpróbáltak egy ha-difogolynótát, amit a nagyapám tiszteletére előadtak az emlékműnél. Videóztam őket, közben potyogtak a könnyeim. Próbáltam erős lenni, de az a dal egész egyszerűen legyűrt.

Aztán én következtem: pár szót mondtam a nagyapámról, arról, hogyan került ide, mit tudtam meg róla, majd előkotortam a táskám-ból egy nemzetiszín szalagot, amelyre azt írtam otthon, hogy *Csak az hal meg, akit elfelejtenek, sohasem keresnek. Mi megtaláltunk! Fiaid: Jurkovics János és Jurkovics Gyula, valamint családjaik követeként*

unokád, Jurkovics János, és amelyet az emlékmű csúcsára kötöttem. A nagyanyám debreceni sírjáról származó földet is elővettem, szétosztottam egy kis területen. Néhány felvételt készítettem a környékről, hogy otthon is lássák, miként néz ki ma ez a megtiport temető, amely már csak a nevében az. Egy csoportbeli fiatal lány, Singer Zsuzsa tanácsára az emlékmű tövében vadvirágokat szedtem, hogy – a maréknyi föld mellett, amit a nagyanyám sírjára viszek – préselve ezeket is hazavigyem.

Jóleső érzés volt, hogy olyan emberek, akiket csupán három-négy napja ismerek, a nyakamba borultak együttérzően. Nem felejttem el nekik ezt a szép gesztust.

A professzor azt mondta, ha tudta volna, hogy konkrét igény is jelentkezik, nagyjából kiméri nekem a helyet, ahol a nagyapám nyugszik, de mindez nem garancia arra, hogy ténylegesen is rábukkan, hiszen a hantok nincsenek már meg. Mentségemre legyen mondva, nem tudtam, miféle kutatóval lesz dolgom. Csak itt derült ki számomra, hogy a csoport otthon jószerével az egyetlen oroszországi szakértőt fogadta fel.

Folytattuk az utunkat. Ljoviha, Kirovograd, Nyevjanszk. Mindenütt ugyanaz a forgatókönyv: mezeivirág-csokor, ima. A legtöbb sírnál másfél évtizede, tehát az emlékmű felavatása óta nem járt magyar ember, küldöttség. És miutánunk vajon mikor fog majd?

Este érkeztünk meg a jekatyerinburgi szállodába, a Bálsoj Urálba. Nagyon lepukkant hely. Súlyos csalódás a tegnapi hotel után. A társaság elment egy városnéző sétára. Nem tartottam velük, mert fáradt vagyok. Meg írni szerettem volna. Reggel a magyar konzulnál tesszük tiszteletünket. Kávéra vár minket, este pedig kerti partira.

Az időátállást és a majd éjfélig tartó világosságot még mindig nem szoktam meg. Csak sötétben tudok aludni.

Most jöttek vissza a városnézésből a társak, és áradoznak. Megnézték a helyet, ahol a cári családot kivégezték. Esz a fene, hogy miért is nem mentem velük. Nem szabad itt semmiről lemaradni.

Július 4.

Egész nap buszoztunk, sírokat kerestünk fel. Sirokórecsenszkoje, Talica, Revda. Hol tíz, hol pedig kétszáz magyar alussza örök álmát a tajgában. Zömükről talán nem is tudnak otthon.

A busz ablaka előtt napok óta ugyanaz a táj suhan. Mintha egy végtelenített filmet látnék: fenyők, nyírfák, aztán nyírfák, fenyők.

Alkonyatkor zuhanórepülésben tört rám a gondolat: a nagyapám vajon hányszor emelhette a tekintetét a lenyugvó napra? Nem volt iskolázott ember, csak négy elemiit végzett, de azt biztosan tudta, hogy valahol arra búvik meg az ő hazája, amerre a nap leszáll.

Este várt minket a magyar konzul, Bajtai Csaba. Szimpatikus ember, a felesége is. Egy város melletti üdülőben rendezték a kerti partit. Olyan lakomával traktáltak bennünket, hogy megnyaltuk mind a tíz ujjunkat. Magyaros gulyás, orosz ráksaláta, lazac, sajtok, sütemények és hozzájuk jóféle italok. A társaság szépen fogyasztott. A konzul valószínűleg nem sejtette, hogy miféle honfitársakkal hozta össze a sors. Ám hiába voltak közöttünk fekete öves ivók, a fogadásra meghívott magas rangú orosz vendégek tartottak egy kis bemutatót nekünk, hogyan kell két-három danra gyúrni. Egyikük, akinek akkora volt a fogyasztása, mint egy billenős ZIL-nek hegymenetben, úgy adott interjút nekem, hogy a szeme sem rebbent.

A konzul elárulta, hogy a minket kísérő professzort, Vlagyimir Motrevicset magyar állami kitüntetésre terjesztették fel. Nagyon drukkolok, hogy megkapja, mert megérdemli. Az sem mellékes, hogy kedvel bennünket, magyarokat. És lelkiismeretes. Ma reggel elkérte a nagyapámról szóló papírokat tőlem. Látom rajta, hogy nem hagyja nyugodni az ügy. Talán egyszer majd meglepetéssel szolgál.

Jekatyerinburgban felkerestük azt a fenyőerdőt, amelyben a kivégzett cári családot elkaparták. A holttesteket gödörbe dobálták, és leöntötték savval. A kilencvenes évek óta hatalmas egyházi zárandokhely formálódik itt: aranykupolájú kolostorok nőnek ki a földből, körülöttük gombamód szaporodnak a szobrok, az emlékművek.

Július 5.

Reggel elhagytuk Jekatyerinburgot, a rusnya szállodát, és útban Cseljabinszk felé megálltunk egy csomó helyen. Aramilban még egy fagerendás parasztházba is bekéredzkedtünk, hogy lássuk, hogyan fest belülről az, ami kívülről tetszetősnek tűnt. Meghökkenett, hogy az udvar roskadozott a lomoktól. A százötven éves hajlék berendezése is végtelenül egyszerű volt. A parányi ablakok miatt félhomályba burkolózott az egyetlen szűk szoba, pedig kinn hétágra sütött a nap. A rozszant, ódivatú bútorok között észrevétlenül húzódott meg a kemence, amely a hosszú telken a házikó lelke lehet. Ugyanakkor a falra sík képernyős tévé simult, a konyhaasztalon pedig jókora mikrohullámú sütő gubbasztott – a XIX. és a XXI. század perverz ölekezéseként.

Havasi Jancsi úgy gondolta, hogy az utunkat híreli. Délelőtt felhívta Pesten a rádiós cimboráját, és lediktált neki egy hírt, ami a Déli Krónikában elhangzott, és amit később az MTI is kiadott. Ezt már este a szállodában láttam a neten. A hír megjelent a Magyar Nemzet online oldalán is, név szerint említve engem, hogy a nagyapám sírhelyénél jártam. Kaptam pár sms-t otthonról.

Este érkezünk meg Cseljabinszkba. Itt csak egy éjszakát töltünk. Nem messze húzódik innen Kazahsztán határa. A szálloda modern, jól felszerelt. Működik a net is. A városból nem sokat látunk. De nincs hiányérzetem. Az uráli orosz városok általában nem nyűgöznek le. Irtózatosan nagy területen terpeszkednek, a Lenin-szobrokkal telepakolt tereik szintúgy. Mintha negyedszázadot hátráltunk volna az időben: Lenin sapkában, sapka nélkül, karral előre, a fényes jövő felé mutatva stb. Nem érzem itt a lelkemben honos emberi léptéket, azt a varázslatos miliőt, amihez az eddig látott közép- és nyugat-európai városok szoktattak. A helybeliek viszont azt mondhatják erre, hogy van tér, minek nyomorogjunk? Ebben is lehet igazság.

Holnap reggel továbbindulunk Ufába, a milliós nagyvárosba. A temetői kitérőkkel hatszáz kilométert utazunk majd. Elképesztőek ezek a távolságok! Egész nap ülhetünk a buszban, amelynek ma rá-

adásul elromlott a légkondíja. Fövünk meg, pedig itt csak harminc fok körüli meleg van. Mi ez az otthoni nygyvenhez képest?

Július 6.

Az Ufába vezető úton pár temetőnél (Szatka, Asa) megálltunk imádságot mondani. Néha úttalan utakon bókászunk, fenyőerdőkben, máskor gazos tisztásokon. Eddig csak kapiskáltam, de most testközelben szembesülök azzal, hogy szétszórta hány meg hány magyar alussza itt örök álmát. És mi csak a sírok és emlékművek töredékét keressük fel idő hiányában. A távolságokról meg jobb nem beszélni! Arra mindenesetre rádöbbsentetek, hogy az egykori légerekből megszökni értelmetlen volt. Egyenlő az öngyilkossággal. A környéken lakó parasztokat a hatalom felbérelte, hogy azonnal árulják be a szökött rabot. Ha valaki ezt elmulasztotta, maga került a fogoly helyére a lágerbe. Gyakran megesett, hogy a szökött rabot elkapták, agyonverték, a fülét levágták, és azzal számoltak el a hatóságnak. Mindezt Motrevics professzor mesélte. Aztán itt volt a kemény tél a maga mínusz 30-40 fokos hidegével. Nem lehetett messze jutni. Éjszaka megfagyott az ember, ha nem talált menedéket. Nyáron sem volt sokkal jobb: a mocsári szúnyogok meg a böglyök hihetetlenül agresszívek. (Ma a csoport két női tagjához orvost hívtak a szállodába rovarcsípés miatt. Egyiküket kórházba utalták, de a saját felelősségére maradt.) Ha egy nyári szökésnél a rovarcsípések nem bénították volna meg a rabot, a medvék tépik szét. Csak pár kilométerre lehetne jutni fegyver és túlélőeszközök nélkül. Megmosolyogtatóak az olyan romantikus filmek, amelyekben a főszereplők megszöknek a távoli Kolimáról, és hóban-fagyban Iránig gyalognak, át egész Szibérián. Mi az a pár ezer kilométer a téli tundrán meg a tajgán?

Idefelé akkora meddőhányókat láttunk, hogy a magasságuk elérte a száz-százötven métert is. Némelyiken már megkapaszkodott a vegetáció is. Mit nem adnának Szegeden vagy Szolnokon egy ilyen ember alkotta hegyért...

A falvakban mindenütt az igénytelenséget látom. Szemét a vé-

geken, az utcák rendezetlenek, a házak és udvaraik elhanyagoltak, leszámítva néhány módosabb portát. Az utak menti kávézók többsége is idejétmúlt. Kevés a kivétel. A vécék hátborzongatóak. Ha valami társíthatja az ide látogató turistákat, akkor ezek egészen biztosan. Az egyik benzinkútnál láttam egy fiatal férfit, amint sietve belépett a kinti, pottyantós vécébe (sok helyütt van ilyen), villámgyorsan kifordult, majd az orrára húzta a pólóját, s így lépett be újra. A burleszkbe illő jelenet láttán Havasi Jancsi azt mondta, hogy sok szörnyűséget látott, szagolt életében, és megedződött, de ha már egy orosz is így megretten a vécéjüktől, arra a helyre ő fölöttébb kíváncsi. Nekiveselkedett. Kifelé jövet az arcszíne egybeolvadt a pólója fehérjével. Már attól félttem, sugárban fog hányni, és tartanom kell a homlokát.

Egy másik benzinkútnál őt tehén álldogált fegyelmezetten, dagadó tőgyekkel a védőtető alatt, közvetlenül a töltőpisztolyok mellett. A napégette mezőről behúzódtak delelni az árnyékba. Senki nem hajtotta el őket.

Este megérkeztünk Ufába, Baskíria fővárosába. Barátságosabbnak tűnik az eddigi városoknál. Megkapó volt az egyik magaslatot uraló lovas szobor látványa. Az egésznek Gellérthegy-fílingje van.

Július 7.

A reggeli ébredés után városnéző sétára indultunk gyalogosan. Rövid idő után bebizonyosodott, hogy ez a város élhető hely. Itt nem gazosak a parkok, sokfelé modern üvegpalaták magasodnak, s a toronydaruk sem tétlenkednek.

Lévén szombat, esküvői párokba botlottunk lépten-nyomon. Szokás, hogy a vőlegény és a menyasszony a város nevezetes épületeit, köztereit keresi fel fotózkodásra. Hemzsegnek az élelmes vállalkozók is, akik fehér díszgalambokat kínálnak a fényképezkedéshez. A madarak roppant szelídek, engedelmesen tűrik, hogy a fiatal párok a kezükbe vagy a vállukra vegyék őket. Mindezt persze jó pénzt kaszálnak a galambidomárok.

A téren nagyon gyorsan váltják egymást a párok. Mintha futó-

szalagon esketnék őket. Egy porcelánöltönyös vőlegény megkérdezte tőlem angolul, honnan jöttünk. A válaszmra, from Hungary, tanács-talanul felhúzta a vállát, és visszakérdezett: az meg hol van?

A város hét dombra épült, mint Róma. Az egyiken áll az este messziről megcsodált baskír népi hős, Szalavat Julajev negyventon-nás, majd tíz méter magas bronz lovas szobra. (Julajev a Pugacsov-fé-le parasztlázadás egyik legendás alakja volt.) A posztamens mellől pazar kilátás nyílik a Bjelaja folyóra, amely igencsak ismert a magyar őstörténetből.

Nem messze innen egy büfében kumiszt kínáltak. Hárítottam, mert féltem az utóhatástól. Havasi Jancsi viszont bátran kortyolgatott belőle, kínálgatta a többieket is. Alig egy óra múltával egy szűköcske helyről ábrándozott... Azt mondják, az idegen gyomornak fokoza-tosan kell alkalmazkodnia a kumiszhoz, mert az nem könnyű tej-színhab.

Ma jártam életemben először egy működő mecsetben. A cipőt le kellett vetnünk, a lányoknak eltakarniuk a hajukat, a vállukat kendővel. A velünk tartó idegenvezetőnk azt kérte a muszlim paptól, mondjon egy imát a mi csoportunkért, hogy szerencse kísérje az utun-kat. Fizetett is érte. Meghatott ez a figyelmesség és jóakarát.

A buszunk a szervizben kötött ki, mert a légkondit javították. Hogy addig se ücsörögjünk, kölcsönbusszal mentünk a temetőket fel-keresni. Lopatyinó, Balanovó, Szergievskij. Errefelé is erdők, bozó-tosok virulnak a magyar holtak véréből.

A szállodában, ahol a hátralévő pár napban lakunk, nem fogad-ják el az eurót. Élénk vita kerekedett a csoportunk vezetője és a recep-ció között. Eddig minden hotelben örömmel vették el az eurót. Nem értjük a csökönységet.

Este Motrevics professzor elköszönt tőlünk. Holnap visszaindul Jekatyerinburgba. Tizenhét órás vonatozás vár rá. Jó, hogy velünk tar-tott, mert magabiztosan vezetett el minket a helyszínéhez. Most azonban az út finiséhez érkeztünk, olyan helyre, amely nem az ő ku-tatási területe, kevésbé tud segíteni nekünk. Remélem, még láthatom

őt a magyarországi híradásokban, amint átveszi az állami kitüntetést Budapesten.

Ma volt a fordulópont az ittlétemben: eddig kitűnően bírtam a mászkálást, a gyűródést, de most megkörnyékezett a honvágy. Szégyentükörben látom magam, ha arra gondolok, hogy a nagyapám hónapokon át viaskodott itt a honvággyal testben fogyatkozva, a szabaddulás reményének legcsekélyebb jele nélkül, miközben a tbc is gyötörte. Röstellem magam.

Július 8.

Ma reggel elmentünk Isimbaj temetőjébe. A városka kb. száz-húsz kilométerre fekszik Ufától. Ez itt csekélyke távolságnak számít. Az elhanyagolt, gazos sírkert központi helyén piramisszerűen magasodott egy ízléstelen színekre mázolt orosz emlékmű. Úgy döntött a társaság, hogy a magyar sír után ennél is imát mond, sőt virágcsokrot is elhelyez.

Visszafelé jövet a déli hőségben megálltunk egy piacnál, amely az autópálya mellett csalogatta a vevőket. Megnyúlt a képem a csodálkozástól: a szabadban sorakozó asztalokon az árusok hűtés nélkül kínálták a húsokat, amelyekre tucatjával szálltak a döglegyek. A vásárlók pedig, felháborodás helyett közönyösen rótták a standokat. Otthon az ÁNTSZ már azt is megbüntette volna, aki csak messziről pillant a húsbazárra. Iszonyatos a higiénia! Ugyanakkor felfigyeltem egy árusra, aki az élelmiszert fóliakesztyűvel fogta meg. Lehet, hogy azért tette, mert ellenőrt sejtített bennem? A kezemben kamera lapult...

A végén ebben a parkolóban is szörnyű volt. Már teljesen leszoktam az ebédről, hogy véletlenül se kelljen használnom egy ilyen úti menti förmedvényt. Belehalnék.

Délután kivételesen adódott egy kis szabadidő. Elmentem a szállodánkkal szemközti boltba vásárolni néhány csokit a hazaiaknak. Müller Judit elkísért, s közben azt mondta, hogy Nyizsnyij Tagilban nagyon együtt érzett velem. Holnap az ő nagymamájának a lágerét

nézzük meg. Ha már nincs meg, a hellyel akkor is drámai lesz a szembesülés. Az övéi hazamentek innen. Az jutott eszembe, ha a nagyapám pár évvel az elhurcolása után visszatér, bizonyára másként alakul a családunk sorsa. Csakhogy az élet nem nyújtott ellenpróbát.

Késő délután kibuszoztunk a város melletti lovastelepre, és páran tehettek egy kört lóháton. Nem vágytam lovagolni, mert nem tudok. Véletlenül alakult úgy, hogy utána lóhúst adtak vacsorára a szállodában. Nem vitt rá a lélek, hogy egyek belőle. Inkább vegetáriánus kocsit kértem.

Vacsora után a békéscsabai Hacklné Mariann tanárnőnek egy kézzel rajzolt diplomát adott át a társaság. Mindannyian aláírtuk. Ma kellett volna ugyanis átvennie Szegeden a harmadik diplomáját. Paradicsomitalokkal kínált bennünket, hozzá vodkával. Én, aki rühellem ezt az alkoholfélét, ittam belőle, s azt kell mondanom, elviselhető volt, mert a paradicsomlé teljesen elnyomta a vodka ízét és szagát.

A hétfő még strapás lesz, aztán kedden cihelődhetünk a repülőtérré. A gép itteni idő szerint fél egykor indul Moszkvába, és a kétórás időzónaugrás miatt öt perc múlva már meg is érkezik. Nem lehet itt könnyű megszokni a zónákat. Minden hivatalos helyen két óra mutatja a pontos időt: az egyik a helyit, a másik a moszkvait. A fővároshoz igazodnak.

Bennem nem állt helyre az időérzékelés. Csak a világosság és a sötétség a meghatározó számomra, mint a középkori embernek. Pedig fontos lenne aludni, hogy ne a buszban szunyóáljak, miközben bámulnom kéne a tájat, hiszen úgysem jövök erre többet.

Július 9.

Ma a száztízezer lelkes Oktyábrszkij nevű városba kerekedtünk fel, Ufától száznyolcvan kilométerre. A háború után Kretz Nóra és Müller Judit felmenőit ide hurcolták el málenkij robotra.

Az egykori szemtanúktól származó leírás alapján kerestük a láger és a fűrészsüzem nyomait. Hiába. Maradt a kérdezősködés. Az oroszul jól tudók parasztházakba zörgettek be. Az egyikből egy hetven

körüli, aranyfogú férfi jött elő. Némi töprengés után a Ladájába ült, és kérte, hogy kövessük. Kiderült azonban, hogy egy másik tábort tudott. Van választék bőven a környéken. A szolgálatkészségéért azért kapott egy százrubelest. Jó estéje lehetett a helyi kocsmában.

A kudarc után úgy döntött a csoport, hogy a kályhától indulunk ki: a helyi múzeumba mentünk, ahol a városka őstörténetéről, beleértve a dinoszauruszokat is, részletesen mesélt a tárlatvezető, de a közelmúlt légereiről nem nagyon tudott vagy nem akart tudni. Azt tanácsolta, hogy a Volgától kitelepített németeknél érdeklődjünk, épp ma tartanak összejövetelt a városban. Nemsokára újabb értesítés futott be: egy magyar ember is él Oktyábrszkijban. Az idegenvezetőtől azt kértük, hogy sürgősen hozzon össze bennünket vele.

A megbeszélt helyen egy hatvanon túli, alacsony, vékonydongájú férfi toppant elénk. Azonmód körbeálltuk, s a felfedezőkhöz kíváncsiságával zúdítottunk rá magyar szóáradatot, ő azonban riadtan nézett ránk, meg se mukkant a nyelvünkön. Oroszul azt mondta, régi vágya teljesült, hogy magyarok látogattak el a városába. Az édesapját Arnold Jánosnak hívták, itt volt hadifogoly. Megismerkedett egy Észtországból ide telepített német lánnyal. Szerelme szövődött közöttük, a lány állapotos lett. A férfinak lejárt a fogva tartása, hazatoloncolták Magyarországra. A fiuk megszületett, de az apját sohasem láthatta. Az anyja férjhez ment egy helybélihez. A fiúból festőművész lett Lapusin néven. Magyarul nem tanult meg, mert nem volt kitől. Napjainkban azonban, mint egy megszállott, a Magna Hungaria történetét kutatja, turulokat rajzol meg verseket ír. A legutóbbi kötetéből adott pár dedikált példányt a csoportnak. Az édesanyja még él, nyolcvan fölött jár, de sclerosis multiplexben szenved, és képtelen megmondani, hogy az egykori szerelme melyik magyarországi településről származott.

A sors vajon hány ilyen hadifogolydrámát rendezhetett a nagy Oroszországban?

Az oktyábrszkiji barakkok már nincsenek meg, a helyükre garázsok épültek, de a lelkes magyarunk elvezetett bennünket az egykori

láger ma is működő fűrészüzeméhez, amelynek kerítésére Müller Judit és Kretz Nóra néhány fotómásolatot aggatott az itt raboskodott baranyai sváb lányokról, későbbi édesanyákról, nagymamákról. A mezei virágok sem maradhattak el.

Müller Judit a majd húsz éve halott nagymamájához beszélt szívhez szólóan. A monológra akkurátusan készülhetett, mert ügyesen felépítette. Ittam a szavait, mintha óbort kortyolgattam volna. Végül németül is összefoglalta az elmondottakat.

Beszéde közben a jobb bokámat megcsípte egy rovar. Három ponton is belém mart a nyavalyás. Nemsokára dagadni kezdett a lábam. A többiek orvost emlegettek, de hallani sem akartam róla, hisz holnap már indulunk haza.

A szálloda elé érve az ufai idegenvezetőnk, istápolónk, akiről már az elején kiderült, hogy főállásban a helyi jégkorongcsapat menedzsere, és akit a jekatyerinburgi magyar konzul kért meg, hogy legyen a segítségünkre, egy-egy üveg vodkát és egy tégely mézet ajándékozott a csoportunk tagjainak.

Ez is az orosz lélek része.

Összességében át kell gondolnom az orosz emberekről korábban alkotott véleményemet.

A betyárkirály

Amikor a Fennebbvaló elválasztotta a sötétséget a világosságtól, elégedetten túrt a szakállába, s a hetedik napon a Dunától Erdélyországig végigsimította tenyerével a földet, hogy leülhessen pihenni. Hanyagul hátrakönyökölt a langyos homokban, de nem lelte örömét a látványban. Imitt-amott a porba mélyesztette hát ujjbegyét, s nyomban lankák emelkedtek, lapályok öblösödtek, máshol a körmével vékony ereket rajzolt, amelyek azonmód megteltek vízzel. Fű sarjadt, zsombékokkal, nádasokkal benőtt lápok, berkek fakadtak az érintésével, és az eget pacsirták népesítették be egyetlen szemöldökrándulására. Fényes jókedvében még délibábot is álmodott a látóhatárra, hogy elkápráztassa majdani teremtményeit.

Ő tudta, már hogyne tudta volna, hogy ezredévek múltán a végtelennek tetsző róna nemcsak a börtönükből szabadult sas lelkeknek, hanem a bujdosó betyároknak is otthonuk lesz.

A szabadság rejtekadó, oltalmazó otthona.

A Magasságos akarat szerint az emberek idővel birtokba vették a tájat, pusztának kezdték nevezni, kolompszó mellett – okos pulikkal – ménest, gulyát hajtottak ki rá, út menti csárdákkal ékszerezték fel, s hűvös őszi estéken, amikor a földig érő bundát befordították magukon, pásztortüzet gyújtottak, hogy a lángjánál melegedjenek, s menedékre hívják a messzeségben kóborló betyárokat.

A betyárokat, akik ismerték a puszta máshoz nem fogható zsongását és csöndjét, a madarak vonulását, a vihart hozó felhőket, s harangszó nélkül is órára pontosan tudták az idő múlását. A rekkenő melegben magányos jegenyék árnyékában heveredtek le, vagy csordakutakhoz poroszkáltak lovaikkal, telente földbe vájnt kunyhókba bújtak a vizslató szemek elől. Ha a rablások, gyilkosságok miatt pandúrok üldözték őket, lóháton menekültek, s kezük még álmukban is meg-megrángott.

Évtizedek jöttek, évtizedek mentek, sok minden átalakult e hazában, de a puszta ugyanaz maradt.

Még nagyon sokáig...

A betyárkirály halála után mindössze négy hónap telt el, amikor a Fennebbvaló megharagudott az ő kedves pusztájára, ahol pedig a teremtés utáni hetedik napon kipihente a fáradságait: a Tiszával leromboltatta Szegedet. Az ár levonulása után a gyűlölt várbörtönt a földdel tették egyenlővé a város polgárai. Mint annak idején a párizsiak a zsarnokságot jelképező Bastille-t.

A romokon, európai összefogással, egy új, mutatós város épült. A betyárvilág pedig – Rózsa Sándorostul, pandúrostul – örökre elsüllyedt a történelem feneketlen kútjában. Csak a puszta maradt meg.

Vajon meddig még?

Szilánkok

1.

Csak egy napra, egyetlen napra szeretnék visszamenni az időben. A fenyvesek tövében álldogálni azon a júniusi napon, amikor maroknyi kíséretével, hűséges embereivel átlépte északkeleten a magyar határt. Azt hitte, fényes ármádia vár rá, parádés lovakkal, vitéz harcosokkal, akikkel könnyedén megvívhatja a sorsdöntő csatákat, és szándéka szerint végleg kiűzheti hazádból a hódítókat.

Iszonyúan csalódott. Még az is megfordult a fejében, hogy visszaporoszkál Lengyelföldre.

Isten azonban másképp döntött. Probára tette őt, a türelmét, a hitét azzal, hogy jobbágyokat, tolvajokat, kódorgókat küldött színe elé. Mintha csak egy drámai előadás vándor csepűrágói közeledtek volna felé, mezítláb a selymes fűben, fejüket, karjukat lógatva. Nem akart hinni a szemének. Szíve megtelt keserűséggel. De amint közelebből meglátta könyörgő, alázatos pillantásukat, és ahogyan sírva letérdeltek elé, keresztet vetettek, jóllehet azelőtt csak a hírét, a nevét hallották, arcmását nem ismerhették, megértette, nincs visszaút: a haza sorsa a kezébe helyeztetett.

A rongyosok úgy várták már, mint a Messiást. Csak benne bíztak elejétől fogva. Szólt hozzájuk, és ők bizonyosságot szereztek: szavai-ból, amelyek oly ékesek voltak, mint a csiszolt gyémántok, áradt a hazaszeretet. A sokaság zokogott, éljenzett, mert végre életnagyságban magasodott előttük minden magyarok reménye, és semmi mást nem szerettek volna jobban hinni, mint hogy annyi nyomorúságos, keserves esztendő után minden másképp lesz. Csak egy szót akartak hallani. Egy jó szót. Azután már szemernyi kétség sem férhetett ahhoz, hogy ő áll előttük, őt várták hosszú évek óta, hegyekben, nádasokban bujdosva, éhezve, fázva, idegen katonákkal, farkasokkal dacolva.

Az életét, a családját, félországnyi birtokát tette fel a szabadságért. És abban a szent pillanatban jelképpé vált, a magyar történelem kiválasztottjává, aki irtózatos magasságból ereszkedett le a pórnép-hez, legyőzvé a csökönyös előítéleteket, a társadalmi különbségeket, amelyek évszázadokon át makacsul tartották magukat a korabeli Európában. Neki megadatott, hogy a felvilágosodást évtizedekkel megelőzze.

Nem volt forrófejű ifjú. Ott, a lengyel–magyar határon megérezte valamit abból, vagy tán biztosan tudta is, hogy mi vár rá a megsarcolt, ezer sebből vérző hazában, de a józan ésszel végiggondolt, hűvös számításokat legyűrte benne a lelkesedés, mely ragályosnak bizonyult. Engedett az édes csábításnak. Elhitte, mert el akarta hinni, hogy hívó szavára vár a Tiszahát, az egész török prédálta, osztrák nyúzta ország.

Nyolc küzdelmes esztendeig táplálta a reményt, hogy újra kiegyenesedhet a gerinc a Kárpátok alatt. Hadakat szervezett, csatákat vezényelt, követekkel tárgyalt, pénzt veretett, újságot nyomtatott. Mi minden fért az idejébe? Közben arisztokratából államférfivá lett. S amikor bekövetkezett a bukás, inkább hagyta veszni hatalmas birtokait, de nem kötött alkut a trónbitorlóval.

A szomorú vég nem feledtetheti a fényes kezdetet, azt a kora nyári érkezést az országhatárra. A magyar történelem legreménytelibb hazatérése volt.

Erre az egy napra szeretnék visszamenni az időben, a rongyosok gyűrűjében álldogálni a hegyek övezte tisztáson, az izgalomtól remegve bámulni a határ irányába, várni a megbeszélrt fűtűjelre, hogy egyszer csak óvatosan meglebbenjenek a fenyőágak, s mögűlűk előbukkanjon lova hátán...

2.

Az aradi minorita templom bánatos harangja vecsernyére hívott. Fekete kendőbe burkolózott anyókák siettek fohászkodni isten házába. Könyörögve kérték a Magasságost, hogy a várban ne veszejtse el a tizenhármakat.

A lehetetlent ostromolták.

A téglakerődítményben a bresciai hiéna tisztjei körében múlatta az időt. Farfekvéses gondolataira kígyóként tekeredett a szigorú parancsolat: a lázadóknak pusztulniuk kell.

A cellák magányában ólomlábakon vánszorgott az idő, fogytak a mécsesek. A tizenhármak lúdtollat kértek, s papírt. Szeretteiknek üzentek. A formálódó sorok nem hagytak kétséget afelől, hogy Aradon nem marad pártában a becsület, a hősiesség: férjekre leltek a halálba menőkben.

A tizenhármak hajnalban a vánkosaik alatt hagyták szabadságról szőtt álmaikat. Katonai sorfal között bátran lépdeltek a bitófák felé.

– Szép kis deputáció megy az Úristenhez – sóhajtott egyikük.

Azon az októberi pirkadaton az ég pereme olyan színű volt, mint a földre ontott báránylvéré. Fenn, a magasban a magyar szabadság nagyasszonya megszaggatta ruháit, világgá kiáltotta fájdalmát.

Aztán hosszú évekre elsimult a felszín, ám a mélyben az aradi mészárlás – mint szivárgó vér a kötésen – átütött történelmünkön.

A tizenhármak cseppek voltak a tengerben, haláluk után azonban sekélyebb lett a tenger. És ez már így is marad az idők végezetéig.

3.

Rákosi tapodott birodalmában mélyhegedűn szólt a bánat: sosem volt társadalmi harmóniát hazudott a sorsrontó elit, s közben álmai foltozott hálójába gabalyodott. Az igazság, a tisztesség visszavonulót fűjt, a lélek bevérzett, sorvadásnak indult az idegrendszer is. Az

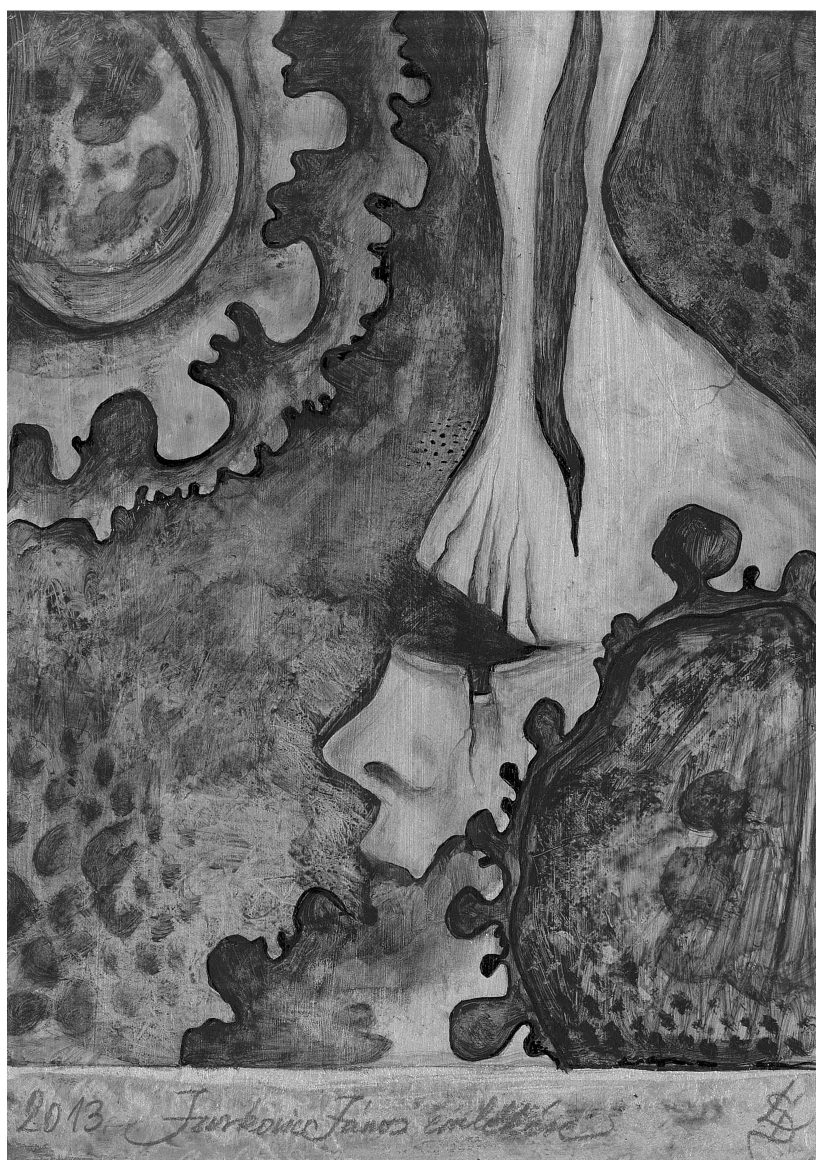
istenadta nép, a hun ivadékok – megfélelkezvén a kiegyenesített kaszáról, az utcakőről – kazlakba, esztergapadok mögé bújtatták dühüket. A szél udvari szárítókön lebegtette a szabadság szürke szennyesét.

Az első követ szegedi egyetemisták dobták a mérgezett kútba. A csobbanás messze hallatszott: hangja szélirányban bejárta az országot. A zsarnoksággal szervült hatalom reszketve engedte szabadjára a kalodában tartott Gondolatot. A lakatok lehulltak a szájakról, s a boldog értelem számúzta a viseltes összmagányt. A nép diadalt ült, egyedül, testvértelenül, mert a tenyérből röptetett katicák megtorpantak a barakk keleti határain – csak napnyugatra szállhattak a magyarok pántlikás üzenetével.

A hódítók és honi csatlósai dermedten figyelték a művelt világ süvegelését, s meghőköltek a fényes napok láttán. De titokban hadakat szerveztek, s hamar összegyűjtöttek harminc ezüstöt...

A forradalom fiai és lányai mit sem törődtek a bosszúszomjas készülődéssel. Október 23. még az övék volt, lelküket, elméjüket mámor szállta meg, s emelt fővel szellőztették ki az áporodott országot.

Áldott legyen az emlékük!



Magány

A lét-nemlét szikrázó peremén hátát fának vetve ül a Magány. A mélyben önnön foglyaként forttyog a fény, az árnyékfekete idő szolgálója. A halk zsongásban széttöredezik a kaleidoszkópvilág: a tárgyak körvonalai kettőződnek, rendezetlenül csúsznak egymásba, elrajzolódnak a távoli hegyek, s lecövekelnek a felhők. Hangfoslányokat kap fel a szél: hervadt szavak, kaján kacajok hömpölyögnek az ösvényen a Magány után, de mielőtt elérnék, felszáradnak.

A kizökkentett valóságban önmagát regulázza a csend királya, mert benne él a félsz, hogy Isten kihátrál a teremtett világból, és felborul a harmónia. Lázálmaiban csillaghalmazok ütköznek, nyugaton kél a nap, a folyók visszafelé folynak, s a tettek nem történnek meg. Ébredés után tudja, a dolgok rendje más: egyedüllétben sem veszíti el kékjét az ég, nem szakadozik a rajtakapott pillanat, csak valahogyan ijesztőbb a didergő szívekből felszálló pára, sokatmondóbb a néma lázongás, a férfifülben elhamvadó női szó.

Ha a lélek ablakán lebben a csipkefüggöny, a Magány tudja, kivel érdemes és szabad szót váltania, szövetkeznie. Néha idegen, dacos akaratok igyekeznek meg-megrabolni őt. Elorozzák jussát: a cselekvésre ösztökélő gondolatot, elfeledtetik vele a szerelmet, az asszonyöl illatát, próbálják elfújni hite öröknek vélt mécsesét. És bosszúból sárban hempergetik, még meg is tapossák.

Amikor lehanyatlak a nap, a Magány féli a sötétet: a sápadt holdfénynél hórihorgas árnyékot növeszt képzelt bátorsága jeléül, és sajgó lelkiismerettel töpreng azon, vajon megtorolja-e a sors az eltékozolt éveket? Hány halált kell hálnia ebben a rövidre szabott életben?

Aztán egy átálmodott éjszaka után felegyenesedik, tekintetét a borús égre szegezi. A *társas* esőcseppek végigcsorognak az arcán, toccsannak felfelé fordított tenyerén, s elszivárognak ujjai között. Könnyes mosollyal gondol arra, hogy már nem akar kifogni az időn,

nem akarja visszapörölni az elvesztett, eretnek éveket. Tudja, el kell oldódnia valakitől, hogy szabad akaratából mástól váljon függővé. Mert csak így ízlelheti meg a társas szabadságot.

A Magány visszaindul a lét-nemlét szikrázó pereméről. Tudja, hamarosan mélyre temeti őt a képzelet, és hosszú, nyálkás csend következik utána.

Mígnem egyszer valaki leás érte...

Tartalom

Nagyapám öreg háza.....	5
Jegy csak oda	7
A kanadai rokon	15
Az oszlop	23
Örök várakozás	29
Apám kései forradalma.....	32
Három jelvény	36
Nagyapám öreg háza.....	40
A magányos cseresznyefa	52
Madár	58
Vásárhelyi advent.....	67
A leszakadt csillár legendája.....	68
Zsófia	73
Vásárhelyi advent	81
Elmaradt kívánságok.....	96
Szárnyak.....	99
Az egyszemélyes béközép	101
Barbatrúkk	109
Szárnyak.....	115
Ahol a szükség	121
Erőszak.....	123
Mobiltelefon.....	125

Itt volnék én otthon127

Tükör.....	128
Itt volnék én otthon	133
Hargitai anziksz	135
Tűnődés halottak napján	137
A lány és az ősz.....	140
Szigetek.....	142
Üres a város	145
Egyszer majd.....	147
A város fölött kék az ég	149
Kutyánapló.....	151
A tulipános ház.....	176
Az élet értelme	187

Szilánkok191

Idegen ég alatt.....	193
Uráli napló	195
A betyárkirály	212
Szilánkok	214
Magány	219

Kimondani magunkat, hogy a másik magára ismerjen bennünk. Talán ennyi az írás lényege. Ha a történetek, az érzések pontosak, mindegy, hogy újságíróként vagy szépíróként beszéli el őket az ember. Különben pedig hol a határ?

Valószínűleg az is olyan képlékeny,
akár a műfaji babonák.

Nekünk, olvasóknak az a fontos, hogy magába rántsón a szöveg. Jurkovics János könyve ilyen: magába rántós. Ismerős tapasztalások, helyzetek, hangulatok váltakoznak benne: történelem alulnézetből, megélt mesék, újságból kimaradt háttértörténetek, lírai vagy éppen kíméletlen emlékezések, borotválkozás közbeni eszmefutták, sokadszor átfogalmazott motyogások a kedvesnek, magunknak, Istennek. Más fénytörésben, kicsit másfelől nézve, mint ahogy eddig láttuk – ahogyan mi motyogjuk.

De ismerősen, szerethetően, emberien.

Jenei Gyula